

T.C YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Tez Veri Giriş Formu

Referans No	:	10012101
Yazar Adı / Soyadı	:	ABDULLAH KUMAŞ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	:	TÜRKİYE / 30173395382
E-Posta	:	a_kumas61@hotmail.com
Tezin Dili	:	Türkçe
Tezin Adı (Özgün NAMAZLAR	:	İSLAM FIKHINDA NÂFİLE
Üniversite	:	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Enstitü	:	Sosyal Bilimler
Ana bilim Dalı	:	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	:	İslam Hukuku
Yıl	:	2013
Danışman Hoca	:	Doç. Dr. Osman ŞAHİN
Kısıtlama	:	3 yıl
Telefon	:	05372210285

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM FIKHINDA NÂFİLE NAMAZLAR

HAZIRLAYAN
ABDULLAH KUMAŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. OSMAN ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAMSUN, 2013

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM FIKHINDA NÂFİLE NAMAZLAR

HAZIRLAYAN
ABDULLAH KUMAŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. OSMAN ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAMSUN, 2013

KABUL VE ONAY

[*Abdullah KUMAŞ*] tarafından hazırlanan [*İslam Fıkında Nâfile Namazlar*] başlıklı bu çalışma, [04/07/2013] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Üye _____

Üye _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

_ / _ / _

Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

Müdür

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinde, proje aşamasından sonuçlanmasına kadar ki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

_ / _ / _

Abdullah KUMAŞ

ÖZET

Öğrencinin Adı- Soyadı	Abdullah KUMAŞ
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Danışmanın Adı	Doç. Dr. Osman ŞAHİN
Tezin Adı	İslam Fıkında Nâfile Namazlar

KUMAŞ, Abdullah, İslam Fıkında Nâfile Namazlar, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2013.

Nâfile, kişinin, kendisine zorunlu kılınmadığı halde farz ve vâcib ibadetlerin dışında yaptığı ibadetlerdir. Gerek hadis kaynaklarında gerekse değişik maksatla yazılmış bazı kitaplarda farklı zaman ve mekanlarda ifa edilmesi istenilen nâfile namazlardan söz edilir. Hem sayısal anlamda hem muhteva olarak geniş tartışmalara sebep olmuşlardır. Özellikle tasavvufî yaklaşımlarda hassasiyetle yerine getirilmeye çalışılmış, bazı çevrelerce meşruiyetleri hararetle savunulmuştur. Bazıları ise nâfile namazların sıhhati konusunda son derece titiz davranmış, bu nedenle de sayı bakımından çok daha az nâfile namazın varlığını kabul etmişlerdir.

Bu iki temel yaklaşımın ortaya çıkardığı doğal sonuç, birçok insanın zihninde nâfile namazların sıhhat ve meşruiyeti konusunda istifhamların oluşmasıdır.

Biz de bu çalışmamızda nâfile namazlar konusunda ortaya çıkan bu sorunun Kur'an ve Sünnet muvacehesinde anlaşılması için başta Kur'an ayetleri olmak üzere hadis, fıkıh, tefsir, tasavvuf ve değişik ilim dalıyla ilgili kaynaklardan azamî derecede yararlanmaya çalıştık.

Anahtar Sözcükler

Fıkıh, İbadet, Nâfile

ABSTRACT

Student's Name and Surname	Abdullah KUMAŞ
Department's Name	Basic Islamic Knowledges
Name of the Supervisor	Associate Professor Osman ŞAHİN
Name of the Thesis	Nawafil Prayers In Islamic Fiqh

KUMAŞ, Abdullah, Nawafil Prayers In Islamic Fiqh, Master Thesis, Samsun 2013.

Nawafil are the prayers, except for obligatory(fard) and neccessary(wajib), that a person performs although s/he isn't obligated to perform.

Nawafil prayers(salat),which are asked to be performed in different times and places, are mentioned both in hadith sources and in some books written for different purposes. As both in numeric and conceptual sense, they caused extensive discussions. Especialy in sufi approaches it has been performed with the delicacy, its legality has been defended seriously by some surroundings. However, some people behaved over sensitively about the health of nawafil prayers(salat), for this reason in numerical sense they accepted the existance of less nawafil prayers(salat).

The natural outcome which these two basic approaches revealed, is that inquiries about the health and legality of the nawafil prayers(salat) occured in the minds of many people.

In this study of ours, We also tried to benefit from the sources(mainly the verses of the Quran) related with Fiqh, commentry of Quran, quotes from hadiths and sources about different braches of science.

In the first basic part of the study, the conceptual framework and classification of the worships that could form a basis for the second basic part, have been pointed. Nawafil prayer(salat) subject has been tried to be explained by recieving detailed information directed to the main of the study In the second part of the research.

Keywords

Fiqh, Worship Nawafih

ÖNSÖZ

İslam dininin ibadetler alanında en önemli ve en geniş kısmını namaz ibadeti teşkil eder. Gerek teklifî hüküm bakımından gerekse değişik açılardan sınıflandırılmış olan namaz, sağladığı maddî ve manevî faydalara binaen ibadetler pratiği içerisinde ilk sırada yer alır. Bu derece önemli olmasından dolayı, tarihi süreç içerisinde ifası yönünde ilim ehline müslümanlara sürekli telkinlerde bulunulmuştur. Namaz ibadeti, vücûb ve nedb olmak üzere iki temel kısma ayrılır. İki kısım kıyas edildiğinde mendub olanların çok daha fazla olduğu müşahede edilir.

Nâfile namazların mü'mine sağlayacağı birçok faydanın yanında önemlerini ifade etmesi açısından şu kutsî hadisin zikredilmesi yerinde olacaktır: *“Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel namazdır. Bu hesap güzel olursa mü'min kurtuluşa erdi demektir. Bozuk olursa hüsrana düştü demektir. Eğer farzında bir eksiklik çıkarsa Allah-u Teâlâ (meleklerle) ‘-Bakın kulumun defterinde nâfile var mı?’ buyurur. Böylece farz namazın eksiklikleri nâfile namazlarla tamamlanır. Sonra bu tarzda olmak üzere diğer amelleri hesaptan geçirilir.”*

Yüce Allah, kullarına rahmetinin bir tecellisi olarak, nâfile namaz kılmayı meşrû kılmıştır. Bu yolla farzlarda meydana gelebilecek eksiklikler telafi edilebilsin diye insana büyük bir lütufta bulunmuştur.

Kıyamet günü en küçük bir hayra bile ihtiyaç duyulacağına göre, Cehennem'den kurtuluşa ve Cennet yolculuğunda kişiye büyük faydalar sağlayacak nâfile ibadetlere devamlılık, aynı zamanda kulun takvasının göstergelerinden birisi olmaktadır.

Biz de bu çalışmamızda öneminden dolayı ‘İslam Fıkhi Nâfile Namazlar’ konusunu çalışmayı uygun gördük. Konu seçiminde bize yön veren amillerden birisi de daha önce bu düzey ve kapsamda nâfile namazlar konusunda bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırma ile ilgili teknik konulardan sonra, birinci bölümde nâfile kavramı çeşitli yönleriyle ele alınmış, ikinci bölümde mezheplere göre nâfile namazların sınıflandırılması, üçüncü bölümde ise çeşitli yönleriyle nâfile namaz çeşitleri ele alınmıştır. Araştırma kaynaklarda gösterilen nâfile namazlar üzerinde yapılan genel bir değerlendirme ve sonuç ile tamamlanmıştır.

Ayrıca nâfile namazların sıhhat durumlarını tespit etme en çok müracaat edilmesi gereken kaynakların hadis kaynakları olması nedeniyle, bu ilim alanına giren değişik usullerde

yazılmış çok sayıda kaynaktan istifade edilmiş, kullanılan hadislerin ekserisinin sıhhat durumlarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Üzerinde alışma yaptığımız konu ile ilgili ortaya koyduğumuz veriler ve takip ettiğimiz yöntemle konu alanına bilimsel anlamda bir katkıda bulunursak kendimizi bahtiyar sayarız.

Son olarak, bu çalışma süresince, yardım ve rehberliğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Osman şAHİN'e katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Abdullah KUMAş

SAMSUN, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Vii
ABSTRACT	Viii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	18
GİRİŞ	19
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	19
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	19
III. ARAŞTIRMANIN PLANI VE METODU	19
IV. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	20
BİRİNCİ BÖLÜM	22
NÂFİLE KAVRAMI	22
I. Kavramsal Çerçeve.....	22
A. Nâfilenin Anlamı.....	22
B. Benzer Kavramlar	23
1. Sünnet.....	24
2. Mendub	25
3. Müstehab	26
4. Tatavvu.....	27
II. Nâfile Namazların Önemi.....	27
III. Nâfile Namazlara Ait Hükümler.....	28
A. Nâfile Namazların Meşruiyeti.....	28
B. Nâfile Namazların Meşruiyet Şartları.....	29
1. Naslara (Kur'an Veya Sünnete)Dayanması	29
a. Zamana Bağlı İse Zamanının Naslara Dayanması	29
b. Mekana Bağlı İse Mekanının Naslara Dayanması	29
c. Sebebe Bağlı İse Sebebinin Naslara Dayanması.....	29
d. Yapana Vaad İçeriyorsa Vaadinin Naslara Dayanması.....	29
2. Zorunlu Bir İbadet Olmaması.....	30
3. İbadetin Aslî Yapısını Koruması	30
C. Nâfile Namazlarla İlgili Fer'i Meseleler.....	31

1. İnkâr Edenin Hükümü	31
2. Niyet.....	31
3. Rekât Sayısı	31
4. Kıraat.....	32
5. Vakti.....	34
6. Edası.....	35
7. Kazası.....	35
8. Farzdan Sonra Kılınan Nâfilenin Kılınma Yeri.....	37
9. Cemaatle Kılınması.....	37
10. Oturarak Kılınması.....	38
11. Araçta Kılınması	38
İKİNCİ BÖLÜM	39
MEZHEPLERE GÖRE NÂFILE NAMAZLARIN TASNİFİ	39
I. Hanefî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar	39
A.Müekked Sünnet Namazlar.....	39
B.Ğayr-İ Müekked Sünnet Namazlar.....	39
II. Mâlikî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar	40
A.SünnetNamazlar.....	40
B.Fazilet Namazlar	40
C.Nâfile Namazlar.....	41
III. Şâfî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar	41
A.Cemaatle Kılınması Sünnet Olan Nâfile Namazlar.....	41
B.Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Nâfile Namazlar.....	42
C.Müekked Ve Ğayr-İ Müekked Nâfile Namazlar.....	43
1.Müekked Sünnetler	43
a.Farzlara Bağlı Olan Sünnetler	43
b.Vitir Namazı.....	43
c.Farzlara Bağlı Olmayan Sünnetler	43
2.Ğayr-İ Müekked Sünnetler.....	43
a.Bir Günde Kılınan On İki Rekât Nâfile Namazlar	43
b.Müekked Sünnetler Dışındaki Nâfile Namazlar	43

c. Mutlak Nâfile Namazlar	43
IV. Hanbeli Mezhebine Göre Nâfile Namazlar	43
A. Muayyen Nâfile Namazlar	44
1. Farzlara Bağlı Olan Muayyen Nâfile Namazlar	44
2. Farzlara Bağlı Olmayan Muayyen Nâfile Namazlar	44
3. Muayyen Müstakil Nâfile Namazlar	44
B. Mutlak Nâfile Namazlar	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
NÂFILE NAMAZ ÇEŞİTLERİ	46
I. Nâfile Veya Vâcip Olduğu Tartışmalı Namazlar	46
A. Vitir Namazı	46
1. Tanımı Ve Mahiyeti	46
2. Meşruiyeti	46
3. Mezheplere Göre Vitir Namazının Hükümü	50
B. Bayram Namazları	57
1. Tanımı Ve Mahiyeti	57
2. Meşruiyeti	57
a. Kitâb	57
b. Sünnet	57
3. Mezheplere Göre Bayram Namazlarının Hükümü	59
C. Tavâf Namazı	61
1. Tanımı Ve Mahiyeti	61
2. Meşruiyeti	61
3. Mezheplere Göre Tavâf Namazının Hükümü	62
II. Farz Namazlara Bağlı Nâfile (Revâtib) Namazlar	63
A. Sabah Namazının Sünneti	63
1. Tanımı Ve Mahiyeti	63
2. Meşruiyeti	63
3. Mezheplere Göre Sabah Namazının Sünnetinin Hükümü	67
B. Öğle Namazının İlk Sünneti	69
1. Tanımı Ve Mahiyeti	69

2.Meşruiyeti.....	69
3.Mezheplere Göre Öğle Namazının İlk Sünnetinin Hükümü	72
C. Öğle Namazının Son Sünneti.....	77
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	77
2.Meşruiyeti.....	77
3.Mezheplere Göre Öğle Namazının Son Sünnetinin Hükümü	79
D. İkinci Namazının İlk Sünneti.....	81
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	81
2.Meşruiyeti.....	81
3.Mezheplere Göre İkinci Namazının İlk Sünnetinin Hükümü	84
E. İkinci Namazının Son Sünneti.....	89
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	89
2.Meşruiyeti.....	89
3.Mezheplere Göre İkinci Namazının Son Sünnetinin Hükümü	91
F. Akşam Namazının İlk Sünneti.....	95
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	95
2.Meşruiyeti.....	95
3.Mezheplere Göre Akşam Namazının İlk Sünnetinin Hükümü	97
G. Akşam Namazının Son Sünneti.....	99
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	99
2.Meşruiyeti.....	99
3.Mezheplere Göre Akşam Namazının Son Sünnetinin Hükümü.....	101
H. Yatsı Namazının İlk Sünneti.....	103
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	103
2.Meşruiyeti.....	103
3.Mezheplere Göre Yatsı Namazının İlk Sünnetinin Hükümü	104
I. Yatsı Namazının Son Sünneti.....	105
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	105
2.Meşruiyeti.....	105
3.Mezheplere Göre Yatsı Namazının Son Sünnetinin Hükümü.....	107
J. Cuma Namazının İlk Sünneti.....	109

1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	109
2.Meşruiyeti.....	109
3.Mezheplere Göre Cuma Namazının İlk Sünnetinin Hükümü	110
K. Cuma Namazının Son Sünneti.....	112
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	112
2.Meşruiyeti.....	112
3.Mezheplere Göre Cuma Namazının Son Sünnetinin Hükümü	113
III. Gün İçerisinde Kılınan Nâfile Namazlar.....	116
A. İshrâk Ve Duhâ(Kuşluk) Namazı.....	116
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	116
2.Meşruiyeti.....	116
3.Mezheplere Göre Duhâ Ve İshrâk Namazlarının Hükümü.....	123
B. Evvâbîn Namazı.....	132
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	132
2.Meşruiyeti.....	132
3.Mezheplere Göre Evvâbîn Namazının Hükümü.....	134
C. Teheccüd Namazı.....	136
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	136
2.Meşruiyeti.....	136
3.Mezheplere Göre Teheccüd Namazının Hükümü	141
D. Terâvîh Namazı.....	147
1. Tanımı Ve Mahiyeti.....	147
2. Meşruiyeti.....	147
3. Mezheplere Göre Terâvîh Namazının Hükümü	153
IV. Belli Bir Sebebe Bağlı Kılınan Namazlar	162
A. Abdest Namazı.....	162
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	162
2.Meşruiyeti.....	162
3.Mezheplere Göre Abdest Namazının Hükümü	163
B. Tahiyatü'l Mescid Namazı.....	164
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	164

2.Meşruiyeti.....	164
3.Mezheplere Göre Tahiyatü'l-Mescid Namazının Hükümü.....	165
C. Tesbîh Namazı.....	169
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	169
2.Meşruiyeti.....	169
3.Mezheplere Göre Tesbîh Namazının Hükümü.....	170
D. Tевbe Namazı.....	172
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	172
2.Meşruiyeti.....	172
3.Mezheplere Göre Tевbe Namazının Hükümü.....	173
E. Şükür Namazı.....	174
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	174
2.Meşruiyeti.....	174
F. Hâcet Namazı.....	176
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	176
2.Meşruiyeti.....	176
3.Mezheplere Göre Hâcet Namazının Hükümü	177
G. İstihâre Namazı.....	178
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	179
2.Meşruiyeti.....	179
3.Mezheplere Göre İstihâre Namazının Hükümü.....	180
H. İstiskâ Namazı.....	183
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	184
2.Meşruiyeti.....	184
3.Mezheplere Göre İstiskâ Namazının Hükümü	187
I. Kûsûf (Güneş Tutulması) Husûf (Ay Tutulması) Namazı.....	191
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	191
2.Meşruiyeti.....	191
3.Mezheplere Göre Kûsûf Ve Husûf Namazlarının Hükümü	195
J. Eve Girip-Çıkarken Kılınan Namaz.....	199

1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	199
2.Meşruiyeti.....	199
K. Sefere Çıkarken Ve Seferden Dönünce Kılınan Namaz.....	200
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	200
2.Meşruiyeti.....	200
L. İhrâm Namazı.....	201
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	201
2.Meşruiyeti.....	201
M. Korku Namazı.....	202
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	203
2.Meşruiyeti.....	203
N. Fetih Namazı.....	204
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	204
2. Meşruiyeti.....	204
O. Musibet Namazı.....	205
1.Tanımı ve Mahiyeti.....	205
2.Meşruiyeti.....	205
P. Kabir Namazı.....	206
1.Tanımı Ve Mahiyeti.....	206
2.Meşruiyeti.....	206
V. Kur'an Ve Sünnet Dışındaki Kaynaklarda Yer Alan Nâfile Namazlar	207
A.Önemli Olaylardan Öce Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar.....	207
B.Haftanın Gündüz Ve Gecelerinde Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar.....	207
C.Kutsal Gecelerde Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar	215
D.Belli Aylarda Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar.....	218
E.Kılınması Tavsiye Edilen Diğer Namazlar.....	226
VI. Değerlendirme	232
Sonuç.....	235
Kaynaklar	237

KISALTMALAR

b.	: bin/ibn
b.y.	: Basım yeri yok
bkz.	: Bakınız
h.	: hicrî
Hız.	: Hazreti
m.	: milâdî
mad.	: madde
ö.	: ölüm
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
sad.	: Sadeleştiren
Tah.	: Tahkik
Ter.	: Tercüme
t.y.	: Tarih yok
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İbadetler, bağlayıcı ve bağlayıcı olmayan tarzda olmak üzere iki kısma ayrılır. Vücûb olarak ifade edilen birinci kısım konusunda fıkıh ekolleri arasında çok fazla ihtilaf söz konusu değildir. Ancak nâfile olan kısım hakkında özellikle konuyla ilgili hadislerin sıhhat durumlarına ilişkin farklı değerlendirmelerin yapılması, bunun yanında hadislerin müçtehitler tarafından teklif açısından değişik şekillerde algılanması gibi amillerin etkisiyle geniş bir fıkıh birikim ortaya çıkmıştır.

Bizim çalışmamız da ikinci kısmı teşkil eden nâfile namazlar hakkındadır. Fıkıhî bağlamda oldukça fazla ayrıntı içeren nâfile namazlar, başta fıkıh kaynakları olmak üzere araştırmaya kaynaklık edebilecek diğer alanlara ilişkin kaynaklar çerçevesinde ele alınmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

İslam dininin imandan sonraki en önemli kısmını oluşturan ibadetler hem ferdi hem toplu yapılmaları nedeniyle din içerisinde oldukça geniş bir alanı kapsar. İbadetler, kanun koyucu tarafından kendi katındaki değer ve öneminin yanında fert ve toplum üzerindeki etkilerinden dolayı teklifi olarak farz ve nâfile olmak üzere iki temel kısma ayrılmıştır. Hukuk içerisindeki bu sınıflandırmaya bakıldığında nâfile ibadetlerin farz olanlardan daha geniş bir yer kapladığı görülür. İbadet alanının en geniş alanını da namaz ibadeti teşkil eder. İslam fıkıhında bu kadar geniş bir hukuka sahip olan namaz ibadetine en çok konuşulan alanından birisi de nâfile namazlar bölümüdür.

Araştırmamız kapsamında yer alan İslam Fıkıhında Nâfile Namazlar konusu, değişik alanlarla ilgili ulaşılabilen çok sayıda eserden bilimsel metotlarla yararlanılarak incelenmiştir. Sonucunda ortaya konan bilgiler insanlara hem bireysel hem sosyal anlamda dinin yaşanması konusunda büyük faydalar sağlayacağı kanaatindeyiz.

III. ARAŞTIRMANIN PLANI VE METODU

Çalışmamız giriş, üç bölüm, değerlendirme ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte, araştırmanın konusu, önemi ve amacı, planı ve metodu ve kaynakları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde genel olarak nâfile kavramı çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. İkinci bölümde mezheplere göre nâfile namazlara ait değişik sınıflandırmalar üzerinde durulmuştur üçüncü bölümde ise çeşitli yönleriyle nâfile namaz çeşitleri incelenmiş, ardından

nâfile namaz çeşitleri üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç bölümünde vardığımız kanaatler maddeler halinde sıralanarak çalışma nihayete erdirilmiştir.

Çalışmamızın en önemli amacını oluşturan nâfile namazların sıhhat durumlarının araştırılması konusunda ayet ve hadislerin yanında usul ve furu'a ait kaynaklardan azami ölçüde tarafsız bir şekilde istifade edilmiştir.

Araştırmamızda, nâfile namazlarla ilgili hadislerin sıhhat durumları konusunda hadis kaynaklarından geniş çapta inceleme yoluna gidilerek namazların hadis kaynaklı olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Konu fikhî bir muhtevaya sahip olması nedeniyle usul-u fıkıh ve fur'u fıkha dair hem klasik hem yeni dönem kaynaklarına başvurulmuştur. Dört mezhep başta olmak üzere fıkıh ilmi içerisinde yerini almış müçtehit imamların görüşleri delilleriyle zikredilmiştir. Zaman zaman konular hakkında değerlendirme ve tercihlerde bulunularak kanaat bildirilmiştir.

Araştırmamızın en önemli özelliklerinden birini oluşturan, meselelerin delilleriyle ortaya konması, çalışmamızın amacına büyük katkı sağlamış, kanaatimizce, araştırma konumuzu seçmemizde amaçladığımız hedefe ulaştırmıştır.

Çalışma konumuzla ilgili, bizim çalışma medotu ve amacımız doğrultusunda daha önceden bu usülle bir çalışma yapılmamış olması bizleri daha geniş bir çalışma yapmaya sevk etmiş, ortaya konulan verilerle bu alana son derece önemli bir katkı sağlamamıza imkân tanımıştır.

IV. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Araştırma konumuz her ne kadar fikhî bir konu olsa da muhteva açısından hadis ilmiyle yakından alakalı olduğu için hadis metin ve şerh kaynaklarına sıkça müracaat edilmiştir. Kütüb-i Tis'a(Buhârî(256/870), Müslim(261/874), Tirmizî(279/892), Ebû Dâvûd(275/888), Nesâî (303/915), İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel'in(241/855), İmam Mâlik(179/795), Dârimî(255/868) külliyyatı başta olmak üzere müstedrek(Hâkim en-Nîsâbü'rî, el-Müstedrek alâ Sahihayn), müstahrec(Ebû Nu'aym, el-Müsnedü'l-Müstahrec alâ Sahihi Müslim, mu'cem(Taberânî (360/971) – el-Mu'cemü'l-Kebîr, Evsat, Sağîr) gibi değişik hadis kaynaklarına başvurulmuştur.

Fikhî bir konu olması nedeniyle nâfile namazlar dört mezhep başta olmak üzere Fıkıh literatürü içerisinde yer alan ve konuya kaynaklık edebilecek kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır.

Haneî mezhebi kaynakları içerisinde konunun detaylı yer alması nedeniyle Serahsi (483) – el-Mebcut, İbn Abidin (1252) – Reddû'l-Muhtar, Kasani(587) – Bedâiu's-Sanai, İbnü'n-Nüceym, el-Bahru'r-Râik, Mâlikî mezhebinde, İbn Rüşd (el-Hafid, 595) - Bidayetü'l-Müctehid, İmam Malik (179) – Muvatta, Şâfiî mezhebinde, Ebu İshak eş-Şirazî (476) –el-Mühezzeb, Nevevi - el-Minhâc, Hanbelilerde İbn Kudâme (620) – el-Muğni, Merdâvî (9.yy) – el-İnsâf gibi eserlerden sıkça yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NÂFILE KAVRAMI

I. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde nâfile kavramının sözlük ve terim anlamlarının yanında İslam fıkıh ekollerine göre, nâfile hakkındaki farklı görüşler üzerinde durulacaktır.

A. Nâfilenin Anlamı

Nefl kökünden türeyen nâfile¹ kelimesi (çoğulu nevâfil) sözlük anlamı itibariyle نَصَب kelimesi ve aynı anlama gelen تَعَب ‘çaba göstermek gayret etmek’² kelimeleriyle yakın anlam ilişkisi içerisinde olmasının yanında, savaştan elde edilen maksada ilave olarak kazanılan ganimet,³ fazladan elde edilen şey, bağış, hibe, hediye,⁴ gönüllü olarak yapmak⁵ anlamlarına gelir. Ayrıca öncekine ilave olması nedeniyle çocuğun çocuğuna (torun),⁶ hak edilenden fazlasını yapmak veya vermeye⁷ de nâfile denmiştir.

Hz. Peygamber’e Teheccüd namazını emreden ayet, ümmetinden farklı olarak onun diğer namaz görevlerine ek olarak emredildiği için nâfile diye isimlendirilmiştir.⁸

Bir fıkıh terimi olarak ‘Nâfile, kişinin, kendisine zorunlu kılınmadığı halde farz ve vâcib ibadetlerin dışında yaptığı ibadetler’⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

Mecburi olunmadığı halde ibadet maksadıyla yapılan bu eylemin karşılığında sevap kazanılırken, terki her hangi bir cezayı gerektirmemektedir.¹⁰

¹ Ferhat Koca, **İslam İbadet Esasları**, Ankara: TDV Yayınları, 2013, s.185; Fahrettin Atar, “**Nâfile**”, C.XXXVI, İstanbul: TDVİA, 2006, s.290.

² Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Hüseynî, Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs**, Tah. Mecmûa mine’l-Muhakkikîn, C.IV, b.y: t.y, s.280.

³ Ebû Bekir Muhammed b. Hasan b. Düreyd, **el-İştikâk**, Tah. Abdüsselam Muhammed Harûn, Kahire: Mektebetü’l-Hanîcî, t.y, s.156; Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXI, s.18.

⁴ Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXI, s.18.

⁵ Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXI, s.466; Ebû’l-Hilâl el-Askerî, **el-Furûku’l-Lugaviyye**, C.I, b.y: t.y, s.548

⁶ Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Serahsî, **el-Usûl(Usûlü’s-Serahsî)**, C.I, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1993, s.115; Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXI, s.19.

⁷ İbrâhîm Mustafâ ve Diğerleri, **Mu’cemu’l-Vasît**, Tah. Mecmû’u’l-Lügavi’l-Arabiyye, C.II, b.y: Dâru-Tayba, t.y, s.942.

⁸ Zebîdî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXI, s.19.

⁹ Serahsî, **el-Usûl**, C.I, s.115; Abdülazîz b. Ahmed b Muhammed Alâuddîn Pezdevî, **Keşfu’l-Esrâr**, Tah. Abdullah Mahmud Muhammed Amr, C.II, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, t.y, s.439; Komisyon, **Mu’cemu’l-Vasît**, C.II, s.942; Osman Şahin, **İslam Hukukunda Seferilik ve Hükümleri**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun: 2009, s.288.

¹⁰ Serahsî, **Usûl**, C.I, s.115.

Cumhûra göre, mükelleften yapılması istenen fiiller, kesin ve bağlayıcı tarzda olursa vâcib, kesin ve bağlayıcı tarzda olmazsa mendub olarak isimlendirilmiştir.¹¹ Cumhûra göre, sünnet, müstehab, tatavvu ve nâfile aynı anlama gelmekte, hüküm olarak da aynı derecededir.¹² Bu görüşün yanında bazı usûlcüler sünnet, tatavvu, ihsan, nâfile, fazilet, müstehab, murağğabun fih ve hasen terimleri mendubla eş anlamlı olduğunu söylerken, bunların mendub kapsamındaki fiillerin sevab bakımından derece farklılıklarını belirttiklerini dikkate alanlar ise mendubun birer çeşidi olduğunu söylerler.¹³

Hanefilerin literatüründe, dinen mükelleften yapılması istenen fiiller, talebin kuvveti yanında delilin kat'î ve zannî oluşu da dikkate alınarak farz, vâcib, sünnet ve nâfile şeklinde dört kısma ayırmıştır. Buna göre yapılması delalet ve sübut yönünden kat'î delillerle kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiiller farz, zannî delillerle kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiiller vâcib, kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve yapanın sevabı hak etmekle birlikte yapmayanın cezalandırılmayacağı; fakat kınanacağı fiiller sünnet, yapmayanın cezalandırılmayacağı ve kınanmayacağı fiillernâfile, mendub, müstehab, tatavvu, adab olarak isimlendirilmiştir.¹⁴ Hanefiler, nâfileyi çoğu kere ğayr-i müekked sünnet, mendub, müstehab, tatavvu ve adab ile eş anlamlı olarak kullanırlar.¹⁵ Diğer bir ifadeyle müekked sünnetin dışındakiler nâfile kısmında yer almaktadır.

Furû-u fıkıh literatüründe nâfile terimi daha çok sünneti de kapsamına almak üzere 'farz ve vâcib niteliğinde olmayan ibadet' veya farzlar dışındaki ibadetler şeklinde tanımlanmış ve kendi üzerine farz ve vâcib olmadığı halde kendi isteğiyle yapma veya bu şekilde yapılan ibadet manasına gelen 'tatavvu' ile eş anlamlı kullanılmıştır.¹⁶

B. Benzer Kavramlar

Bu bölümde nâfile ile yakın manalar ihtiva eden sünnet, mendub, müstehab ve tatavvu kavramları incelenecektir.

¹¹ Atar, "Nâfile", C.XXXVI, s.290.

¹² Abdülkerim Zeydân, *el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkh*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2003, s.39.

¹³ Atar, "Nâfile", C.XXXVI, s.290.

¹⁴ Atar, "Nâfile", C.XXXVI, s.290.

¹⁵ Komisyon, *İlmihal*, C.I, Ankara: DİB Yayınları, 2006, s.168.

¹⁶ Atar, "Nâfile", C.XXXVI, s.290.

1.Sünnet

‘Senn’ kökünden türeyen ‘Sünnet’, sözlük anlamı itibariyle ‘Sîret, davranış, tutum, tavır, davranış biçimi, suyu peş peşe dökmek,¹⁷ iyi ya da kötü takip edilen, gidilen yol,¹⁸ âdet¹⁹ anlamlarına gelirken fıkıh terimi olarak hem delil hem teklifî hüküm olması açısından tanımlanmıştır.

Sünnet, delil olarak, İslam hukukunun Kur’an’dan sonraki ikinci kaynağıdır.²⁰ Bu tanım, Hz. Peygamber’den Kur’an dışında sadır olan söz, fiil, takrîrleri²¹ ifade etmektedir. Hz. Peygamber’e ait bu hususlar dinde Kur’an metni gibi bağlayıcı kabul edilmiştir.²²

Teklifî hüküm olarak ise sünnet dinde, farz ve vâcib olmaksızın yapılması istenen fiillerdir.²³ Her ne kadar terk edene bir ceza gerektirmese²⁴ de Hz. Peygamber tarafından mazeret olmaksızın terkedilmediği²⁵ ve yapılmalarını teşvik ettiği için sünnetler dinde önemli bir yer tutmaktadır.

Şâfiî ve Hanbeliler, aynı manada olmaları ve bağlayıcı talepler olmamaları nedeniyle mutlak olarak sünneti, mendub, müstehab ve tatavvu ile aynı anlamda kullanmışlardır. Bu cümleden hareketle Mâlikîlerin de içinde bulunduğu Cumhûra göre, mendub, sünnet dahil bağlayıcı tarzda olmayan tüm talepleri kapsamaktadır.²⁶ Sünnet, Şâfiî ve Hanbeliler tarafından ‘Müekked ve Ğayr-i Müekked’ kısımlarına ayrılır.

Hanefilere göre, sünnet, ‘Hz. Peygamber’in ve Râşid halifelerin sürekli olarak yapageldikleri şeylerdir’. Hanefiler de ‘Müekked ve Ğayr-i Müekked’ ayrımını kabul etmekle birlikte başka bir isimlendirme ile bu iki kısma sünnet-i hüda, derler. Bir diğer sünnet çeşidi, sünnet-i zevaidir.²⁷ Bu ayrımın dışında farz ve vâcibin dışındaki talepleri bağlayıcılık açısından kuvvetliden zayıfa göre, sünneti müekkede-sünneti Ğayr-i müekkede-müstehab(mendub) ve

¹⁷ Ebû'l-Hüseyîn Ahmed b. Zekeriyâ İbn Fâris, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga**, Tah. Abdüsselam Muhammed Hârun, C.III, b.y: Dâru'l-Fikr, 1979, s.61.

¹⁸ Ahmed b.Sâlim en-Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, Tah. Rızâ Ferhât, C.I, b.y: Mektebetü's-Sekafeti'd-Dîniyye, t.y, s.156; Komisyon, **Mu'cemu'l-Vasît**, C.II, s.456; Takiyuddîn Ebû'l-Bekâ Muhammed b. Ahmed b. Abdulazîz b. Ali en-Neccâr, **Şerhu'l-Kevkebi'l-Münîr**, Tah. Muhammed Zuhaylî-Nezih Hammâd, C.I, b.y: Mektebetü'l-Abikân, 1997, s.159.

¹⁹ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

²⁰ İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed Şâtıbî, **el-Muvâfakât fî Usûli's-Şerîa**, Tah. İbn Hasan Ali Salmân, C.IV, b.y: Dâru İbn Affân, 1997, s.289-290; Zeydân, **el-Vecîz**, s.162.

²¹ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

²² Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, **İrşâdü'l-Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hakk min İlmi'l-Usûl**, Tah. Ahmed İnâye, C.I, b.y: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1999, s.96.

²³ Şevkânî, **İrşâd**, C.I, s.95; Fahrettin Atar, **Fıkıh Usûlü**, İstanbul: MÜİFVY, 2006, s.126; Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

²⁴ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

²⁵ Şevkânî, **İrşâd**, C.I, s.95.

²⁶ Atar, **Fıkıh Usûlü**, s.125.

²⁷ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

adab şeklinde sıralarlar.²⁸ Böyle olmakla birlikte çoğu kere ğayr-i müekked sünneti, nâfile, müstehab ve mendub manasında kullanırlar.²⁹

Sünnet-i hüda, Hz. Peygamber'in ibadet amacıyla devam ettiği ve dinde ibadetlerin tamamlayıcı niteliğindeki hususlardır.³⁰ Müekked sünnetler, Hz. Peygamber tarafından ğayr-i müekkedlere göre daha fazla ve daha sıklıkla yapılan sünnetlerdir.³¹ Cemaatle namaz, kamet, ezân ve revâtib sünnetler gibi müekkedleri yapan sevap kazanırken terk eden her ne kadar cezayı hak etmese de kınanır ve azarlanırlar.³² Özellikle cemaatle namaz, kamet ve ezân yerleşim yerindeki insanların tamamı tarafından terkedilirse kendilerine ağır yaptırımlar uygulanır.³³ İkinci ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri, sadaka, Pazartesi ve Perşembe tutulan oruçlar gibi ğayr-i müekked sünnetleri yapanlar sevap kazanırken terk edenler ise ne kınanır ne de azarlanır.³⁴

Sünnet-i zevâid ise terki mekruh veya kötü bir iş kabul edilmeyen, Hz. Peygamber'in bir insan olarak yaptığı yürüyüş, oturma, yeme-içme, giyinme gibi hususlardır.³⁵

Mâlikîlere göre, sünnet, Hz. Peygamber'in ibadet amacıyla devam ettiği, mazeret olmadıkça terk etmediği durumlardır. Nâfile ise, ibadet olmakla beraber sürekli yapmadığı davranışlardır.³⁶

Sünnetle ilgili olarak araştırmamızın konusuyla alakalı olan kısım teklifî hüküm olan sünnettir.

Sünnet namazlar nâfile namazların en üst mertebesini oluştururlar. Buna göre her sünnet nâfiledir, fakat her nâfile sünnet değildir.

2.Mendub

Mendub, Nedebe fiilinden ism-i mef'ûldür, mastarı ise nedbdır. “Önemli bir işe davet ve teşvik etmek,³⁷ bir şeye gönüllü olarak katılmak,³⁸ ölüye ağıt yakarken onun iyiliklerini

²⁸ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.167.

²⁹ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.168.

³⁰ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156; Zekiyüddîn Şa'bân, **Hukuk İlminin Esasları**, Ter. İbrâhîm Kâfi Dönmez, Ankara: TDVY, 2000, s.245.

³¹ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.168; Şa'bân, **Hukuk İlminin Esasları**, s.245.

³² Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.168; Şa'bân, **Hukuk İlminin Esasları**, s.245.

³³ Şa'bân, **Hukuk İlminin Esasları**, s.245.

³⁴ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.168; Şa'bân, **Hukuk İlminin Esasları**, s.245.

³⁵ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156; Zeydân, **el-Vecîz**, s.40.

³⁶ Nefrâvi, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.I, s.156.

³⁷ Abdülkadir b. Ahmed b. Mustafâ b. Abdürrahîm b. Muhammed b. Bedrân, **el-Medhal ilâ Mezhebi İmâm Ahmed b. Hanbel**, Tah. Muhammed Emîn, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996, s.69; İbnü'n-Neccâr, **Şerhu'l-Kevkebi'l-Münîr**, C.I, s.402.

³⁸ Komisyon, **Mu'cemu'l-Vasît**, C.II, s.910.

sıralamak, iz bırakmak, hafif ve çevik adam ve at, iz, talep edilen, istenilen şey”³⁹ anlamlarına gelir.

Mendub, Şâr’i’in mükelleften yapılmasını bağlayıcı olmayan tarzda istediği⁴⁰ ve yapıldığında sevap kazanılan, terkinde ise ceza ve günah kazanılmayan şeydir.⁴¹ Namaz, oruç, hac gibi ibadetlere bitişik olan veya sadaka, namaz için güzel elbise giyme, ağız temizliği, iftarın hemen yapılması, sahurun geciktirilmesi gibi ibadetlere bitişik olmayan mendublar vâciblerin tamamlayıcısı niteliği taşır.⁴²

Mendub, mezheplerin literatürüne göre, hem kapsam açısından hem bağlayıcılıkta hangi sırada yer aldığı noktasında farklılıklar göstermektedir.

Hanbelilere göre, mendub, sünnet ve müstehabı kapsar ve tatavvu, ta’at, kurbet, murağğab fih, fazilet, nâfile ve ihsan olarak da isimlendirilir. Derece bakımından sünnet, fazilet ve nâfile önceliklidir.⁴³

Sünnet bahsinde de ifade edildiği gibi Hanefiler açısından talebin bağlayıcılığı sıralamasında Sünnetten sonra gelmektedir.

Cumhûra göre ise vücûb ifade eden taleplerin dışındaki taleplere mendub denir.

3.Müstehab

Hiz. Peygamber’in bazen işleyip bazen terk ettiği, âlimlerin ve salih kulların öteden beri yapageldikleri ve tavsiye ettikleri davranışlara denir. İbadetlerin ve beşeri ilişkilerin daha güzel ve verimli olmasını sağlayan adap ve kurallar niteliğindedir. Sabah namazının geciktirilmesi, akşam namazının erken kılınması örnek olarak verilebilir. Müstehabları yapan sevap kazanır, terk eden kınanmaz. Müstehablar, evla olan fiiller arasında son sırada yer alır.⁴⁴

³⁹ Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, C.IV, s.254.

⁴⁰ Zeydân, *el-Vecîz*, s.38; Atar, *Fıkıh Usûlü*, s.125.

⁴¹ Serahsî, *el-Usûl*, C.I, s.17; Sadeddîn b. Mes’ûd b. Ömer Taftazanî, *Şerhu’t-Telvîh alâ’t-Tavzîh li Metni’t-Tenkîh fi Usûli’l-Fıkıh*, Tah. Zekeriyâ Amirât, C.I, Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1996, s.303; İbn Bedrân, *el-Medhal*, s.69; Taceddîn b. Ebi Nâsır Abdulvehhâb b. Ali b. Abdulkâfi es-Subkî, *Rafu’l-Hâcib an Muhtasar İbni Hâcib*, Tah. Adil Ahmed Abdülmecîd Ali Muhammed, C.I, Beyrut: Alemu’l-Kütüb, 1999, s.559.

⁴² Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, C.IV, s.239.

⁴³ İbn Bedrân, *el-Medhal*, s.69.

⁴⁴ Komisyon, *İlmihal*, C.I, s.169.

4.Tatavvu

Kişinin farz ve vâcib dışında gönüllü olarak yaptığı ibadetleri⁴⁵ ifade etmek için kullanılır. Çoğu kere sünnet, mendub, nâfile ve müstehab ile aynı anlama geldiği gibi birbirlerinin yerine de kullanılmaktadırlar.

Farz, vâcib, sünnet, mendub ve nâfileye ilişkin buraya kadar yapılan tanım ve sınıflandırmalardan ortaya çıkan sonuç özetle, talebin bağlayıcı tarzda olmayan görevlere nâfile denmektedir. Araştırmanın ikinci bölümü bu değerlendirme çerçevesinde ele alınacaktır. Nâfile Namazların Önemi

II. Nâfile Namazların Önemi

İbadetler, genel olarak Şâr'i'nin mükelleften yapılmasını kesin olarak istediği veya yapıp yapmamakta serbest bıraktığı şeklinde ikili bir taksimata tabi tutulur. Kur'an ve Sünnet metinlerinde zaman, mekan, hüküm ve değişik yönlerden haklarında bilgi verilen birçok ibadet çeşidinden söz edilir. Bu ibadetlerden farz ve vâcib olanlar Allah hakkı olarak kulun Allah'a olan bir borcudur.⁴⁶ Bu sebeple her mü'min tarafından, emredilen şekilde yerine getirilmek zorundadırlar. Hadisin ifadesiyle bu sayede kul Allah'ın azabından kurtulacağı gibi Allah'a yakın olma gibi büyük bir kazanç da elde edecektir. Nâfile ibadetlere devam etmekle de hem Allah'a olan manevî yakınlığı artacak hem Allah'ın sevgisini kazanacaktır.⁴⁷

Nâfile ile farz arasındaki önemli farklardan birisi de nâfileler ne kadar çok olursa olsun değer ve sağlayacağı fayda açısından hiçbir zaman farzın seviyesine ulaşamamasıdır. Değer ve fayda bakımından arada böyle bir fark olsa da kıyamet gününde Allah'ın bir rahmeti olarak nâfileler farzlardaki eksiklikleri tamamlamak⁴⁸ için gündeme gelecektir. Konuyla ilgili bir kutsi hadiste "*Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel namazdır. Bu hesap güzel olursa kurtuluşa erdi demektir. Bozuk olursa hüsrana düştü demektir. Eğer farzında bir eksiklik çıkarsa Allah-u Teâlâ (meleklerle) 'Bakın kulumun defterinde nâfilesi var mı?' buyurur. Böylece farz namazın eksiklikleri nâfile namazlarla tamamlanır. Sonra bu tarzda olmak üzere diğer amelleri hesaptan geçirilir.*"⁴⁹ buyurulur. Hadis, kulun Allah'a manen yakın olması,

⁴⁵ İbn Fârîs, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga**, C.I, s.221.

⁴⁶ Hikmet Yüceoglu, **Nâfile İbadetler**, İzmir: Rehber Yayınları, 2006, s.9.

⁴⁷ Buhârî, **Rikak**, 38.

⁴⁸ Yüceoglu, **Nâfile İbadetler**, s.11.

⁴⁹ Tirmizî, **Salât**, 305, Nesâî, **Salât**, 9.

Allah'ın kula yardım etmesi,⁵⁰ kul ile Allah arasında aracılardan olmaması gibi anlamlar içerir.⁵¹

Eksikliklerin tamamlanması iki şekilde olabilir. Ya ibadetteki tadil-i erkân, huşu, vâcib ve sünnetlerindeki eksikliklerin tamamlanması ya da bizzat bu farzların terki ile meydana gelen noksanlığın nâfilelerle tamamlanmasıdır.⁵² Kıyamet günü en küçük bir hayra bile ihtiyaç duyulacağına göre, Cehennemden kurtuluş ve Cennet yolculuğunda kişiye büyük faydalar sağlayacak nâfile ibadetlere devamlılık aynı zamanda kulun takvasının göstergelerinden birisi olmaktadır. Nâfile Namazlara Ait Hükümler

III. Nâfile Namazlara Ait Hükümler

A. Nâfile Namazların Meşruiyeti

Allah Teala, kullarına rahmetinin bir tecellisi olarak nâfile namaz kılmayı meşrû kılmıştır. Zira nâfileler, farz olan her bir ibadet türünün yanında, farzlarda meydana gelebilecek eksikliklerin telafisine imkan sağlamaktadır.

Kimi namazlar vâcib/farz, kimileri nâfile türündendir. Mükelleften böyle bir namazı kılması kesin olmayan bir ifadeyle ve farz olarak yazılardan ayrı olarak yerine getirilmesi istenir. Nâfile namaz ve diğer ibadetlerin meşruiyetine delil olarak getirilen hadislerin başında Hz. Peygamber'den rivayet edilen şu hadis gelir:

*"Kıyamet gününde insanların amellerinden dolayı hesaba ilk çekilecekleri amel namazlarıdır. Rabbimiz meleklerle -o en iyi bilen olduğu halde- şöyle der "Kulumun namazına bir bakınız, onu tam mı yoksa eksik mi yerine getirmiştir?" Eğer namazı tam ise ona tam olarak yazılır. Şayet ondan bir şeyleri eksik bırakmışsa "Kulumun herhangi bir nâfile namazının olup olmadığına bakınız." diye buyurur. Şayet nâfile namazları var ise "Kulumun farz namazını nâfilelerden tamamlayınız, buyurur."*⁵³ Daha sonra diğer ameller de bu şekilde ele alınır.

Yukarıda nâfile kavramı hakkında zikredilenler dikkatle incelendiğinde, adına ister sünnet, ister mendub, isterse bu anlam ve muhtevaya sahip başka bir isim konsun hepsinin ortak noktası, 'nâfilelerin, farz ve vâcibler dışında dinen yapılması zorunlu olmayan durumları ifade etmesidir.

⁵⁰ Yüceoğlu, **Nâfile İbadetler**, s.12.

⁵¹ Yüceoğlu, **Nâfile İbadetler**, s.12-13.

⁵² Fehmi Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, İstanbul: Motif Yayınları, 2007, s.17.

⁵³ Tirmizî, **Salât**, 305, Nesâî, **Salât**, 9.

B. Nâfile Namazların Meşruiyet Şartları

Ancak ibadet olarak yapılan bir eylemin/ritüelin meşru bir nâfile olabilmesi için iki şart vardır:

1. Naslara (Kur'an Veya Sünnete)Dayanması

Nâfile olarak kılınması tavsiye edilen bir namazın meşru olabilmesi için zaman, mekan ve vasıflarının Kur'an veya Sünnette yer alması lazımdır. Bu durumda söz konusu namazlar nasslarda zaman, mekan ve vasıf bakımından ibare veya delaleten kendisinden söz ediliyorsa nâfile kapsamına girer, aksi halde nâfile meşruiyetinde bir ibadet olamaz.

a. Zamana Bağlı İse Zamanının Naslara Dayanması

Teheccüd namazı Kur'an tarafından, revâtib namazlar ile Kuşluk ve Evvâbîn namazı veya teravih namazı sünnet tarafından belirlenen zamana bağlı namazlardır.

b. Mekana Bağlı İse Mekanının Naslara Dayanması

Tahiyyetü'l-mescid, ihram ve sefer namazları sünnet ile belirlenen mekana bağlı nâfile namazlardır.

c. Sebebe Bağlı İse Sebebinin Naslara Dayanması

Yine abdest namazı, Küsûf ve Husûf namazı, Hâcet namazı gibi namazlar ise sebebi sünnet tarafından belirlenen namazlardır.

d. Yapana Vaad İçeriyorsa Vaadinin Naslara Dayanması

Son olarak kılana bağışlanma veya cennet gibi bir vaat içeriyorsa bunun da sahih kaynaklara dayanması meşruiyet için zorunludur. Bu bağlamda bu şartta dikkat edilecek husus, öncelikle hakkında nasslarda bir haberin vârid olup olmadığına bakılmasıdır. Eğer hakkında nasslarda bir bilgi varsa ve bu bilgi o namazı zaman, mekan veya vasıf açısından kayıt altına alıyorsa, bunlar mukayyed bir nâfile ibadet olur. Mesela Terâvîh namazı, Tahiyyatü'l-mescid namazı gibi namazlar hakkında hadis kaynaklarında onları değişik şekillerde tanımlayan haberler mevcuttur.

Detayı aşağıda geleceği üzere Hz. Peygamber'in nâfile ibadetleri teşvik eden genel açıklamalarından hareketle, namazın esas yapısını değiştirmeden iki veya dört veyahut daha fazla rekâtlarla kılınabilen namazlar da vardır ki, bunlara da mutlak nâfile namazlar denir. Örneğin bir kişinin kendiliğinden Allah rızası için mekruh olmayan bir vakitte iki veya dört veya daha fazla rekât namaz kılması mutlak nâfileler bağlamında meşru olmaktadır. İşte bazı

fakihlerin ileride geleceği üzere gerdek,⁵⁴ idam⁵⁵ gibi önemli olaylardan önce tavsiye ettiği, namazların şekli değiştirilmeden kılınan iki rekât namazlar da meşruyeti mutlak nâfile kapsamında değerlendirilebilecek namazlardır.

2. Zorunlu Bir İbadet Olmaması

Bu şart bir ibadete meşru bir nâfile ibadet denilebilmesi için, teklif açısından farz ve vâcibin dışında bir hükme sahip olması demektir. Başka bir ifadeyle nâfile ibadet zorunlu olmayıp, her hangi bir günah söz konusu olmadan terk edilebilir bir ibadettir.

Nâfile namazları kılmayı, dinin ana kaynakları zorunlu tutmadığı gibi, başkaları tarafından da kimse nâfile kılmaya mecbur edilemez.

Nâfile namazlarla ilgili bir diğer husus, ister ikamet hali isterse sefer hali olsun kişi bunları kılıp kılmamakta serbest olmasıdır. Ancak Hz. Peygamber sefer durumunda da nâfile kıldığı için sefer halinde nâfileleri kılan güzel bir iş yapmış olur.⁵⁶ Böyle yapmak sünnete daha uygundur.⁵⁷

Hanbelilere göre, müekked olmaları sebebiyle revâtib sünnetleri terk eden adâlet vasfını kaybeder. Zira sünnetleri terk, dindeki zaafı gösterir.⁵⁸ Sabahın sünneti ve Vitir namazı hariç yolculuk esnasında meşakkatten dolayı revâtib sünnetlerin terkinde bir sakınca yoktur.⁵⁹ Hz. Peygamber'in sabahın sünneti ve Vitir namazlarını yolculuk hali dahil her durumda⁶⁰ kılmış olması nedeniyle bu iki namazı istisna etmişlerdir.

3. İbadetin Aslı Yapısını Koruması

Keza namazların şeklini sadece şari' belirleme yetkisine sahip olduğu için, başka hiç kimse, Kur'an ve sünnette benzeri olmayan bir namaz şeklini ihdas edemez.

Buna göre kılınışı diğer namazlara benzemeyen yanlar, daha açık bir ifadeyle fazladan tekbir ve tesbihler içerdiği halde bayram namazları ile tesbih namazının şekli yapısı sahih sünnete dayandığı için meşru namaz özelliği taşımaktadır.

⁵⁴ Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib fî Şerhi Ravz't-Tâlib**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000, s.206.

⁵⁵ Vehbe Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletühu**, C.II, Dimeşk: Dâru'l-Fikr, t.y, s.238.

⁵⁶ Ebû Amr Yûsuf Abdullah b. Abdilber en-Nemrî el-Kurtubî, **el-İstizkâru'l-Câmi' li Mezâhibi'l-Emsâr**, Tah. Muhammed Sâlim Ata ve Diğerleri, C.II, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000, s.253.

⁵⁷ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.245; Şahin, **Seferîlik**, s.310-312.

⁵⁸ Sâlih b. Fevzân b. Abdullah, **el-Mulehhasu'l-Fikhî**, C.I, Riyad: Dâru'l-Âsime, h.1423/m.2002, s.172; Mustafâ es-Suyûtî er-Rahyebânî, **Metâlibu Evle'n-Nehyî fî Şerhi Ğayeti'l-Muntehî**, C.I, Dimeşk: el-Mektebu'l-İslamî, 1961, s.548.

⁵⁹ Rahyebânî, **Metâlib**, C.I, s.548.

⁶⁰ Buhârî, **Taksîru's-Salât**, 9(H. No:1047); İbn Hibban, **Sahihu İbn Hibbân**, C.VI, s.179(H. No:2421). (Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim'in şartlarına göre Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

Bunun dışında özellikle –Aşure namazında zammı sure olarak on defa ihlas suresinin öngörülmesi gibi- aynı surenin birden çok okunması, normal namazda mekruh kabul edildiği ve sehven yapıldığında sehiv secde gerektiği, her rekâtta kasten yapıldığında namazın iadesini gerektirecek önemli bir hata/isaet kabul edildiği bir durumdur.⁶¹ İşte çeşitli nâfile namazlarda bu şekilde tekrarlanan sureler bulunmaktadır. Nitekim Aşure namazının dayandırıldığı rivayetler uydurma olduğuna göre, bu ve benzeri namazlara ait rivayetler de genellikle uydurmadır. Bu sebeple bu tür yapı değişikliği taşıyan namazlar meşru olarak kabul edilemezler.

Nitekim Bilmen, Miraç gecesinde müstahsen/güzel görülen on iki rekât namazı tarif ederken her rekâtında farklı bir sure okumaya vurgu yapmıştır.⁶²

C. Nâfile Namazlarla İlgili Fer'i Meseleler

Bu kısımda nâfile namazlarla ilgili çeşitli fer'î hükümler ele alınacaktır.

1. İnkâr Edenin Hükümü

Âlimler arasında vakit namazlarına bağlı olan sünnetleri inkâr edenin küfre düşeceğini bununla birlikte inkâr etmeksizin terk edenin günaha düşmeyeceğini söyleyenler olmakla beraber Hz. Peygamber'in bunları terk edenlere yönelik vaidleri nedeniyle günah işleyeceğini söyleyenler vardır.⁶³

2. Niyet

Farz namazlara bağlı olan nâfile/sünnet namazlar hakkında hadislerde miktarı belirlenmiş miktardan fazlasına niyet etmek câiz değildir. Ancak bunların dışındaki nâfilelere kişi istediği miktarda niyet edebilir. Bu durum nezre benzemektedir. Kişi istediği miktarda adakta bulunabilir.⁶⁴

3. Rekât Sayısı

Hanefî mezhebinde gündüz nâfilelerin iki rekât ve bir selamla dört rekât kılınması câizdir; ancak tek selamla bundan fazlası mekruhtur. Gece nâfilelerinin, Ebû Hanîfe'ye göre, bir

⁶¹ Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, sad. Ali Fikri Yavuz, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993, s.182.

⁶² Bilmen, **İlmihal**, s.205.

⁶³ Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvâhid İbnü'l-Hümmam es-Sivâsî, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.439.

⁶⁴ Mahmûd b. Ahmed b. es-Sadru's-Şehîd en-Neccârî Burhaneddîn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y, s.145.

selamla dört ve sekiz rekât kılınması câizdir, bundan fazlası mekruhtur. Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed'e göre, gece nâfileleri iki rekâtтан fazla tek selamla kılmak mekruhtur.

Hanefî mezhebinde gündüz nâfileleri, hem farz namazlarına kıyas edilerek hem Hz. Peygamber'in gündüz namazı olan Kuşluk/Duhâ namazına dört rekât olarak devam etmesine dayandırılarak dört rekât olarak kabul edilmiştir. Şâfiîlerde ise iki rekâttır. Şâfiîler, İbn Ömer'den gelen,⁶⁵ gece ve gündüz nâfile namazların ikişer rekât olduğuna dair rivayeti delil getirirler.⁶⁶

Şâfiî mezhebinde farzlara bağlı olarak kılınan nâfileler Vitir hariç en az on rekât,⁶⁷ aynı şartla en fazla on sekiz rekâttır.⁶⁸

Şâfiî mezhebinde olduğu gibi Hanbelilerde de nâfile namazların ikişer rekât kılınması esastır. Ancak dört rekât kılınmasında bir beis görülmemiştir. İki görüşe dayanak olarak daha önce İbn Ömer ve Ebû Eyyüb el-Ensârî'den gelen rivayetler getirilir. Bu iki rivayetten çıkarılan bir başka sonuç, gece namazlarının iki, gündüz namazların dört rekât olduğudur. Mezhepte Hirakî gibi bazı âlimlere göre, nâfilelerin bir veya üç rekât kılınması câiz değildir. İmâm Kâdî'ye göre, altı rekât olarak kılınırsa kerahetle sahihtir. Ebû'l-Hattâbi'ye göre, nâfilenin bir rekât olarak kılınması câizdir. Buna delil olarak Hz. Ömer'in bir uygulamasını getirir. Hz. Ömer mescide girer ve bir rekât namaz kılar. Bu durum kendisine sorulunca yaptığının nâfile olduğunu, dileyenin buna ilave yapabileceğini söylemiştir. Ancak bu uygulamanın hadise muhalif olduğu gerekçesiyle itiraz edilmiş, bir rekâtlık bir namazın sahih olmayacağı söylenmiştir.⁶⁹

4. Kıraat

Hanefî mezhebinde Vitir ve nâfile namazların her rekâtında kıraat yapmak vâcibdir.

Farzlar dışındaki dört rekâtlı namazların bir kısmı müekked bir kısmı müstehabdır. Müekked sünnetlerin ilk oturushlarında salâvât, üçüncü rekâтта Subhâneke ve eûzü besmele okunmazken müstehab/ğayr-i müekkedlerde okunur.⁷⁰

⁶⁵ İbn Mace, **İkametü's-Salât**, 172(H. No:1322).

⁶⁶ Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-Mâverdî, **el-Hâvî fî Fıkhi's-Şâfiî**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994, s.289; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.290.

⁶⁷ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî Ebû Zekeriyâ, **Minhâcu't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftîn**, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y, s.16; İbrâhîm Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî Ebû İshâk eş-Şîrâzî, **el-Mühezzebe**, C.I, Beyrut: t.y, s.83.

⁶⁸ Şîrâzî, **el-Mühezzebe**, C.I, s.83.

⁶⁹ Abdullah İbn Ahmed İbn Kudâme el-Makdisî, **el-Muğnî fî Fıkhi İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.797.

⁷⁰ Abdulğani el-Ğanîmî ed-Dimeşkî el-Meydânî, **el-Lubâb fî Şerhi'l-Kitâb**, Tah. Mahmûd Emîn, C.I, b.y: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, t.y, s.45.

Dört rekâtı nâfile namaz, kıraatsız kılınırsa Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'e göre, iki rekâtı kaza edilir, Ebû Yûsuf'a göre, tamamı kaza edilir. Ebû Yûsuf, her ne kadar kıraatın terk edilmesi, kendisinden önce gelmiş tahrîme tekbîrini geçersiz kılmaz ise de hem birinci hem ikinci şef'in sıhhatini bozacak bir rûkûn ihlali yapıldığı için tamamı bozulmuş sayılır, bu sebeple tamamının kazası gerekir, der. İmâm Muhammed'e göre ise ilk iki rekâtta kıraatın terki ile namaz bozulmuş olacağı için ikinci şef'e kalkış sahih olmayacaktır. Başlanıp da kılınamayan ilk iki rekât olduğu için sadece onların kazası gerekir. Ebû Hanîfe'ye göre, ilk iki rekâtta kıraatın terki tahrimeyi bozmaz; ancak zayıflatır, bu sebeple namaz devam ettiği için ikinci şef'e kalkış sahihtir. Ancak bu durumda şu ihtimaller ortaya çıkabilir:

Birincisi: İlk iki rekâtta kıraatı yapıp son ikisinde yapılmazsa son iki rekât kaza edilir. Zira ikinci şef sahih kıraattan sonra başlamıştır; ancak son şefte kıraat terkedildiği için son şef kaza edilmesi gerekir.

İkincisi: Son iki rekâtta kıraatı okur ilk iki rekâtta okumazsa Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre okunmayan rekâtlar kaza edilir. Zira kıraatın terki tahrimeyi geçersiz kılmaz. İlk şefte kıraat yapılmamış olursa da ikinci şef'e kalkış sahihtir. İmâm Muhammed'e göre ise birinci şefteki kıraatın terkedilmesiyle tahrime geçersiz olacağı için ikinci şef'e kalkış sahih olmayacaktır. Bu sebeple birinci şef kaza edilir, ikinci şef birinciden dolayı kaza edilmez.⁷¹

Üçüncüsü: Bir ve ikinci şef'in birer rekâtında okunur diğerlerinde okunmazsa Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre, dört rekâtında kazası gerekir. İmâm Muhammed'e göre ise daha önce geçen nedenlerden dolayı sadece iki rekât kaza edilir. Ebû Yusuf'a göre, kıraatın terki ile tahrîme bozulmadığı için ikinci şef'e kalkış sahihtir; ancak her bir şef'in bir rekâtında da olsa kıraatı terk ettiği için her bir şef kaza edilir.

Dördüncüsü: İlk şefte kıraatı yapıp ikinci şef'in bir rekâtında yapılmazsa ikinci şef kaza edilir.

Beşincisi: İkinci şefte kıraat yapıp ilk şef'in bir rekâtında yapılmazsa kıraat yapılmayan şef kaza edilir.

Altıncısı: Sadece ilk şef'in bir rekâtında kıraat yapılırsa Ebû Yusuf'a göre, dört rekât da kaza edilir, Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'e göre, ise iki rekât kaza edilir. Çünkü bu durumda namaz kıraat ile te'kîd edilmiş değildir.⁷²

⁷¹ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Selh Serahsî, **el-Mebsût**, Tah. Halîl Muhyiddîn, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fîkr, 2000, s.292.

⁷² Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.293.

Yedincisi: Sadece son şef'in bir rekâtında kıraat yapılırsa Ebû Yusuf' a göre, dört, Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'e göre, altıncı durumda olduğu iki kıraat yapılmayan şef kaza edilir.⁷³

Kıraatin cehri okunmasına gelince, Mâlikî mezhebinde gece nâfilelerinin sesli, gündüz nâfilelerin sessiz okunması müstehabdır. Eğer gündüz nâfilelerde sesli okunursa bunda bir beis yoktur. Kendi başına kılınıldığında sesli okumak kişiye daha fazla huşu sağlayacaksa bu da müstehab kabul edilmiştir.

Mâlikî âlimlerinden İbn Rüşd, nâfilelerde sesli okuyanların mescid ve etraftan uzaklaştırılması gerektiğini ve bu bağlamda evinde sesli okuyan kişiyi komşusunun engelleme hakkı olduğu söylenmiştir. İbn Müseyyeb, eğer kişi sesli okumaya niyet etmişse bu daha faziletlidir, der. Zira bunda insanlar için fayda vardır ve insanlara faydalı olmak güzel bir davranıştır.⁷⁴

İmâm Mâlik de İmâm Şâfiî gibi gece ve gündüz nâfilelerin ikişer rekât olduğunu söyler. Buna delil olarak İbn Ömer'den gelen konuyla ilgili rivayeti getirir.⁷⁵ İmâm Mâlik, kişi kendi başına veya imamla namaz kıldıktan sonra bulunduğu yerde nâfile kılmayı câiz görürken imam için bunun câiz olmadığını söyler.⁷⁶

Şâfiîlere göre, muvakkat revâtib sünnetlerin kazası yapılabilir.⁷⁷ Zira uyuyanın uyandığında veya unutanın hatırlatıldığında namazı kılması gerektiği⁷⁸ ile ilgili hadis mutlak gelmiştir. Hadiste farz-nâfile ayrımı yapılmamıştır. Yine Hz. Peygamber, kılamadığı öğlenin son sünnetini ikindi namazından sonra kaza etmiş olması bir başka delildir. Hanbeliler de aynı görüştedirler.⁷⁹

5. Vakti

Farzlardan önce farzlara bağlı olarak kılınan sünnet namazların vakti, farzların vakti ile girer, farz namazın vakti çıkıncaya kadar devam eder. Farz namazlardan sonra kılınan sünnetlere

⁷³ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.294.

⁷⁴ Muhammed b. Yûsuf Ebî'l- Kâsım el-Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl li Muhtasarı Halîl**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1398/m.1977, s.68.

⁷⁵ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.94; Malik b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Esbahî el-Medenî, **el-Müdevvenetü'l-Kübrâ**, Tah. Zekeriyâ Amîrât, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y, s.189.

⁷⁶ Mâlik, **el-Müdevven**, C.I, s.189.

⁷⁷ Ebû Bekr b. Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâneti't-Tâlibîn**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.309.

⁷⁸ Dârimî, **Sünen**, C.I, s.305(H. No:1229). (Hüseyn Selîm Esed, Hadisin muttefekun aleyh olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷⁹ Rahyebânî, **Metâlib**, C.I, s.548; İbn Kudâme, **Muğnî**, C.I, s.794.

geline, farz namazının kılınıp tamamlanması ile girer, farzın vakti çıkıncaya kadar devam eder.⁸⁰

Nâfilelerin mekruh vakitlerde⁸¹ kılınıp kılınamayacağı ile ilgili olarak özel ve istisnai⁸² durumlar hariç mezheplerde oluşan genel kanaat bu vakitlerde nâfile kılmanın mekruh olduğudur.⁸³

Eğer nâfile namazlara mekruh vakitlerde başlanılmış ise faziletli olan namazın hemen kesilmesidir. Daha sonra mekruh vakitlerin dışında uygun bir vakitte kaza edilmesi gerekir.⁸⁴

6. Edası

Farz namazlardan önce kılınmayıp sonraya bırakılan sünnet namazlar vaktinde eda edilmiş sayılır. Muhtar olan görüşe göre, cemaatle namaza başlayıp ona yetişme durumu dışında sünnet sonraya bırakılmamalıdır, yani eğer sünnet kılındığında farza yetişememe tehlikesi varsa o zaman tehîr edilebilir. Farzdan sonra kılınması gereken sünnetlerin önceden kılınması geçerli değildir. Seferde iken ister namazlar kısaltılarak kılınsın ister tam kılınsın sünnetleri kılmak sünnettir. Sefer dışında bu sünnet daha kuvvetlidir.⁸⁵

Bazı vakit ve durumlarda nâfilelerin farzlardan öne alınmasının nedeni kişiyi ibadetin ruhunu oluşturan huşuya hazırlamaktır. Yine bazı vakit ve durumlarda nâfilelerin farzlardan sonraya bırakılmasının nedeni, farzlarda meydana gelebilecek eksiklikleri telafi etmek içindir.⁸⁶

7. Kazası

Hanefilerde kazası kılınabilen sünnetler sabahın ve öğlenin ilk sünnetleridir.

Sabahın ilk sünneti farzı ile birlikte kazaya kaldığında zeval vaktinden önce birlikte kaza edilir. Aynı şekilde öğlenin ilk sünneti kazaya kaldığında son sünnetinden sonra kaza edilir.⁸⁷

Sünnet/Nâfile namazların vaktinden sonra kaldığında kazası edilebilenlerin kaza

⁸⁰ Şîrâzî, **el-Mühezzebe**, C.I, s.83.

⁸¹ Kerahat vakitleri hakkında bilgi için bkz. Abdurrahmân b. Muhammed el-Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, C.I, Mısır: Dâru'l-Gaddî'l-Cedîd, 2005: s.109; Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.237; Halîl Güneç, **Büyük Şâfi İlmihali**, İstanbul: İlim Yayınları, 1984, s.94.

⁸² Muhammed el-Arabî el-Karavî, **el-Hulâsatü'l-Fikhiyye alâ Mezhebi's-Sâdeti Mâlikiyye**, b.y: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y, s.51; Güneç, **Büyük Şâfi İlmihali**, s.94-95.

⁸³ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.237; Güneç, **Büyük Şâfi İlmihali**, s.94.

⁸⁴ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.I, s.387.

⁸⁵ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.245.

⁸⁶ Ahmed es-Sâvî, **Bilûğati's-Sâlik Li-ekrabi'l-Mesâlik**, Tah. Muhammed Abdusselam Şâhîn, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, s.265-266; Muhammed ed-Dusûkî, **Hâşiyetü'd-Dusûkî alâ Şerhi'l-Kebîr**, Tah. Muhammed Alîş, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.312-313.

⁸⁷ Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdulkâdir er-Râzî, **Tuhfetu'l-Mulûk**, Tah. Abdullah Nezîr Ahmed, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, h.1417/m.1996, s.78.

edilebilmeleri vâcib değil tatavvudur. Şâfîlilere göre, Vitir namazı kazası yapılması gereken namazlardandır.⁸⁸

Sabah namazının ilk sünnetinin kazasına ilişkin bir diğer husus, eğer sabahın sünneti kılındığında sabahın farzının kazaya kalma ihtimali varsa önce sünnete niyet edilip başlanılır ve bitirilmeden namaz kesilir. Eğer farzdan sonra vakit varsa güneş doğuncaya kadar kaza edilir.⁸⁹

Nâfile namaz bozulduğunda kaza edilmesi gerekir. Dört rekâtlı nâfilenin ilk iki rekâtını kılar ve ikinci rekâta oturur sonra diğer iki rekâtı bozarsa sadece son iki rekâtı kaza eder.⁹⁰

Dört rekâtlık bir nâfileye başlanılır sonra konuşulursa Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'e göre, iki rekâtı kaza edilir. Ebû Yûsuf'tan üç farklı rivayet vardır.

Birinci görüşe göre, yüz rekâta niyetlenmiş olsa da sadece dört rekât kaza edilir, ikinci görüşe göre, kaç rekâta niyet etmişse o kadarı kaza edilir. Bu durum adağa benzer. Bir şey hangi miktarda nezr edilmişse o miktarın yerine getirilmesi vâcibtir. Üçüncü görüşe göre ise eğer öğle ve ikindiden önce ve Cumadan önce ve sonra ise dört, başka vakitlerde ise iki rekât olarak kaza edilir. Ancak mezhepte kabul edilen Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'in görüşüdür.⁹¹ Ancak bu görüş hakkında da âlimler arasında iki rekâtın kazasının gerekip gerekmediği konusunda ihtilâf edilmiştir. Irâk ehli vâcib olduğunu söylerken Hicâz ehli vâcib olmadığını söylerler. Aralarında fikir birliği ettikleri husus dört rekâtın da kaza edilmeyeceğidir. İki rekâtın kazasının gerektiğini söyleyenler, her bir şef'in müstakil namaz olduğunu kabul etmektedirler. Bu sebeple dört değil iki rekâtın kaza edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Sünnetlerin vaktinde kılınmayıp farzlardan sonraya tehir edilip eda edilmesi durumunda bu namazın sünnet olup olmadığı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bir görüşe göre, bu namaz sünnet olurken diğer görüşe göre ise sünnet olmaz.

İmâm Mâlik, nâfileye başlayıp sonra farz kılındığını gören kişinin selam vererek farza niyet etmesinde bir sakınca olmadığı gibi nâfileyi selam ile bitirdiği için onu kaza etmesi de gerekmez; ancak selam vermeden kesmiş olsaydı bu durumda namazı kasten bozmuş gibi olacağı için onu kaza etmesi gerekecekti, der.⁹²

⁸⁸ Alâuddîn Ebû Bekr İbn Mes'ûd Kâsânî, **Bedâi'u's-Sanâ'i fî Tertîbi's-Şerâi'**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1982, s.287.

⁸⁹ Zeynüddîn İbn Nüceym el-Haneî, **el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y, s.265.

⁹⁰ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.45.

⁹¹ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.144.

⁹² Mâlik, **el-Müdevven**, s.188.

Hanbelilere göre, revâtib sünnetleri kaçırınlar, kazasını yapması⁹³ sünnettir.⁹⁴ Bunun delili, Ümmü Seleme'den gelen Hz. Peygamber'in öğlenin farzından sonra kılamadığı öğlenin son sünnetini ikindinin farzından sonra kıldığına dair rivayettir.⁹⁵

8. Farzdan Sonra Kılınan Nâfilenin Kılınma Yeri

Cemaatle farz namaz kılınmış bir mekanda nâfile kılınıp kılınmayacağı ile ilgili mezheplerin farklı görüşleri vardır.

Hanefiler, farz namazını imama uyararak cemaatle kılan kişinin cemaatle namazı kıldığı yerde nâfile kılması mekruhtur; ancak farz namazını münferiden kıldığı mekanda nâfile kılmasında bir sakınca yoktur. Şâfiîlere göre ise farz namazın cemaatle kılındığı yerde nâfile kılınmasında bir sakınca yoktur hatta bu sünnettir.⁹⁶ Ancak bu şartı taşımayan durumlarda nâfilelerin evde kılınması daha faziletlidir.⁹⁷

Mâlikîler, kılınan nâfilenin revâtib olup olmadığını dikkate alarak hüküm tespitinde bulunmuşlardır. Eğer farzlardan sonra kılınan sünnet namazlardan biri kılınacaksa faziletli olanın, nâfilenin farzın cemaatle kılındığı mekanda kılınmasıdır. Ancak Kuşluk namazı gibi gayr-i revâtib bir namazsa ve Mescid-i Nebi'de de kılınıyorsa evde kılınması daha faziletlidir. Hanbelilere göre, cemaatle kılınması şart olmayan nâfilelerin evde kılınması daha faziletlidir. Şâfiîler gibi farzı kıldığı mekanda sünnetleri kılmanın daha uygun olacağı görüşündedirler.⁹⁸

9. Cemaatle Kılınması

Sünnetlerle ilgili bir başka husus, Terâvih hariç sünnetlerin evde kılınmasının daha faziletli olduğudur. Bunun temel nedeni böyle yapmanın riyâdan daha uzak olması ve huşuyu daha iyi sağlamasıdır.⁹⁹

İmâm Mâlik, gece ve gündüz nâfilelerin toplu halde ve ev halkı tarafından cemaatle kılınmasında bir beis yoktur, der. Hatta mescide gelen kişi, farz kılındığını gördüğü halde kendisi nâfileye niyet edip ayrı kılsa bunda bir beis yoktur. İmâm Mâlik'e göre, nâfileye

⁹³ Alâuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleymân ed-Dimeşkî es-Sâlihî Merdâvî, **el İnsâf fî Marifeti'r Racih mine'l-Hilâfî alâ Mezhebi İmâm Ahmed b. Hanbel**, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, h.1419/m.1998, s.126.

⁹⁴ Muhammed b. Muhammed el-Muhtar el-Şinkîfî, **Şerhu Zâdi'l-Müstekni'**, C.LIV, b.y: t.y, s.1.

⁹⁵ İbn Kudâme, **Muğnî**, C.I, s.794.

⁹⁶ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.189.

⁹⁷ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190.

⁹⁸ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190.

⁹⁹ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.53.

başlayıp onu bitirmeden kasten bozan kişi onu kaza eder, kasten bozmazsa kazaya gerek yoktur, der. Bu durum nâfile kılariken abdestini kasten bozan kişi içinde aynıdır.¹⁰⁰

Hanefîlerde genel kural olarak, nâfile kılanın nâfile kılana veya nâfile kılanın farz veya vâcib kılana uyması câizdir.¹⁰¹

Bilmen'in belirttiğine göre teravihten başka hiçbir nafiel namazın birbirlerini çağırarak cemaatle kılınması kerahatten kurtulamaz. Ancak bir yerde bulunan birkaç kişinin bu gibi namazları cemaatle kılması caiz görülmüştür.¹⁰²

10. Oturarak Kılınması

Özürsüz olarak nâfilenin oturarak kılınması câizdir. Ebû Hanîfe'ye göre, ayakta başlar sonra oturursa yine câizdir. Ancak İmâmeyn'e göre, bunlar özür durumunda câizdir.

Şâfî mezhebine göre, nâfileleri ayakta kılmaya güç yetirilebilmesine rağmen oturarak kılınması da câizdir. Ancak güç yetirebilenin farzları oturarak kılması câiz değildir.¹⁰³ Buna delil olarak şu hadisi getirirler. *“Oturarak namaz kılanın ecri ayakta kılanınkinin yarısıdır.”*¹⁰⁴

Bu konuda genel kural, namazın ayakta kılınması oturarak kılınmasından daha evla olmasıdır. Ancak farz veya nâfile namazı ayakta kılmaya aciz olduğu halde gücü yettiğince kılmaya çalışana ayakta kılanın sevabı yazılır. Bu husus hadiste şöyle ifade edilmiştir. *“Kim sağlıklı iken yaptığı ameli hastalığında yapamazsa Allah, ona bir melek gönderir ve hastalığı sebebiyle yapamadığı şeyin sevabını yazar.”*¹⁰⁵ İlim ehlinin çoğunluğuna göre, nâfilelerin özürsüz olarak yaslanarak kılınması câiz değildir.¹⁰⁶

11. Araçta Kılınması

Şehrin dışına çıkan, binek üzerinde dilediği yöne doğru nâfile namaz kılabilir. Bineğin yön değiştirmesi önemli değildir, rükü' ve secdeler îma ile yapılır.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Mâlik, **el-Müdevven**, s.188.

¹⁰¹ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.I, s.388.

¹⁰² Bilmen, **İlmihal**, s.205.

¹⁰³ Ebû'l-Hasan Mâverdî, **Kitâbu'l-Hâvî'l-Kebîr**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.290.

¹⁰⁴ İbn Mace, **İkametü's-Salât**, 141(H. No: 1229). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.308(H. No:3495); Tirmizî, **Salât**, 247(H. No: 371). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁰⁵ Mâverdî, **el-Hâvî'l-Kebîr**, C.II, s.290.

¹⁰⁶ Ebû Amr Yûsuf Abdullâh b. Abdilber en-Nemrî el-Kurtubî, **et-Temhîd limâ fi'l-Muvattâ mine'l-Me'anî ve'l-Esânîd**, Tah. Mustafâ b. Ahmed ve Diğerleri, C.II, b.y: Müessesetü'l-Kurtubâ, t.y, s.134.

¹⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. Şahin, **Seferîlik**, s.310 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

MEZHEPLERE GÖRE NÂFILE NAMAZLARIN TASNİFİ

Çalışmamızın ileriki safhalarında ayrıntılarıyla ele alınacak olan nâfile namazların bu bölümde mezheplere göre kısa ve topluca ele alınması faydalı olacaktır. Zira nâfilelerin mezheplere göre sınıflandırılması genel olarak farklılık arz etmektedir.

I. Hanefî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar

Hanefilere göre, nâfileler iki kısma ayrılır. Bunlar sünnet olan, yani müekked olan nâfileler ve mendub yani müekked olmayan nâfilelerdir. Sünnet olan nâfile Hz. Peygamber'in yapmaya devam ettiği, nadiren terk ettiği kuvvetli işlerdir. Bazen yapmaması onun farz olmadığını göstermek içindir.

Mendub olan nâfile Hz. Peygamber'in bazen yapıp bazen yapmadığı kuvvetli olmayan işlerdir.¹⁰⁸

A.Müekked Sünnet Namazlar

Bu grupta, sabah namazının farzından önce iki rekât, öğle namazının farzından önce dört ve sonra iki rekât, akşam namazının farzından sonra iki rekât, yatsı namazının farzından sonraki iki rekâtlık sünnetler,¹⁰⁹ Terâvih namazı¹¹⁰ ve Cuma namazın farzından önce ve sonraki dörder rekâtlık sünnetler yer alır.¹¹¹

B.Ğayr-İ Müekked Sünnet Namazlar

Bunlara mendub dendiği daha önce zikredilmişti. Hz. Peygamber bunları çoğunlukla kılar, bazen de terk ederdi. Bu sünnet namazlar şunlardır:

Öğle namazının son iki rekâtlık sünnetine yapılan iki rekâtlık ilave, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarından önceki dört rekâtlık sünnetler, Evvâbîn, Kuşluk, Abdest, Tahiyâtü'l-mescid, Teheccüd, İstihâre, Tesbîh ve Hâcet namazları.¹¹²

¹⁰⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.222.

¹⁰⁹ Meydânî, *el-Lubâb*, s.45.

¹¹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.224.

¹¹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.223.

¹¹² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.226-232.

Müekked ve ğayr-i müekked namazlar içerisinde buraya kadar zikredilen namazlar içerisinde en güçlü olanı sabah namazının sünneti, sonra öğlenin farzından önceki dört rekâtlik sünnet namazı, bunu dışındakiler kuvvet bakımından eşittirler.¹¹³

II. Mâlikî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar

Mâlikîlere göre, namazlar genel olarak beş kısımdır. Bir sınıflandırmaya göre, Farz-ı ayn, Farz-ı Kifâye, Sünnet, Fazilet, Tatavvu,¹¹⁴ bir başka isimlendirmeye göre Farz-ı ayn, Farz-ı kifâye, Sünnet, Fazilet ve Nâfile¹¹⁵ şeklindedir.

Tatavvu, fazilet ve nâfile aynı anlamlara geldiği ve aynı namazlar kastedildiği için esas itibariyle iki sınıflandırmada anlatılmak istenen şey aynıdır.

Farz-ı ayn namazlar, beş vakit ve Cuma namazlarıdır. Farz-ı kifâye ise cenaze namazıdır.¹¹⁶

Mâlikîlere göre tatavvu(nâfile) namazlar üç kısımdır

A.Sünnet Namazlar

Bunlar on çeşit namazdır. Bu grupta yer alan namazlar, Vitir namazı, bir rekâttır ve en kuvvetli olan sünnettir.¹¹⁷ Ancak İbn Arabî, en güçlü sünnetin sabahın sünneti olduğunu söyler.¹¹⁸

Mezhepte sünnet iki kısma ayrılır vakit ve sebep bakımından sünnet-i mübtede-e –ki bu kısma Bayram namazları, Kûsûf ve Husûf, İstiskâ namazları, Tilavet secdesi ve sabahın sünneti girer. Bu kısma aynı zamanda sünnet-i müfride de denir. İkinci kısma sünnet-i müşterete denir ve bu kısma, Tavâf ve İhrâm namazları girer.¹¹⁹

Sünnet namazların tertibi şöyledir Vitir, Bayram namazları, Kûsûf ve İstiskâ namazı.¹²⁰

B.Fazilet Namazlar

Bunlar on tane olup şu namazlardır İki rekât Abdest namazı,¹²¹ Tahiyâtü'l-mescid, Duhâ, Teheccüd, Terâvih,¹²² öğleden önce ve sonra, ikindiden önce, akşamdan sonra âdet

¹¹³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.223.

¹¹⁴ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.66.

¹¹⁵ Ebû Muhammed Abdulvehhâb b. Alî b. Nasr es-Sağlebî el-Bağdâdî el-Mâlikî, *et-Telkîn fî Fıkhı'l-Mâlikî*, Tah. Ebû Uveys Muhammed, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004, s.36

¹¹⁶ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36.

¹¹⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.237-238.

¹¹⁸ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.67.

¹¹⁹ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36.

¹²⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.237.

¹²¹ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.67.

bildirmeden kılınan namazlar¹²³ ve Vitirden önce iki rekâtlık namazlardır.¹²⁴ Bir görüşe göre, Husûf namazı ve Tilavet secdesi fazilet namazlarından¹²⁵

Tatavvu, fazilet kavramını da içine aldığı için yukardaki taksimata göre, fazilet namazlar aynı zamanda tatavvu namazlardır. İmâm Mâlik, tatavvu namazlarla ilgili olarak namazlardan önce ve sonra bir vakit tayininde bulunmazken Irâk ehli tarafından vakit tayininde bulunulmuştur.¹²⁶

C.Nâfile Namazlar

Bunlar iki kısımdır: Birincisi, herhangi bir sebebe bağlı olmaksızın kılınan namazlar. Bu namazlar mekruh vakitlerin dışında kılınan namazlardır.¹²⁷ Diğer bir nâfile çeşidi de bir sebebe bağlı olarak kılınan namazlardır. Bu namazlar, sefere çıkmadan önce ve dönünce, eve girmeden önce ve çıkarken, iki rekâtlık İstihare ve Hâcet namazları, dört rekâtlık Tesbîh namazı, ezân ve kamet arasında kılınan iki rekâtlık namaz, zevalden sonra dört, tevbe ve dua anında iki, idama gidenin kılması sevap olan iki rekâtlık namazlar.¹²⁸

Mezhepteki bir görüşe göre, öğleden önce ve sonra kılınan iki rekât namaz, ikindiden önceki iki rekât ve Duhâ namazı¹²⁹ –ki İbn ‘Ürfe de bu görüştedir-¹³⁰ ayrıca akşamdan sonra kılınan iki rekât namaz Nâfile namazlardandır.¹³¹

III. Şâfiî Mezhebine Göre Nâfile Namazlar

Şâfiîler, nâfile namazları, cemaatle kılınması sünnet olan ve olmayan ve müekked ve ğayr-i müekked şeklinde taksimata tabi tutarlar.¹³²

A.Cemaatle Kılınması Sünnet Olan Nâfile Namazlar

Bunlar yedi çeşittir. Bayram namazları, Kûsûf ve Husûf namazları, İstiskâ, Terâvih ve Ramazâna mahsus cemaatle kılınması mendub olan Vitir namazlarıdır.

¹²² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237-238.

¹²³ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237-238.

¹²⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237-238.

¹²⁵ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36.

¹²⁶ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.66.

¹²⁷ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.66.

¹²⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.238.

¹²⁹ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36.

¹³⁰ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.67.

¹³¹ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.66.

¹³² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.82.

Bu namazlar, cemaatle kılınması sünnet olmayan namazlardan daha faziletlidirler. Bu şekliyle farz namazlara benzerler. Bunların en kuvvetlisi Bayram namazlarıdır. Sonra Kûsûf namazı ki Kur'an'da buna işaret edilmiştir. Sonra İstiskâ namazı gelir. Vakte bağlı olanlar Terâvihten üstündürler. Çünkü Hz. Peygamber vakte bağlı olanlara devam etmiştir; ancak Terâvihe cemaatle devam etmemiştir.¹³³

B.Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Nâfile Namazlar

Bunlar iki kısımdır Farzlarla birlikte kılınanlar ve onlara bağlı olmayan nâfileler.

Farzlara bağlı olarak kılınan namazlara 'sünen-i râtibe' denir. Bunlar on yedi rekâttır. On yedi rakamı sünnetlerin müekked müekked ve ğayr-i müekked ayrımı yapılmadanki toplamıdır. Bu namazlar, sabah namazının sünneti, öğlenin farzından önce dört, sonra iki, ikindiden önce dört, akşamdan sonra iki, yatsı namazından sonraki iki rekât ve yatsı namazından sonra kılınan üç rekâtlık Vitir namazlarıdır. Bu üç rekâtın biri tek olarak kılınır. Vitir namazı en az bir, en fazla on bir rekât olarak kılınır.¹³⁴

Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüşe göre, Cuma namazının farzından önce ve sonra kılınan dörder rekâtlık namazlar da sünnettir.¹³⁵

Farz namazlara tabi olmayan müstakil olarak kılınan nâfile namazlar, gece veya gündüz kişinin Allah rızası için kıldığı namazlardır. Bunların en faziletlisi Teheccüddür. Gece kılınan mutlak nâfileler gündüz kılınanlardan daha faziletlidir. Gündüz nâfilelerin en faziletlisi evde kılınanlardır.¹³⁶

Farzlara bağlı olmayan nâfilelerden birisi de Kuşluk namazıdır. En azı iki en çoğu on rekâttır.¹³⁷ Bu grupta yer alan bir diğer namazlar, Tahiyâtü'l-mescid, Tevbe namazı, Tesbîh namazı, İstihâre,¹³⁸ seferden dönüş namazı, abdest namazı, Evvâbîn ve Zeval namazlarıdır.¹³⁹

¹³³ Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83.

¹³⁴ Muhammed b. Muhammed b. el-Gazzâlî Ebû Hâmid, **el-Vasît fi'l-Mühezzeb**, Tah. Ahmed Mahmûd İbrâhîm ve Diğerleri, C.II, Kahire: Dâru's-Selam, h.1417/m.1996, s.208; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfî, **Fethu'l-Azîr bişerhi'l-Vecîz(eş-Şerhu'l-Kebîr)**, C.IV, b.y: t.y, s.210; Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83-84; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.240.

¹³⁵ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, **el-Mecmû' Şerhu'l-Muhezzeb**, C.III, b.y: t.y, s.9.

¹³⁶ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.241.

¹³⁷ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.242.

¹³⁸ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.243.

¹³⁹ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.244.

C.Müekked Ve Ğayr-İ Müekked Nâfile Namazlar

1.Müekked Sünnetler

Bu namazlar üç gruba ayrılır

a.Farzlara Bağlı Olan Sünnetler

Bunlar on rekâttır. Bu namazlar, sabahın ve öğlenin farzından önce iki, öğlen, akşam ve yatsının farzından sonra ve Cuma namazın farzından önce ve sonra kılınan ikişer rekâtlık namazlardır.

b.Vitir Namazı

Viti namazı¹⁴⁰ Hanefî mezhebine genel kabule göre vâcib olmasına rağmen diğer mezheplerde sünnet olarak kabul edilmiştir. Vitir namazı hakkında ayrıntılı bilgi ileride gelecektir.

c.Farzlara Bağlı Olmayan Sünnetler

Bunlar, Teheccüd namazı, Kuşluk namazı ve Terâvih namazlarıdır.¹⁴¹

2.Ğayr-İ Müekked Sünnetler

Bu grupta yer alan namazların bir kısmı hem vakit hem rekât sayısı bakımından tamamen bu grupta yer alırken bir kısmı müekked sünnetlere yapılan ilaveler dolayısıyla bu gruba dahil olurlar.

Bu grupta yer alan namazlar üç kısma ayrılır

a.Bir Günde Kılınan On İki Rekât Nâfile Namazlar

Öğle ve Cuma namazlarından önce kılınan iki rekâtlık sünnetlere yapılan ikişer rekâtlık ziyadeler, ikindiden önce dört rekât, akşam ve yatsıdan önce iki rekât kılınan namazlar bu kısımda yer alır. Burada öğle ve Cuma namazları tek sınıf olarak ele alınmıştır.

b.Müekked Sünnetler Dışındaki Nâfile Namazlar

Daha önce farzlara bağlı olmayan sünnetler bahsinde geçen namazlar bu grupta yer alır.

c.Mutlak Nâfile Namazlar

Bu namazlar herhangi bir vakit veya sebebe bağlı olmayan, yani sayısı ve kaç rekât olduğu belirlenmeyen namazlardır.¹⁴²

¹⁴⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.83; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.244-245.

¹⁴¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.245.

¹⁴² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.246.

IV. Hanbeli Mezhebine Göre Nâfile Namazlar

Nâfile namazlar konusunda Hanbelilerin taksimatı Şâfiîlere benzer. Hanbeliler, cemaatle kılınması sünnet olan ve olmayan namazla ile bir de münferid olarak kılınan nâfileler şeklinde sınıflandırma yaparlar.

Cemaatle kılınması sünnet olan namazlar, Kûsûf, İstiskâ ve Terâvih namazlarıdır.

Münferid kılınan namazlar, muayyen ve mutlak olmak üzere iki kısma ayrılır.

A.Muayyen Nâfile Namazlar

Muayyen nâfileler, farzlara bağlı olan ve olmayan ve müstakil nâfileler şeklinde üç kısımdır.

1.Farzlara Bağlı Olan Muayyen Nâfile Namazlar

Bunlar on rekâttır. Bu namazlar, öğle, akşam ve yatsı namazlarından sonra iki, sabah ve öğle namazlarından önce kılınan iki rekâtlık namazlardır. Bunun delili İbn Ömer'den gelen rivayettir.¹⁴³ Bir başka görüşe göre, öğlenin farzında önce dört rekât olarak on iki rekâttır. Bunun delili de Ümmü Habîbe'den gelen rivayettir.¹⁴⁴ Bunlar içerisinde en faziletli olan sabah namazının sünnetidir.¹⁴⁵

2.Farzlara Bağlı Olmayan Muayyen Nâfile Namazlar

Revâtib sünnetlerin yanı sıra kılınan namazlardır. Diğer bir ifadeyle müekked sünnet değillerdir. Bunlar yirmi rekâttır. Öğle ve ikindiden önce dört, öğle, akşam ve yatsıdan sonra dörder rekât kılınırlar. Ayrıca akşam namazından önce iki rekât namaz kılmak mubahtır.¹⁴⁶

3.Muayyen Müstakil Nâfile Namazlar

Her hangi bir farz namazına bağlı olmaksızın kılınan nâfilelerdir. Bunlar, Tesbîh,¹⁴⁷ Terâvih,¹⁴⁸ İstihâre,¹⁴⁹ Hâcet, Tevbe, Tahiyâtü'l-Mescid,¹⁵⁰ Kuşluk¹⁵¹ ve Zeval¹⁵² namazlarıdır.

¹⁴³ Mansur b. Yunûs b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ' an Mütüni'l-İknâ'*, Tah. Mustafâ Hilâl, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1402/m.1981, s.422; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.798.

¹⁴⁴ Muhammed b. Muhammed el-Muhtar el-Şinkîti, *Şerhu Zâdi'l-Müstekni'*, C.LIV, s.4.

¹⁴⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.798.

¹⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.799.

¹⁴⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.799.

¹⁴⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.250.

¹⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.804.

B.Mutlak Nâfile Namazlar

Gece ve gündüz kerahat vakitlerinin dışında kılınan nâfile namazlardır. Genel kabule göre, gece kılınanlar gündüz kılınanlardan daha faziletlidir. Hanbeli mezhebine göre, mutlak nâfile olarak kılınan tek namaz Teheccüd namazıdır.¹⁵³

¹⁵⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.805.

¹⁵¹ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.254.

¹⁵² Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.255.

¹⁵³ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.256.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÂFİLE NAMAZ ÇEŞİTLERİ

Bu bölümde değişik nedenlere bağlı olarak sınıflandırılmış nâfile namazlar üzerinde durulacaktır.

I. Nâfile Veya Vâcip Olduğu Tartışmalı Namazlar

Bu bölümde Vitir namazı ile Bayram namazları ele alınacaktır.

A. Vitir Namazı

1. Tanımı Ve Mahiyeti

Rekât sayısı ve kılınma vakti konusunda mezhepler arasında farklı değerlendirmeler bulunsa da tüm mezhepler tarafından varlığı kabul edilen yatsı namazından sonra kılınan namazdır.

2. Meşruiyeti

Vitir namazının meşruiyeti konusunda hadis kaynaklarında çokça rivayet bulunmaktadır.

Vitir namazı hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı hadisler ve değerlendirmeler şöyledir:

1. Vakti ve rekât sayısı ile ilgili Buhârî’de geçen rivayet şöyledir:

Hz. Aişe’den:

“Resûlullah(s.a.v), gece on üç rekât kılardı. Vitir, bu on üç rekâtın içerisindeydi.”¹⁵⁴

2. Abdurrahmân b. en-Neccârî’den hükmü ile ilgili rivayette şöyle buyrulur:

“Neccârî, Ubâde b. Sâmit’e Vitir namazından sordu. Sâmit, onun Hz. Peygamber ve ondan sonraki müslümanların tarafından yapılan güzel bir davranış olduğunu; ancak vâcib olmadığını söyledi.”¹⁵⁵ Şa’bî’den gelen rivayette “Vitir, tatavvudur. O, tatavvuların en şereflielerindendir.”¹⁵⁶ buyrulur.

3. Abdullah b. Sunâbihi şöyle dedi:

¹⁵⁴ Buhârî, **Teheccüd**, 10(H. No:1089).

¹⁵⁵ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1117). (Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre, Sahihdir. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.467(H. No:4628).

¹⁵⁶ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.470(H. No:4641).

“Ebû Muhammed, Vitrin vâcib olduğunu söyleyince Ubâde b. Sâmit, Ebû Muhammed’in yalan söylediğini, kendisinin Resûlullah’tan beş vakit farz olduğunu işittiğini(bunlardan başkası vâcib değil) söyledi.”¹⁵⁷

4.Âsım b. Zamre’den hükmü ile ilgili rivayette şöyle buyrulur:

“Hz. Ali, Vitir namazı beş vakit namaz gibi size farz değildir. Resûlullah(s.a.v), Vitri kılmıştır. Ey Kurân ehli! Siz de Vitri kılınız. Allah tektir ve tek olanı sever, buyurmuştur.”¹⁵⁸ Beyhakî¹⁵⁹ ve Tâberânî’de geçen rivayette “Bu namaz Resûlullah’ın sünnetidir.”¹⁶⁰ şeklinde geçer.

5.Vitir namazının vâcib olduğu ile ilgili rivayette şöyle buyrulur: Ebû Eyyûb el-Ensârî’den: “Vitir her müslüman üzerine vâcibdir. Güç yetiren beş rekât kılsın, Buna güç yetiremeyen bire rekât kılsın. Bir rekâta güç yetiremeyen îma ile kılsın.”¹⁶¹

6.İbn Abbâs’tan şöyle buyrulur Resûlullah şöyle buyurdu:

“Üç şey vardır ki bana farz sizlere tatavvudur. Kurbân, Vitir, sabah namazının farzından önceki iki rekât namaz.”¹⁶²

7.Vakti ile ilgili Saîd el-Hudrî’den gelen rivayette şöyle buyrulur:

“Resûlullah’a Vitir hakkında sordular. O da, sabah namazından önce Vitir yapınız, buyurdu.”¹⁶³ Hz. Aişe’den gelen rivayet ise şöyledir: “Resûlullah(s.a.v), gece oluncaya kadar namaz kılardı ve kıldığı son namaz Vitir namazıydı.”¹⁶⁴

7.İbn Ömer’den:

“Gece namaz kılan kişi(yatsı namazını kılan), kıldığı son namazı Vitir olsun. Resûlullah böyle yapılmasını emretti. Sabah namazının vakti girince yatsı ve Vitir namazının vakti sona erer. Resûlullah Sabah namazından önce Vitir yapınız, buyurdu.”¹⁶⁵

8.Ebû Eyyûb el-Ensârî’den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Vitir, haktır. Dileyen Vitri bir, dileyen üç, dileyen de beş rekât kılsın.”¹⁶⁶

9.Hz. Aişe’den:

“Resûlullah(s.a.v), Vitir namazında ilk iki rekâtta selam vermezdi.”¹⁶⁷

¹⁵⁷ Ebû Dâvud, **Salât**, 9(H. No:425). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁵⁸ Tirmizî, **Vitr**, 333(H. No:453). (Tirmizî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Vitr**, 1(H. No:1418). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti’s-Salât ve’s-Sünneti Fîha**, 114(H. No:1169). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1118).

¹⁵⁹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.8(H. No:2317).

¹⁶⁰ Tirmizî, **Vitr**, 333(H. No:453). Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.II s.211(H. No:1760).

¹⁶¹ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.II s.267(H. No:1944).

¹⁶² Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1119).

¹⁶³ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.442(H. No:1122); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.478(H. No:4690).

¹⁶⁴ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 17(H. No:1763).

¹⁶⁵ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.443(H. No:1126).

¹⁶⁶ Ebû Dâvud, **Vitr**, 3(H. No:1424). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti’s-Salât ve’s-Sünneti Fîha**, 123(H. No:1190). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.444(H. No:1128). (Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre, Sahihdir. Bkz. aynı yer).

10. Rekât sayısı ile ilgili Habîb el-Muallim'den gelen rivayet şöyledir:

*“İbn Ömer, ilk iki rekâtta selam veriyordu. Üçüncü rekâtta tekrar tekbîr alıyordu.”*¹⁶⁸ Hz. Aişe'den gelen benzer rivayet şöyledir: *“Resûlullah(s.a.v), Vitir namazından önce iki rekât kılıyordu, sonra bir rekât daha kılıyordu.”*¹⁶⁹ Taberânî'de geçen rivayet ise şöyledir: Hz. Aişe'den *“Resûlullah, Vitir namazı akşam namazı gibi üç rekâttır, buyurdu.”*¹⁷⁰ Rekât sayısı ile ilgili Ebû Hureyre'den gelen rivayet şöyledir: *“Dostum Resûlullah(s.a.v), bana Vitir namazını üç rekât olarak kılmamı nasihat etti.”*¹⁷¹

Ümmü Habîbe'den gelen rivayette şöyle buyrulur: *“Resûlullah, Vitir namazını on üç rekât kılardı. Yaşlandığında ve zayıf kaldığında yedi rekât kılardı.”*¹⁷² Tirmizî'de geçen bir başka rivayette şöyle geçer: *“Resûlullah(s.a.v), Vitir namazını on üç, on bir, dokuz, yedi, beş, üç ve bir rekât kıldı.”* İshak b. İbrâhîm, burada kastedilen, Resûlullah'ın Vitir namazıyla birlikte on üç rekât kıldığıdır, şeklinde yorumlamıştır.¹⁷³

Müslim'de geçen rivayet ise şöyledir:

İbn Ömer'den: *“Resûlullah, Vitri tek rekât olarak kılardı.”*¹⁷⁴

11. Rekât sayısı ile ilgili Hz. Aişe'den bir başka rivayette şöyle buyrulur:

*“Resûlullah(s.a.v), yatsı namazından sonra dokuz rekât Vitir kılardı.”*¹⁷⁵

12. Atâ'dan:

*“Resûlullah(s.a.v), Vitri üç rekât kılıyordu ve son rekâtta selam veriyordu.”*¹⁷⁶

13. Rekât sayısı ile ilgili bir başka rivayet şöyledir:

Katâde'den:

*“İbn Abbâs'tan şöyle işittim. İbn Abbâs, Resûlullah'tan Vitir namazının bir rekât olduğunu işittim, dedi.”*¹⁷⁷ Tirmizî'de geçen başka bir rivayette Hz. Ali'den *“Resûlullah Vitir namazını üç rekât kıldı.”*¹⁷⁸ şeklinde buyrulur.

14. Vitir namazının içeriği ile ilgili Hz. Aişe'den gelen rivayette şöyle buyrulur:

¹⁶⁷ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1139). (Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre, Sahih'tir. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.VI s.375.

¹⁶⁸ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.447(H. No:1141).

¹⁶⁹ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.II, s.137(H. No:1499).

¹⁷⁰ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.VII s.165(H. No:1170); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.IX, s.282(H. No:9442).

¹⁷¹ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.II s.359.

¹⁷² Tirmizî, **Vitr**, 336(H. No:457). (Tirmizî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁷³ Tirmizî, **Vitr**, 336(H. No:457).

¹⁷⁴ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 20(H. No:1793).

¹⁷⁵ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 1(H. No:1253); Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.471(H. No:4654)

¹⁷⁶ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.447(H. No:1142).

¹⁷⁷ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XII, s.205 (H. No:12938);

¹⁷⁸ Tirmizî, **Vitr**, 338(H. No:460).

“Resûlullah(s.a.v), Vitir namazının ilk rekâtında A'lâ sûresini, ikinci rekâtında Kâfirûn sûresini, üçüncü rekâtında da İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okuyordu.”¹⁷⁹

15. Abdullah b. Büreyd'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Vitir haktır. Kim onu kılmazsa bizden değildir.”¹⁸⁰

16. Faziletine ilişkin Hârice b. el-Hızâfe el-Adevî'den rivayet şöyledir:

“Resûlullah(s.a.v) yanımıza geldi ve şöyle buyurdu Şüphesiz ki Allah hakkınızda dünya ve içindekilerden daha hayırlı bir namaz ile size ihsanda bulundu. Bu Vitir namazıdır. Allah, bu namazı yatsı namazı ile sabah namazı arasında kılmayı meşru kılmıştır.”¹⁸¹

17. Âmir b. eş-Şâbî'den:

“Medîne'ye geldiğimde Resûlullah'ın gece namazlarını sordum. Bana, Resûlullah'ın bir gecede kıldığı on üç rekâtı ve Vitir namazını haber verdiler.”¹⁸²

18. Vakti ile ilgili bir başka rivayette şöyle buyrulur:

“Resûlullah, birinci fecr vakti yanımıza geldi bu vakit Vitir namazının vaktidir, dedi.”¹⁸³

Vitrin vakti ile ilgili Muâviye'den gelen rivayet şöyledir

“Adamın biri Resûlullah'a gelerek şöyle dedi. Ey Allah'ın Peygamberi Sabahladım; ancak Vitir kılmadım. Resûlullah, onun vakti gecedir, dedi. Adam tekrarladı. Resûlullah, o zaman Vitir yap dedi.”¹⁸⁴

19. Hz. Peygamber'in Vitir namazında Kunut yaptığıyla ilgili rivayet şöyledir:

Alkame ve el-Esved'den: “Resûlullah(s.a.v), namazlar içerisinde sadece Vitir namazında Kunut yaptı. O, savaş halinde olduğunda her namazda Kunut yapıyor ve müşriklere beddua ediyordu. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osmân ve Hz. Ali de Şâmlılarla savaşına kadar Kunut yapmadılar. Hz. Muâviye de düşmanlarıyla savaş halinde olduğunda her namazda Kunut yapıyor ve düşmanlarına beddua ediyordu.”¹⁸⁵

20. Kunut yapma zamanını ifade eden rivayette şöyle buyrulur:

İbn Mesûd'dan:

¹⁷⁹ Ebû Dâvud, **Vitr**, 4(H. No:1425). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.447(H. No:1144). (Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre, Sahihdir. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.I s.211(H. No:682).

¹⁸⁰ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.448(H. No:1146). (İsnadı Sahih bir hadistir. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.469(H. No:4640). Ebû Dâvud, **Vitr**, 1(H. No:1421). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁸¹ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.448(H. No:1148). (İsnadı Sahih bir hadistir. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.II, s.272(H. No:2168).

¹⁸² Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.I s.58(H. No:162).

¹⁸³ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.II s.122(H. No:1451).

¹⁸⁴ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.I, s.302(H. No:895).

¹⁸⁵ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.VII s.274(H. No:7483).

“Resûlullah(s.a.v), Kunutu rükûdan önce yapıyordu.”¹⁸⁶ Beyhakî’de buna ilaveten “İki elini kaldırıyordu”¹⁸⁷ ifadesi yer alır.

21.Hasan b. Ali’den gelen rivayette Hz. Peygamber’in ona öğrettiği Kunut duasının hangisi olduğu anlatılmaktadır.¹⁸⁸

Hanefîlerin okuduğu Kunut duası Hz. Ali’den gelen bir rivayette Beyhakî’de yer alır.¹⁸⁹

22.Vitr namazında Kunutu unutma durumunda yapılması gerekeni ifade eden rivayette;
“Resûlullah(s.a.v), Vitrde Kunut yapmayı unutan sehiv secdesi yapsın, buyurdu.”¹⁹⁰

23.Fazileti ve vaktine ilişkin bir başka rivayette şöyle buyrulur:

“Allah, size dünyadaki bütün nimetlerden daha hayırlı bir şey ihsan etti. O da yatsı namazı ve sabah namazı arasında kılınan Vitr’dir.”¹⁹¹

24.Seferde Vitr bağlamında: İbn Ömer’den: “Resûlullah(s.a.v), seferde deve üzerinde Vitri kıları.”¹⁹² Sâlim’den “...Resûlullah, seferde Vitr namazını kıları.”¹⁹³ şeklinde rivayet bulunmaktadır.

25.Vitri kılamayanın yapması gereken. Ebû Saîd el-Hudrî’den:

“Resûlullah(s.a.v), kim uyur ve ya unuttur da Vitri kılamazsa uyandığında veya hatırladığında onu kılsın.”¹⁹⁴

3.Mezheplere Göre Vitr Namazının Hükümü

Hanefîlerde Vitr namazı Ebû Hanîfe’den Hammâd b. Zeyd kanalıyla¹⁹⁵ gelen bir görüşe göre, farz,¹⁹⁶ Nûh b. Ebî Meryem el-Mervezî kanalıyla¹⁹⁷ gelen görüşe göre, müekked sünnet,¹⁹⁸ Yûsuf b. Hâlid es-Semtî kanalıyla¹⁹⁹ gelen görüşe göre, vâcib,²⁰⁰ İmâmeyn²⁰¹ ve

¹⁸⁶ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.IX, s.284(H. No:9452); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.212(H. No:3277).

¹⁸⁷ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.212(H. No:3277).

¹⁸⁸ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.III, s.373(H. No:2700); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.210(H. No:3266).

¹⁸⁹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.204 (H. No:3242).

¹⁹⁰ İbn Mâce, **İkameti’s-Salât ve’s-Sünneti Fiha**, 122(H. No:1188). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.350 (H. No:4042).

¹⁹¹ Timizî, **Vitr**, 332(H. No:452). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti’s-Salât ve’s-Sünneti Fiha**, 114(H. No:1168); Ebû Dâvud, **Vitr**, 1(H. No:1420). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.477(H. No:4689).

¹⁹² Buhârî, **Vitr**, 6(H. No:955).

¹⁹³ İbn Mâce, **İkameti’s-Salât ve’s-Sünneti Fiha**, 124(H. No:1194). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁹⁴ Timizî, **Vitr**, 342(H. No:465). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁹⁵ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.270.

¹⁹⁶ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye fi Mezhebi’l-İmâmi’l-Azam Ebî Hanîfe**, C. I, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1991, s.110-111; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.283; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.270.

¹⁹⁷ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.270.

¹⁹⁸ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.110-111; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.283; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.270.

¹⁹⁹ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.270

İmâm Şâfiî'ye²⁰² göre ise sünnettir.²⁰³ İmâm Zufer'e göre ise farzdır. Ebû Hanîfe'den gelen üç görüş olmasına rağmen hem kendisinin son tercihi hem mezhepte hâkim olan görüş Vitir namazının vâcib olduğudur. Bu üç görüş arasındaki tezatlık şöyle giderilmiştir: Farz denmesi ameli anlamda(ameli farz), vâcib denmesi itikadi anlamda, sünnet denmesi ise onun sünnetle sabit olduğunu ifade etmek içindir. İtikadi anlamda vâcib kabul edilmesi nedeniyle onu inkar edenin küfre düşmeyeceği konusunda fikir birliği yapmışlardır.²⁰⁴

Vitrin sünnet olmadığının izahatı ise şöyledir: Eğer sünnet olsaydı o zaman yatsı namazını kıldıktan sonra Vitrin ertelenmesinin sünnet olması bunu gösterir. Eğer sünnet olsaydı yatsı namazı ile arası ayrılmazdı.²⁰⁵ Ayrıca Vitir namazının özürsüz olarak binek üzerinde kılınmasının câiz olmaması da onun sünnet olmadığının göstergesidir.²⁰⁶

Farz olmadığına delil ise şu rivayettir: Abdullah b. Sunâbihi şöyle dedi. *“Ebû Muhammed, Vitrin vâcib olduğunu söyleyince Ubâde b. Sâmit, Ebû Muhammed'in yalan söylediğini, kendisinin Resûlullah'tan beş vakit farz olduğunu işittiğini(bunlardan başkası vâcib değil) söyledi.”*²⁰⁷

Sünnet olduğunu söyleyenler ise Hz. Peygamber'e İslam hakkında soran bir arâbiye verdiği cevapta farz namazların beş olduğunu bunun dışında istediği kadar Tatavvu kılabilceğini söylemesidir.²⁰⁸ Kitap ve Sünnete uygun olarak ümmet, günlük vakit farz namazlarının sayısının beş vakit olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Bu sebeple fukahânın çoğunluğu Vitir namazının Kitap, mütevâtir ve meşhur sünnete dayanarak Vitir namazının sünnet olduğunu, farzlar üzerine haberi vâhid ile ziyâde etmenin câiz olmadığını söylemişlerdir. Her ne kadar Ebû Hanîfe'ye isnaden Vitrin farz olduğu söylense de esas itibariyle Ebû Hanîfe Vitrin farz değil vâcib olduğunu söylemektedir. Farz ile vâcib arasındaki fark ise yer ile gökler arasındaki mesafe gibidir.²⁰⁹

²⁰⁰ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.110-111; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.283; Fahrüddîn Osmân b.Ali el-Hanefî Zeylaî, **Tebiyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, C.I, Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İslamî, h.1313/m.1895. s.168

²⁰¹ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.270; Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.111; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39; Zeylaî, **Tebiyînu'l-Hakâik**, C.I, s.168.

²⁰² Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.270.

²⁰³ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.111; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²⁰⁴ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²⁰⁵ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.111.

²⁰⁶ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39; Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.111.

²⁰⁷ Ebû Dâvud, **Salât**, 9(H. No:425). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.270.

²⁰⁸ Buhârî, **İmân**, 33(H. No:46).

²⁰⁹ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.91.

Sünnet olduğunu söyleyenlerin bir başka delili ise İbn Abbâs'tan gelen şu rivayettir: Resûlullah şöyle buyurdu: “Üç şey vardır ki bana farz, sizlere tatavvudur. Kurbân, Vitir, sabah namazının farzından önceki iki rekât namaz.”²¹⁰

Sünnet olduğunu bir başka delili, Vitirden önce ezân ve kamet okunmamasıdır.²¹¹

Ebû Hanîfe, Vitrin vâcib olduğunu söylerken şu şekilde istidlâlde bulunur Hârice b. el-Hızâfe el-Adevî'den gelen rivayet tatavvu değil vücûb ifade eder. Zira hadiste bu namazın yatsı namazı ile sabah namazı arasında kılınması emretilmiştir. Mutlak emir ise vücûb ifade eder.

Bu hadise dayanarak ikinci istidlâl şekli ise şöyledir: Hz. Peygamber(s.a.v), Vitir namazını ziyade bir namaz olarak zikretmiştir. Bir şeye ziyadelik ancak kendi cinsinden olur. Farz namazlara yapılan ziyadelik ise kendi cinsinden olması gerekir. Eğer tatavvu olsaydı buna ziyade namaz denmezdi. Yine ziyadelik, miktarı farz gibi belli olan namazlar üzerine olur. Tatavvular ise mukadder olmayan namazlardır. Farzlar miktarları belli olduğu için onlar üzerine yapılacak ziyadelikte miktarı belli olacak şekilde olmalıdır ki Vitrin miktarı da bellidir.

Vâcib olduğunun bir başka izahatı ise şöyledir Hadiste, Vitir namazı marife olarak gelmiştir. Bu marifelik ise vücûb ifade eden durumlar için kullanılır.

Rivayetlerde geçen “Ey Kur'an ehli Vitri kılınız. Kim Vitri kalmazsa bizden değildir.” emri mutlak emir ifade eder. Yine, terk edenlerin tehdit edilmesi vâcib olduğunu gösterir.

Ayrıca Hasan el-Basrî, müslümanların Vitrin vâcib olduğu konusunda icmâ ettiklerini söyler. Yine, İmâm Şâfiî'den gelen bir görüşe göre, vaktinde kılınmadığında kazasının yapılması vâcib olduğunu gösterir.

Bir başka delillendirme şöyledir Özürsüz olarak binek üzerinde kılınmasının câiz olmaması onun vâcib olduğuna delalet eder.

Ebû Hanîfe'ye, Vitir namazının hükmünden sorulduğunda o, vâcibdir, demiştir.²¹²

Vitir namazında Kunut yapmak Ebû Hanîfe'ye göre, vâcib İmâmeyn'e göre, sünnettir.²¹³ Bu durum, Kunutun, namazın hususiyetlerinden biri olması, bu nedenle namazın kendi hükmüne izafe edilmesi nedeniyledir.

Kunut duası olarak ne okunması gerektiği konusunda bazıları, maruf duanın okunmasının esas olduğunu; ancak eğer başka bir duada okunursa bunun câiz olduğunu söyler. Diğer bir görüş, Kunuttan maksatın dua olduğu, lafzın bağlayıcı olmadığı, dolayısıyla maruf Kunut duasının

²¹⁰ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1119).

²¹¹ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.152.

²¹² Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.271.

²¹³ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.72; Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.273.

dışında başka dualar okunabileceği ifade edilir.²¹⁴ Bu sebeple Kunut duasını güzel okuyamayanın üç defa²¹⁵ “Allahummeğfir lî” şeklinde dua etmesi²¹⁶ veya Rabbenâ âtinâ” duasını okuması yeterlidir.²¹⁷

Vakti, yatsı namazından sonradır.²¹⁸ Son vakti ise sabah namazının başlamasıyla sona erer.²¹⁹ Delili ise Taberânî ve Hâkim’de yer alan Hârîce b. el-Huzâfe el-Adevî’den gelen rivayettir.

Yatsı namazı ve Vitir namazı arasındaki tertibin vâcib olması nedeniyle Vitir namazı yatsı namazından önceye alınamaz.²²⁰ Unutularak yatsı namazından önce kılınırsa bir görüşe göre, sahihtir,²²¹ diğer bir görüşe göre ise ister unutularak isterse bilerek kılınmasın, kazası gerekir. Kazası yapılırken Kunut ile birlikte yapılır.²²² Her rekâtında Fatîha okumak vâcib,²²³ her rekâtında kıraat yapmak farzdır.²²⁴

Rekât sayısı ve kılınış şekli konusunda mezhepte herhangi bir farklılık yer almaz. Tek selamla üç rekâttır ve rükûya varmadan önce tekbîr alınır ve Kunut yapılır.²²⁵ Rekât sayısı ise şu rivayete dayandırılır: “Akşam namazı gibi Vitir namazı da üç rekâttır.”²²⁶ Tek selamla üç rekât kılındığının delili ise şu rivayettir “Resûlullah(s.a.v), Vitri üç rekât kılıyordu ve son rekâta selam veriyordu.”²²⁷

Vitir namazı ile ilgili bir başka husus, Ramazân dışında cemaatsız kılınması, Ramazânda ise cemaatle kılınması durumudur.²²⁸

Hanefîlerde Vitir namazının birinci rekâtında A’lâ sûresi, ikinci rekâtında Kâfirûn sûresi, üçüncü rekâtında İhlâs sûresini okumak mendubdur.²²⁹ Bunun delili, Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde geçen şu hadistir “Resûlullah, Vitir namazında A’lâ, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuyordu.”²³⁰

²¹⁴ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.318.

²¹⁵ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²¹⁶ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.319; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²¹⁷ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²¹⁸ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.51.

²¹⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.274; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.29.

²²⁰ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.51; Alâuddîn Haskefî, **ed-Dürrü’l-Muhtar**, C.II, h.1386/m.1966: Beyrut, Dâru’l-Fikr, s.362; İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.259; Zeylaî, **Tebiyûnu’l-Hakâik**, s.81.

²²¹ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.259.

²²² Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.111.

²²³ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.312; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.36.

²²⁴ Haskefî, **ed-Dürrü’l-Muhtar**, C.II, s.29; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39.

²²⁵ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.39; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.271.

²²⁶ Aynî, **Şerhu Süneni Ebî Dâvud**, C.V, s.330.

²²⁷ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.447(H. No:1142); Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.284.

²²⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.243; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.60.

²²⁹ Zuhaylî, **el-Fikhu’l-İslamî**, C.II, s.187.

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü’l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu’ayb el-Arnâvût**, C.III, s.406(H. No:15390). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin, Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

Mâlikî mezhebinde Vitir namazı sünnet namazlar sınıfında yer alır.²³¹ Hatta mezhepte genel kanaate göre, en güçlü sünnettir.²³²

Mâlikî mezhebinde Vitir namazının delili Buhârî’de yer alan Talha b. Ubeydullah’tan gelen rivayettir. Hadiste şöyle buyrulur: “*Adamın biri Resûlullah’a geldi ve İslam’dan sordu. Resûlullah şöyle cevap verdi ‘İslam, bir gün bir gecede beş vakit namaz kılmaktır. Adam tekrar sorar Bundan başka var mı? Resûlullah şöyle cevap verdi ‘Nâfile namaz kılman hariç başka yoktur, dedi.*”²³³

Mendub(sünnet) olduğunun delili ise yatsının son iki rekâtıyla arasının selam ile ayrılmış olmasıdır.²³⁴

İmâm Mâlik’e göre, Vitir namazı bir rekâttır. Vitir amazında Fâtiha’dan sonra vâcib olarak İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okuyordu.²³⁵ Ancak bazıları bunun vâcib değil müstehab olduğunu söyler.²³⁶ Mâlikîlerde Vitir namazında Kunut yoktur.²³⁷

Rekât sayısı ile ilgili delil, Nesâî ve Ebû Dâvud’da yer alan Hz. Aişe’den gelen bir rivayettir.²³⁸ Rivayette şöyle buyrulur: “*Resûlullah gece on bir rekât namaz kıları. Bu on bir rekâtın bir rekâtı Vitirdi. Namazı bitirince sağ omuzu üstüne yatar uyurdu.*”²³⁹ Bu hadis Hanefîlere bir red olarak kullanılır.²⁴⁰

Şâfîlîlere göre, Vitir namazı ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Mükked Sünnet’ namazlar kısmında yer alır.

İmâm Şâfî’ye göre, Vitir namazı mükked²⁴¹ sünnettir.²⁴² Cemaatle kılınması sünnet olmayan nâfile namazlar içerisinde en güçlü namazdır.²⁴³

Şâfîlîlerde Ramazân ayının dışında Kunût yapılmaz. Ramazânın yarısından sonra Vitirde kunut yapılır.²⁴⁴ En güçlü sünnettir. Delili Ebû Eyyûb el-Ensârî’den: Resûlullah şöyle

²³¹ Malik, **el-Müdevven**, C.I, s.213; Zuhaylî, **el-Fıkhü’l-İslamî**, C.II, s.237-238; Muhammed b. Ahmed b. Cüzey el-Kelbî el-Ğaradânî, **el-Kavânînu’l-Fıkhîyye**, b.y: t.y, s.33; Sağlebî, **et-Telkîn**, s.61.

²³² İbn Cüzey, **el-Kavânînu’l-Fıkhîyye**, C.I, s.33; Zuhaylî, **el-Fıkhü’l-İslamî**, C.II, s.237-238; Nefrâvî, **el-Fevâkih**, C.I, s.504.

²³³ Buhârî, **Şehâdât**, 26(H. No:2532).

²³⁴ Nefrâvî, **el-Fevâkih**, C.I, s.505.

²³⁵ Malik, **el-Müdevven**, C.I, s.212; Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.71.

²³⁶ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.71; Ezherî, **es-Semeru’d-Dânî**, s.140

²³⁷ İbn Cüzey, **el-Kavânînu’l-Fıkhîyye**, C.I, s.45.

²³⁸ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.96.

²³⁹ Nesâî, **Kıyamu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr**, 35(H. No:1696); Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 27(H. No:1337). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.95; Sâlih b. Abdu’s-Semî’ el-Âbî el-Ezherî, **es-Semeru’d-Dânî fî Takrîbi’l-Meânî Şerhu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî**, Beyrut: el-Mektebetü’s-Sakâfiyye, t.y, s.141.

²⁴¹ Nevevî, **el-Mecmû’**, C.IV, s.19.

²⁴² Mâverdî, **el-Hâvî’l-Kebîr**, C.II, s.641.

²⁴³ Mâverdî, **el-Hâvî’l-Kebîr**, C.II, s.650.

²⁴⁴ Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ’l-Metâlib**, C.I, s.140.

buyurdu: “*Vitir haktır. Dileyen Vitri bir, dileyen üç, dileyen de beş rekât kılsın.*”²⁴⁵ ve “*Allah tektir ve tek olanı sever.*”²⁴⁶ hadisleridir.

Mezhepte rekât sayısı çeşitlilik gösterir. En azı bir rekât en çoğu ise on bir rekâttır. Bir rekâttan başlayıp teker rakamlarla on bire kadar kılınabilir. Hz. Peygamber, Ramazân ayı dahil hiçbir vakit bu sayının üzerinde Vitri kılmamıştır. Vitir on bir rekâttan fazla kılınırsa Vitir namazı sahih olmaz. Tek selamla on bir rekâtı kılsa yine Vitir sahih olmaz. Eğer iki rekâta bir selam verirse ve altıncıyı şef'i iki rekât kılsa altıncı şef sahih olmaz, zira o zaman on iki rekât kılınmış olunurki Vitir en çok on bir rekâttır. Zevalden önce kılınan öğle namazı gibi altıncısı nâfile olmuş olur. Mezhepte bir görüşe göre, yatsının son sünnetiyle birlikte Vitir on üç rekâttır denmiştir. Ancak İmâm Nevevî, bunun zayıf ve uzak bir te'vîl olduğunu söyleyerek bunu kabul etmez.²⁴⁷

Diğer mezheplerde olduğu gibi vakti yatsı namazını kıldıktan sonra sabah namazının vaktinin girişine kadardır. Yatsıdan önceye alınması câiz değildir.²⁴⁸

Uygulamada Vitir namazı genellikle üç rekât olarak kılınır.²⁴⁹ Önce iki rekâta bir selam verilir ve üçüncü rekât tek olarak kılınır. İmâm Şâfiî'den gelen görüşe göre, Hz. Ali Vitri üç rekât kıları. Birinci rekâta Fâtiha'dan sonra yedi mufassal sûre, ikinci rekâta Kâfirûn sûresini, üçüncü rekâta İhlâs sûresini okurdu. Bir görüşe İhlâs sûresi ile birlikte Muavvizeteyn sûreleri okunur.²⁵⁰

Hanbelilerin namaz sınıflandırmasında yatsı namazından sonra kılınan müekked sünnet bir namazdır.²⁵¹ Konuyla ilgili gelen bütün rivayetler esas alındığında Vitir namazının vâcib olmadığı sonucuna varılır.²⁵²

Mezhepte genel kabule göre, kazaya kaldığında sabah namazının sünneti ile birlikte kazası yapılması uygun görülen namazlardandır.²⁵³

²⁴⁵ Ebû Dâvud, **Vitr**, 3(H. No:1424). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti's-Salât ve's-Sünneti Fîha**, 123(H. No:1190). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.444(H. No:1128). (Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre, Sahihtir. Bkz. aynı yer).

²⁴⁶ Timizî, **Vitr**, 333(H. No:453). (Tirmizî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Vitr**, 1(H. No:1418). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti's-Salât ve's-Sünneti Fîha**, 114(H. No:1169). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.441(H. No:1118).

²⁴⁷ Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.202.

²⁴⁸ Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.203.

²⁴⁹ Muhammed b. İdrîs Abdullah eş-Şâfiî, **el-Ümm**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Marife, h.1393/m.1973, s.141; Nevevî, **el-Mecmû'**, C.IV, s.12.

²⁵⁰ Şâfiî, **el-Ümm**, C.I, s.141.

²⁵¹ Şerafeddin Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ Ebû'n-Necâ Haccâvî, **el-İknâ' fî Fıkh'l-İmâm Ahmedb. Hanbel**, Tah. Abdüllatîf Muhammed Mûsâ es-Subkî, C.I, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y, s.146.

²⁵² İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh Abdillâh İbn Muflih, **el-Mübdî' Şerhu'l-Mukni'**, C.II, Riyad: Dâru Alemlî'l-Kütüb, 2003, s.7.

²⁵³ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.I, s.313.

Önemini ifade eden İmâm Ahmed b. Hanbel’den gelen rivayete göre, ‘Vitir namazını kasten terk eden kötü vasıflı bir insandır, şahitliği kabul edimez. Ancak Vitir namazı vâcib değildir.’²⁵⁴

Her ne kadar vakti yatsı namazından sonra ise de kılınması en faziletli olduğu vakit sabah namazından önceki vakittir.²⁵⁵

Şâfîlerde olduğu gibi Vitir namazının rekât sayısı en az bir, en çok on bir rekâttır.²⁵⁶ Bir görüşe göre, ise en çok on üç rekâttır.²⁵⁷ On bir veya on üç rekât kılındığında her iki rekâta bir selam verilir.(On bir veya on üçüncü rekât tek olarak kılınır.). On bir rekât olduğunu delili, Hz. Aişe’den gelen Hz. Peygamber’in gece on bir rekât namaz kıldığına dair rivayettir.²⁵⁸

On üç rekât olduğunun delili ise Ümmü Habîbe’den gelen şu rivayettir: “*Resûlullah, Vitir namazını on üç rekât kılar. Yaşlandığında ve zayıf kaldığında yedi rekât kılar.*”²⁵⁹

İmâm el-Kâdî’ye göre, eğer on bir rekât tek selamla kılınırsa câizdir.²⁶⁰ Mezhepte zahir görüşe göre, tek selamla kılınması câiz ise de beş, yedi veya dokuz rekâta bir selam verilir ise kalan rekâtlar iki rekâta bir selam verilerek Vitir namazı tamamlanır.²⁶¹ Vitir namazının rekât sayısı ve değişik kılınış şekillerine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır.²⁶² Rekât sayısı ile ilgili değişik rivayetler daha önce zikredildi.

Vitir namazının bir rekât olduğunun delili Müslim’de geçen “*Vitir bir rekâttır*”²⁶³ hadisidir.

Mezhepte bir görüşe göre, Vitir namazı en güçlü nâfile namazdır.²⁶⁴

Vitir namazında Kunut yapıp yapılmayacağına ilişkin İbn Teymiye gibi bazı âlimlere göre, Vitir namazında kunut Ramazân ayının ikinci yarısından itibaren yapılır. İmâm el-Kâdî’den gelen bir rivayete göre, İmâm Ahmed b. Hanbel, Ramazân ayının ikinci yarısından itibaren Kunut yapılır görüşünden vazgeçtiği, Kunutun yılın tamamında yapılacağına dair görüş bildirdiği zikredilir.²⁶⁵ Bu bağlamda sabah namazında Kunut yapmak tahrîmen mekruhtur.²⁶⁶

²⁵⁴ Buhâtî, **er-Ravdu’l-Murebbi**, C.I, s.84; İbn Muflih, **el-Mübdî**, C.II, s.7.

²⁵⁵ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.119.

²⁵⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.818; Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.119; Ebû Muhammed el-Makdisî, **el-Udde Şerhu’l-Umde**, Tah. Salâh b. Muhammed, C.I, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2005, s.81-82.

²⁵⁷ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.119.

²⁵⁸ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 17(H. No:1751).

²⁵⁹ Timizî, **Vitr**, 336(H. No:457). (Tirmizî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

²⁶⁰ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.120.

²⁶¹ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.121.

²⁶² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.818; Buhâtî, **er-Ravdu’l-Murebbi**, C.I, s.84; İbn Muflih, **el-Mübdî**, C.II, s.7.

²⁶³ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 20(H. No:1793); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.232(H. No:1689). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

²⁶⁴ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.118.

²⁶⁵ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.121; Makdisî, **el-Udde Şerhu’l-Umde**, C.I, s.44.

²⁶⁶ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.124.

Vitir namazındaki Kunutla ilgili diğer hususlar mezhebin ana kaynaklarında ayrıntılı olarak yer almaktadır.²⁶⁷

Meşruiyeti konusunda ihtilaf olmayan namazlardan birisidir.

B. Bayram Namazları

Bu bölümde Bayram namazlarının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

İslam medeniyetinin iki bayramı vardır. Bunlar Ramazân ve Kurbân bayramları. Bu bayram günlerine has kılınan namazlar hakkında mezhepler arasında hüküm konusundan ihtilâf olsa da meşruiyetleri konusunda bir farklılık yoktur. Güneşin doğuşundan sonra iki rekât olarak kılınır.

2. Meşruiyeti

Bayram namazlarının meşruiyeti konusunda ihtilafsız kaynak, hadislerdir. Bunun yanında özellikle Kurbân bayramı namazının meşruiyeti konusunda Kur'an'dan Kevser sûresini delil olarak kullananlar da vardır.

a.Kitâb

1. “*O hâlde, Rabbin için namaz kıl, Kurbân kes.*”²⁶⁸

b.Sünnet

Hadis kaynaklarında Bayram namazlarının meşruiyeti hakkında çokça rivayet yer alır. Bunlardan bazıları ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Enes b. Mâlik'ten:

“*Resûlullah(s.a.v), Medîne'ye hicret ettiğinde insanlar cahiliyye döneminden kalma iki günde eğleniyorlardı. Onlara şöyle dedi -Sizi, cahiliyye döneminden kalma iki günde eğlenirken gördüm. Allah, size bunların yerine bunlardan daha hayırlı iki gün verdi. Bunlar; Yevmu'n-nahr(Kurbân)ve Yevmu'l-fitr(Ramazân)dır.*”²⁶⁹

2.İbn Ömer'den:

²⁶⁷ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.820-821.

²⁶⁸ Kevser, 108:2.

²⁶⁹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.277(H. No:6342).

“Resûlullah(s.a.v), Ramazân ve Kurbân bayramlarında namaz kılıyor sonra hutbe okuyordu.”²⁷⁰

3.Şa’bî, Berâ’dan:

“Resûlullah(s.a.v), insanlara hutbe okurken şöyle diyordu: -Bu iki günümüzde yapacağımız ilk iş namaz kılmak, sonra kurbânlarımızı kesmektir. Kim, böyle yaparsa sünnetimize uygun hareket etmiştir.”²⁷¹

4.Berâ b. Âzib’dan:

“Resûlullah(s.a.v), Kurbân bayramı günü bize hutbe okuyordu ve şöyle diyordu: -Bu gün kim, namaz kılar sonra kurbân keserse doğrusunu yapmıştır. Kim, namazdan önce kurbân keserse, bu kesilen kurbân olmaz.”

Ebû Bürde, namazdan önce kurbân kestiğini Hz. Peygamber’e söyleyince, Hz. Peygamber, ona bu kestiği kurbânın geçerli olmadığını söylemiştir.²⁷²

Burada konumuzla ilgili olan husus, kurbân günlerinde namaz kılındığının rivayetlerin içerisinde yer almasıdır.

5.Sa’îd el-Hudrî’dan:

“Resûlullah(s.a.v), Kurbân ve Ramazân bayramı günlerinde önce insanlara namaz kıldırıyor daha sonra hutbeye çıkıp hutbe okuyordu.”²⁷³

6.Atâ, Câbir b. Abdullah’tan:

“Hz. Peygamber(s.a.v), Ramazân bayramı günü önce namaz kıldırıyordu sonra hutbe okuyordu.”²⁷⁴

7. İbn Abbâs ve Câbir b. Abdullah’tan gelen bir başka rivayette, Bayram namazları için ezan okunmadığı ifade edilmiştir.²⁷⁵

8.İbn Abbâs’tan gelen bir başka rivayette, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osmân’ın bayram günlerinde önce namaz kıldıkları sonra hutbe okudukları haber verilmiştir.²⁷⁶

9.Rekât sayısı hakkında bilgi veren, İbn Abbâs’tan gelen rivayet şöyledir:

“Resûlullah(s.a.v), Ramazân bayramı günü hutbeden önce iki rekât namaz kılıyordu, hutbeden sonra da namaz kılmıyordu.”²⁷⁷

²⁷⁰ Buhârî, **İdeyn**, 7(H. No:914).

²⁷¹ Buhârî, **İdeyn**, 3(H. No:908).

²⁷² Buhârî, **İdeyn**, 5(H. No:912).

²⁷³ Buhârî, **İdeyn**, 6(H. No:913).

²⁷⁴ Buhârî, **İdeyn**, 7(H. No:915).

²⁷⁵ Buhârî, **İdeyn**, 7(H. No:917).

²⁷⁶ Buhârî, **İdeyn**, 8(H. No:919).

²⁷⁷ Buhârî, **İdeyn**, 8(H. No:921).

Enes b. Mâlik'ten gelen gelen rivayette ise insanların bayram gününde toplanıp iki rekât namaz kıldığı, eğer bu namaz kaçırılırsa onun yerine iki rekât namaz kılınacağından söz edilir.²⁷⁸

10. Abdullah b. Büsr'dangelen rivayette, Kurbân bayramı namazının vaktinin güneş doğduktan sonraki vakit olduğu bildirilmiştir.²⁷⁹

3. Mezheplere Göre Bayram Namazlarının Hükümü

Bayramlar, Allah'ın müslümanlara birer ihsanıdır. Birçok faydaya mebni olan bayramlar, kendilerinde müstakil ibadetler meşru kılınmıştır.²⁸⁰

Meşruiyeti Kitap,²⁸¹ Sünnet²⁸² ve İcma²⁸³ ile sabit olan Bayram namazları Kurbân ve Ramazân bayram namazı olmak üzere ikidir.

Kitap'tan dayanağı yüce Allah'ın "*O halde Rabbin için namaz kıl ve Kurbân kes!*"²⁸⁴ buyruğudur. Genel olarak müfessirler burada "namaz"dan kastın Bayram namazı olduğunu belirtmişlerdir.²⁸⁵

Sünnetten dayanağına gelince, Resûlullah'ın iki Bayram namazını kıldığı tevâtür ile sabittir. İbn Abbâs'ın, "*Ben, Resûlullah, Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte Bayram namazlarında bulundum. Hepsi de hutbeden önce namaz kılıyorlardı.*"²⁸⁶ rivayeti buna delildir.

İcmaya gelince, İbn Kudâme, Müslümanların iki Bayram namazının kılınması hususunda İcma ettiklerini söyler. Bununla birlikte ilim ehlinde pek çok kişi aynı görüşü savunmuştur.

Bayram namazlarının hükmü konusunda İslam fıkıh ekolleri arasında farklı görüşler vardır.

Mâlikî mezhebinde kuvvetli görüşe göre, Bayram namazı farz-ı kifayedir. Yeterli sayıda kişi bu namazı kılsa diğerlerinden sorumluluk kalkar. Şayet bir belde halkı ittîfâkla namazı terk edecek olursa imam (İslam devletinin meşru başkanı) onlarla savaşıır.

Ebû Hanîfe ve Şâfiî mezhebine mensub bazı ilim ehline göre, Bayram namazı muayyen olarak herkese vâcibtir. Çünkü bu kendisi dolayısıyla hutbe okunması meşru kılınmış bir namazdır. O bakımdan şahıslara muayyen olarak vâcibtir; fakat Cuma gibi farz değildir.²⁸⁷ Bu görüşün delili, Hz. Peygamber'in bu namaza devam ettiğine dair rivayetlerdir.²⁸⁸

²⁷⁸ Buhârî, **İdeyn**, 25.

²⁷⁹ Buhârî, **İdeyn**, 10.

²⁸⁰ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.513.

²⁸¹ Kevser, 108:2.

²⁸² Müslim, **Salâtu'l-İdeyn**, 1; Buhârî, **Kitâbu'l-İdeyn**, 3.

²⁸³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.II, s.223.

²⁸⁴ Kevser, 108:2.

²⁸⁵ Abdullah b. Muhammed et-Tayyâr, **Tüm Detaylarıyla Namaz**, Ter. M. Beşir Eryarsoy, b.y: t.y, s.117.

²⁸⁶ Müslim, **Salâtu'l-İdeyn**, 1.

²⁸⁷ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.II, s.223; Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.197.

²⁸⁸ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.514.

Mâlikî ve Şâfiî mezhebine mensub çoğu ilim ehli müekked bir sünnet olduğu görüşündedir.²⁸⁹ Kuvvetlikte Vitir namazından sonra gelir. Cuma namazının şartlarını taşıyanlar üzerine bu hüküm terettüp eder. Ancak cemaatle kılınma zorunluluğu yoktur. Aynı zamanda kadın, yolcu, hüsnâ ve çocuklar için de meşru olduğu için dileyen bu namazı kılabilir. Şâfiî ve Mâlikîlerin delili Hz. Peygamber'in kendisine farz namazları soran bedeviye cevabında Bayram namazlarını zikretmemesi ve Hz. Peygamber'in bu namaza farz olmaksızın devam etmesidir.²⁹⁰

Hanbeli mezhebi²⁹¹ ve İbn Teymiye ve bazı muhakkik ilim adamları bunun her Müslüman için farz-ı ayn olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Çünkü Bayram namazı İslam şiarlarının en büyüklerindendir. İnsanlar Cumadan daha büyük kalabalık halinde bu namaz için toplanırlar.²⁹² Bu da, farz-ı ayn dışında bir hükmün Bayram namazı için geçerli olamayacağını gösterir. Eğer kırk kişilik bir topluluğa ulaşıldıktan sonra Bayram namazı terk edilirse kendilerine devlet otoritesi tarafından savaş açılır. Zira bu durumda dini hafife alma durumu vardır.²⁹³

Hanefîlere göre Cuma namazı kendilerine farz olan kimselere Bayram namazları vaciptir. Bayram namazının bir farkı da hutbenin namazdan sonra okunmasıdır ki bu hutbe sünnettir. Cuma namazında olduğu gibi imamın, devlet başkanı veya nâibi olması şarttır. Hanbelilerde bu şart aranmaz; ancak kırk kişinin bulunması şarttır.²⁹⁴

Hanefî ve Mâlikîlere göre genç kadınların Cuma, Bayram ve diğer namazlara cemaat için katılmaları câiz değildir; ancak yaşlı kadınlar sabah, akşam ve yatsıya katılabilir; fakat öğle ve ikindiye katılamazlar. Şâfiî ve Hanbelilere göre ise güzel giyimli ve zinetli olmaksızın namaza çıkmalarında bir beis yoktur.²⁹⁵

Mezheplerin ittifakıyla Bayram namazının vakti güneş doğduktan sonra başlar zeval vaktine kadar devam eder. Bayram namazını geciktirmeden kılmak sünnettir. Hanefî ve Mâlikîlere göre Bayram namazı kaza edilmez, sadece bir imamın arkasında kılma imkânı bulamayan başka imamın arkasında kılabilir. Cemaatle kılınma zorunluluğu olan namazlarda durum böyledir. Diğer mezheplerde ise imamla kılınamayan Bayram namazının münferid olarak

²⁸⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.II, s.224; Cezîrî, **el-Fıkhü ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.197.

²⁹⁰ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.514.

²⁹¹ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.514.

²⁹² Takyiddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdülhalîm İbn Teymiyye, **Mecmû'u'l-Fetâvâ**, Tah. Enver Bâz-Amir Cezzâr, C.XXIV, b.y: Dâru'l-Vefa, 2005, s.183.

²⁹³ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.514.

²⁹⁴ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.515.

²⁹⁵ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.516.

kazası sünnettir. Kaza olarak kılınması bayram günlerinde olabileceği gibi bayram günlerinin dışında da olabilir.²⁹⁶

Rekât sayısının iki olduğu konusunda delil daha önce geçen rivayetlerdir. Bayram namazını diğer namazlardan ayıran hususlardan biri de iftitâh tekbirinin dışında getirilen zâid tekbirlerdir. Hanefilerde bu tekbirlerin sayısı iftitâh ve intikâl tekbirlerinin dışında üç tekbirdir. Mâlikî ve Hanbelilerde, birinci rekâta altı, ikinci rekâta beş tekbir getirilir. Şâfiîlerde birinci rekâta yedi, ikinci rekâta beş tekbir getirilir. Hanefiler dışındakilere göre bu tekbirler Fâtiha'dan önce getirilir. Hanefilerde, birinci rekâta Fâtiha'dan önce, ikinci rekâta Fâtiha'dan sonra getirilir. Bayram namazları için ezân ve kamet getirilmez.²⁹⁷

Şâfiîler dışındaki Cumhûra göre Bayram namazlarının kılınma yeri Mekke hariç beldenin dışındaki namazgahtır, mescidde kılınmaz. Hanbelilere göre Musallâ olarak tabir edilen şehrin dışında şehre yakın yerdir. Ancak zarûret varsa mescidde kılınabilir. Zarûret yoksa mescidde kılmak mekruhtur, çünkü Hz. Peygamber Bayram namazlarını mescidde kılmamıştır. Mekke'de efdal olan Mescid-i Haram'da kılınmasıdır. Şâfiîlere göre mescidde kılmak daha faziletlidir.²⁹⁸

Bayram namazları hakkında zikredilen bu bilgiler onun meşruiyetini ortaya koymaktadır.

C. Tavâf Namazı

Bu bölümde Tavâf namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Mezheplere göre hükmü farklılık gösterse de meşruiyeti kabul edilen ve her tavâftan sonra kılınan iki rekâtlık namazdır.²⁹⁹

2.Meşruiyeti

Tavâf namazının meşruiyeti hadis kaynaklarında geçen bazı rivayetlere dayanır.

Tavâf namazının meşruiyeti hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı hadisler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Cubeyr b. Mut'im'den:

Resûlullah şöyle buyurdu:

²⁹⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.517.

²⁹⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.521.

²⁹⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.520-521.

²⁹⁹ Komisyon, *Hac İlmihali*, Ankara: DİB. Yayınları, 2007, s.76.

“Ey Abdumenâf! Kim bu Beyti tavâf eder ve gece veya gündüz istediği vakitte namaz kılsa onu bundan alıkoymayın.”³⁰⁰

2.Ebû Hureyre’den:

“Resûlullah, Mekke’nin fethi günü Ka’be’ye girdi. Haceru’l-Esved’in yanına gelip istilam yaptı sonra yedi kez Ka’be’nin etrafını tavâf etti ve tavâftan sonra makam-ı İbrâhîm’in arkasında iki rekât namaz kıldı.”³⁰¹

3.Vehb b. el-Ecde’den:

“Hz. Ömer’den, Resûlullah’ın Mekke’nin fethi günü şöyle dediğini işittim ‘Sizden biri hac yaptığı zaman Ka’be’yi yedi kez tavâf etsin, sonra makam-ı İbrâhîm’in arkasında iki rekât namaz kılsın.’”³⁰²

4.Câbir b. Abdullah’tan:

“Resûlullah, Tavâf namazında Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okudu.”³⁰³

5.İbn Abbâs’tan:

Resûlullah şöyle buyurdu:

“Ey Benî Abdulmuttalib veya Abdumenâf! Ka’be’yi tavâf edeni ve orada namaz kılanı engellemeyin. Mekke hariç, güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, akşam oluncaya kadar ikindi namazından sonra namaz kılmak ve Ka’be’yi tavâf etmek yoktur.”³⁰⁴

6.İbn Ömer’den:

“Kim, Ka’be’yi tavâf eder ve tavâftan sonra iki rekât namaz kılsa bir köle azad etmiş gibidir.”³⁰⁵

3.Mezheplere Göre Tavâf Namazının Hükümü

Tavâf namazı, Hanefîlere göre, vâcib, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise sünnettir.³⁰⁶

Müstakil bir vâcib olan Tavâf namazı, Hanefî mezhebinde kerahat vaktinde kılınmaz.³⁰⁷ Şâfiî mezhebinde ise kerahat vaktinde kılınmasında hiçbir sakınca yoktur. Zira daha önce de geçtiği üzere Tavâf namazı, bir sebebe bağlı olarak kılınan namazlardandır.³⁰⁸ Şâfiî mezhebinde Tavâf

³⁰⁰ Tirmizî, **Savm**, 42(H. No:868). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 149(H. No:1254).

³⁰¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.V, s.93(H. No:9607).

³⁰² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.V, s.94(H. No:9612).

³⁰³ Tirmizî, **Savm**, 43(H. No:869). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³⁰⁴ Dârekutnî, **Sünen**, C.I, s.425(H. No:10).

³⁰⁵ Alâuddîn Ali b. Hüsameddîn el-Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl fi Süneni’l-Ekvâli ve’l-Ef’âl**, Tah. Bekrî Hayyânî, C.V, b.y: Müessesetür’-Risâle, 1981, s.494(H. No:12000).

³⁰⁶ Kâsânî, **Bedâi’**, C.II, s.148; Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi’d-Dîn**, C.I, Ter. Ahmet Serdaroglu, Ankara: Bedir Yayınevi, t.y, s.721.

³⁰⁷ Ebû’l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Muhammed es-Su’dî, **Fetevâ’s-Su’dî**, Tah. Selâhaddîn en-Nâhî, C.I, Beyrut: Dâru’l-Furkân, 1984, s.107-108; Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.531

³⁰⁸ Nevevî, **el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb**, C.VIII, s.57.

namazı sünnet olması nedeniyle farz namazından sonra kılınan herhangi bir namaz, Tavâf namazı yerine geçer. Mümeyyiz olmayan çocuğun yerine velisi kılar.

Birden fazla yapılan her bir tavâf için iki rekât namaz kılmak daha faziletli olmakla beraber hepsi için tek namaz kılmak kerahatsiz caizdir. Bu görüşün delili, Ebû Hureyre'den isnadı zayıf olan bir rivayette, Hz. Peygamber üç kez tavâf yaptı ve en sonunda iki rekâtta bir selam vermek üzere altı rekât namaz kıldı, buyurulmasıdır. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in bunu bize öğretmek için yaptığını söyler.³⁰⁹ Hanefî mezhebinde ise birden fazla tavâf yapılırsa her biri için ayrı ayrı namaz kılınır.³¹⁰

Tavâf namazını, makam-ı İbrâhîm'in arkasında kılmak müstehabdır. Yine tüm mezheplere göre, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumak müstehabdır.³¹¹

Hem hakkında vârid olan hadislere hem Hz. Peygamber'in uygulamalarına bakıldığında sıhhati sağlam ve sabir bir namaz olduğu sonucuna varılır.

II. Farz Namazlara Bağlı Nâfile (Revâtib) Namazlar

A. Sabah Namazının Sünneti

Bu bölümde sabah namazının sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Sabah namazının farzından önce kılınan iki rekâtlık sünnet/nâfile namazdır.³¹² Rekât sayısı ve kılınma şeklinde sahabe, tabiîn ve mezhepler arasında bir farklılık bulunmamakla beraber fazilet sıralaması hakkında farklı görüşler bulunmaktadır.³¹³

2.Meşruiyeti

Sabah namazının bu iki rekâtlık sünnetinin varlığını ortaya koyan hadisi şerîflerdir.

Hadis kaynaklarında sabah namazının sünnetine ilişkin onu değişik açılardan niteleyen çok sayıda rivayet yer almaktadır.

Sabah namazının sünneti hakkındaki bazı hadisler ve sıhhat derecelerine ilişkin açıklamalardan bazıları şöyledir

³⁰⁹ Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, C.VIII, s.63

³¹⁰ Su'dî, *Fetevâ's-Su'dî*, C.I, s.107.

³¹¹ Su'dî, *Fetevâ's-Su'dî*, C.I, s.107-108; Komisyon, *İlmihal*, C.I, s.531

³¹² Meydânî, *el-Lubâb*, C.I, s.45.

³¹³ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.224-256.

1.Zamanı hakkında bize bilgi veren “Ümmü’l-Mü’minin Hafsa’dan gelen rivayet şöyledir:

*“Sabah ezânı bitince Hz. Peygamber(s.a.v) farzı kılmadan önce hafifçe iki rekât namaz kıldı.”*³¹⁴

Konuyla ilgili Nesâî’de geçen on sekiz hadisin lafızlarında bazı farklılıklar olsa da hepsinin sıhhati konusunda Elbânî, sahih olduklarını söyler. Bkz. aynı yer.³¹⁵

Aynı hadis, lafız farklılıkları olmakla birlikte Müslim’in Sahihi’nde on iki defa geçer.³¹⁶

2.Zamanına ilişkin bir başka hadiste Hz. Bilal’dan gelen rivayette şöyle anlatılır:

*“Hz. Bilal, bir gün Resûlullah’a sabah namazının vaktinin girdiğini haber vermek için gelince Hz. Aişe, Bilal’i bir şeyler sorarak aydınlık iyice belirinceye kadar oyalamış, iyiden iyiye sabah girince, Hz. Bilal, kalkıp Resûlullah’a sabahın girdiğini haber vermiş, o sırada Resûlullah dışarıya çıkmamıştı. Bir süre sonra dışarıya çıkıp halka namazı kıldırınca Hz. Bilal, Hz. Aişe’nin bir şeyler sorarak kendisini, tamamen sabah girinceye kadar oyaladığını ve Resûlullah’ın dışarı çıkmakta yavaş davrandığını kendisine haber vermiş, bunun üzerine Resûlullah -Ben, sabah namazının iki rekât sünnetini kılmıştım, o yüzden geciktim, cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Bilal Ya Rasûlellah, Sen iyice sabaha girmiştin? deyince, -Eğer ben, sabaha bundan daha fazla girmiş olsaydım, yine de bu iki rekâtı en güzel ve en kısa şekilde kılardım, cevabını vermiştir.”*³¹⁷

Hadisin sıhhati konusunda kaynaklarda zikredilenler genel anlamda müspet değerlendirmeler içermektedir.³¹⁸

3.Sabah namazının sünnetine ilişkin en meşhur ve faziletini ifade eden Hz.Aişe’den gelen şu hadistir:

*“Sabah namazının (farzından) önce kılınacak iki rekâtlık (sünnet namazı), dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır.”*³¹⁹ Bazı rivayetlerde *“Bana daha sevimlidir”*³²⁰ şeklinde ilave vardır.

³¹⁴ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 14(H. No:1709); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.481(H. No:4714); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIII, s.212(H. No:379).

³¹⁵ Nesâî, **Kıyamu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr**, 60(H. No:1765-1783 arası).

³¹⁶ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 14(H. No:1709-1720 arası).

³¹⁷ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 3(H. No:1259); Beyhaki, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.42(H. No:4649); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.372(H. No:19333); Nevevî, **Riyasu’s-Sâlihîn**, Tah. Mâhir Yasîn el-Fahl, C.II, b.y: Saydu’l-Fevâid, t.y, s.29.

³¹⁸ Nevevî, **Riyasu’s-Sâlihîn**, C.II, s. 29; Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 3; Mecdüddîn İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl fî Ehâdisi’r-Resûl**, Tah. Abdulkâdir el-Arnâvût, C.VI, b.y: Mektebetü’l-Halevânî, 1972, s.11.

Muhammed Futûh Humeydî, **el-Cem’u beyne’s-Sahihayni’l-Buhârî ve Müslim**, Tah. Ali Hüseyîn el-Bevvâb, C.IV, Beyrut: Dâru İbn Cezm, 2002, s.121(H. No:3280); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.470(H. No:4644-4646 arası); Ebû Nu’aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsâ el-Harânî el-İsbâhânî, **el-Müsnedü’l-Müstahrec alâ Sahihi Müslim**, Tah. Muhammed Hasan, C.II,

Hadisin sıhhati konusunda ise şunlar söylenmiştir:

İbn Esîr, Câmî’u’l-Usûl’ünde, Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel’in tahrir değerlendirmeleri zikretmiş, hadisin bu imamlar tarafından sahih kabul edildiğini ifade etmiştir.³²¹

Suyûtî, Cem’u’l-Cevâmi adlı eserinde, hadisin sıhhati konusundaki değerlendirmeleri zikretmiş, Tirmizî’nin hadis hakkında Hasen-Sahih, Nesâî ve Müslim’in, sahih, dediğini, söylemiştir.³²²

4. Bir başka hadiste Ebû Hureyre, Hz. Peygamber’den şöyle buyurmuştur:

“Sizi atlar kovalasa bile yine de sabah namazının sünnetini bırakmayın.”³²³

5. Sabah namazının sünnetinin, sünnet/nâfile namazların en güçlüsü olduğunun ifade edildiği Hz. Aişe’den gelen rivayet şöyledir:

“Resûlullah(s.a.v)nâfilelerden en fazla sabah namazının iki rekât sünnetini muhafaza etmede titizlik gösteriyordu.”³²⁴

İbn Hibbân’ın Sahih’inde hadisin Buhârî’nin şartlarına uygun olarak sahih olduğu zikredilmiştir.³²⁵

Müslim’de, “Resûlullah’ı en çok sabah namazının sünnetine titizlik gösterirken gördüm.”³²⁶ şeklinde geçmektedir.

6. Beş vakit namaza bitişik olarak kılınan on iki rekât sünnetlerin hepsinin zikredildiği Hz. Aişe’den gelen bir hadiste Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Her kim bir gün ve gecede, farz namazlar dışında on iki rekât namaz kılsa, Yüce Allah, ona Cennette bir ev bina edecektir. Bunlar şu namazlardır Sabah namazından önce iki rekât, öğleden önce dört rekât, öğleden sonra iki rekât, akşamdan sonra iki rekât, yatsıdan sonra iki rekât.”³²⁷

Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1996, s.320(H. No:1643-1644); Tirmizî, **Salât**, 307(H. No:416); Nesâî, **Kıyamu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr**, 56(H.No1759); Müslim, **Salât**, 14(H. No:1721).

³²⁰ Müslim, **Salât**, 14(H. No:1722).

³²¹ İbn Esîr, **Câmî’u’l-Usûl**, C.VI, s.10.

³²² Celâleddîn Abdurrahmân İbnu Ebî Bekre Suyûtî, **Cem’u’l-Cevâmi**, C.I, b.y: Multekâ Ehli’l-Hadis, t.y, s.12910. Ayrıca Tirmizî ve Elbanî’in değerlendirmeleri için Bkz. Tirmizî, **Salât**, 307(H.No416).

³²³ Ebû Dâvud, **Salât** 3(H. No:1260). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³²⁴ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 2(H. No:1256).

³²⁵ Muhammed b. Hibbân b Ahmed Ebû Hâtîm et-Temîmî, **Sahihu İbn Hibbân bi-Tertîbi İbn Belbân**, Tah. Şuayb el-Arnâvût, C.VI, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1993, s.215(H. No:2463).

³²⁶ Müslim, **Salâtü’l-Misâfirin**, 14(H. No:1720). Ayrıca Bkz. Humeydî, **el-Cem’u beyne’s-Sahihayni’l-Buhârî ve Müslim**, C.IV, s.121(H. No:3280).

³²⁷ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:414-415); İbn Mace, **İkametü’s-Salât**, 100(H. No:1140). (Elbânî, Hadisin bu rivayetin Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

Tirmizî’de hadisin Hz. Aişe ve Ümmi Habîbe’den gelen iki rivayeti vardır. Tirmizî, Hz. Aişe’den gelen rivayetin Garib, Ümmi Habîbe’den gelenin Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer.³²⁸

7.Konuyla ilgili bir başka hadiste, Abdullah b. Şakîk’in sorusu üzerine Hz. Aişe, Resûlullah’ın farz namazlar dışında günlük olarak kıldığı nâfile namazları şöyle açıklamıştır:

*“O, öğleden önce benim evimde dört rekât namaz kılıyor, sonra dışarı çıkarak insanlara namaz kıldıırıyordu, sonra benim evime dönerek iki rekât daha kılıyordu. İnsanlara akşam namazını kıldıırıyor, sonra benim evime dönerek iki rekât daha kılıyordu. İnsanlara yatsı namazını kıldıırıyor, sonra benim evime girerek iki rekât daha kılıyordu. Geceleyin içlerinde Vitir namazı da bulunan dokuz rekât daha kılıyordu. Gece uzun zaman ayakta durur, uzun zaman oturur, ayakta iken Kur’an okur, rükû ve secde eder, ayakta namaz kılar. Sabah namazı vakti girince iki rekât namaz kılar, sonra dışarı çıkarak insanlara sabah namazını kıldıırırdı.”*³²⁹

8.Sabah namazının sünnetine ilişkin hadislerde değinilen bir başka husus, Hz. Peygamber’in bu namazda sünneti olarak “Kâfirûn ve İhlâs” sûrelerini okuması ve bunu teşvik etmesidir. Bu hususla ilgili rivayetlerden bazıları şöyledir:

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor:

*“Resûlullah, sabahın iki rekât sünnetinde ‘Kâfirûn ve İhlâs’ sûrelerini okurdu.”*³³⁰

9.İbn Ömer’den gelen rivayet ise şöyledir:

*“Ben bir ay Resûlullah’a baktım. Sabahın farzından önceki iki rekâtta (Fâtiha’dan sonra) “Kâfirûn ve İhlâs” sûrelerini okudu.”*³³¹

10.Hz. Aişe şöyle anlatıyor:

*“Resûlullah sabah namazından önce iki rekât kılar ve şöyle buyururdu:-İki sûre güzeldir. Sabah namazından farzından önceki iki rekâtta Fâtiha’dan önce okunur. Bu sûreler Kâfirûn ve İhlâs” sûreleridir.”*³³²

Hadislerin geçtiği, bazı kaynaklarda yapılan sıhhat değerlendirmeleri hadislerin sahih olduğunu ortaya koymaktadır.

³²⁸ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No414-415).

³²⁹ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 1(H.No1253). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³³⁰ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 14(H. No:1723); Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 3(H. No:1258), İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 102(H.No1148).

³³¹ İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 102(H.No1149); Tirmizî, **Salât**, 308(H. No417).

³³² İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 102(H. No:1150).

3.Mezheplere Göre Sabah Namazının Sünnetinin Hükümü

Hanefilere göre, iki rekâtlık sabah namazının sünneti, sünnet-i müekked olup³³³ ittifâkla en güçlü sünnettir. Bu sebeptendir ki özürsüz olarak oturarak veya binek üzerinde kılınması câiz görülmemiştir.³³⁴ Ebû Hanîfe'den gelen bir rivayete göre, vâcibtir.³³⁵

Mezhepteki görüşe göre, en kuvvetli sünnet olması nedeniyle vakti içerisinde kazası yapılan tek sünnettir. Hatta sabah namazı, sünnetiyle birlikte vaktinde kılınamamış ve zevalden önce kaza edilecekse farz ve sünnet birlikte kaza edilir.³³⁶ Ancak sadece sünnet kazaya kalmışsa Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed'e göre, güneş doğduktan sonra kaza edilmez.³³⁷

Sabahın ilk sünnetinin kazasına ilişkin Hz. Peygamber'in(s.a.v) Hz. Aişe ile evlendiği gece sabah namazının kazaya kaldığı ve onu zevalden önce sünnetiyle beraber kıldığına dair rivayet uygulamada örneklik teşkil eden en önemli rivayettir. Sabahın sünnetinin zevalden önce kaza edildiğinde farz ile birlikte kaza edilmesinin vâcib oluşu hususu diğer kazası yapılabilen namazların aksine nass ile sabittir.³³⁸ Bazı sünnet/nâfilelerin kazalarının yapılabilmeleri yine nassa dayanıyor olsa da daha önce geçtiği üzere bu husus vâcib değil tatavvuifade eder.

Yukarıda zikredilen hadislerle³³⁹ dayanarak birinci rekâtta Kafırûn, ikincide İhlâs sûrelerinin okunması sünnettir.³⁴⁰

Mâlikîler'e göre, sabahın farzından önce kılınan iki rekâtlık namaz, bir görüşe göre, sünnet³⁴¹ bir görüşe göre, sünnetle mendub arasındadır.³⁴² Mâlikîler bu namaza çok önem verdikleri ve rağbet gösterdikleri için Rağîbe de derler.³⁴³

Kuvvet bakımından nerede yer aldığı konusunda farklı görüşler vardır. En kuvvetli sünnetin hangisi olduğu konusunda yapılan değerlendirmelerde sabahın iki rekâtlık sünneti ilk sırada çok fazla yer almamaktadır.³⁴⁴ Böyle olmakla beraber Vitirden sonra en kuvvetli sünnet olduğu konusunda görüşler de vardır.³⁴⁵ İbn Arabî'den gelen bir görüşte en güçlü sünnetin

³³³ Meydânî, *el-Lubâb*, C.I, s.45.

³³⁴ Haskefî, *ed-Dürrü'l-Muhtar*, C.II, s.14.

³³⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi'u's-Sağîr ve's-Şerhuhu en-Nâfi'u'l-Kebîr*, Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, h.1406/m.1985, s.91; Meydânî, *el-Lubâb*, C.I, s.46.

³³⁶ Meydânî, *el-Lubâb*, C.I, s.45.

³³⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, C.I, s.287.

³³⁸ Kâsânî, *Bedâi'*, C.I, s.287.

³³⁹ İbn Mâce, *İkametü's-Salât*, 102(H. No:1149); Tirmizî, *Salât*, 308(H. No:417).

³⁴⁰ Komisyon, *el-Fetevâ'l-Hindiyye*, C. I, s.112.

³⁴¹ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, C.II, s.124-127; Sağlebî *et-Telkîn*, C.I, s.36.

³⁴² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237.

³⁴³ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237.

³⁴⁴ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.75.

³⁴⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237.

sabahın sünneti olduğu ifade edilmiştir.³⁴⁶ Sabahın sünneti hakkında en net ifade et-Tâc ve'l-İklîl'de geçmektedir. Mâlikî mezhebine ait eserde sabah sünnetinin müstehab olduğu ifade edilmektedir.³⁴⁷

Mezhep içerisinde sabahın sünnetinin önemini belirlemesi açısından İmâm Mâlik'in, vakti çıktıktan sonra kazası yapılabilen tek nâfile namaz sabahın sünnetidir, görüşü önem taşımaktadır.³⁴⁸

Mâlikî mezhebine göre, daha önce geçen hadislerle³⁴⁹ binaen Kafirûn ve İhlâs sûrelerinin okunması sünnettir.³⁵⁰

Şâfîlilere göre, müekked sünnet olup³⁵¹ İmâm Şâfî'nin kavli kadimine göre, Vitir namazından daha kuvvetlidir, kavli cedidde ise Vitir namazından sonra en güçlü sünnettir.

Kavl-i kadimde sabah namazının sünneti daha kuvvetli olmasının izahı şu şekilde yapılmıştır Hz. Peygamber, sabah namazının sünnetini hiçbir zaman deve üzerinde kılmamışken Vitri kılmıştır. Ayrıca zaman olarak sabah, yatsıdan daha hayırlı olduğu için sabahın sünneti daha kuvvetlidir. Bununla birlikte sabah namazının sünneti, rekât itibariyle artma ve eksiltme yapılamayan rekât sayısı mahdûd bir namazken Vitir namazında artırma ve eksiltme yapılabilmektedir.

Kavl-i cedidde ise Vitrin daha kuvvetli olduğunu ifade ederken şunları delil getirmektedir. Hanefî mezhebinde vâcib olduğu, bu da Vitrin kuvvetliliğini gösterir. Vitir, Hz. Peygamber'in kavli sünneti, sabahın sünneti ise fiilî sünnetidir. Kavli sünnet, fiilî sünnetten daha kuvvetlidir. Ayrıca Vitrin vâcib olup olmadığı konusunda ihtilâf söz konusu iken sabahın sünnetinin sünnet olduğu konusunda bir ihtilâf söz konusu değildir. Vitirdeki bu ihtilâf onun daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. İmâm Şâfî, Vitri, Teheccüd namazına benzetir. Zira gece namazları gündüz namazlarından daha üstündür.³⁵²

Hanbeliler'e göre, en güçlü revâtib sünnettir.³⁵³ Buna delil olarak Hz. Aişe'den gelen rivayeti³⁵⁴ ve konuyla ilgili diğer rivayetleri getirirler. Diğer mezheplerde olduğu gibi Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin okunması sünnettir.³⁵⁵

³⁴⁶ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.67.

³⁴⁷ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.67.

³⁴⁸ İbn Abdilber, **el-Kâfî**, C.I, s.259.

³⁴⁹ İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 102(H.No1149); Tirmizî, **Salât**, 308(H. No:417).

³⁵⁰ Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.114; Nefrâvî, **el-Fevâkih**, C.I. s.495.

³⁵¹ Günenç, **Büyük Şâfî İlmihali**, s.169.

³⁵² Mâverdî, **Kitâbu'l-Hâvî'l-Kebîr**, C.II, 650-652.

³⁵³ Buhâtî, **er-Ravdu'l-Murebbi** C.I, s.86; Muhammed b. Sâlih b. Muhammed b. Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumtî 'ala Zâdi'l-Müstekni**, C.IV, b.y: Dâru İbni'l-Cevzî, h.1428/m.2007, s.29; İbn Muflih, **Şerhu'l-Mukni**, C.II, s.6.

³⁵⁴ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 2(H.No1256).

Buraya kadar sabah namazının sünneti hakkında zikredilenlerden ortaya çıkan sonuç bu namazın sıhhat durumunda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır.

B. Öğle Namazının İlk Sünneti

Bu bölümde öğle namazının ilk sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Rekât sayısı konusunda mezhepler arasında farklı görüşler olmakla beraber öğle namazının farzından önce kılınması meşru olan sünnet namazdır.³⁵⁶

2.Meşruiyeti

Öğle namazının ilk sünnetinin varlığını ortaya koyan hadisi şerîflerdir.

Sünnet namazlar içerisinde hadis kaynaklarında hakkında en çok hadis bulunan namazlardan birisi öğlen namazının ilk sünnetidir.

Şimdi konuyla ilgili hadis kaynaklarında yer alan rivayet ve sıhhat derecelerini ele alacağız.

1.Vaktini ve faziletini anlatan daha önce de geçen Hz. Aişe'den rivayette Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur:

*“Her kim bir gün ve gecede, farz namazlar dışında on iki rekât namaz kılsa, yüce Allah, ona Cennette bir ev bina edecektir. Bunlar şu namazlardır: Sabah namazından önce iki rekât, öğleden önce dört rekât...”*³⁵⁷

2.Hz. Aişe'den gelen Hz. Peygamber'in farzların dışında kıldığınıamazlarını anlatan rivayet de şöyledir:

*“O, öğleden önce benim evimde dört rekât namaz kılıyor, sonra dışarı çıkarak insanlara namaz kıldıırıyordu, sonra benim evime dönerek iki rekât daha kılıyordu.”*³⁵⁸

3.Uhrevî mükâfatını ve rekât sayısını ifade eden Ümmü Habîbe'den gelen rivayette Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Kim öğle namazından önce ve sonra dört rekât kılmaya devam ederse Allah o kimseye Cehennem ateşini haram kılar.”*³⁵⁹

³⁵⁵ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.798.

³⁵⁶ Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybanî, **el-Huccetu alâ Ehli'l-Medîne**, Tah, Mehdî Hasan el-Keylânî el-Kâdirî, C.I, h.1403/m.1982: Beyrut, Alemu'l-Kütüb, s.276.

³⁵⁷ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:414-415). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mace, **İkametü's-Salât**, 100(H. No:1140).

³⁵⁸ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 1(H. No:1253). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

4.Vakti ve mükâfatı ile ilgili Ebû Eyyûb el-Ensârî'den gelen rivayette Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurur:

*“Öğle namazından önce, selam verilmeden kılınan dört(rekât namaz için) gök kapıları açılır.”*³⁶⁰

İbn Mace'nin Ebû Eyyûb'dan rivayetinde *“Öğle vaktinde namazın arasını selamla ayrılmaksızın”*³⁶¹ şeklinde geçmektedir.

Ebû Dâvud'da geçen rivayetin senedindeki Ubeyde'nin zayıf olduğu söylenmiş, Münzirî, Ubeyde'nin rivayetinin delil olamayacağını söylemiştir.³⁶²

İbrâhîm en-Nehaî, Ş'abî, es-Sevrî, Şu'be, Ebû Vâil gibi zatlar kendisinden hadis rivayet etmiş olmalarına rağmen Ebû Hâtim onun hakkında zayıf'ul-hadis, Ebû Zur'â, leyse bikaviyyin, değerlendirmelerini yapmışlardır.³⁶³

Ubade'den gelen rivayet ise, Ubade'nin kendisinde görülen zayıflık nedeniyle genel olarak hadisçiler tarafından sahih olarak kabul görmemiştir. Ancak Ebû Eyyûb el-Ensârî'den gelen rivayet râvinin güvenilirliği nedeniyle sahih olarak kabul edilmiştir.

Ebû Eyyûb hakkında, Harbî, sika râvi olduğunu, Curcânî, fâzıl, Ğâlâbî, münkîru'l-hadis, değerlendirmelerini yapmıştır.³⁶⁴

5.Rekât sayısını ifade eden Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den gelen rivayette Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Resûlullah öğlenin farzından önce dört rekât, sonra iki rekât kıları.”*³⁶⁵

6.Abdullah b. es-Sâ'ib şöyle anlatıyor:

*“Resûlullah, güneş zail olduktan sonra (öğlenin farzından önce) dört rekât kıları. Bunun üzerine şöyle buyururdu:-O, gök kapılarının açıldığı bir vakittir. O saatte benimde bir amel-i salihimin çıkmasını arzu ederim.”*³⁶⁶

³⁵⁹ Tirmizî, **Salât**, 317(H. No:427). (Tirmizî, hadis in Hasen-garib, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 7(H. No:1271).

³⁶⁰ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 7(H. No:1272). (Ebû Dâvud, Hadisin, Zayıf, Elbânî ise Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³⁶¹ Muhammed b. Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-Mübârekfûrî Ebû'l-Alâ, **Tuhfetu'l-Ahvezî bi Şerh-i Câmi'i't-Tirmizî**, C.II, t.y: Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, s.480.

³⁶² Mübârekfûrî, **Tuhfetu'l-Ahvezî**, C.III, s.171.

³⁶³ Ebû Muhammed Muhammed b. Ahmed Bedreddîn el-Aynî, **Şerhu Süneni Ebî Dâvud**, Tah. Ebû'l-Münzir, el-Mısırî, C.V, 1999: Riyad, Mektebetü'r-Rüşd, s.161.

³⁶⁴ Ebû'l-Hasan Ubeydullah b. Muhammed Abdusselam Mübârekfûrî, **Mirâtu'l-Mefâhîh Şerhu Mişkâtu'l-Mesâbih**, C. IV, 1984: b.y., İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, s.145.

³⁶⁵ Tirmizî, **Salât**, 315(H. No:424). (Tirmizî, Hadisin, Hasen, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³⁶⁶ Tirmizî, **Vitr**, 347(H. No:478). (Tirmizî, Hadis hakkında Hasen-Garib, der. Bkz. aynı yer). Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebû'l-Kasım et-Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, Tah. İbrâhîm el-Hüseynî, C.IV, h.1415/m.1994: Kâhire, Dâru'l-Harameyn, s.353.

7.Hz. Peygamber'in bu namazı sürekli kıldığını anlatan Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivayette şöyle buyurulmaktadır:

“Resûlullah(s.a.v)zevalden sonra (öğle namazından önce) dört rekât namaz kılmayı âdet haline getirmişti.

Dedim ki:

-Ya Resûlellah, zevalden sonra sürekli dört rekât namaz kılıyorsun. (Bunun hikmeti nedir?)

Buyurdu ki:

-(Allah'ın rahmet kapıları olan) gök kapıları, zevalden sonra açılır, öğle namazı(nın farzı) kılınıncaya kadar kapanmaz. Ben de, hayırlı bir amelimin o saatte (semaya) yükselmesini isterim.

Dedim ki:

-Bu dört rekâtın her birinde (Fâtiha'dan sonra) zammı sûre var mıdır?

-Evet, buyurdular.

Ben yine:

-Bu dört rekâtta, ikişer rekâtta selam vermek var mıdır? Diye sordum.

-Hayır, buyurdular.”³⁶⁷

8.Hz. Aişe şöyle anlatıyor:

“Resûlullah öğle namazından önce dört rekât, sabah namazından önce de iki rekât (tatavvu) kılmayı terk etmezdi.”³⁶⁸

Hadisin sahih olduğu konusunda bir şüphe bulunmamaktadır.³⁶⁹

9.Kâbûs, babası Ebû'l-Maharik'tan şöyle nakleder:

“Babam (Ebû'l-Maharik), Hz. Aişe'ye haber göndererek;

-Resûlullah'ın (sünnetlerden) devamlı kılmaktan en çok hoşlandığı namazın hangisi olduğunu sormuş;

Hiz. Aişe şöyle cevap vermiştir:

Resûlullah,(s.a.v) öğle namazından önce dört rekât namaz kıları. Bundaki kıyamı(kıraatı) uzun tutardı, rükü ve secdelerini güzel yapardı.”

³⁶⁷ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.III, s.121.

³⁶⁸ Buhârî, **Tatavvu**, 10(H. No:1127).

³⁶⁹ Muhammed b. İsmâil es-San'ânî, **Subulu's-Selam**, C.II, 1960: b.y., Mektebetü Mustafâ, s.4; Mübârekfûrî, **Tuhfetu'l-Ahvezî**, C.II, s.409.

Kâbûs hakkında, O, Muhtelefun fih'dir, denmiştir. İbn Hibbân ve Nesâî, zayıf olduğunu söylerken İbn Mu'in ve birçok zat onun hakkında sikadır, der. Hadisin sıhhati konusunda Elbânî, zayıftır, der.³⁷⁰

10.Hz. Ömer'den şöyle rivayet edilir:

Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu:

“Zevelden sonra ve öğleden önce kılınan dört rekât, seher namazından misliyle (dört rekâtla) hesap edilir. O saatte Allah'ı tesbih(tenzih ve takdis) etmeyen hiç bir varlık yoktur.” Tirmizî, hadisin, Hasen-garib, Elbânî, zayıf olduğunu söyler.³⁷¹

11.Hz. Aişe'den gelen bir başka rivayette şöyle buyrulur:

*“Resûlullah öğle namazından önceki dört rekâtı kaçırdığı zaman öğle farzından sonraki iki rekâtta sonra onu kılardı.”*³⁷²Tirmizî, hadisin, Hasen-garib olduğunu söyler.³⁷³

Bazı rivayetlerde dört yerine iki rekât şeklinde geçmektedir.

Konuyla ilgili İbn Ömer'den gelen rivayet şöyledir:

*“Resûlullah ile birlikte öğleden önce ve sonra iki rekât kıldım.”*³⁷⁴Hadisin, Şeyhân'ın (Buharî ve Müslim) şartlarına göre, sahih olduğu söylenmiştir.³⁷⁵ Ancak rivayetlerin çoğuna bakıldığında dört ifadesinin geçtiği görülür. Burada şöyle izahlar yapılmıştır ‘Pek ihtimal verilme de İbn Ömer’in iki rekâtı zikretmeyi unutmuş olabileceği, ya da Hz. Peygamber’in bazen iki bazen dört kıldığıdır.’ Bir başka yorum da ‘Hz. Peygamber’in evinde dört rekât, mescidde iki rekât daha kıldığı.’ Son bir görüş de, ‘Hz. Peygamber öğlenin farzından önce kıldığı dört rekâtın ikisini evde ikisini mescidde kıldığı, İbn Ömer sadece mescidde kıldığını gördüğü için Hz. Peygamber’in öğlenin farzından önce sadece iki rekât kıldığı sonucuna varmıştır.’³⁷⁶

3.Mezheplere Göre Öğle Namazının İlk Sünnetinin Hükmü

Hanefî mezhebinde sabahın sünnetinden sonra en kuvvetli sünnet kabul edilmesinin yanında³⁷⁷ en güçlü sünnetin, öğlenin ilk sünneti olduğunu söyleyenler de vardır. Zira Hz.

³⁷⁰ İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 105(H. No:1156).

³⁷¹ Tirmizî, **Tefsîru'l-Kur'an**, 17(H. No:3128).

³⁷² İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 106(H. No:1158). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

³⁷³ Tirmizî, **Salât**, 317(H. No: 426).

³⁷⁴ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 15(H. No:1732); Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.189(H. No:3162); İbn Hacer, **İtrâf**, C.III, s.542.

³⁷⁵ Ahmed b. Hanbel Ebû Abdullah eş-Şeybânî, **Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu'ayb el-Arnâvût**, C.II, t.y: Kâhire, Müessesetü Kurtuba, s.17.

³⁷⁶ Mübârekfûrî, **Tuhfe**, C.II, s.409.

³⁷⁷ Haskefî, **ed-Dürrü'l-Muhtar**, C.II, s.14.

Peygamber'in bu konuda “*Kim öğleden önce dört rekâtı kılmazsa şefaâtime nail olamaz*” şeklinde tehdidi vardır.³⁷⁸

Tek selamla kılınacağına dair hadislerle³⁷⁹ dayanarak tek selamla³⁸⁰ ve her rekâtta Fâtiha'dan sonra zammı sûre okunarak³⁸¹ kılınır. Öğlenin ilk ve Cuma namazlarının ilk ve son sünnetlerinde ilk oturuşlarda tahiyyât'tan sonra salâvât okunmayacağı gibi, üçüncü rekâta kalkındığında Subhâneke duası ile başlanmaz.³⁸² Öğle namazının ilk sünneti ve Cuma namazının sünnetlerinin her rekâtında zammı sûre okunması tek bir namaz kabul edildikleri içindir. Öğle ve Cuma namazının ilk sünneti, farzdan önce kılınmadığında esas şekilleriyle vakit içerisinde dört rekât olarak kaza edilirler.³⁸³

Hem öğlenin ilk sünnetinin hem diğer sünnetlerin meşruiyetini ve önemini ifade etmesi açısından şu ifade önem arz etmektedir ‘Beş vakit sünnet ve diğer sünnetler hafife alınarak kılınmaz ve terk edilirse kişiyi küfre götürür. Ancak böyle bir maksat taşımaksızın terk edilirse bunun günah olup olmadığı konusunda farklı görüşler zikredilmiştir:

Bir görüşe göre, sünnetlerin terki konusunda tehdit bulunduğu için terk eden günah işlemiş olur. Diğer görüşe göre, günah, vâciblerin terkinde ortaya çıkar, dolayısıyla sünneti terk eden günah işlemiş olmaz. Bu görüşe şöyle cevap verilmiştir. Mükked sünnetler vâcib derecesinde sayıldıkları için terk eden günah işlemiş olur.³⁸⁴

Hanefîlerin, öğlenin ilk sünnetinin meşruluğu ve önemini, bu namaz hakkında varid olan hadislerle ve bir anlamda icma niteliği kazanmış uygulamalara dayandırdıkları ortaya çıkmaktadır.

Mâlikîlerin, öğlenin ilk sünneti hakkındaki değerlendirmesini daha iyi anlamak için Mâlikîlerin konuyla ilgili Sünnet, Rağîbe ve Nâfile kavramlarını açıklamakta yarar vardır.

Sünnet, Hz. Peygamber'in devam ettiği, genellikle cemaat halinde³⁸⁵ yerine getirdiği durumlardır. Cemaatle yerine getirilmiş olması onun vâcib olduğu anlamına gelmemektedir.³⁸⁶

Rağîbe ise, Hz. Peygamber'in devam ettiği; ancak cemaatle yerine getirmediği miktarı belli olan durumlardır.³⁸⁷ Kasti olarak yapılan artırma ve azaltmalar rağîbeyi batıl yapar.³⁸⁸

³⁷⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.52.

³⁷⁹ Ebû Dâvud, *Tatavvu*, 7(H. No:1272); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, C.III, s.121.

³⁸⁰ Şeybânî, *Huccet*, C.I, s.276.

³⁸¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, C.III, s.121.

³⁸² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.53.

³⁸³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.I, s.346.

³⁸⁴ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.I, s.52.

³⁸⁵ Nefrâvî, *el-Fevâkih*, C.I, s.158.

³⁸⁶ Dusûkî, *Hâşîyetü'd-Dusûkî*, C.I, s.312.

Nâfile, farz, sünnet ve rağîbe üzerine yapılan ziyadelihtir. Hz. Peygamber'in bazen yaptığı bazen de özel durumlara binaen terk ettiği durumlardır.³⁸⁹

Nâfile iki kısımdır: Herhangi bir sebebe bağlı olmaksızın kılınan namazlar. Bu namazlar mekruh vakitlerin dışında kılınan namazlardır. Diğer bir nâfile çeşidi bir sebebe bağlı olarak kılınan namazlardır. Bunlar, sefere çıkmadan önce ve dönünce, eve girmeden önce ve çıkarken, iki rekâtlık İstihare ve Hâcet namazları, dört rekâtlık Tesbîh namazı, ezân ve kamet arasında kılınan iki rekâtlık namaz, zevalden sonra dört, tevbe ve dua anında iki, idama gidenin kılması sevap olan iki rekâtlık namazlardır.³⁹⁰

Mâlikîlerde öğleden önce kılınan iki rekât namaz bir görüşe göre, nâfile³⁹¹ diğer görüşe göre ise nazilet namazlar³⁹² grubunda yer alır.

Öğlenin ilk sünnetinin rekât sayısı konusunda mezhebin genel kabulü iki rekât olduğudur. İbn Ömer'den gelen gece ve gündüz nâfilelerin iki rekât olduğuna dair rivayet bu kabulün dayanağıdır.³⁹³ Irâk ehli, dört rekât olduğunu söyler.³⁹⁴ İmâm Mâlik ise öğle namazından önce rekât sayısı belitmeksizin nâfile namazın varlığını kabul eder. Rekât tayininde bulunan Irâk ehlidir.³⁹⁵

Mezhep kaynaklarında öğle namazının ilk sünneti hakkında gerek hükmü gerekse rekât sayısı hakkında çok net ifadeler yer almasa da meşruiyeti kabul edilen bir namazdır.

Şâfîlerin sünnet taksimatında öğlenin ilk dört rekât sünneti farlı kategorilerde içerisinde yer alır. İlk olarak, 'Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Nâfileler'³⁹⁶ kısmında, ikinci olarak, 'Farzlara Bağlı Nâfile Olarak İki Rekât Müekked Sünnet' ve 'Bir Günde Kılınan On İki Rekât Sünnetler Arasında İki Rekât Ğayr-i Müekked Sünnet'³⁹⁷ şeklinde ifade edilir. Ancak bu son kısımdan maksat, öğlenin ilk iki rekâtlık müekked sünnetine yapılan iki rekâtlık eklemidir. Bu durumda öğlenin ilk sünnetinin ilk iki rekâtı müekked sünnet, eğer buna iki rekât daha ilave edilirse yapılan bu iki rekâtlık ilave, Ğayr-i müekked sünnet olur.

Şâfîler, öğlenin ilk sünnetini kabul etmekle birlikte hem sünnet çeşidi hem de rekât sayısı bakımından farklı görüşler yer almaktadır.

³⁸⁷ Sâvî, *Biluğati's-Sâlik*, C.I, s.265.

³⁸⁸ Dusûkî, *Hâşiyetü'd-Dusûkî*, C.I, s.312.

³⁸⁹ Sâvî, *Biluğati's-Sâlik*, C.I, s.265.

³⁹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.238.

³⁹¹ Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36; Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, C.II, s.67.

³⁹² Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.237-238.

³⁹³ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, C.II, s.94.

³⁹⁴ Karâfî, *ez-Zehîre*, C.II, s.404.

³⁹⁵ Malik, *el-Müdevven*, C.I, s.188.

³⁹⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.83-84; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.240.

³⁹⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.83; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.244-245.

Şâfiî mezhebinde Hanefî mezhebinden farklı olarak -ki Hanefîlere göre, nâfilelerin dört rekâtlı olması daha faziletlidir. Onlar, rivayetlerde geçen ‘dört’ sayısını esas almışlardır- hem gece hem gündüz nâfile namazlar ikişer rekâttır. Bu şekilde olması daha faziletlidir.³⁹⁸ Buna delil olarak, İbn Ömer’den gelen rivayeti getirirler. Hadiste şöyle buyrulur : “*Gece ve gündüz namazları ikişer rekâttır.*”³⁹⁹ Buna göre, öğlenin ilk sünneti iki rekâttır.⁴⁰⁰ Şâfiî mezhebinde farz namazlara bağlı olarak kılınan sünnetler cemaatle kılınmadıkları için bunlara ‘Farzlara Bağlı Cemaatle Kılınmayan Revâtib Sünnetler’ denmiştir. Bu durumda öğlenin ilk sünneti iki rekât olarak bu sınıflandırmada yer alır.⁴⁰¹

Mezhepte ağırlıklı olarak böyle bir kanaat oluşmasına rağmen öğlenin ilk sünnetinin dört rekât olduğu şeklinde görüş beyan edenlerde mevcuttur.⁴⁰² Bu görüşün temelini Ümmü Habîbe’den gelen şu rivayet teşkil eder: “*Kim öğlenin farzından önce ve sonra dört rekâta devam ederse Allah, ona Cehennemî haram kılar.*”⁴⁰³

Hiz. Peygamber’in bu namaza devam ettiğine dair rivayetler dikkate alınarak öğlenin ilk sünnetinin dört rekât olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu ilk iki görüşün dışında ortaya atılan bir başka görüş, öğlenin ilk sünnetinin iki selamla dört rekât olduğudur. Buna göre, iki rekâta bir selam vermek sûretiyle dört rekât olarak sünnettir.⁴⁰⁴ Bu görüşün dayanağını Hiz. Ali’den gelen şu rivayet oluşturur: “*Hiz. Peygamber öğle ve ikindiden önce dört rekât namaz kılar. İki rekâta bir meleklere, Peygamberlere ve mü’minlere selam verirdi.*”⁴⁰⁵

Hadisin varlığı kabul edilmekle birlikte hadiste geçen “*İki rekâta bir meleklere, Peygamberlere ve Mü’minlere selam verirdi.*” ifadesinin mücmel olduğu, dolayısıyla burada kastın ne olduğu konusunda farklı ihtimaller üzerinde durulmuştur. Üzerinde durulan ilk ihtimal, ilk teşehhüdde selam vermeden Tahiyâtla birlikte Salâvâtı okumuş olabileceğidir.

³⁹⁸ Mâverdî, **el-Hâvî’l-Kebîr**, C.II, s.659-660; Nevevî, **el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb**, C.IV, s.56.

³⁹⁹ İbn Mace, **İkametü’s-Salât**, 172(H. No:1322).(Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴⁰⁰ Mâverdî, **el-Hâvî fî Fıkhı’s-Şâfiî**, C.II, s.289.

⁴⁰¹ Muhammed ez-Zehrâ el-Ğamrâvî, **es-Sirâcu’l-Vehhâc alâ Mütünü’l-Minhâc**, Beyrut: Dâru’l-Marife, t.y, s.63; Nevevî, **Minhâc**, s.16.

⁴⁰² Ahmed b. Abdurrezzâk b. Muhammed b. Ahmed el-Mağribî er-Reşîdî, **Hâşiyetü’l-Mağribî alâ Nihâtetü’l-Muhtâc ilâ Şerhi’l-Minhâc**, C.II, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1984, s.39; Muhammed ez-Zehrâ, **es-Sirâc**, s.63; Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83; Nevevî, **Minhâcu’t-Tâlibîn**, s.16.

⁴⁰³ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIII, s.233(H. No:19395); Tirmizî, **Salât**, 317(H. No: 428). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴⁰⁴ Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83.

⁴⁰⁵ Muhammed b. İshâk b. Huzeyme Ebû Bekr es-Sulemî en-Nîsâbü’rî, **Sahihu İbn Huzeyme**, Tah. Muhammed Mustafâ el-Azamî, C.II, Beyrut: el-Mektebetü’l-İslâmî, 1970, s.218. (Elbânî, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

Ancak bu çok fazla itibar edilen bir görüş olmamıştır.⁴⁰⁶ Bir başka ifadeyle bu görüş, Hanefilerin ikindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetine benzemektedir.

Diğer bir görüş ise, ikinci rekâtta selam verip daha sonra iki rekât daha kılmış olabileceği ihtimalidir -ki bu konuda yaygın olarak kabul edilen görüş budur.⁴⁰⁷

Buraya kadar öğlenin ilk sünnetine ilişkin zikredilenlerden özetle şu sonuç ortaya çıkar

Öğlenin ilk sünneti iki rekât olarak müekked sünnet, iki rekât daha eklenirse ikinci iki rekât ğayr-i müekked sünnet olur. Bu şekilde hem iki hem dör rekâtlı rivayetlerle amel edilmiş olunur.

Hanbelilere göre, öğlenin farzından önce kılınan iki çeşit nâfile vardır. Biri ‘Muayyen olarak öğlenin farzına bağlı olarak kılınan iki veya dört rekât nâfile namaz’⁴⁰⁸ diğeri ise ‘Muayyen olarak öğlenin farzına bağlı olmayan dört rekât nâfile namazdır.’⁴⁰⁹

Farzlara bağlı olarak kılınanların terki câiz değildir. Mezhepte önemini göstermesi açısından, kılınmadığında kazasının yapılmasının gerekli görülmesi ve terk edenin adâletini kaybetmesi nedeniyle şahitliğinin kabul edilmemesi gerektiği şelindeki görüşler önem arz etmektedir.⁴¹⁰

Ümmü Habîbe’den gelen rivayet esas alınarak öğlenin farzından önce kılınan dört rekâta devam etmek müstehab olarak kabul edilmiştir.⁴¹¹

Mezhepte farzlara bağlı revâtib sünnetler on rekât olup ikisi de öğlenin farzından önce kılınan iki rekâtlık namazdır.⁴¹² Bazıları bu sünnetin dört rekât olduğunu dolayısıyla farzlara bağlı revâtib sünnetlerin on iki rekât olduğunu söylerler. Farzlara bağlı olmaları nedeniyle Hz. Peygamber(s.a.v) bunlara devam etmiştir. Zira sünnetler kıyamet günü farzların tamamlayıcı olacaklardır.

Sünnetlerin önemine binaen bazıları bunları otuz rekât olarak kılarlar. Revâtibleri on rekât olarak kılıp yirmi rekât ziyade ederek toplam otuz rekât olarak kılarlar. Bu durumda öğlenin ilk sünnetini altı rekât olarak kılarlar.⁴¹³

Buraya kadar öğlenin ilk sünnetine ilişkin zikredilenlerden özetle ortaya çıkan sonuç, öğlenin ilk sünneti gündüz namazı olması nedeniyle iki rekât olarak kılınmasının daha faziletli olmakla birlikte dört rekât olarak kılınmasının da câiz olduğudur.⁴¹⁴

⁴⁰⁶ Nîsâbûrî, **Sahihu İbn Huzeyme**, C.II, s.218.

⁴⁰⁷ Nîsâbûrî, **Sahihu İbn Huzeyme**, C.II, s.218.

⁴⁰⁸ Buhûtî, **Keşşâfu’l-Kınâ**, C.I, s.422; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.798.

⁴⁰⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.799.

⁴¹⁰ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.146.

⁴¹¹ Muhammed b. Müflic b. Muhammed b. Müflic Ebû Abdullah Şemsuddîn el-Makdisî, **Kitâbu’l-Furû’ ve Tashihu’l-Furû’** Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, C.II, b.y: Müessesetü’r-Risâle, 2003, s.371.

⁴¹² Abdullah b. Abdurrahmân b. Abdullah b. Cibrîn, **Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât**, C.VIII, b.y: t.y, s.17; Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.146.

⁴¹³ İbn Cibrîn, **Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât**, C.VIII, s.17.

C. Öğle Namazının Son Sünneti

Bu bölümde öğle namazının son sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Öğle namazının farzından sonra kılınan ve kılınış şekli ve rekât sayısında hakkında farklı görüşlerin bulunduğu namazdır.

2.Meşruiyeti

Öğle namazının son sünnetinin varlığını ortaya koyan hadisi şerîflerdir.

Nâfile namazların çoğunda olduğu gibi öğlenin son sünnetinin dayanağını da sünnet/hadis oluşturur. Öğlenin sünnetleri hakkındaki bazı rivayetlerde hem ilk sünnet hem son sünnet hakkında bilgiler yer almaktadır. Bizde burada son sünnetle ilgili rivayetleri tekrar zikredeceğiz.

Öğlenin son sünnetine ilişkin bazı hadisler ve sıhhat dereceleri şöyledir:

1.Vaktini, faziletini ve rekât sayısını anlatan Hz. Aişe'den rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

*“Her kim bir gün ve gecede, farz namazlar dışında on iki rekât namaz kılsa, yüce Allah, ona Cennette bir ev bina edecektir. Bunlar şu namazlardır: Sabah namazından önce iki rekât, öğleden önce dört rekât sonra iki...”*⁴¹⁵

2.Hz. Aişe'den gelen Hz. Peygamber'in farzların dışında kıldığı namazlarını anlatan rivayet şöyledir:

*“O, öğleden önce benim evimde dört rekât namaz kılıyor, sonra dışarı çıkarak insanlara namaz kıldıırıyordu, sonra benim evime dönerek iki rekât daha kılıyordu.”*⁴¹⁶

3.Uhrevî mükâfatını ve rekât sayısının dört olduğunu ifade eden Ümmü Habîbe'den gelen rivayette Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Kim öğle namazından önce ve sonra dört rekât kılmaya devam ederse Allah, o kimseye Cehennem ateşini haram kılar.”*⁴¹⁷

⁴¹⁴ Vizâratü'l Evkâf ve's-Şuunü'l-İslamiyye, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye**, C.XXVII, Kuveyt: Dâru's-Selâsil, h.1427/m.2006, s.158.

⁴¹⁵ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:414-415). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mace, **İkametü's-Salât**, 100(H. No:1140).

⁴¹⁶ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 1(H.No1253). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴¹⁷ Tirmizî, **Salât**, 317(H.No427). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Garib, Elbânî, Gahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 7(H. No:1271).

4.Rekât sayısını ifade eden Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den gelen rivayette Resûlullah'dan şöyle buyurmuştur:

*“Resûlullah öğlenin farzından önce dört sonra iki rekât kıları. ”*⁴¹⁸

5.Hz. Aişe'den gelen bir başka rivayette şöyle buyrulur:

*“Resûlullah öğle namazından önceki dört rekâtı kaçırdığı zaman öğle farzından sonraki iki rekâtı sonra onu kıları. ”*⁴¹⁹

Tirmizî, Hadisin, Hasen-garib olduğunu söyler.⁴²⁰

6.İbn Şihâb, Sâlim'den, Sâlim'in babasından rivayetinde şöyle anlatır:

*“Hz. Peygamberle birlikte öğlenin farzından önce ve sonra iki rekât namaz kıldım. ”*⁴²¹

7.Ümmü Habîbe'den gelen bir başka rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

*“Kim bir günde on iki rekât (nâfile) namaz kılsa Allah, ona Cennette bir ev bina eder. Bunlar öğlenin farzından önce dört, sonra iki... ”*⁴²²

Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Evsat'ında Ebû Hureyre'den gelen rivayet *“Farz namazlar hariç ”*⁴²³ şeklinde gelir.

Hadisin İbn Mâce'de yer alan Hz. Aişe'den gelen rivayetini Elbânî,sahih olarak değerlendirir.⁴²⁴

Ayrıca Ebî Ya'lâ'nın Müsnedi'nde Hz. Aişe'den gelen bir rivayet *“Farzların dışında on iki rekât sünnete devam ederse ”* şeklinde gelmektedir. Hüseyin Selîm Esed, isnadın sahih olduğunu söyler.⁴²⁵

Abd b. Humeyd'in Müsned'inde, *“on iki rekât tatavvu kılsa ”* şeklinde geçmektedir. Bir sonraki hadiste *“etini Cehenneme haram kılar ”* ifadesi vardır.⁴²⁶

8.Âsım b. Zamra'dan:

*“Hz. Ali'ye Hz. Peygamber'in (sünnet/nâfile) namazlarından sorduk. O, bize Hz. Peygamber'in kıldığı (sünnet/nâfile) namazlarından öğleden önce dört sonra iki..., namazlarını saydı. ”*⁴²⁷

⁴¹⁸ Tirmizî, **Salât**, 315(H. No:424). (Tirmizî, Hadisin Hasen, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴¹⁹ İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 106(H. No:1158). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴²⁰ Tirmizî, **Salât**, 317(H. No:426).

⁴²¹ Buhârî, **Tatavvu**, 1(H. No:1112); Humeydî, **el-Cem'u beyne's-Sahihayni'l-Buhârî ve Müslim**, C.II, s.117.

⁴²² Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.473(H. No:4662); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XXIII, s.230(H. No:19385).

⁴²³ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.V, s.255(H. No:5243).

⁴²⁴ İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 100(H. No:1140).

⁴²⁵ Ahmed b. Ali Ebî Ya'lâ el-Mevsilî et-Temîmî, **Müsne'dü Ebî Ya'lâ**, Tah. Hüseyin Selîm Esed, C.8, 1984, Dimeşk Dâru'l-Me'mun, s.21(H. No:4525).

⁴²⁶ Abd b. Humeyd b. Nasr Ebû Muhammed el-Kîşî, **el-Muntehib min Müsne'd Abd b Humeyd**, Tah. Mahmûd Muhammed Saîd ve Diğerleri, C.I, Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1988, s.448(H. No:1552-1553).

9.İbn Ömer'den gelen rivayet ise şöyledir:

“Hz. Peygamber ile farzların dışında on rekâta devam ettim.” Şu'ayb el-Arnâvût, hadisin isnadının sahih olduğunu söyler.⁴²⁸

Hadis kaynakları açısından değerlendirildiğinde öğlenin farzından sonra iki rekât namazın varlığı konusunda icma derecesine ulaşan fikir birliği vardır. Ancak iki rekâttan fazlası konusunda farklı rivayetler bulunması nedeniyle farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın temelini de yine bazı rivayetlerde nâfilelerin onrekât bazılarında on iki rekâtolarak zikredilmesi ve öğleden sonra kılınan nâfilenin bazı rivayetlerde iki bazılarında dört olarak geçmesi hem günlük kılınacak nâfilenin hem öğlenin farzından sonra kılınacak sünnetin rekât sayısında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

3.Mezheplere Göre Öğle Namazının Son Sünnetinin Hükümü

Hanefilere göre, öğlenin son sünneti iki rekât olarak müekked sünnet olup bir görüşe göre, en güçlü sünnetler arasında sabah ve öğlenin ilk sünnetlerinden sonra gelir.⁴²⁹ Bir başka görüşe göre, sabah ve akşam namazlarının sünnetlerinden sonra en kuvvetli sünnettir.⁴³⁰

Hanefî mezhebinde öğlenin son sünneti konusunda genel görüş, iki rekât olarak kılındığında müekked sünnet,⁴³¹ eğer tek veya iki selamla dört rekât kılınırsa müstehabdır.⁴³² Tek selamla dört rekât kılındığında ilk oturuşta tahiyâtla birlikte salâvât duaları okunur, üçüncü rekâta ise Subhâneke duası ile başlanır. Eğer dört olarak kılınacaksa iki selamla kılınması daha evladır.⁴³³

Mâlikîlere göre, öğlenin farzından sonra kılınan iki rekâtlık⁴³⁴ namaz mezhebin sınıflandırmasında Nâfile namazlar kısmında yer alır.⁴³⁵ Nâfilelerin hükmü de mendubluktur.⁴³⁶

⁴²⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.473(H. No:4665); Süleymân b. Dâvud Ebû Dâvud el-Fârisî el-Basrî et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, C.I, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y, s.19(H. No:128).

⁴²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu'ayb el-Arnâvût*, C.II, s.100(H. No:5758).

⁴²⁹ Alâuddîn es-Semerikandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984, s.195; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.52.

⁴³⁰ Komisyon, *el-Fetevâ'l-Hindiyye*, C.I, s.112; Kâsânî, *Bedâi'*, C.I, s.172.

⁴³¹ Su'dî, *Fetevâ's-Su'dî*, C.I, s.111; Haskefi, *ed-Dürrü'l-Muhtar*, C.II, s.12; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.54.

⁴³² Haskefi, *ed-Dürrü'l-Muhtar*, C.II, s.12; Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd Mevsilî, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtar*, C.I, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996, s.65.

⁴³³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.54.

⁴³⁴ İbn Abdilber, *el-Kâfi*, C.I, s.260.

⁴³⁵ Ebû'l-Hasan el-Malîkî, *Kifayetü't-Tâlib er-Rabbânî Lirisêleti Ebî Zeyd el-Kayrevânî*, Tah. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâ'î, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1412/m.1991, s.324; Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, C.II, s.94.

⁴³⁶ Karavî, *el-Hulâsatü'l-Fikhiyye*, s.141.

İbn Ömer'den gelen Hz. Peygamber'in dört kıldığına dair rivayet ve Yahya b. Mu'în'in gündüz namazlar tek selamla dört rekâtlıdır, şeklindeki ifadesi bazı Mâlikî âlimlerini öğlenin son sünnetinin dört rekât olduğu sonucuna götürmüştür.⁴³⁷ Öğlenin son sünnetinin dört rekât olduğu görüşü Irâk ilim ehline aittir.⁴³⁸

Bir üçüncü görüş, öğlenin son sünneti, iki selamla dört rekâttır ve müstehabdır.⁴³⁹

İbn Sîrîn, dört rekât kılınabileceğini; ama iki rekât kılınmasının daha güzel olacağını söylemiştir.

İbn Ömer'den hem iki hem dört rekât olduğuna dair rivayetler ile yine İbn Ömer'den gelen gece ve gündüz nâfilelerin ikişer rekât olduğuyula ilgili rivayet bir araya getirildiğinde tezat bir durum varmış gibi görünmektedir. Rivayetler birbirine muhalif olmaması gerektiğine göre,⁴⁴⁰ iki ve dört rekât arasındaki ihtilaf şu şekilde giderilebilir. Mezhepte, nâfile namazlarda her iki rekâta bir selam vermek müstehabdır. Bu durumda öğlenin son sünneti dört rekâttır denirken, bundan kastedilen şey, iki rekâta bir selam vererek dört rekât olduğudur. Ümmü Habîbe'den gelen rivayet de bu şekilde izah edilmektedir.⁴⁴¹ Ancak Hz. Peygamber'in öğlenin farzından sonra iki rekât daha kıldığı şeklindeki rivayetlerin hem çokluğu hem sıhhat durumları dikkate alındığında öğlenin son sünnetinin iki rekât olduğu genel kabul haline gelmiştir.⁴⁴²

Şâfîlilere göre, öğlenin son sünneti, gelen rivayetlere bakılarak genel kabul olarak iki rekâttır. Konuyla ilgili hadislere bakıldığında Hz. Peygamber'in ömrünün sonuna kadar bu iki rekâta devam ettiği anlaşılmaktadır.⁴⁴³ Sünnet olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Hz. Peygamber başladığı her ibadete ibadetin özel hususiyetinden dolayı devam ederdi. Öğlenin son sünneti de bu tür ibadetlerdendir.⁴⁴⁴

Öğlenin son sünnetinin iki rekât olduğu ve önemi hakkında Hz. Peygamber'in onu vaktinde kılamadığında daha sonra kaza etmesi ile ilgili rivayet önem arz etmektedir. Hz. Peygamber(s.a.v) gelen heyetlerle meşgul olduğundan öğlenin son sünnetini kılamamış ikindi

⁴³⁷ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.109.

⁴³⁸ Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.404.

⁴³⁹ Ezherî, **es-Semeru'd-Dânî**, s.133; Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.66.

⁴⁴⁰ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.109.

⁴⁴¹ Ebû'l-Hasan el-Malîkî, **Kifayetü't-Tâlib**, C.I, s.361-362; Nefrâvî, **el-Fevâkih**, C.I, s.498.

⁴⁴² Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed Abdurrahmân Trâblusî el-Mağribî er-Ruğaynî, **Mevâhibu'l-Celîl li Şerhi Muhtasari'l-Hafîl**, Tah. Zekeriyâ Amîrât, C.II, Riyad: Dâru Alemlî'l-Kütüb, 2003, s.371; Nefrâvî, **el-Fevâkih**, C.I, s.497.

⁴⁴³ Zekeriyâ el-Ensârî, **Esne'l-Metâlib** C.I, s.124; Süleymân b. Muhammed b. Amr el-Buceyrimî eş-Şâfî, **Tuhfetü'l-Habîb alâ Şerhi'l-Hafîb**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996, s.294.

⁴⁴⁴ Buceyrimî, **Tuhfetü'l-Habîb**, C.II, s.295.

namazından sonra kılmıştır.⁴⁴⁵ Bu durum öğlenin farzından sonra kılınan namazın güçlü bir sünnet olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁴⁶

Hanbelilerin meseleyi ele alışı Şâfiîlerinkine benzer. Rekât sayısı açısından iki rekât olduğu, yine bu iki rekâtın nâfileler arasındaki konumunu belirtmesi açısından sünnet olduğu görüşü hâkim görüşler olarak mezhepte yerini almıştır.

Revâtib sünnetlerin sayısı ile ilgili iki farklı rivayet, öğlenin farzından sonra kılınan namazın rekât sayısı konusunda iki görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Az önce de ifade edildiği gibi her ne kadar öğlenin farzından sonraki namazın rekât sayısı daha önce zikri geçen rivayete göre, genel kabul olarak iki ise de konuyla ilgili geçen bir başka rivayet esas alınarak dört rekât olduğunu söyleyenler de vardır.⁴⁴⁷ Bu noktada yapılan izah şöyledir: Mezhepte ğayr-i revâtibler yirmi rekâttır. Bunların dördü öğlenin son dört rekâtıdır. Ümmü Habîbe'den gelen rivayet buna delildir.⁴⁴⁸ Esas itibariyle iki olmakla birlikte iki rekât daha eklenirse ğayr-i revâtib ve müstehab olarak dört rekât kılınır, ya da sadece iki rekât revâtib sünnet olarak kılınır.⁴⁴⁹ İki rekât olarak sünnet olduğunu gösteren en önemli delil, Hz. Peygamber'in onu ikindi namazından sonra kaza etmesidir.⁴⁵⁰

Sonuç olarak, öğle namazının son sünneti, rekât sayısı ve kılınış şekli bakımından hakkında farklı değerlendirmelere tabi tutulsa da meşruiyeti sünnetle sabit bir namazdır.

D. İkinci Namazının İlk Sünneti

Bu bölümde ikindi namazının ilk sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Hükmü, rekât sayısı ve sünnet/nâfileler arasındaki yeri mezheplerce farklılık göstermekle birlikte meşruiyeti genel kabul görmüş ikindi(nin farzından) önce kılınan namazdır.

2.Meşruiyeti

İkinci namazın ilk sünneti bazı hadislerde geçen rivayetlere dayanmaktadır.

⁴⁴⁵ Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn*, 54(H. No:1970); Muhammed b. İdrîs Abdullah eş-Şâfiî, *İhtilâfu'l-Hadis*, Tah. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi'l-Sekâfiyye, 1985, s.504; Şâfiî, *el-Ümm*, C.I, s.149.

⁴⁴⁶ Buceyrimî, *Tuhfetü'l-Habîb*, C.II, s.295.

⁴⁴⁷ Şinkîfî, *Şerhu Zâdi'l-Müstekni'*, C.XLIV, s.4.

⁴⁴⁸ Buhâtî, *Keşşâfu'l-Kinâ'*, C.I, s.424.

⁴⁴⁹ Merdâvî, *el- İnsâf*, C.II, s.128.

⁴⁵⁰ Müslim, *Salâtü'l-Musafirîn*, 54(H. No:1970); Ebû Dâvud, *Tatavvu*, 9(H. No:1275). (Elbânî Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Buhâtî, *Keşşâfu'l-Kinâ'*, C.I, s.451.

Hadis kaynaklarında ikindinin ilk sünneti hakkında çokça rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlerden bazıları ve sıhhat durumlarına ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1. Abdullah İbn Ömer'den:

*“Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu: -İkindi namazının farzından önce dört rekât namaz kılan kimseye Allah rahmet etsin.”*⁴⁵¹

2. Amr b. Âs:

*“Resûlullah(s.a.v), -Kim ikindi(nin farzından) önce dört rekât kılsa Allah ona Cehennemi haram kılar, buyurdu.”*⁴⁵²

Hadis, senedinde yer alan Haccâc b. Nasîr dolayısıyla âlimlerin çoğunluğu tarafından zayıf kabul edilmiştir.⁴⁵³ Ancak Taberânî tarafından Mucemu'l-Evsat'ta merfu olarak rivayet edilmiştir.⁴⁵⁴

Ümmü Seleme'den gelen rivayette *“bedenîni”*,⁴⁵⁵ İbn Neccâr'ın Ali'den rivayetinde ise *“etini”* ifadesi geçmektedir.⁴⁵⁶

Tirmizî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler.⁴⁵⁷

3. İbn Ömer'den:

“Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu: -Ümmetimden ikindiden önce dört rekât kılanı Allah kesinlikle affeder.” Hz. Ali'den gelen rivayette *“Yeryüzünde kesinlikle bağışlanmış gezer”* ifadesi yer alır.⁴⁵⁸ Tirmizî, hadisin, garib olduğunu söyler.⁴⁵⁹

4. Ümmü Habîbe'den:

“Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu: -Kim ikindiden önce dört rekât kılsa Allah ona Cennette bir ev bina eder.” Hüseyin Selîm Esed, İsnadının sahih olduğunu söyler.⁴⁶⁰

5. Âsım b. Zamre'den:

“Hz. Ali'ye Hz. Peygamber'in gündüz nâfilelerini sordum. O da “...iki rekâtta bir selam vererek ikindiden önce dört kılar, dedi.”

⁴⁵¹ Tirmizî, **Salât**, 318(H. No:429); Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 8(H. No:1273). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.473(H. No:4663).

⁴⁵² Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.III, s.88(H. No:2580).

⁴⁵³ Suyûtî, **Cem'u'l-Cevâmi**, C.I, s.23306(H. No:5404).

⁴⁵⁴ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.III, s.88(H. No:2580).

⁴⁵⁵ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XXIII, s.281(H. No:19563); Suyûtî, **Cem'u'l-Cevâmi**, C.I, s.23304(H. No:5432).

⁴⁵⁶ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.384(H. No:19406).

⁴⁵⁷ Mübârekfûrî, **Tuhfetu'l-Ahvezî**, C.II, s.416.

⁴⁵⁸ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.384(H. No:19406).

⁴⁵⁹ İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.442.

⁴⁶⁰ Ebû Yalâ, **Müsnedü Ebî Ya'lâ**, C.XIII, s.48(H. No:7137).

Âsım b. Zamre, bu rivayetinde tek kalmış Abdullah b. Mubârek, onu bu rivayetinde tan etmiş ve hadisi zayıf kabul etmiştir.⁴⁶¹

Tirmizi ve Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söylerler. Gündüz ve gece nâfilelerin ikişer rekât olduğunu kabul eden İmâm Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e bu hadis de kaynaklık etmektedir. İbrahim b. İshâk, iki rekâtta selam verirdi, ifadesini iki rekâtta bir teşehhüde otururdu şeklinde yorumlamış, dolayısıyla bu namazın tek selamla dört rekât olduğunu söylemiştir.⁴⁶²

6.Ümmü Habîbe'den gelen iki rekât olduğunu ifade eden rivayette,

*"Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu: -Bir günde on iki rekât kılana Allah Cennette bir ev bina eder. ...ikindiden önce iki rekât..."*⁴⁶³ buyurulmuştur.

Müslim'in şartlarına göre, sahihtir.⁴⁶⁴ el-Azamî, Hadisin isnadının sahih olduğunu söyler.⁴⁶⁵

7.Ümmü Seleme'den gelen rivayette,

*"Resûlullah(s.a.v), ikindi(ninin) farzından önce iki kıları. Bir keresinde onu kılma imkânı olmadı ve onu güneş battıktan sonra kıldı. Bu namazı (bundan) önce ve sonra kıldığını görmedim."*⁴⁶⁶ buyurulmuştur.

Ancak Ümmü Seleme'den gelen bir başka rivayette, Hz. Peygamber'in iki rekâtı düzenli olarak ikindiden önce kıldığı; fakat bir keresinde unuttuğu için onu akşamın farzından önce kıldığı yer almaktadır.⁴⁶⁷

Ümmü Habîbe'den gelen bir diğer rivayet, Serahsî'nin el-Mebsût'ta zikrettiği dört rekât olduğuna dair rivayettir.⁴⁶⁸

8.Abdullah b. el-Hâris'in Meymûne(Meymune binti el-Hâris)'den rivayetinde,

*"Resûlullah, ikindiden önce iki kıliyordu ve Resûlullah bir namazı kıldığında ona devam etmeyi severdi."*⁴⁶⁹ buyurulmuştur.

9.Hz. Ali'den:

⁴⁶¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.51(H. No:5112).

⁴⁶² Tirmizî, **Salât**, 318(H. No:429).

⁴⁶³ Muhammed b. Abdullah Ebû Abdullah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, **el-Müstedrek alâ Sahihayn**, Tah. Mustafâ Abdulkâdir Atâ, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990, s.456(H. No:1173); Muhammed b. İshâk b. Huzeyme Ebû Bekir es-Sülemî en-Nisâbü'rî, **Sahihu İbn Huzeyme bi-ahkâmi'l-Azami ve'l-Elbânî**, Tah. Muhammed Mustafâ el-Azamî, C.II, Beyrut: el-Mektebü'l-İslamî, 1970, s.205(H. No:1189).

⁴⁶⁴ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.456.

⁴⁶⁵ İbn Huzeyme, **Sahih**, C.II, s.205.

⁴⁶⁶ Nesâî, **Mevâkît**, 37(H. No:581); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.28(H. No:4108).

⁴⁶⁷ Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Ebû'l-Kasım et-Taberânî, **Müsnedü's-Şâmiyyîn**, Tah. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi, C.III, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984, s.212(H. No:2110).

⁴⁶⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.286.

⁴⁶⁹ Ebû Ya'lâ, **Müsned**, C.XII, s.518(H. No:7085). (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin isnadının Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

“Resûlullah(s.a.v), ikindi(nin farzından) önce dört rekât kıları ve aralarını selamla ayırırdı.”⁴⁷⁰

10.Hz. Ali’den gelen bir başka rivayette;

“Resûlullah(s.a.v), ikindinin farzından önce iki rekât namaz kıları.”⁴⁷¹ buyurulmuştur. İsnadı sahihtir.⁴⁷²

İkindi(nin farzından) önce kılınan namazın iki rekât mı dörtrekât mı olduğu konusunda her iki durum hakkında gelen rivayetlerle amel edilmiş olmasını sağlamak ve çelişkiyi ortadan kaldırmak için Hz. Peygamber’in bazen iki bazen dört kıldığı, yine, ‘dört rekâtın arasını iki rekâtla ayırırdı’ ifadesi de selam vermeden iki rekâtta bir teşehhüde oturarak kıldığı şeklinde izah edilmiştir.⁴⁷³

3.Mezheplere Göre İkinci Namazının İlk Sünnetinin Hükümü

Mezheplere göre ikinci namazının ilk sünnetinin hükümü konusunda görüşleri zikretmeden önce tabînin görüşlerini vermek istiyoruz.

Taberî, ikindi(nin farzından) önce namaz olup olmadığı konusunda üç görüşün varlığından söz eder. Biri dört, diğeri iki rekâtın olduğu, üçüncüsü ise ikindi(nin farzından) önce nâfile namazın olmadığını söyleyenler. Dört ve iki olduğunu söyleyenlerin delilleri yukarda geçmişti. İkindi(nin farzından) önce nâfile olmadığını söyleyenler Katâde’nin Saîd b. Müseyyeb’den gelen ikindinin farzından önce namaz olmadığı şelindeki rivayeti esas almışlardır.

Bu vakitte kılınan nâfile namazın varlığı genel kabule göre, kabul edilmekle birlikte sünnet değil fazilet olarak kabul edilmiştir.

Taberî, bu görüşleri zikreddikten sonra doğru olanın ikindi(nin farzından) önce kılınan namazın gelen rivayetler esas alınarak dört olduğunu söylemiştir.⁴⁷⁴ Bu, vaktin değerlendirilmesi ve Cehennemden korunmaya vesile olması için farzdan önce nâfile kılınması müstehab kabul edilmiştir.⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ Tirmizî, **Salât**, 318(H. No:429).

⁴⁷¹ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 8(H. No:1274). (Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁴⁷² Neveî, **el-Mecmû**, C.IV, s.8.

⁴⁷³ Mübârekfûrî, **Tuhfetü’l-Ahvezî**, C.II, s.415.

⁴⁷⁴ Ebû’l-Hasan b. Ali b. Halef b. Abdülmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, **Şerhu Sahihî’l-Buhârî**, Tah. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahîm, C.III, Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003, s.162.

⁴⁷⁵ Muhammed Şemsu’l-Hakk el-Azîm Abâdî, **Avnu’l-Ma’bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud**, C.IV, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, t.y, s.105; Mübârekfûrî, **Mir’âtü’l-Mefâtih**, C.IV, s.148(H. No:1178).

Hanefîlere göre, sünnetler iki kısımdır: Bunlar müekked ve ğayr-i müekked sünnetler. Hanefî literatüründe ğayr-i müekked sünnetlere mendub veya müradifi müstehab da denir.⁴⁷⁶ Bu nedenle Hanefî kaynaklarının bir kısmında ğayr-i müekked ifadesi yerine mendub veya müstehab ifadeleri geçmektedir.

Yukardaki bilgiler ışığında Hanefî mezhebine göre, ikindiden önce kılınan nâfile namaz Azhar görüşe göre, tek selamla dört rekât olarak müstehab⁴⁷⁷ diğer bir ifadeyle mendubdur.⁴⁷⁸ Mezhepte hem uygulamada yaygın olan hem fetvada tercih edilen bu olmakla beraber İmâm Muhammed, Ebû Hanîfe'den iki rekât olduğuna dair görüşü nakleder.⁴⁷⁹ Bu görüşün varlığına rağmen rekât sayısı konusundaki kabul kadar fazilet bakımından tek selamla dört rekât kılmanın iki rekât kılmaya önceliği vardır.⁴⁸⁰

İmâm Muhammed, Zahiru'r-Rivaye'de onun müekked sünnetten farkını ortaya koymak için mendub ve müstehab kavramlarının anlam içerisine dahil olan Hasenifadesini kullanmaktadır.⁴⁸¹

Mendub/müstehab olması, ifası konusunda mükellefe muhayyerlik hakkı tanımıştır. Müstehab olduğunun göstergesi Hz. Peygamber'in onu bazen yapıp bazen terk etmesidir.⁴⁸²

Hanefî mezhebi kaynaklarında ikindi(nin farzından) önce nâfile kılınmayacağı şeklinde bir ifade yer almamakla beraber vaktin değerlendirilmesi bağlamında güzel bir davranış⁴⁸³ olarak iki veya dört rekât kılınacak namazdan söz edilir.

İster iki rekât ister dört rekât olsun ikindi(nin farzından) önce kılınan namaz teklifi hüküm bakımından değer ve faziletine ilişkin çok şey söylenmiş olsa da diğer revâtib sünnetlere göre, aşağı derecede kalmaktadır.

Rekât sayısının farklılığı ve sünnetler arasındaki yerinin diğer sünnetlere göre daha aşağıda kalmasının altında yatan temel neden, gelen rivayetlerin farklı olması ve delalet bakımından diğer sünnetlerin kuvvet derecesine ulaşamamasındandır.

Hanefî mezhebinde tek selamla dört rekât olduğunun kaynağı Ümmü Habîbe'den gelen rivayete dayanır. Bu rivayeti İbn Ömer ve Ümmü Seleme'den gelen rivayetler

⁴⁷⁶ İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.441; Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.225.

⁴⁷⁷ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.54; Haskefi, **ed-Dürrü'l-Muhtar**, C.II, s.13; İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.441.

⁴⁷⁸ Zeylaî, **Tebyînu'l-Hakâik**, C.I, s.172; İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.53; Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.112.

⁴⁷⁹ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.284; Râfi, **eş-Şerhu'l-Kebîr**, C.IV, s.217.

⁴⁸⁰ Haskefi, **ed-Dürrü'l-Muhtar**, C.II, s.13; Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.112.

⁴⁸¹ Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, **el-Mebsût**, Tah. Ebû'l-Vefâ el-Afġânî, C.I, b.y: İdâretü'l-Kur'an ve'l-Ulûmu'l-İslamiyye, t.y, s.156; Zeylaî, **Tebyînu'l-Hakâik**, C.I, s.195.

⁴⁸² İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.160.

⁴⁸³ Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî Ebû Abdullah, **el-Asl(el-Mebsût)**, C.I, Tah. Ebû'l-Vefâ el-Afġânî, b.y: İdâretü'l-Kurân ve'l-Ulumi'l-İslamiyye, t.y, s.156; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.45.

desteklemektedir. Bu rivayetlere rağmen Hz. Ali'den iki selamla dört rekât olduğuna dair rivayet ve iki rekât olduğuna dair rivayetler yanyana getirildiğinde hem rekât sayısını hem kılınış şekli konusunda zihinlerde sorular oluşabilir. Haneî kaynakları iyice irdelendiğinde fazilet bakımından farklı değerlendirmelere tabi tutulmuş olunsalar da üç ihtimali de zikretmişlerdir. Yani iki veya tek selamla dört ya da iki selamla dört rekât şeklinde.

Konuyla ilgili rivayetlerin neden üç ihtimali de içerdiği sorusuna şu şekilde cevap verilebilir:

Hz. Peygamber'in iki selamla dört rekât kıldığına dair rivayetlerle sadece iki rekât kıldığına dair rivayetler arasındaki ihtilâf şöyle giderilebilir: Râvi tarafından, "aralarını selamla ayırırdı" ifadesi, sanki kılınan ilk iki rekât, müstakil bir namaz olup belli bir süre sonra kılınan ikinci iki rekâtla bir ilişkisinin olmadığı şeklinde algılanmış olabilir. Bu sebeple de gördüğü ya da duyduğu bu durum onu, Hz. Peygamber'in ikindi(nin farzından) önce sadece ikişer rekât kıldığı sonucuna götürmüş olabilir.

Mâlikî mezhebinde ikindi(nin farzından) önce kılınan namazın varlığı genel olarak kabul edilmekle birlikte mezhebin nâfile namaz sınıflandırması içerisinde nerede yer aldığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği gibi Mâlikî mezhebinde nâfileler üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar sünnet, fazilet ve nâfile namazlardır.

Bu sınıflandırma içerisinde ikindi(nin farzından) önce kılınan namaz, bir görüşe göre, fazilet,⁴⁸⁴ diğer bir görüşe göre, nâfile⁴⁸⁵ namazlardandır. Bazı Mâlikî kaynaklarında bu isimlendirmenin dışında tatavvu,⁴⁸⁶ müstehab⁴⁸⁷ ve mendub⁴⁸⁸ ifadeleri de kullanılmıştır. Özellikle tatavvu denmesinin nedeni fazilet namazlar için bu kavramın da kullanılıyor olmasındandır.

Kâdî Ebû Muhammed, bu namazı revâtib sünnetlerden kabul eder.⁴⁸⁹ Bu görüş mezhepte bu namaza yüklenen en üst dereceyi ifade eder.

Rekât sayısı konusunda da farklı açıklamalar bulunmaktadır. Başta İmâm Mâlik olmak üzere bir kısım Mâlikî âlimlerine göre, ikindi(nin farzından) önce kılınan namazın rekât sayısında herhangi bir sınırlandırma yoktur.⁴⁹⁰

⁴⁸⁴ Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.36.

⁴⁸⁵ Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.36.

⁴⁸⁶ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.66.

⁴⁸⁷ Ezherî, **es-Semeru'd-Dânî**, s.133; Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.66.

⁴⁸⁸ Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed el-Adevî, **eş-Şerhu'l-Kebîr**, C.I, b.y: t.y, s.313.

⁴⁸⁹ Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.22.

⁴⁹⁰ Muhammed Alîş, **Minhu'l-Celîl Şerhu alâ Muhtasar Seyyid Halîl**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989, s.340; Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.36; Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.66; Adevî, **eş-Şerhu'l-Kebîr**, C.I s.313; Malik, **el-Müdevvene**, C.I, s.188.

Bu görüş sahipleri hadislerde geçen “dört” ifadelerinin bir sınırlandırma değil fazileti ifade ettiğini söylerler.⁴⁹¹

Diğer bir görüşe göre, iki rekâttır.⁴⁹² Bu görüş sahipleri özellikle İbn Ömer’den gelen rivayeti esas alarak fikir beyan etmişlerdir.

En yaygın olan görüş ise dört rekât olduğudur.⁴⁹³ Bu görüş sahiplerinden biri de et-Tatâi’dir.⁴⁹⁴ Dört rekât olduğu konusunda iki durum üzerinde durulur: Biri tek selamla dört rekât⁴⁹⁵ diğeri ise iki selamla dört rekât⁴⁹⁶ olduğu durumlarıdır. Böyle bir durumun ortaya çıkması, rivayetlerin her iki ihtimali destekleyici nitelikte olmasındandır. Mâlikî âlimlerinin bu iki ihtimalden en çok ön plana çıkardıkları iki selamla dört kılınmasıdır. Bu görüşün etrafında fazilet bakımından oluşan bir durum, ilk kılınan iki rekâta kısa sürelerden okunmasıdır.

Mezhepte bu namaza verilen önemi ifade etmesi açısından şu ifadeler kayda değer önem arz eder. Hz. Peygamber’den gelen “*İkindi(nin farzından) önce dört (rekât nâfile) kılana Allah, Cehennemî haram kılar.*” hadisinde geçen “haram kılar” ifadesinin lafzî olarak haberi cümle ifadesi de olsa mana olarak inşaî bir dua talep cümlesidir. Bu durumda hadiste ifade edilen mana “Allah’ım ona Cehennemî haram kıl” şeklindedir. Hz. Peygamber bir kimse için yaptığı duayı Allah mutlaka kabul eder.⁴⁹⁷ Bu yüzden bu duanın kapsamına girmek isteyen bu namazı kılması gerekir.

Farzdan önce bu namazı kaçıranın farzdan sonra kılıp kılmaması gerektiği konusunda, kaza edilmeyeceğini hatta haram olduğunu söyleyenler olmakla birlikte Adevî, bu görüşe şiddetle karşı çıkar ve haram olduğunu söylemenin tutarlı olmadığını zira İmâm Şâfiî bunun mekruh olmakla beraber câiz görür,⁴⁹⁸ der.

Buraya kadar ifade edilenlerden özetle, mezhepte ikindi(nin farzından) önce kılınan namazın iki selamla dört rekât kılınan fazilet namaz olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Şâfiî mezhebinde ikindinin ilk sünneti konusunda üç farklı görüş üzerinde durulur. Bazı rivayetlerin etkisinde kalınarak iki rekât⁴⁹⁹ olduğunu söyleyenler olmakla birlikte mezhepte

⁴⁹¹ Sâvî, *Bilûğati’s-Sâlik*, C.I, s.265.

⁴⁹² İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhiyye*, s.33; Sağlebî, *et-Telkîn*, C.I, s.36;

⁴⁹³ Alî es-Sa’îdî el-Adevî, *Hâşiyetü’l-Adevî alâ Şerhi Kifayeti’t-Tâlibi’r-Rabbânî*, Tah. Muhammed el-Bukâ’î, C.I, Beyrut: Dâru’l-Fikr, h.1412/m.1991, s.309; Ebû’l-Hasan el-Mâlikî, *Kifayetü’t-Tâlib* s.362; İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhiyye*, C.I, s.33.

⁴⁹⁴ Ezherî, *es-Semeru’d-Dânî*, s.133.

⁴⁹⁵ Adevî, *Hâşiyetü’l-Adevî*, C.I, s.309; Ezherî, *es-Semeru’d-Dânî*, s.133.

⁴⁹⁶ Abderî, *et-Tâc ve’l-İklîl*, C.II, s.66; Nefrâvî, *el-Fevâkih*, C.I, s.498.

⁴⁹⁷ Ezherî, *es-Semeru’d-Dânî*, s.133.

⁴⁹⁸ Dusûkî, *Hâşiyetü’d-Dusûkî*, C.I, s.319.

⁴⁹⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, C.I. s.287; Mâverdî, *el-Hâvî’l-Kebîr*, C.II, s.653.

hâkim olan iki selamla dört rekât kılınacağıdır.⁵⁰⁰ Bu iki görüşün dışında tek selamla dört rekât kılınabileceğini söyleyenler de vardır.⁵⁰¹

İster iki rekât isterse dört rekât kılınsın bazı kaynaklarda⁵⁰² sünnet ifadesi mutlak olarak kullanılsa da bu namaz ğayr-i müekked sünnetlerdendir.⁵⁰³

İki rekât olduğunu söyleyenler, Hz. Ali'den gelen Ebû Dâvud'un sahihsnadla rivayet ettiği "*Resûlullah ikindinin farzından önce iki kıları*" hadisine ve Buveytî'nin İmâm Şâfî'den nakline göre, Hz. Peygamber ikindinin fazından önce iki rekât kıları,⁵⁰⁴ görüşüne dayanır.

Tek selamla dört rekât olduğunu söyleyenler ise Tirmizî ve Beyhakî'nin rivayetlerinde geçen "*İkindinin farzından önce dört rekât kılana Allah rahmet etsin*" hadisini delil olarak kullanır.

İki selamla dört rekât olduğunu söyleyenler, Hz. Ali'den gelen "*Resûlullah ikindinin farzından önce dört rekât kıları ve aralarını selamla ayırırdı*" rivayetinin yanında birçok âlim tarafından isnadı zayıf kabul edilmesine rağmen Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Samre b. Cundeb'den Hasen-sahih olarak gelen "*Resûlullah namaz kılanın kendine ve başkalarına selam vermesini emretti*"⁵⁰⁵ rivayetlerini delil olarak kullanır. Şâfî mezhebinde prensip olarak gece ve gündüz nâfilelerinin ikişer rekât olması bir başka argümanlarıdır.

Hanbeli mezhebi ikindinin ilk sünneti konusunda en net görüşe sahip mezhep görünümündedir.

Hanbeli mezhebinde her ne kadar bu vakitte kılınan namazın varlığı hadislere dayandırılarak kabul edilse de vaktin farz namazına bağlı olmayan bir namaz olarak değerlendirilmiştir.

İkindinin farzından önce kılınan bu namaz, farzlara bağlı olmayan nâfilelerden kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle ğayr-i revâtib namazlardan sayılmıştır.⁵⁰⁶

Mezhep içerisinde istisnai bir görüş de olsa İbn Teymiyye el-Harrânî tarafından dört rekât olarak revâtib sünnetlerden kabul edilmiştir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁰ Zekeriyya el-Ensârî, *Esnâ'l-Metâlib fî Şerhi Ravzı't-Tâlib*, C.I, s.202; Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.177; Muhammed eş-Şirbînî el-Hatîb, *el-İknâ' fî Halli Elfâzı Ebî Şücâ'*, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1415/1994, s.115.

⁵⁰¹ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.245; Şirbînî, *el-İknâ'*, C.I, s.115.

⁵⁰² Şemsuddîn Muhammed b. Ebî Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şehabuddîn Remlî, *Nihayetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, C.II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984, s.109; Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.177.

⁵⁰³ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.83; Nevevî, *Minhâcu't-Tâlibîn*, s.16; Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.177.

⁵⁰⁴ Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, C.II, s.653.

⁵⁰⁵ Nevevî, *Mecmû*, C.III, s.474; Şirâzî, *Mühezzeb*, C.I, s.80.

⁵⁰⁶ İbn Muflih, *el-Mübdi'*, C.II, s.18; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.798; Haccâvî, *İknâ'*, C.I, s.146; Merdâvî, *el-İnsâf*, C.II, s.128; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.87.

⁵⁰⁷ Harrânî, *el-Muharrer*, C.I, s.88.

Kılınış şekli bakımından iki görüş zikredilir. Özellikle Ahmed b. Hanbel Ebû'l-Hattâb ve Âcurî, Tirmizî'den Hasen olarak rivayet edilen Hz. Ali'den gelen hadisi delil getirerek iki selamla dört rekât kılınacağını,⁵⁰⁸ yine bu âlimler İbn Ömer'den merfu olarak gelen hadise dayanarak tek selamla dört rekât da kılınabileceğini söylemişlerdir.⁵⁰⁹

Hanbeli mezhebinde bu vakitte kılınan namazın neden revâtib sünnetlerden sayılmadığı sorusuna gelince, özellikle İbn Ömer kanalıyla gelen rivayetin terğib ifade ettiğinin, zira kendisin de buna devam etmediğinin delil olarak getirilmesidir. Eğer revâtib sünnet olsaydı Hz. Peygamber gibi buna devam ederdi, denmiştir.⁵¹⁰ Bütün bu değerlendirmelere rağmen bu namazın varlığı mehepte kabul edilen bir husustur.

Hanbeli mezhebinde olduğu gibi diğer mezheplerce de bu namazın meşruiyeti kabul edilmiştir.

E. İkinci Namazının Son Sünneti

Bu bölümde ikinci namazının son sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Vakit namazlarına bağı nâfileler içerisinde varlığı en çok tartışma konusu olan ikinci namazının farzından sonra kılınan namazdır.

2.Meşruiyeti

İkinci namazın son sünneti bazı hadislerde geçen rivayetlere dayanmaktadır.

İkindinin son sünnetine ilişkin varlığı ya da yokluğu konusunda hadis kaynaklarında çokça rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlerden bazıları ve sıhhat durumlarına ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Elbnî'in isnadının zayıf olduğunu söylediği Tirmizî'de yer alan ve konuyla ilgili rivayetlerin çoğunu ihtiva eden bir hadiste şöyle buyrulur:

İbn Abbâs'tan: *“Resûlullah(s.a.v) kedisine gelen bir heyet dolayısıyla öğlenin farzından sonraki iki rekâtı kılamayınca onu ikindinin farzından sonra kıldı.”*

Tirmizî, İbn Abbâs'tan gelen bu rivayetin hasen olduğunu söyler. Bu iki rivayetin aksine bir rivayet *“Hz. Peygamber ikinci farzından sonra akşam oluncaya kadar namaz kılmayı*

⁵⁰⁸ İbn Muflih, **el-Mübdi**, C.II, s.18; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.798.

⁵⁰⁹ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.128.

⁵¹⁰ İbn Muflih, **el-Mübdi**, C.II, s.18; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.798.

yasaklamıştır.’ şeklinde gelir. Ancak İbn Abbâs’ın rivayetini destekleyen Hz. Aişe’den gelen bir diğer rivayette “Resûlullah, Aişe’nin yanına ikindi farzından sonra iki rekât kıldıktan sonra giderdi.” buyurulmuştur.

2.Ümmü Seleme’den şöyle buyrulur:

“Resûlullah(s.a.v), ikindi farzından sonra güneş batıncaya, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı yasakladı.”

Bu hadise dayanarak âlimler ikindi ve sabahın farzından sonra namaz kılmanın mekruh olduğu konusunda icma etmişlerdir. Ancak sahabeden bazıları, Mekke’de ikindi ve sabah namazından sonra tavâftan sonra namaz kılınabileceğini söylese de sahabeden bazıları, İmâm Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İmâm Mâlik, bazı Kûfe âlimleri ve Sufyân-i Sevrî bu durumlarda da namaz kılmanın mekruh olduğunu söylerler.⁵¹¹

Ümmü Seleme’den gelen bir başka rivayette şöyle buyrulur:

“Resûlullah’ın ikindinin farzından sonra namaz kılmayı yasakladığını duydum. Sonra onu bu namazı kılarken gördüm. Ona: -Bu namazdan yasaklıyorsun; ama sen kılıyorsun, bunun nedeni nedir? diye sordum. Dedi ki: -Abdulkays kabilesinden bir grup geldi, öğlenin farzından sonraki iki rekâtı kılamamıştım. İkindinin farzından sonra onu kıldım. Bu odur”.⁵¹²

3.Muaviye’den:

“Sizler (ikindinin farzından sonra)bir namaz kılıyorsunuz. Biz Resûlullah ile arkadaşlık yaptık; fakat bu namazı kılma görmedik. Zira o, bu namazı kılmaktan yasakladı.”⁵¹³

4.İbn Ömer’den:

“Resûlullah(s.a.v) döneminde akşamdan önce kimse namaz kılmıyordu. Fakat ikindinin farzından sonra kılmaya mücade etti.”⁵¹⁴

5.Hz. Aişe’den:

“Resûlullah(s.a.v) odamda ikindinin farzından sonra mutlaka kılardı.”⁵¹⁵

6.Hz. Ömer’den:

“Resûlullahı ikindinin farzından sonraki namazı kıldığını gördüken sonra hiç terk etmedim.”⁵¹⁶

⁵¹¹ Tirmizî, **Salât**, 135(H. No:184).

⁵¹² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.262; Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 9(H. No:1275). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz aynı yer.) İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.28(H. No:4108); Ebû Nu’aym, **el-Müsnedü’l-Müstahrec**, C.II, s.426(H. No:1880); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIII, s.389(H. No:929).

⁵¹³ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.452; Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XVIII, s.333(H. No:766).

⁵¹⁴ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476; Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 11(H. No:1286). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁵¹⁵ Ebû Nu’aym, **el-Müsnedü’l-Müstahrec**, C.II, s.428(H. No:1884).

7.Ebû Saîd el-Hudrî'den:

*“Resûlullah'ın ikindinin farzından sonraki namazdan yasakladığını duydum.”*⁵¹⁷

8.Tâvus'tan:

“İbn Ömer'e akşamın farzından önceki namaz soruldu. O da bu vakitte namazın yasaklandığını; ancak ikindinin farzından sonraki namaza müsaâde edildiğini söyledi.” Sâlih Şa'bân, hadis in isnadının sahih olduğunu söyler.⁵¹⁸

3.Mezheplere Göre İkinci Namazının Son Sünnetinin Hükümü

Hanefî mezhebinde nâfile namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerden birisi de ikindinin farzından sonra güneş batıncaya kadar ki zamandır. Dolayısıyla Hanefî mezhebinde ikindinin farzından sonra kılınması gereken sünnet veya mendub/müstehab namaz yoktur.⁵¹⁹ Ancak bu vakitte cenâze namazı kılmak ve tilavet secdesi yapmakta bir sakınca yoktur.⁵²⁰

Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen *“...güneş batıncaya kadar ikindiden sonra namaz yoktur.”*⁵²¹ ve İbn Ömer'den gelen *“Şu üç vakitte namaz yoktur. ... güneş batıncaya kadar ikindiden sonra.”*⁵²² rivayetleri bu görüşün dayanak hadisleridir.

Hanefî mezhebine göre, bu vakitte kullar tarafından bir sebebe bağlı olarak kılınan Tahiyâtü'l-mescid, Tavâf namazı ve adak namazları kılınmazken Şâfiîlere göre kılınabilir.⁵²³ Hanefîler bu vakitte nâfile namaz kılmayla ilgili umum ifade eden yasaklayıcı hadisleri delil getirirken Şâfiîlerin delillerinden biri *“Sizden biriniz mescide girdiğinde iki rekât kılmadan oturmasın.”*⁵²⁴ hadisidir.

H. Peygamber'in bu vakitte namaz kılmadığının bir başka delili ise Ümmü Seleme'den gelen öğlenin son sünnetini meşguliyet dolayısıyla kılmadığı ve onu ikindiden sonra kıldığına dair hadistir. Hadiste açıkça ifade edildiği gibi ikindinin farzından sonra kıldığı namaz, asıl itibariyle o vakte ait olmayan bir namazdır. H. Peygamber'in bu vakitte sürekli olarak namaz

⁵¹⁶ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.V, s.228(H. No:5167).

⁵¹⁷ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.II, s.14(H. No:1072).

⁵¹⁸ İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.8(H. No:4070).

⁵¹⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.269; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddî'l-Muhtar**, C.I, s.376; İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.174; Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.237; Esad Muhammed Sâ'id es-Sâğircî, Sâğircî, **el-Fıkhu'l-Hanefiyyu ve Edilletühu**, Ter. Halil Aldemir ve Diğerleri, İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2010, s.155.

⁵²⁰ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.279.

⁵²¹ Mâlik b. Enes Ebû Abdullah, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, Tah. Takyuddîn en-Nedvî, C.II, Dimeşk: 1991, s.292; Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.417(H. No:19585).

⁵²² İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.V, s.254(H. No:3333).

⁵²³ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.279.

⁵²⁴ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 11(H. No:1687); İbn Mâce, **Kitâbu İkameti's-Salâ ve's-Sünneti Fihâ**; 57(H. No:1012). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.I, s.266.

kıldığına dair rivayetler ise az önce Ümmü Seleme'den gelen rivayetle bağlantılı olup şu şekilde izah edilmiştir:

H. Peygamber bir işe başladı mı ona devam eder ve âdet haline getirirdi. Bir keresinde öğlenin son sünnetini bu vakitte kılmış olması da böyledir. Başka bir vakte ait olan bir namazı bu vakitte kılmış olsa da âdeti üzere başladığı işte devamlılığı sağlamak için diğer zamanlarda da bu vakitte kılmaya devam etti. Bazı âdetleri vardır ki kendi devam etse de başkalarını ondan yasaklamıştır. Bu zikri geçen mesele de böyledir.⁵²⁵ Sonuç olarak öğlenin son sünneti vaktinde kılınmadığında kaza edilmesi ümmete vâcib değildir. Bu durum H. Peygamberle ümmeti arasında ortak bir hususiyet değildir.

Bu vakitte nâfile kılmayı yasaklayan rivayetler umumi olmakla birlikte H. Peygamber'in bu vakitte nâfile kılması tezatlık içermez. Zira umum, bir delil dolayısıyla tahsise uğrayabilir.⁵²⁶ Bu konuda da böyle olmuştur. H. Peygamber bu vakitte başka bir vaktin namazını kılmıştır ve kendine has bir uygulama olarak başkalarını bundan yasaklamıştır.

Mâlikî mezhebi kaynaklarından İbn Abdilber'e ait el-İstizkâr'da konuyla ilgili görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“Konu hakkındaki rivayetlerin farklılık arz etmesi nedeniyle âlimler arasında ihtilaflar ortaya çıkmış, her bir grup kendi tezini bir hadise dayandırarak ispatlamaya çalışmıştır.

Bir grup, bu vakitte nâfile kılmanın câiz olduğunu; zira yasak, tam güneş doğarken ve batarken namaz kılma ile ve bu kılınması yasak olan namazın da cenâze namazı olmasıyla alakalıdır. Bu bahsi geçen meselede müslümanlar arasında icma vardır.⁵²⁷ Konuyla ilgili Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'den gelen rivayette şöyle buyrulur: “*Resûlullah(s.a.v), güneş doğarken ve batarken ve tam tepe noktasında iken cenâze namazı kılmayı ve ölülerimizi gömmeyi yasakladı.*”⁵²⁸ Yine H. Aişe'den gelen “*Resûlullah(s.a.v) ikindinin farzından sonra evimde iki rekât kılmayı hiçbir zaman terk etmedi*” hadisi ve H. Ömer'in bu vakitte sürekli olarak iki rekât namaz kıldığını dair haber bu grubun diğer delilleridir.⁵²⁹

Bu görüşün aksine, bir gruba göre, bu vakitte namaz kılmayla ilgili yasak, nâfile namaz kılmanın yasaklığı ile alakalıdır. Bunun göstergesi, bu vakitte mescide ikindinin farzını kılmadan gelen kimsenin farza durmadan önce iki rekât Tahiyâtül mescid namazı kılmasının uygun olmasıdır. Daha sonra farzı ve eğer farzdan önce başka nâfile kılmak istiyorsa onları

⁵²⁵ İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.237.

⁵²⁶ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.296.

⁵²⁷ İbn. Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.112.

⁵²⁸ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 51(H. No:1966); Tirmizî, **Cenâiz**, 41(H. No:1030). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁵²⁹ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.113.

kılar. Ancak farzı kıldıktan sonra bu nâfile namazları kılamaz. Tahiyâtül mescid ve farzdan önc kılınan diğer namazlar birer nâfile namazdırlar. Farzdan önce bunları kılmak câizken farzdan sonra câiz değildir.⁵³⁰

Başka bir grup, bu vakitte farzların kazası hariç hiçbir namaz kılınmaz, der. Konuyla ilgili yasaklayıcı hadisler umum ifade ettiği için farzların kazası dışındaki bütün namazları kapsar. Bu görüşün delili Ebû Hureyre'den gelen şu hadistir: “*Kim sabah namazını kılarken bir rekâtı kılmış olduğu halde güneş doğarsa vakte erimiştir. Kim, ikindi namazını kılarken bir rekâtı kılmış olduğu halde akşam namazı vakti girerse ikindi namazına ulaşmış demektir.*”⁵³¹

Bu görüşün sahipleri İmâm Mâlik, öğrencileri ve Ahmed b. Hanbel'dir.⁵³² Bunlar aynı zamanda Ebû Hureyre'den gelen “*Resûlullah, ikindiden sonra namaz kılmayı yasakladı.*”⁵³³ hadisini delil getirerek bu vakitte namaz kılınmayacağını söylerler.

İbn Şîrîn ise üç vakitte namaz kılmanın yasaklılığına ilişkin hadis doğrultusunda bu vakitte namaz kılmanın mekruh olduğunu söyler.⁵³⁴ Ancak İmâm Mâlik, güneş iyice sararmadığı sürece cenâze namazının kılınabileceğini söyler.⁵³⁵ İmâm Mâlik'le aynı görüşe sahip olan bir başka âlim Ebû Sevr'dir.⁵³⁶ Yine İmâm Mâlik ve diğer Mâlikî âlimlerine göre, tavâf namazı bu vakitte kılınmayacağı gibi bir ibadet olması nedeniyle tilavet secdesi bu vakitte yapılmaz.⁵³⁷

Zikri geçen bilgiler ışığında Mâlikî mezhebinde bu vakitte sünnet cinsinden bir namaz olmadığı gibi tatavvu cinsinden de bir namaz yer almamaktadır.

Şâfiî mezhebinde bu vakit kerahat vakitlerinden⁵³⁸ sayıldığı için bu vakte ait herhangi müstakil sünnet veya nâfile namaz kılınmaz. Ancak namazı gerektiren bir durum olursa bu vakitte namaz kılmakta bir beis yoktur. Kaza namazı ve sebebe bağlı Tahiyâtül mescid, Adak, cenâze, Husûf, Kûsûf, Tavâf, Abdest ve İstihâre namazları kılınabilir.⁵³⁹ “*Kim uyur veya unutup namazı kılamazsa uyandığında veya hatırladığında kılsın*” hadisi bu görüşün delilidir.

⁵³⁰ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.113-114.

⁵³¹ Müslim, **Mesâcid**, 31(H. No:1404); Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.638(H. No:20663).

⁵³² İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.114.

⁵³³ Mâlik b. Enes Ebû Abdullah el-Esbahî, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Yahyâ el-Leysî**, Tah. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, C.I, Mısır: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y, s.221(H. No:516); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 51(H. No:1957); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.V, s.261(H. No:3341).

⁵³⁴ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.108; Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.50; Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.11.

⁵³⁵ Malik, **el-Müdevven**, C.I, s.263; İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.109.

⁵³⁶ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.115.

⁵³⁷ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.I, s.116 İbn Abdilber, **el-Kâfî**, C.I, s.196.

⁵³⁸ Günenç, **Büyük Şâfiî İlmihali**, s.94.

⁵³⁹ Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.92; Nevevi, **el-Mecmû'**, C.IV, s.172; Mâverî, **el-Hâvî'l-Kebîr**, C.II, s.628; Şîrbînî, **el-İknâ'**, C.I, s.161; Muhammed ez-Zehrâ, **es-Sirâc**, s.36; Günenç, **Büyük Şâfiî İlmihali**, s.94.

Mezhepte, bu vakitteki namazlara ilişkin hususlar daha ziyade hangi namazların bu vakitte kılınıp kılınamayacağına yöneliktir.

İkindinin farzından sonra müstakil bir nâfile veya sünnet namazı olmadığı konusunda mezhep içerisinde fikir birliği sağlanmış durumdadır.

Hiz. Peygamber'in bu vakitte kılmış olduğu iki rekât namazın o gün kılamadığı öğlenin son sünneti olduğu genel olarak kabul edilmekle⁵⁴⁰ birlikte bu durumun ümmet açısından ne ifade ettiği konusu tartışılmıştır. Daha önce rivayetlerde geçtiği üzere Hiz. Peygamber, o gün öğlenin son sünnetini meşgul olduğu için kılamamış ikindinin farzından sonra kaza etmiştir. Bazı rivayetlerde bu vakitte namaz kılmaya devam ettiği geçmektedir. Bu iki uygulama farklı fikhî görüşlere kaynaklık etmiştir. Şâfiî mezhebinde buna dayanarak ikindiden sonra bir namaz olduğu sonucuna varılmadığı gibi Hiz. Peygamber'in bu vakitte namaz kılmaya devam etmesinin ümmet açısından bağlayıcı olmadığı, Peygamber'e has bir durum olduğu genel kanaat haline gelmiştir. Delil olarak *“Resûlullah bu vakitte namaz kılarđı; ancak onu diğerlerinden yasakladı.”* hadisi getirilir.⁵⁴¹

Bu vakitte hangi namazların kılınacağı konusunda farklı görüşler zikredilmiştir. İmâm Şâfiî başta olmak üzere mezhep âlimleri, bu vakitte tatavvu kılmanın mekruh, farz, kaza, cenâze ve diğer namazları kılmanın câiz olduğunu söylerler. Bu görüş sahipleri, Ebû Hureyre'den gelen üç vakitte namaz kılma yasağının nâfile ile alakalı olduğu kanaatindedirler. Ebû Zer'in rivayetinde 'Mekke hariç' ifadesi yer alır. Ancak İmâm Şâfiî, Mekke'de de olsa tavâf namazı dahil bu vakitte tatavvu namaz kılmak mekruhtur, der.⁵⁴²

İbn Mut'im'den gelen rivayette ise *“Resûlullah, -Ey Abdumenâf oğulları! Sizden kim insanlara idarecilik yaparsa insanları Ka'be'yi tavâf etmekten ve gece ve gündüz hangi vakitte olursa olsun namaz kılmaktan yasaklamasın.”*⁵⁴³ buyrulur. İmâm Şâfiî ve bazı Şâfiî mezhebi âlimleri, bu hadisin diğer yasaklık ifade eden hadisler gibi Cuma günü hariç Tatavvu ile alakalı olduğunu söylerler.⁵⁴⁴ Farz, cenâze ve müekked sünnetler kılınabilir. İmâm Şâfiî, kişi âdeten kıldığı Kûsûf namazı, tilavet secdesi gibi sünnet namazları meşguliyet veya unutma gibi nedenlerle kılamamış ise bu vakitte kılabilir, der. İster farzın isterse nâfilenin kazası olsun kaza namazı da böyledir. Delil olarak, *“Kim uyur veya unuttur, namazı kılamazsa uyandığında veya hatırladığında kılsın”* hadisini getirir.⁵⁴⁵

⁵⁴⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, C.I, s.149; Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, C.II. s.629-630; Nevevî, *el-Mecmû'*, C.IV, s.42.

⁵⁴¹ Nevevî, *el-Mecmû'*, C.IV, s.171; Râfi, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, C.III, s.123-124.

⁵⁴² Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, C.II. s.628; Râfi, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, C.III, s.124-125.

⁵⁴³ İbn Hibban, *Sahihi İbn Hibbân*, C.IV, s.421(H. No:1553).

⁵⁴⁴ Şâfiî, *er-Risâle*, C.I, s.627; Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, C.II. s.628-629.

⁵⁴⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, C.I, s.149; Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, C.II. s.629.

Bu vakitte nâfile kılmanın mekruhluğunun te'vîli konusunda şu yorumlar yapılmıştır Bu vakit gündüzün yarısı olduğu için kaylule ve dinlenme saatidir.⁵⁴⁶ Ayrıca zikri geçen vakitlerde namaz kılmamak kişinin, kendisini bu vakitlerde güneşe tapanların yaptığı şeyden korumasına neden olur.⁵⁴⁷

Hanbelilerin meseleyi ele alışı Şâfîlerinkine benzer. Diğer mezheplerde olduğu gibi Hanbeli mezhebinde de bu vakte ait müstakil sünnet ve nâfile namaz yoktur.

Bu vakit kerahat vakitlerinden olduğu için tatavvu kılınmaz,⁵⁴⁸ meseleye ilişkin üzerinde durulan hususlar, bu vakitte hangi namazların kılınıp kılınamayacağıdır.

Bu vakitte kılınması câiz olan namazlar, genel olarak Şâfî mezhebinde olduğu gibi, kaza namazları, sebebe bağlı olan sünnetler, cenâze ve sünnetlerin kazası gibi namazlardır.⁵⁴⁹

Dâvud ez-Zâhiri'ye göre, bu vakitte sebebe bağlı olan ve olmayan her türü namazı kılmak mubahtır; ancak mezhepte oluşan genel kanaat bunun aksinedir.⁵⁵⁰

Sonuç olarak ikindinin farzından sonra müstakil namazın olmadığı ve kerahat vakitlerinden olduğu konusunda mezhepler arasında fikir birliği vardır.⁵⁵¹

F. Akşam Namazının İlk Sünneti

Bu bölümde akşam namazının ilk sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Akşam namazının farzından önce kılınan namazdır. Ancak mezhepler arasında bu vakitte kılınması sünnet olan bir namazın varlığı konusunda farklı görüşler mevcuttur.

2.Meşruiyeti

Akşam namazının farzından önce kılınan namazın kaynağı konusunda hadis kaynaklarında birçok hadis yer almaktadır.

a.Sünnet

⁵⁴⁶ Mâverdî, **el-Hâvî'l-Kebîr**, C.II. s.631.

⁵⁴⁷ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Fıkhiyye'l-Kübrâ**, C.I, b.y: Dâru'l-Fikr, t.y, s.127.

⁵⁴⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.783; Haccâvî, **el-İknâ'**, C.I, s.157; Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.143; Buhûfî, **er-Ravdu'l-Murebbî**, C.I, s.90.

⁵⁴⁹ Ayrıntılar için Bkz. Haccâvî, **el-İknâ'**, C.I, s.157; Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.144-147; İbn Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumtî**, C.IV, s.55.

⁵⁵⁰ Nevevî, **el-Mecmû'**, C.IV, s.172.

⁵⁵¹ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.I, s.594.

Hadis kaynaklarında akşam namazının ilk sünneti hakkında rivayetlerden bazıları ve sıhhat durumlarına ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1. Abdullah b. el-Müzenî'den:

*“Resûlullah(s.a.v) akşamın farzından önce iki rekât kılın, dedi. Sonra insanların bunu sünnet olarak anlamalarından korktuğu için ‘dileyen kılsın’ dedi.”*⁵⁵²

2. Abdullah b. Muğaffel Hz. Peygamber'den şöyle rivayet etmiştir:

*“Resûlullah(s.a.v) iki defa ‘İki ezân arasında namaz, iki ezân arasında namaz’ dedikten sonra üçüncüde dileyen kılsın dedi.”*⁵⁵³ Tirmizî, hadisin, hasen-sahih olduğunu söyler. Ashab arasında bu vakitte kılınan bir namazın varlığı konusunda ihtilâf vardır. Varlığını kabul edenlerin yanında zıt görüşte olanlar da vardır. Ahmed b. Hanbel “Ashab bu vakitte ezânla kamet arasında namaz kılıyorlardı” der. Elbânî, bu rivayetin Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer.⁵⁵⁴

3. Enes b. Mâlik'ten:

*“Müezzin ezân okuduğunda Resûlullah'ın ashabından bir takım insanlar, acele ile direklere doğru namaz kıarlardı. Resûlullah mescide gelince onları ezânla kamet arasında iki rekât namaz kılarken buluyordu, hâlbuki ezânla kamet arasında çok bir zaman yoktu, der.”*⁵⁵⁵ Hadisin bir başka rivayetinde, *“Resûlullah döneminde akşamın farzından önce iki rekât kılıyordum. Resûlullah bizi bundan yasaklamıyordu.”*⁵⁵⁶ şeklinde gelir.

b.Eser

Sahabîden gelen birçok rivayet bu namazın Hz. Peygamber döneminde kılındığına yöneliktir. Bunlardan bazıları şöyledir

1. Akbe b. Âmir'den:

⁵⁵² Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 11(H. No:1283). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.474(H. No:4666); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.33(4114); Nevevî, **Riyasu's-Sâlihîn**, C.II, s.34(H. No:201); Ali b. Ömer Ebû'l-Hasan ed-Dârekutnî, **Sünenü'd-Dârekutnî**, C.I, Tah. Abdulhâşim Yemânî, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1966, s.265(H. No:3).

⁵⁵³ Buhârî, **Tatavvu**, 11(H. No:1128); İbn Mâce, **İkameti's-Salât ve's-Sünneti Fîha**, 110(H. No:1162). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.474(H. No:4670); Dârimî, **Sünen**, C.I, s.305(H. No:11). (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin muttefekun aley ve ricalinin sika olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.IV, s.426(H. No:1559). Şuayb el-Arnâvût, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁵⁵⁴ Tirmizî, **Salât**, 136(H. No:185).

⁵⁵⁵ Buhârî, **Ezân**, 14(H. No:599); Nesâî, **Ezân**, 39(H. No:682); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.31(H. No:4111). (Eymen Sâlih, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Dârekutnî, **Sünen**, C.I, s.268(H. No:11).

⁵⁵⁶ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 11(H. No:1284). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.32(H. No:4112).

“Biz, Resûlullah döneminde bu namazı kılıyorduk; ancak şimdi meşguliyetten dolayı kılamıyoruz, dedi.”⁵⁵⁷

2.Saîd b. Müseyyeb şöyle der:

“Muhâcir akşamın farzından önce kılmiyordu; ancak Ensâr kılıyordu.”⁵⁵⁸

3.Ebû Zer Gifârî şöyle der:

“Abdurrahmân b. Avf ve Ubey b. Ka’b akşamın farzından önce iki rekât kılıyordu.”⁵⁵⁹

4.Ebû Umâme’dan:

“Biz, Resûlullah döneminde akşamın farzından önce iki rekât kılıyorduk, der.”⁵⁶⁰

5.Râşid b. Yesâr’dan:

“Ben, Resûlullah’a ağacın altında biat eden beş kişiden akşamın farzından önce iki rekât kıldıklarını gördüm, dedi.”⁵⁶¹

6.İbn Mesleme’dan:

“Ben Resûlullah’ın ashabının akşam namazın farzından önce iki rekâtı farzı kılar gibi kıldıklarını gördüm, dedi.”⁵⁶²

7.Tâvus’tan:

“İbn Ömer’e akşam namazın farzından önce namaz olup olmadığı soruldu. O da, ‘Resûlullah döneminde bu namazı kılanı görmedim, dedi.’⁵⁶³

8.Enes b. Mâlik’ten:

“Biz Resûlullah döneminde bu namazı kılıyorduk, dedi.”⁵⁶⁴

3.Mezheplere Göre Akşam Namazının İlk Sünnetin Hükümü

Hanefî mezhebinde genel kabule göre, bu vakit, namaz kılmanın tenzîhen mekruh olduğu vakitlerdendir. Bu sebeple bu vakitte nâfile kılınması mekruh sayılmıştır.⁵⁶⁵ Bunun birinci derece nedeni olarak nâfile ile meşgul olmanın zamanı dar olan akşam namazını geciktirmeye

⁵⁵⁷ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.475(H. No:4672); Nevevî, **Riyasu’s-Sâlihîn**, C.II, s.34-35(H. No:201).

⁵⁵⁸ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.475(H. No:4675).

⁵⁵⁹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476(H. No:4677).

⁵⁶⁰ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476(H. No:4679).

⁵⁶¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476(H. No:4681).

⁵⁶² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476(H. No:4680).

⁵⁶³ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 11(H. No:1286). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.476(H. No:4683).

⁵⁶⁴ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 11(H. No:1283). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz.aynı yer.) Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.I, s.160(H. No:503).

⁵⁶⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.286; İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.I, s.266; Râzî, **Tuhfetu’l-Mulûk**, C.I, s.59; Zeylaî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.87.

neden olacağıdır. Vakit darlığı nedeniyle akşam namazının kılınmasında acele etmek müstehabdır.⁵⁶⁶

Mezhebin bu görüşüne delil olarak İbn Ömer'den gelen rivayet⁵⁶⁷ temel teşkil etmekle beraber Buhârî'de geçen “Akşamın farzından önce iki rekât kılın” ifadesinin nedbe işaret ettiğinin kabul edilmesidir. Diğer bir ifadeyle bu vakitte sünnet olarak kılınması gereken bir namaz yoktur.⁵⁶⁸ İmâm Muhammed, Ebû Hanîfe'den, o da hocası Hammâd b. Süleymân'dan rivayetinde, Hammâd, hocası İbrâhîm en-Nehaî'ye bu vakitteki namazdan sormuş, hocası, Hz. Peygamber'in bu namazdan yasakladığını, bununla beraber Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in bu namazı kılmadığını söylemiştir.⁵⁶⁹

Yine Câbir'den gelen bir rivayette, “Resûlullah'ın hanımlarına bu vakitte Resûlullah'ın bu namazı kılıp kılmadığını sorduk. Onlarda kılmadığını söylediler. Ancak Ümmü Seleme, ‘Resûlullah'ın bu namazı bir kere kıldığını gördüm. Ona bunu sordum, o da ikindinin farzından önce kılmadığımı iki rekâtı kıldım, bu o dur, dedi.” Bu rivayet her ne kadar yasaklayıcı bir durumu ifade etmese de İbn Ömer'den gelen rivayet yasaklayıcı nitelik taşır. Bu iki rivayet bu vakitte kılınması sünnet olan bir namazın olmadığını gösterir.⁵⁷⁰

Aralarında bazı Hanefî âlimlerin de bulunduğu çoğunluğa göre, bu vakitte kılınması sünnetle meşru kılınmış namazın varlığını kabul ederler.

İmâm Şâfiî, bu namazın (ğayr-i müekked)sünnet olduğunu söyler ve ashabın bu namazı kıldığı ve Resûlullah'ın onları bu namazdan yasaklamadığını delil olarak getirir.⁵⁷¹ Ebû Bekir İbn Arabî, bu namazın Hz. Peygamber tarafından emredildiğini ve ashab tarafından kılındığını; ancak onlardan sonra buna devam edilmediğini, merfu bir rivayetle amel etmemenin ve sahabe uygulamasına muhalefet etmenin câiz olmadığını söyler.⁵⁷²

İmâm Mâlik⁵⁷³ ve **Ahmed b. Hanbel**,⁵⁷⁴ bu vakitte kılınan namazın varlığını kabul eder. İmâm Mâlik, bu namazın ezân ve kamet arasında kılınan nâfile namazlardan olduğunu söyler.⁵⁷⁵ Buhârî'de geçen rivayetin sahih olduğunu, bununla birlikte “Müzezzin, akşam

⁵⁶⁶ Meydânî, el-Lubâb, C.I, s.44; Zeylaî, Tebyînu'l-Hakâik, C.I, s.87.

⁵⁶⁷ Münzirî, Ebû Dâvud'dan gelen rivayetin isnadının Hasen olduğunu söyler.(Bkz. aynı yer). İbn Âbidîn, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, C.I, s.376.

⁵⁶⁸ İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, C.I,s.266.

⁵⁶⁹ İbn Âbidîn, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, C.I, s.376.

⁵⁷⁰ İbnü'l-Humâm, Şerhu Fethi'l-Kadîr, C.I, s.446.

⁵⁷¹ Zeylaî, Tebyînu'l-Hakâik, C.I, s.87; İbn Âbidîn, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, C.I, s.376.

⁵⁷² İbn Âbidîn, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, C.I, s.376.

⁵⁷³ İbnü'l-Humâm, Şerhu Fethi'l-Kadîr, C.I, s.445.

⁵⁷⁴ Karâfî, ez-Zehîre, C.II, s.404.

⁵⁷⁵ Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslamî, C.II, s.238.

namazı için ezân okudu ve ashab farzdan önce kalkıp iki rekât namaz kıldı” hadisini delil olarak getirir.⁵⁷⁶

Bu namaz, Hanbeli mezhebinde kerahat vakitleri dışında kılınan mutlak nâfileler kısmında yer alır.⁵⁷⁷ Dolayısıyla sünnet namazlardan kabul edilmemiştir. Delilleri, bu vakitte namazın meşruiyetini kabul edenlerin ileri sürdüğü delillerdir.⁵⁷⁸

Akşam namazının ilk sünneti hakkında buraya kadar zikredilenlerden ortaya çıkan sonuç akşam namazından önce namaz kılmanın hadisle sabit olduğudur.

G. Akşam Namazının Son Sünneti

Bu bölümde akşam namazının son sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Akşam namazının farzından sonra kılınan namazdır. Rekât sayısı konusunda mezhepler arası farklılıklar bulunmaktadır.

2.Meşruiyeti

Akşam namazının meşruiyeti konusunda hadis kaynaklarında çokça rivayet yer almaktadır.

Akşam namazının son sünneti hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı hadisler ve bunlara ilişkin değerlendirmelerden bazıları şöyledir:

1.Sâlim, babasından rivayetinde şöyle der:

“Resûlullah ile akşam namazının farzından sonra evinde iki rekât kıldım.” Aynı lafızla bir başka rivayet İbn Ömer’den gelir.⁵⁷⁹ Bir diğer rivayet ise şöyledir: *“Resûlullah, Akşam namazının farzından sonra iki kıları.”*⁵⁸⁰ şeklinde gelir.

2.Ümmü Habîbe’den:

*“Resûlullah(s.a.v), kim (bir günde) on iki rekât kılsa Allah, ona Cennette bir ev bina eder. Bunların ikisi akşam namazının farzından sonraki iki rekâttır, dedi.”*⁵⁸¹ Tirmizî, Hadisin, garib olduğunu söyler. Bu rivayet, Hz. Aişe tarafından aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.⁵⁸²

⁵⁷⁶ İbnü’l-Humâm, *Şerhu Fethi’l-Kadîr*, C.I, s.445.

⁵⁷⁷ Buhâtî, *Keşşâfu’l-Kinâ*, C.I, s.244; İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât* C.VII, s.3; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.256.

⁵⁷⁸ İbn Kudâme, *Muğnî*, C.I, s.799; İbn Useymîn, *eş-Şerhu’l-Mumtî*, C.II, s.52; İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât* C.VII, s.8.

⁵⁷⁹ Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, C.II, s.471(H. No:4650); Humeydî, *el-Cem’u beyne’s-Sahihayni’l-Buhârî ve Müslim*, C.II, s.117(H. No:1257); Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, C.VII, s.62.

⁵⁸⁰ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Lu’lu’u ve’l-Mercân*, s.207; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, C.II, s.83(H. No:4684).

Ebû Hureyre'den gelen rivayet ise şöyledir: “*Resûlullah(s.a.v) bana on rekâtı tavsiye etti. Bunların ikisi akşam namazından sonra kılınan iki rekâttır.*”⁵⁸³ Ebû Umâme'den gelen rivayette, “*Resûlullah ile birlikte on yıl boyunca on rekât namaz kıldım. Bunların ikisi akşam namazının farzından sonra kılınan iki rekâttır, dedi.*”⁵⁸⁴

3.Ebû Ubeyde'den:

“*Abdullah İbn Mesûd'un günlük nâfilelerinden ikisi, akşam namazının farzından sonraki iki rekâttı.*”⁵⁸⁵

4.Huzeyfe b. Yemân'dan Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurur:

“*Akşam namazından sonraki iki rekâtı kılmakta acele edin. Çünkü o iki rekât, farzla beraber yukarıya kaldırılıp yükseltilir.*”⁵⁸⁶ Mekhûl'den gelen rivayet ise şöyledir: “*Her kim akşama namazının farzından sonra konuşmaksızın iki rekât kılsa namazı illiyyine yükselir.*”⁵⁸⁷ Bir başka rivayette “*dört rekât*” şeklinde gelir.⁵⁸⁸

5.İbn Ömer'den:

“*Resûlullah(s.a.v), evinde akşam namazının farzından sonra iki rekât kıları.*”⁵⁸⁹ Hz. Aişe'den gelen rivayette, “*Resûlullah(s.a.v), akşam namazını kıları ve evime gelir iki rekât daha evimde kıları.*”⁵⁹⁰ buyurulur.

6.İbn Abbâs'tan:

“*Resûlullah(s.a.v), akşam namazının farzından sonra iki rekât namaz kıldı ve kıraatı o kadar uzun tuttuki bazı insanlar namazdan ayrıldı.*”⁵⁹¹

7.İbn Ömer'den:

⁵⁸¹ Buhârî, **Tatavvu**, 1(H. No:1112); Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:406); İbn Mâce, **İkameti's-Salâ ve's-Sünneti Fihâ**, 100(H. No:1140). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.472(H. No:4658); Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.456. (Müslim'in şartına göre, Sahih'tir. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.I, s.8(H. No:11); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XXIII, s.230(H. No:432); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.3(H. No:4064).

⁵⁸² Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:415).

⁵⁸³ İbn Mâce, **İkameti's-Salâ ve's-Sünneti Fihâ**, 100(H. No:1142). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.I, s.4(H. No:3561).

⁵⁸⁴ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.VIII, s.256(H. No:7998).

⁵⁸⁵ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.IX, s.286(H. No:9442).

⁵⁸⁶ Celâluddîn es-Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, C.XIV, b.y: t.y, s.179(H. No:14071).

⁵⁸⁷ Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, C.XX, s.497(H. No:22729); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.35(H. No:4120).

⁵⁸⁸ İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.34(H. No:4119).

⁵⁸⁹ Tirmizî, **Salât**, 320(H. No:432). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih, Elbânî, Sahih, olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C.II, s.6(H. No:4506). (Şuayb el-Arnâvût, Şeyhanın şartlarına göre Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.IX, s.404(H. No:7069).

⁵⁹⁰ İbn Mâce, **İkameti's-Salâ ve's-Sünneti Fihâ**, 111(H. No:1164). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁵⁹¹ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 15(H. No:1303). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.189(H. No:3164); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XII, s.12(H. No:12323); Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, C.VI, s.34(H. No:4118).

“Resûlullah(s.a.v), akşam namazından sonraki sünnette ve sabah namazından önceki sünnette “Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini” okuduğunu yirmi defa işittim.”⁵⁹²

3.Mezheplere Göre Akşam Namazının Son Sünnetinin Hükümü

Hanefilere göre, müekked sünnetlerden ikisi akşam namazının farzından sonra kılınan iki rekâtlık namazdır.⁵⁹³ Hanefilerin delilleri, Hz. Aişe,⁵⁹⁴ Ümmü Habîbe⁵⁹⁵ ve İbn Abbâs’tan gelen rivayetlerin yanında Cübeyr’den gelen: “Akşam namazından sonraki iki rekâtı terk edersem korkarım ki günahlarım bağışlanmaz.” rivayetleridir.⁵⁹⁶

Bir görüşe göre, sabahın sünnetinden sonra en kuvvetli sünnet namazdır.⁵⁹⁷

Mâlikî mezhebinde, mekruh vakitlerden olmadığı için akşam namazının farzından sonra kılınan namazın varlığı kabul edilmekle birlikte⁵⁹⁸ hükmü ve rekât sayısı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Sünnet⁵⁹⁹ olduğunu söyleyenlerin yanında müstehab⁶⁰⁰ olduğunu ileri sürenler de vardır.

Rekât sayısı konusunda iki sayısı⁶⁰¹ genel olarak kabul olmasının yanında daha fazla sevab almak isteyenlerin yirmi rekâta⁶⁰² kadar kılabilceğini söyleyenler de vardır. Bu görüş sahiplerinin delili Hz. Aişe’den rivayet edilen “Kim akşamın farzından sonra yirmi rekât kılsa Allah, ona Cennette bir ev bina eder.”⁶⁰³ hadisidir. Bu namazın iki rekât olduğunu söyleyenlerle sünnet ve müstehab olduğunu söyleyenlerin delilleri aynıdır. Bu görüş sahipleri arasında aynı hadislere bakarak rekât sayısı konusunda fikir birliği sağlanmış olsa da delalet konusunda farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Rekât sayısını ifade eden eden hadisler, deliller kısmında zikredilmiştir.

⁵⁹² Tirmizî, **Salât**, 319(H. No:431). (Tirmizî, Hadisin, Garib, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkameti’s-Salâ ve’s-Sünneti Fihâ**, 112(H. No:1166). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.43(H. No:5074); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.VI, s.52; Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.X, s.141(H. No:10251).

⁵⁹³ Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdulcelîl el-Merğînânî, **Bidayetü’l-Mübtedî fî Fıkhı İmâm Ebî Hanîfe**, C.I, Kahire: t.y, s.20; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.285; Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.45; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.284; Semerkandî, **Tuhfetü’l-Fukahâ**, C.I, s.195; Râzî, **Tuhfetü’l-Mulûk**, C.I, s.77.

⁵⁹⁴ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:414).

⁵⁹⁵ Semerkandî, **Tuhfetü’l-Fukahâ**, C.I, s.195.

⁵⁹⁶ İbn Mâce, **el-Muhîtu’l-Burhânî**, C.II, s.161; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.284.

⁵⁹⁷ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.112; Zeylâî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.172.

⁵⁹⁸ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.66.

⁵⁹⁹ İbn Cüzey, **el-Kavânînu’l-Fıkhiyye**, C.I, s.33.

⁶⁰⁰ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.66; Ezherî, **es-Semeru’d-Dânî**, s.135; Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.393; Nefrâvî, **el-Fevâkihu’d-Devânî**, C.I, s.511.

⁶⁰¹ Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.393; Nefrâvî, **el-Fevâkihu’d-Devânî**, C.I, s.511; Ruğaynî, **Mevâhibu’l-Celîl**, C.II, s.371.

⁶⁰² Nefrâvî, **el-Fevâkihu’d-Devânî**, C.I, s.511.

⁶⁰³ Tirmizî, **Salât**, 321(H. No:435). (Tirmizî, Hadisin, Garib, Elbânî, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

İmâm Malik, en güçlü sünnetler içerisinde Vitir ve sabahın sünnetinden sonra geldiğini söyler.⁶⁰⁴ Mezhebin genel görüşüne aykırı olarak İbn Celâb, en güçlü sünnet olduğunu söyler.⁶⁰⁵

Hiz. Peygamber'in sünneti olarak sabah namazın sünnetinde olduğu gibi sırasıyla Kafirun ve İhlas sûrelerinin okunması sünnettir.⁶⁰⁶

Şâfiî mezhebinde, akşam namazının farzından sonra kılınan namazın hem hükmü hem rekât sayısı konusunda fikir birliği sağlanmıştır.

Şâfiî mezhebinde farzlara bağlı revâtib sünnetler Vitir namazı hariç on rekâttır. Bunlardan ikisi,⁶⁰⁷ akşamın son sünnetidir.⁶⁰⁸ Sünnet olarak, müekked sünnettir⁶⁰⁹ ve acele kılınması, mendub görülmüştür. Bu namazın varlığını kabul eden diğer mezhepler gibi sırasıyla Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin okunması sünnettir.⁶¹⁰

Akşam namazının son sünnetinin varlığı konusunda delil olarak ileri sürülen hadisler başta İbn Ömer'in Hiz. Peygamberle bu namazı kıldığını dair gelen rivayet⁶¹¹ olmak üzere Huzeyfe b. Yemân'dan gelen rivayettir.⁶¹²

Hanbeli mezhebinde, münferid kılınan günlük nâfile namazlar mueyyen ve mutlak nâfileler şeklinde sınıflandırılmıştır.⁶¹³ Muayyen nâfilelere de, farzlara bağlı olanlar ve olmayanlar şeklinde iki kısma ayrılmış, birinci kısımda on, ikinci kısımda, yirmi rekât namazdan söz edilmiştir.

Bu durumda bu vakte bağlı olarak kılınan nâfileler, biri müekked olarak iki⁶¹⁴ diğer ise gayr-i müekked olarak dört rekâttır.⁶¹⁵ İki rekât müekked sünnetin delili İbn Ömer'den gelen “Resûlullah ile on rekât kıldım. Bunların ikisi akşamın farzından sonraki iki rekâtlık namazdır.” hadisidir.⁶¹⁶ Dört rekâtli gayr-i müekked sünnetin varlığına delil olarak Tirmizî'de

⁶⁰⁴ İbn Abdilber, **el-Kâfî**, C.I, s.260.

⁶⁰⁵ Karâfî, **ez-Zehîre**, C.II, s.404.

⁶⁰⁶ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.79

⁶⁰⁷ Mâverî, **el-Hâvî'l-Kebîr**, C.II, s.653; Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83.

⁶⁰⁸ Şîrbînî, **el-İknâ**, C.I, s.115; Râfî, **eş-Şerhu'l-Kebîr**, C.IV, s.210; İbrâhîm Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî Ebû İshâk, **et-Tenbîh fî Fıkh'ş-Şâfiî**, Tah. Ahmed Haydar, Beyrut: Alemlü'l-Kütüb, h.1403/m.1982, s.34.

⁶⁰⁹ Şîrbînî, **el-İknâ**, C.I, s.115.

⁶¹⁰ Abdullah Abdurrahmân el-Hadramî, **el-Mukaddimetü'l-Hadramî**, Tah. Mâcid el-Hamevî, Dimeşk: Dâru'l-Mutehaddide, h.1413/m.1992, s.87; Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâne**, C.I, s.142.

⁶¹¹ Nevevî, **el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb**, C.IV, s.7; Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.87.

⁶¹² Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâne**, C.I, s.142.

⁶¹³ Buhûtî, **Keşşâfu'l-Knâ**, C.I, s.422; İbn Kudâme, **Muğnî**, C.I, s.799.

⁶¹⁴ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.146; İbn Useymin, **eş-Şerhu'l-Mumtî**, C.IV, s.28; İbn Muflih, **el-Mübdi**, C.II, s.17; İbn Kudâme, **Muğnî**, C.I, s.798.

⁶¹⁵ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.146; Buhûtî, **er-Ravdu'l-Murebbî**, C.I, s.86; Şînkîfî, **Şerhu Zâdi'l-Müstekni**, C.IV, s.8.

⁶¹⁶ Buhûtî, **er-Ravdu'l-Murebbî**, C.I, s.86.

geçen “Kim bir günde yirmi rekât kılsa Allah, ona Cennette bir ve bina eder.”⁶¹⁷ hadisini getirirler.

Bu iki görüşün yanında altı rekât olduğunu söyleyen mezhep âlimleri de bulunmaktadır.⁶¹⁸ Bu görüşün delili, Ebû Hureyre’den gelen “Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Kim akşam namazından sonra kötü bir şey konuşmadan altı rekât namaz kılsa on iki yıllık ibadete denk kabul edilir.’”⁶¹⁹ Ancak bu rivayet ileride zikredelecek olan Evvâbîn namazı hakkında delil olarak kullanılan hadislerden birisidir.

Şâfiîlerde olduğu gibi sırasıyla Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumak sünnettir.⁶²⁰

Hükmü ve delillendirmeleri mezheplerce farklılık arz etse de meşruiyeti sünnetle sabit bir namazdır.

H. Yatsı Namazının İlk Sünneti

Bu bölümde yatsı namazının ilk sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Yatsı namazının farzından önce kılınan iki veya dört rekâtı namazdır.

2.Meşruiyeti

Yatsı namazının ilk sünnetine ilişkin hadis kaynaklarında çokça rivayet bulunmasa da bazı mezheplerce bu az sayıdaki hadislerle dayanarak varlığı ve meşruiyeti delillendirilmeye çalışılmıştır.

Yatsı namazının ilk sünnetiyle ilgili kaynaklarda geçen bazı rivayetler ve sıhhatlarına ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Hz. Aişe’den:

“Resûlullah(s.a.v),yatsı namzının farzından önce ve sonra dört rekât kıları sonra yatardı.”⁶²¹

2.Abdullah b. Muğaffel Hz. Peygamber’den şöyle rivayet etmiştir:

“Resûlullah(s.a.v), iki defa ‘İki ezân arasında namaz, iki ezân arasında namaz’ dedikten sonra üçüncüde dileyen kılsın dedi.”⁶²²

⁶¹⁷ Tirmizî, Salât, 321(H. No:435). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶¹⁸ Merdâvî, el-İnsâf, C.II, s.128; İbn Muflih, el-Mübdî’,C.II, s.371.

⁶¹⁹ Tirmizî, Salât, 321(H. No:435). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶²⁰ Haccâvî, el-İknâ’, C.I, s.146; Buhûtî, er-Ravdu’l-Murebbî’, C.I, s.86; İbn Kudâme, Muğnî, C.I, s.798.

⁶²¹ Zuhaylî, el-Fıkhü’l-İslamî, C.II, s.227; Cezîrî, el-Fıkhü ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a, s.505.

3.Mezheplere Göre Yatsı Namazının İlk Sünnetinin Hükümü

Hanefî mezhebinde yatsı namazının ilk sünneti ğayr-i müekked sünnet olarak dört rekât kılınır.⁶²³ Diğer mezheplerle kıyaslandığında bu namazın varlığı ve hükümleri en net çizgilerle belirlenmiş olan mezhep görünümündedir.

Ğayr-i müekked olarak nitelendirilmesinin nedeni hadislerde farzlara bağlı revâtib sünnetler zikredilirken bu vakitte kılınması istenen müekked bir revâtib namazdan söz edilmemesidir. Ancak bu vakitte dört rekât olarak namaz kılmak güzel görülmüştür. Diğer bir ifadeyle müstehab⁶²⁴ yani mendubdur.⁶²⁵ Hanefîlerde ğayr-i müekked sünnet yerine müstehab ve mendub ifadeleri kullanılmaktadır.⁶²⁶ Yatsı namazı, öncesinde ve sonrasında nâfile kılınması itibariyle öğle namazına benzemektedir.⁶²⁷ Bu bilgiler ışığında her ne kadar az sayıda hadiste geçse de bu vakitte namaz kılmak (müekked) sünnet nitelikli bir bağlayıcılık değil, hem sevap elde etmek hem farza bir hazırlık kabilinden tercihe bağlı kılınması güzel/müstehab görülmüş bir namazdır.

Bu arada şunu zikretmek yerinde olacaktır. Bu namazın mezhepte ğayr-i müekked/müstehab olarak kabul edilmesi bunun sünnete dayanmayan ve farza bağlı olmayan bir namaz olduğu anlamına gelmemektedir. Hüküm olarak bu kadar aşağıda tutulması diğer sünnet namazlarla kıyaslandığında hadislerde fazla geçmemesi ve delaletinin çok güçlü olmamasına bağlanmış olabilir.

Mâlikî mezhebi kaynaklarında bu vakitte kılınacak müeyyen bir sünnet veya nâfile namazdan söz edilmez. Yatsı namazıyla ilişkilendirilebilecek belli bir namaz olmasa da “*İki ezân arasında namaz vardır*” gibi genel nitelikli hadisifadelerinden yola çıkarak isteyen bu vakitte farzdan önce namaz kılabilceği ifade edilmiştir.

Bu vakitte belli bir namazın varlığına ilişkin olarak başta İmâm Mâlik olmak üzere mezhebin âlimleri tarafından herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.⁶²⁸

Şâfiî mezhebinde bazı kaynaklarda sünnet ve müstehabın mezhepte aynı anlamda kullanıldığı dikkate alındığında yatsının farzından önce kılınan iki rekât⁶²⁹ müstehab⁶³⁰ diğer bir ifadeyle

⁶²² Buhârî, **Tatavvu**, 11(H. No:1128); İbn Mâce, **İkameti's-Salât ve's-Sünneti Fîha**, 110(H. No:1162). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.474(H. No:4670); İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.IV, s.426(H. No:1559). (Şuayb el-Arnâvût, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶²³ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.161.

⁶²⁴ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.45; İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.54; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.286; Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.285; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar**, C.II, s.13.

⁶²⁵ Zeylaî, **Tebyînu'l-Hakâik**, C.I, s.172.

⁶²⁶ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.168.

⁶²⁷ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.54; Zeylaî, **Tebyînu'l-Hakâik**, C.I, s.172.

⁶²⁸ Sâvî, **Bilûğati's-Sâlik**, C.I, s.266; Ruğaynî, **Mevâhibu'l-Celîl**, C.II, s.370.

ğayr-i müekked sünnet namaz vardır. Bu görüşün delili “İki ezân (ezân ve kamet) arasında namaz vardır.” hadisi⁶³¹ ve Buveytî’nin İmâm Şâfi’den rivayetinde “Resûlullah... yatsı namazının farzından önce iki rekât kıları.”⁶³² hadisidir. Daha önce geçtiği üzere birinci rivayetin devamında “dileyen kimse için(kılsın)” ifadesine bakarak bu namazın müekked namazlardan olmadığı söylenmiştir.⁶³³

Hanbeli mezhebi kaynaklarında bu vakitte kılınacak bir namazın varlığı, hükmü ve rekât sayısı ile ilgili doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Sadece, kerahat vakitleri dışında rekât sayısı belirtilmeden kişinin dilediği kadar namaz kılabilceği hükmü, genel nitelikli olarak konuyla ilişkilendirilebilecek tek bilgidir.⁶³⁴ Bu da her ne kadar bu vakitte revâtib bir sünnet olmasa da farza hazırlık niteliğinde farzdan önce namaz kılınabileceğini, bunda bir beis olmadığını göstermektedir.

Buraya kadar zikredilen bilgile bu namazın meşruiyetini ortaya koymaktadır.

I. Yatsı Namazının Son Sünneti

Bu bölümde yatsı namazının son sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Yatsı namazının farzından sonra Vitir namazından önce kılınan namazdır. Mezhepler arasında varlığı konusunda bir ihtilâf bulunmamakla beraber rekât sayısı ve hükmü konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

2.Meşruiyeti

Farzlara bağlı diğer nâfile/sünnet namazlarda olduğu gibi yatsı namazının son sünneti konusunda da hadisler ön planda yer alır.

Yatsı namazının son sünnetine ilişkin hadis kaynaklarında yer alan bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmelerden bazıları şöyledir:

1.İbn Ömer’den Hz. Peygamber’in bir günlük nâfile namazlarının anlatıldığı rivayette

⁶²⁹ Râfi, *eş-Şerhu’l-Kebîr*, C.IV, s.217.

⁶³⁰ Nevevî, *el-Mecmû’*, C.IV, s.9.

⁶³¹ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.248; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esnâ’l-Metâlib*, C.I, s.202; Şirbînî, *el-İknâ’*, C.I, s.115.

⁶³² Mâverdî, *el-Hâvî’l-Kebîr*, C.II, s.653.

⁶³³ Nevevî, *el-Mecmû’*, C.IV, s.9.

⁶³⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.256.

“Ben Resûlullah(s.a.v), ile on rekât(nâfile) kıldım. Bunlardan ikisi yatsı namazından sonraki iki rekâttır.”⁶³⁵ buyurulur.

2.İbn Abbâs’tan:

“Ben ve (Resûlullah’ın hanımı) teyzem Meymûne’nin evinde kaldım. Resûlullah(s.a.v), yatsı namazını kıldıktan sonra evine geldi. Dört rekât namaz kıldıktan sonra uyudu.”⁶³⁶

3.Ümmü Habîbe’den:

“Resûlullah(s.a.v), -Kim günde on iki rekât(nâfile) kılsa Allah, ona Cennette bir ev bina eder. Bunlardan ikisi yatsı namazının farzından sonraki iki rekâttır.”⁶³⁷ Bu rivayet Ebû Hureyre⁶³⁸ ve Hz. Aişe’den de nakledilmiştir.⁶³⁹ Ebû Hureyre’den gelen bir başka rivayette “Farzlardan hariç”⁶⁴⁰ şeklinde gelir.

4.Enes’ten: Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu:

“Yatsının farzından sonraki dört rekât Kadir gecesinde kılınan dört rekât namaz gibidir.”⁶⁴¹

5.Ebû Hureyre’den:

“Resûlullah bana on rekât namaz kılmayı tavsiye etti. İkisi yatsıdan sonraki iki rekâttır.”⁶⁴²

6.Ebû Umâme’den:

“Ben Resûlullah(s.a.v), ile birlikte on yıl boyunca namaz kıldım. Bir günde on rekât (nâfile) kıları. İki rekâtı yatsıdan sonraki namazdır.”⁶⁴³

7.İbn Zubeyr’den:

“Resûlullah(s.a.v), yatsı namazının farzından sonra dört rekât kıları.”⁶⁴⁴

8.Şüreyh b. Hânî anlatıyor:

⁶³⁵ Buhârî, **Tatavvu**, 1(H. No:1112); Tirmizî, **Salât**, 320(H. No:433). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II. s.471(H. No:4650); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu’lu’u ve’l-Mercân**, C.I, s.207; İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.3(H. No:4064); İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.207(H. No:2454). (Şuayb el-Arnâvût, Hadisin, Buhârî’nin şartına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C.II, s.6(H. No:4506). (Şuayb el-Arnâvût, Şeyhanın şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶³⁶ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II. s.85(H. No:4685); Dârimî, **Sünen**, C.I, s.309(H. No:1255). (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin, muttefekun aley olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶³⁷ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:415). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.I, s.8(H. No:11); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIII, s.231(H. No:435); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.777(H. No:21363).

⁶³⁸ Suyûtî, **Cem’u’l-Cevâmi**, C.I, s.23432(H. No:550).

⁶³⁹ Tirmizî, **Salât**, 306(H. No:414). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.5(H. No:4065); İbn Mâce, **İkameti’s-Salâ ve’s-Sünneti Fihâ**, 100(H. No:1140). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.776(H. No:21360). (Ahmed Şâkir, Hadisin, Hasen veya Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶⁴⁰ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.V, s.255(H. No: 5243).

⁶⁴¹ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.III, s.141(H. No:2733); Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, C.IV, s.209(H. No:3073); Suyûtî, **Cem’u’l-Cevâmi**, C.I, s.3370(H. No:35).

⁶⁴² Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.IV, s.41(H. No:3561).

⁶⁴³ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.VIII, s.256(H. No:7998).

⁶⁴⁴ Mâlik b. Enes, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, C.I, s.260(H. No:171).

*“Aişe’ye Resûlullah’ın namazını sordum. Şöyle cevap verdi: -Resûlullah, yatsı namazını kılar sonra yanıma geldiğinde, dört veya altı rekât(daha nâfile namaz) kılardı.”*⁶⁴⁵

9.Abdullah b. Şefik anlatıyor:

*“Aişe’ye Resûlullah’ın namazından sordum. O da: -Resûlullah(s.a.v), yatsıdan sonra iki rekât kılardı, dedi.”*⁶⁴⁶

10.Ka’b’dan Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim yatsıdan sonra dört kılsa her rekâtında kıraat yapar ve rukû’ ve secdelerini güzel yapsın. Onun mükâfatı Kadir gecesinde kılınan namaz gibidir.”*⁶⁴⁷

3.Mezheplere Göre Yatsı Namazının Son Sünnetinin Hükümü

Hanefî mezhebinde yatsı namazının farzından sonra kılınan sünnet namazının varlığı genel anlamda kabul edilmekle birlikte özellikle rekât sayısı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Ebû Dâvud’da yer alan Şüreyh b. Hânî’den gelen Hz. Peygamber’in yatsı namazının farzından sonra dört rekât namaz kıldığına dair rivayet,⁶⁴⁸ ayrıca İmâm Kerhî’nin de delil olarak kullandığı⁶⁴⁹ İbn Ömer’den gelen, yatsının farzından sonra kılınan dört rekâtın Kadîr gecesinde kılınan dört rekât namaza denk olduğuna dair rivayet⁶⁵⁰ ve Hz. Aişe’den Hz. Peygamber’in yatsının farzından sonra kıldığı dört rekâtın uzunluğunu anlattığı rivayet⁶⁵¹ esas alınarak yatsının son sünnetinin dört rekât olduğu görüşü mezhepteki görüşlerden birisidir. Ancak İbn Ömer’den Sahih yolla gelen rivayetler delil getirilerek dört rekât halinde sünnet olmadığı söylenmiştir.⁶⁵²

Bu namazın hükmü ve rekât sayısına ilişkin, Hz. Peygamber’in bu vakitte sürekli namaz kıldığına dair bir naklin gelmediği ileri sürülerek bu vakitte namaz kılmanın sünnet olmadığı; ancak yapıldığında güzel bir işlenmiş olacağını söyleyenlerin yanında mezhebin otorite isimlerinden gelen nakillere bakıldığında bu namazın İmâmeyn’e göre, iki rekât, Ebû Hanîfe’ye ise daha faziletli olarak dört rekât olduğu ifade edilmiştir.⁶⁵³ İki rekât olduğu görüşü günlük kılınan nâfilelerin on veya on iki rekât olduğuna dair rivayetlere dayandırılır.⁶⁵⁴

⁶⁴⁵ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 16(H. No:1305). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶⁴⁶ Tirmizî, **Salât**, 322(H. No:436). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶⁴⁷ Dârekutnî, **Sünen**, C.II, s.86(H. No:6).

⁶⁴⁸ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.54.

⁶⁴⁹ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I,s.285.

⁶⁵⁰ İbn Mâze, **el-Muhîtu’l-Burhânî**, C.II, s.161; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I,s.285.

⁶⁵¹ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.290; İbn Mâze, **el-Muhîtu’l-Burhânî**, C.II, s.159.

⁶⁵² İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.54.

⁶⁵³ İbn Mâze, **el-Muhîtu’l-Burhânî**, C.II, s.161-162; Kâsânî, **Bedâi’**, C.I,s.284.

⁶⁵⁴ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I, s.284; Zeylaî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.87.

Daha önce geçen dört kılındığında Kadîr gecesinde kılınan dört rekâta eşit olması, birinci rekâta Fatîha'dan sonra üç kez Ayete'l-Kürsi, diğer rekâtlarda sırasıyla Fatîha'dan sonra İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerinin okunması kaydına bağlanmıştır.⁶⁵⁵

Sonuç itibariyle, mezhepte yatsı namazının son sünnetinin rekât sayısı ve hükmü, özetle iki rekât şeklinde kılındığında revâtib müekked sünnet,⁶⁵⁶ dört rekât olarak kılınırsa ğayr-i müekked diğer bir ifadeyle müstehab⁶⁵⁷ yani fazilettir.⁶⁵⁸

Mâlikî mezhebi kaynaklarında hakkında çok fazla bilgi yer almasa da yatsı namazının son sünneti mezhebin nâfile sınıflandırmasında mendub hükmünde fazilet namazlar kısmında yer alır.⁶⁵⁹

Ümmü Habîbe'den gelen, bir günde kılınan on iki rekât namaza ilişkin rivayet buna delil olarak getirilir.⁶⁶⁰ Bu vakitte kılınan namazın varlığı ve iki rekât olduğu konusunda mezhepte hemen hemen fikir birliği sağlanmış durumdadır.⁶⁶¹ Ancak İbn Kâsım'dan gelen bir görüşe göre, İmâm Mâlik'in bazı vakitlerde rekât tayininde bulunmadığı, bu vakitlerden biri de yatsının farzından sonraki vakittir.⁶⁶²

Şâfiî mezhebinde bir günde kılınan on rekâtlık müekked sünnetten iki rekâtı yatsı namazının farzından sonra kılınan namazdır.⁶⁶³ Buhârî ve Tirmizî de geçen İbn Ömer'den gelen rivayet bu görüşün delilidir.⁶⁶⁴ Cemaatle kılınmayan revâtib sünnet⁶⁶⁵ ve iki rekât olduğu konusunda herhangi bir farklılık mezhep içerisinde bulunmamaktadır.⁶⁶⁶

Hanbeli mezhebinde yatsı namazından sonra kılınan iki çeşit namaz vardır. Birincisi, bir günde kılınan on veya on iki rekât revâtib sünnetlerden iki rekâtı yatsı namazından sonra

⁶⁵⁵ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar**, C.II, s.28.

⁶⁵⁶ Damad Efendi Abdurrahmân b. Muhammed Süleymân el-Kelîbûlî, **Mecmeu'l-Enhur fî Şerhi Multekâ'l-Ebhur**, Tah. Halîl İmrân el-Mensûr, C.I, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998, s.195.

⁶⁵⁷ İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.448.

⁶⁵⁸ İbnü'l-Humâm, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, C.I, s.444.

⁶⁵⁹ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslamî**, C.II, s.238.

⁶⁶⁰ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.327.

⁶⁶¹ Ruġaynî, **Mevâhibu'l-Celîl**, C.II, s.371.

⁶⁶² Malik, **el-Müdevven**, C.I, s.188.

⁶⁶³ Şirbînî, **el-İknâ'**, C.I, s.115; Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.202; Ebû İshâk Şirâzî, **et-Tenbîh**, C.I, s.34; Râfî, **eş-Şerhu'l-Kebîr**, C.IV, s.213.

⁶⁶⁴ Nevevî, **el-Mecmû'**, C.IV, s.7; Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâne**, C.I, s.246.

⁶⁶⁵ Şirâzî, **el-Mühezzeb**, C.I, s.83.

⁶⁶⁶ Gazzâlî, **el-Vasît**, C.II, s.208; Muhammed el-Hatîb eş-Şirbînî, **Muġnî'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc**, C.I, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.220; Remlî, **Nihayetü'l-Muhtâc**, C.II, s.108.

kılınan sünnet namazdır.⁶⁶⁷ İki rekât revâtib müekked sünnet olduğunun delili İbn Ömer'den gelen rivayettir.⁶⁶⁸

Mezhepte bu vakitte kılınan diğer bir namaz çeşidi, dört rekât şeklinde ğayr-i revâtib sünnet namazdır.⁶⁶⁹ Bu namazın delili, Şureyh b. Hâni'den gelen rivayettir.⁶⁷⁰

Mezhepte, bir günde kılınan on ya da on iki rekâtlık revâtib sünnetler herhangi bir nedenle kılınamazsa kaza edilmeleri sünnettir. Bu namazlardan biri de yatsının farzından sonra kılınan iki rekât namazdır.⁶⁷¹

Bu namazın varlığı hadislerle sabit olmuştur.

J. Cuma Namazının İlk Sünneti

Bu bölümde Cuma namazının ilk sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Cuma namazının farzından önce kılınan, rekât sayısı ve hükmü konusunda mezhepler arasında farklılık bulunan namazdır.

2.Meşruiyeti

Cuma namazının ilk sünneti konusunda hadislerde çokça rivayet yer almaktadır.

a.Sünnet

Hadis kaynaklarında Cuma namazının ilk sünneti ile ilgili bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Rekât sayısı ile ilgili Hz. Ali'den gelen rivayet şöyledir:

“*Resûlullah(s.a.v), Cumanın farzından önce ve sonra dört rekât namaz kılıyordu.*”⁶⁷²

2.İbn Abbâs'tan rekât sayısı ile ilgili rivayet şöyledir:

“*Resûlullah(s.a.v),Cumanın farzından öncetek selamla dört rekât kılardı.*”⁶⁷³ Hadisin râvilerinden İbn Abbâs hakkında olumsuz değerlendirmeler yapılmamış olursa da hadisin

⁶⁶⁷ Buhûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ*, C.I, s.422; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.798; İbn Useymîn, *eş-Şerhu'l-Mumtî*, C.XXVIII, s.28; İbn Muflih, *el-Mübdî*, C.II, s.17; Harrânî, *el-Muharrer*, C.I, s.88; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.86.

⁶⁶⁸ Makdisî, *el-Udde Şerhu'l-Umde*, C.I, s.80; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.86; Şinkîfî, *Şerhu Zâdi'l-Müstekni*, C.LIV, s.4.

⁶⁶⁹ Haccâvî, *el-İknâ*, C.I, s.147; Merdâvî, *el-İnsâf*, C.II, s.128; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.87.

⁶⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.799.

⁶⁷¹ Şinkîfî, *Şerhu Zâdi'l-Müstekni*, C.LIV, s.1.

⁶⁷² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, C.II, s.172(H. No:1617).

râvilerinden Atiyye'nin âlimlerin ittifâkıyla zayıf, İbn Velîd ve Haccâc'ın müdellis, Mübeşşir b. Ubeyd'in yalancı olduğu söylenmiştir.

3.İbn Hacer'in İtrâf'ında İbn İdrîs'ten gelen bir rivayette şöyle buyrulur:

“Cuma namazının farzından önce namaz kıldığınızda dört rekât kılın; ancak acele bir işin olduğunda iki rekât kıl.”⁶⁷⁴

4.Câbir b. Abdullah şöyle anlatıyor:

“Resûlullah(s.a.v) Cuma günü insanlara hutbe okurken adamın biri mescide girdi. Resûlullah(s.a.v), ona ‘Namaz kıldın mı’ diye sordu. Adam, Hayır, cevabını verince Resûlullah(s.a.v), -İki rekât namaz kıl’ dedi.”⁶⁷⁵

b.Eser

1.Rekât sayısı ile ilgili Abdurrahmân es-Sülemî'den: “Abdullah İbn Mesûd, Cumanın farzından önce ve sonra dört rekât namaz kılmamızı emretti.”⁶⁷⁶

2.Nâfi'den: “İbn Ömer, Cumadan önce namazı uzatıyordu. Namazdan sonra evinde iki rekât kılıyordu.”⁶⁷⁷ Ebû Dâvud'da “Resûlullah böyle yapıyordu” ifadesi yer alır.⁶⁷⁸

3.İbn Cüreyc'den: “Atâ'ya dedimki, Duyduğuma göre, Cuma namazından önce on iki rekât namaz kılıyorsun. Bu konuda sana ulaşan bir bilgi var mı? O da bana şöyle dedi Bana, Ümmü Habîbe'nin Anbese b. Ebî Süfyân'a ‘Resûlullah'ın bir günde farzların dışında on iki rekât namaz kılana Allah'ın Cennette bir ev bina edeceğini’ söylediği haberi ulaştı.”⁶⁷⁹

4.Şerîk, Amr b. Osman'dan şöyle rivayet eder: “Ömer b. Abdulazîz, Cumanın farzından önce on rekât kıl, dedi.”⁶⁸⁰

3.Mezheplere Göre Cuma Namazının İlk Sünnetinin Hükümü

Hanefilere göre, Cuma namazın ilk sünneti öğle namazının ilk sünneti gibi müekked sünnetler arasında yer alır.⁶⁸¹

⁶⁷³ Mâlik b. Enes Ebû Abdullah, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, C.II, s.71(H. No:295); İbn Mâce, **Kitâbu İkameti's-Salâ ve's-Sünneti Fihâ**; 94(H. No:1129). (Elbânî, Hadisin, cidden Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶⁷⁴ İbn Hacer, **İtrâf**, C.VII, s.172(H. No: 9121).

⁶⁷⁵ Buhârî, **Cuma**, 31(H. No:889).

⁶⁷⁶ Tirmizî, **Cumâ**, 376(H. No: 523); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.IX, s.301(H. No:9571).

⁶⁷⁷ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.240(H. No:6154).

⁶⁷⁸ Ebû Dâvud, **Salât**, 246(H. No:1138). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁶⁷⁹ Nesâî, **Kıyamu'l-Leyl ve Tatavvu'n-Nehâr**, 66(H. No:1794); İbn Esîr, **Câmi'u'l-Usûl**, C.VI, s.5(H. No:4066).

⁶⁸⁰ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, **Musannef İbn Şeybe**, Tah. Muhammed Avâne, C.II, b.y: Dâru'l-Kible, t.y, s.131.

⁶⁸¹ İbn Nuceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.81.

Ebû Hanîfe'ye göre, Cumanın ilk sünneti tek selamla dört rekâttır.⁶⁸² Bunun delili İbn Abbâs'tan gelen rivayettir.⁶⁸³ Ayrıca İbn Ömer'den gelen “*Resûlullah, Cumanın farzından önce dört rekât namaz kılıyordu*” şeklindeki rivayet bir başka delildir.⁶⁸⁴ İbn Mes'ûd ve İbn Ömer'in Cumanın farzından önce dört rekât namaz kıldıklarına dair nakiller Hanefîlerin diğer delilleri arasında yer alır.⁶⁸⁵

Hanefî mezhebinde Cumanın ilk sünnetinin öğlenin ilk sünnetine benzetilmiş olması hem rekât hem hükmü konusunda mezhebin görüşünün şekillenmesinde etkili olmuştur.

Mâlikî mezhebinde ise imam ve cemaat ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Eğer imam hutbe için minbere çıkmamış ise namaz kılması mendubdur; ancak rekât sayısı konusunda bir görüş zikredilmemiştir. İmâm, minbere çıktıktan sonra namaz kılmak mekruhtur, eğer imamın minbere çıkmasından önce nâfileye başlamış, nâfile kılarken imam hutbeye çıkarsa namazı kısa tutar. Cemaat için durum böyle iken imam için farzdan önce nâfile kılmak mekruh görülmüştür. Bu görüşlerine delil olarak, Hz Peygamber'in Cumanın farzından önce namaz kıldığına dair herhangi bir naklin olmadığını ileri sürmeleridir.⁶⁸⁶

Şâfiî mezhebinde Cumanın farzından önce kılınan sünnet namazın varlığı kabul edilmekle birlikte özellikle rekât sayısına ilişkin farklı değerlendirmeler vardır.

İmâm Şâfiî, Mâlikîlerin cemaat ve imam hakkındaki değerlendirmesine benzer bir görüş bildirir. İmâm Şâfiî, imamın bu vakitte nâfile namaz kılmasını uygun görmez; ancak mescide gelmeden önce kılmasında bir beis görmez. Cemaatın farzdan önce nâfilekılabileceğini söyler.⁶⁸⁷ Bu vakitte nâfile kılmanın meşruluğuna delil olarak “*İki ezân arasında namaz vardır*” hadisi getirilir.

İbn Mes'ûd'un Cumanın farzından önce dört rekât namaz kıldığına dair bir rivayetdelil getirilerek dört rekât olduğu ifade edilmiştir.⁶⁸⁸ Ancak daha önce zikredildiği gibi Cumanın farzından önce kılınan dört rekâtlık namazın iki rekâtı müekked sünnet diğer iki rekâtı gayri müekked sünnettir.⁶⁸⁹

Hanbelilere göre, Cumanın farzından önce kılınan dört rekâtlık namaz gayri müekked sünnettir.⁶⁹⁰ Bunun diğer bir anlamı, revâtib sünnet olmadığıdır.⁶⁹¹

⁶⁸² Serahsî, *el-Mebsût*, C.I, s.287; Şeybanî, *el-Huccet*, C.I, s.294; İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, C.II, s.144.

⁶⁸³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.53; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar*, C.II, s.13.

⁶⁸⁴ İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, C.II, s.162.

⁶⁸⁵ Zeylaî, *Tebyînu'l-Hakâik*, C.I, s.172.

⁶⁸⁶ Ezherî, *es-Semeru'd-Dânî*, s.240.

⁶⁸⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, C.I, s.234.

⁶⁸⁸ Şirbînî, *el-İknâ*, C.I, s.116; Zekeriyya el-Ensârî, *Esnâ'l-Metâlib*, C.I, s.140.

⁶⁸⁹ Şirbînî, *Muğnî'l-Muhtâc*, C.I, s.220

⁶⁹⁰ Haccâvî, *el-İknâ*, C.I, s.146

Dört rekât olduğuna delil olarak Hz. Peygamber'in bu vakitte dört rekât namaz kıldığı bunun yanında İbn Mes'ûd'un dört rekât namaz kıldığına dair rivayetlerdir.⁶⁹²

Cuma namazının farzından önce kılınan namaz hadislerle sabit bir namazdır.

K. Cuma Namazının Son Sünneti

Bu bölümde Cuma namazının son sünnetinin tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Genel anlamda mezhepler arasında kabul edilmekle beraber rekât sayısı ve hükmü konusunda mezhepler ve âlimler arasında farklı görüşlerin bulunduğu Cuma namazının farzından sonra kılınan namazdır.

2.Meşruiyeti

Cuma namazının son sünneti konusunda hadislerde çokça rivayet yer almaktadır.

Hadis kaynaklarında Cuma namazının son sünneti ile ilgili bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Sâlim'in babasından rivayetinde rekât sayısı ile ilgili rivayette şöyle zikredilir:

“Resûlullah ile birlikte Cumanın farzından sonra iki rekât namaz kıldım.” Beyhakî'de geçen şekli ise şöyledir: *“Resûlullah, Cumanın farzından sonra iki rekât namaz kılıyordu.”*⁶⁹³ Yine rekât sayısı ile ilgili olarak Âmir b. Dînâr'ın ez-Zuhrî'den rivayetinde şöyle denir: *“Resûlullah, Cumanın farzından sonra iki rekât kılıyordu.”*⁶⁹⁴

2.Ebû Hureyre'den gelen rivayet şöyledir:

*“Sizden biriniz Cumanın farzından sonra namaz kılacaksa dört rekât kılsın.”*⁶⁹⁵ Ebû Nu'aym'ın Müstahrec'inde *“Eğer kişinin acelesi varsa iki rekât kılsın”*⁶⁹⁶ şeklinde geçer.

3.İbn Ömer'den:

*“Resûlullah, Cumanın farzından sonra iki rekât namaz kılıyordu.”*⁶⁹⁷ İbn Ömer'den gelen bir başka rivayet şöyledir: *“Resûlullah ile birlikte Cumanın farzından sonra iki rekât namaz*

⁶⁹¹ Fevzân, *el-Mulehhasu'l-Fıkhî*, C.I, s.251

⁶⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.II, s.219; Buhâtî, *Keşşâfu'l-Kınâ*, C.I, s.424.

⁶⁹³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.III, s.239(H. No:6148).

⁶⁹⁴ Humeydî, *el-Cem'u beyne's-Sahihayni'l-Buhârî ve Müslim*, C.II, s.117.

⁶⁹⁵ Müslim, *Cuma*, 19(H. No:2074); Ebû Dâvud, *Salât*, 246(H. No:1135). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, C.VII, s.301(H. No:7558); Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.III, s.239(H. No:6150); Humeydî, *el-Cem'u beyne's-Sahihayni'l-Buhârî ve Müslim*, C.III, s.224; İbn Esîr, *Câmi'u'l-Usûl*, C.VI, s.38(H. No:4124).

⁶⁹⁶ Ebû Nu'aym, *Müstahrec* C.II, s.466; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, C.XXI, s.307(H. No:23952).

kıldım.”⁶⁹⁸ Yine İbn Ömer’den gelen bir rivayette ise “Resûlullah, Cumanın farzından sonra mescidde evine dönünceye kadar namaz kılmazdı. Evinde iki rekât kılardı.”⁶⁹⁹ buyrulur. İbn Ömer’le ilgili bir rivayet şöyledir “İbn Ömer, Cumanın farzından sonra iki rekât kılıyordu. Ona neden iki rekât kıldığı söylenince o, Resûlullah’ın böyle yaptığını söyledi.”⁷⁰⁰

Sahabe uygulamasına örnek ise şu rivayettir:

Ebû Abdurrahmân’dan: “Abdullah İbn Mes’ûd bize Cumanın farzından sonra dört rekât kılmamızı öğretiyordu. Daha sonra Hz. Ali, altı rekât kılmamızı söyledi, biz, bundan sonra altı rekât kılmaya başladık.”⁷⁰¹ Atâ, Ebû Abdurrahmân’ın önce iki sonra dört rekât olmak üzere altı rekât kıldığını söyledi.⁷⁰²

3.Mezheplere Göre Cuma Namazının Son Sünnetinin Hükümü

Hanefîlerde Cumanın son sünneti hakkında farklı görüşler vardır. Birincisi, Hanefî fukahasının çoğunluğuna göre, dört rekâttır. Buhârî’de yer alan Ebû Hureyre’den gelen rivayet bu görüşün esas delilidir. İkinci olarak, başta Ebû Yûsuf olmak üzere, önce dört sonra iki rekât kılınmak sûretiyle altı rekât olduğunu söyleyenler vardır.⁷⁰³ İmâm Muhammed’den gelen görüş ise her iki durumu içine alacak şekilde dört veya altı rekât olduğudur.⁷⁰⁴

Ebû Yûsuf, Hz. Ali’den gelen uygulamayı esas alır. Hatta önce dört rekât ile başlanmasını şöyle izah eder. İki rekât kılınan farzdan sonra rekât sayısı bakımından kendine benzeyen bir namaz olmasın diye dört ile başlanır. Ancak bu görüşe şu şekilde itiraz edilmiştir Cumanın farzı, aslında öğlenin farzı gibi dört rekâttır. İki rekâtı namaz şeklinde iki rekâtı hutbe şeklinde yerine getirilir, zira hutbe namaz gibidir.⁷⁰⁵ Ebû Yûsuf, farzdan sonra farzın rekât sayısı kadar namaz kılmanın uygun olmayacağına delil olarak Hz. Peygamber’in “*Namazdan sonra misli gibi namaz yoktur.*”⁷⁰⁶hadisini getirir. Aynı zamanda Ebû Yûsuf’un görüşünde Hz. Peygamber’in hem fiilî hem kavli sünnetinin yerine gelmiş olması nedeniyle ciddi manada

⁶⁹⁷ Buhârî, **Cuma**, 37(H. No:895); Tirmizî, **Cuma**, 376(H. No:523). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Salât**, 246(H. No:1134). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.427(H. No:1072). (Buhârî ve Müslim’in şartına göre, Sahih’tir. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.477(H. No:4684).

⁶⁹⁸ Buhârî, **Tatavvu**, 1(H. No:1112); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu’lu’u ve’l-Mercân**, C.I, s.207.

⁶⁹⁹ Buhârî, **Cuma**, 37(H. No:895); Müslim, **Cuma**, 19(H. No:2077); Mâlik b. Enes, **Muvatta Mâlik-Rivayetu Muhammed b. Hasan**, C.II, s.71(H. No:295); İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.3(H. No:4064).

⁷⁰⁰ İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.39(H. No:4125).

⁷⁰¹ Tirmizî, **Cuma**, 376(H. No:523). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.IX, s.309(H. No:9570).

⁷⁰² Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.IX, s.309(H. No:9570).

⁷⁰³ Damad Efendi, **Mecma’u’l-Enhur**, s.195; İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.53.

⁷⁰⁴ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.53.

⁷⁰⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.287.

⁷⁰⁶ İbn Abdilber, **et-Temhîd**, C.XIV, s.174.

destek bulduğu söylenebilir. Hem fiilî hem kavli sünneti, Hz. Peygamber'in, Cumanın farzından sonra dört kılmayı emretmesi kavli, iki rekât kılmış olması fiilî sünnetidir.⁷⁰⁷

Dört rekât olduğunu söyleyenler tek selamla kılınacağını, zira buna ne Ebû Hureyre'den gelen rivayette ne de İbn Mes'ûd'un Cumanın son sünnetini kılarken selamla ayırdığıyla ilgili bir naklin yer almamasını delil getirirler.⁷⁰⁸ Ebû Hanîfe, hocası Hammâd b. Süleymân kanalıyla İbrâhîm en-Nehâî'den naklinde Cumanın son sünnetinin öğlenin ilk sünneti gibi tek selamla kılınacağını söylemiştir.⁷⁰⁹ Bu görüşü destekleyen bir başka nakil, Süfyân es-Sevrî'den gelir. Süfyân es-Sevrî, hem İbrâhîm en-Nehâî'den gelen görüşü hem İbn Ömer'den daha önce geçen gündüz nâfilelerin tek selamla dört rekât kılınacağına dair rivayeti esas alarak Cumanın son sünnetinin tek selamla dört rekât olduğunu söyler.⁷¹⁰

Mâlikîler ise ilk sünnet gibi imamın farzdan sonra mescidde namaz kılmasını mekruh görür. Aynı şekilde ilk sünnetten farklı olarak cemaatin de farzdan sonra mescidde namaz kılmasını mekruh görür. Ancak imamın kılmasındaki kerahat daha şiddetlidir. İbn Abdusselam, kerahatin cemaatin çoğunun mescidde kaldığı zaman dilimi içindir, eğer cemaatin çoğunluğu mescidden ayrılmış ise kerahatlık kalkar, der. Kerahat, farzda imam, imama uyan ve bu vakitte namaz kılmanın vâcib olduğunu bilen kimseler içindir. Eğer kişi, bunun vâcib olmadığını bilerek kılsa mekruh olmaz.⁷¹¹

Mâlikî mezhebinde bu vakitte kılınmasının sünnet olduğuna dair müstakil bir namazdan söz edilmez. Mezhep kaynaklarında üzerinde durulan bir namazın olmaması mezhepte Cumanın son sünneti diye bir namazın olmadığını göstermektedir.

Şâfiî mezhebinde Cumanın son sünneti hem rekât sayısı hem müekked ve gayr-i müekkedlik konusunda öğlenin ilk sünneti gibi varlığı kabul edilen bir namazdır. Şâfiî mezhebinde bu vakitte kılınacak namaza ilişkin delillere bakıldığında bu namazın iki selamla kılınan dört rekâtlık namaz olduğu sonucuna varılır. Görüşlerine temel teşkil eden “İki ezân arasında namaz vardır.”, “Resûlullah, Cumanın farzından sonra iki rekât kılıyordu.”, “Sizden biriniz Cumanın farzından sonra namaz kılacaksa dört rekât kılsın.” ve “İbn Mes'ûd, Cumanın farzından sonra dört rekât namaz kılıyordu.” hadis ve rivayetleridir.⁷¹²

İmâm Şâfiî de Hz. Ali ve İbn Mes'ûd arasındaki ihtilâfta İbn Mes'ûd'un görüşünü tercih eder. Burada Hz. Ali'nin Cumadan sonra kılınacağını söylediği altı rekât namaz Hz. Ali'nin

⁷⁰⁷ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.285.

⁷⁰⁸ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.274; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.287; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar**, C.II, s.13.

⁷⁰⁹ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.275.

⁷¹⁰ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.275-276.

⁷¹¹ Nefrâvî, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.II, s.636; Adevî, **Hâşiyetü'l-Adevî**, C.I, s.481.

⁷¹² Zekeriyya el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.202.

“Resûlullah, ikinci namazı hariç her namazdan sonra iki rekât kıları.” nakline uygun düşmemektedir.⁷¹³

İki rekât olarak kılınacağına bir başka delili, mezhebin gündüz nâfilelerle ilgili temelini teşkil eden İbn Ömer’den gelen “Resûlullah ile Cumanın farzından sonra iki rekât kıldım” rivayetidir.⁷¹⁴

Cumanın son sünnetinin öğlenin ilk sünnetine benzetilmesi, hakkındaki hükümlerin şekillenmesinde etkili olmuştur.⁷¹⁵ Cuma namazı, öğle namazının bedeli olduğu için öğlenin sünnetlerinin rekât sayısı ve hükümlerine ait hususlar Cumanın sünnetleri için de geçerlidir. Bu durumda Cumanın son sünneti dört rekât olup iki rekâtı müekked sünnet, buna iki rekât daha eklediğinde bu iki rekât,ğayr-i müekked sünnettir.⁷¹⁶

Hanbeli mezhebinde Cumanın son sünneti genel kabule göre, en az iki en çok altı rekât olarak kılınır. İki rekât kılınmasına delil Hz. Peygamber’in farzdan sonra evinde iki rekât kıldığına dair rivayettir.

Altı rekât kılınmasına İbn Ebî Şeybe’nin Musannef’inde yer alan⁷¹⁷ Abdullah İbn Ömer’den gelen ve el-İrâkî’nin sahih kabul ettiği “Resûlullah, Cumanın farzından sonra altı rekât kılıyordu.” rivayeti delil olarak getirilir. Ayrıca İbn Ömer’in Mekke’ye gittiğinde önce iki rekât sonra dört rekât, Medine’ye geldiğinde ise iki rekât kılması şeklindeki uygulaması bu görüşün bir başka delilidir. Neden bu şekilde yaptığı sorulduğunda Hz. Peygamber’in böyle yaptığını söylüyordu.

Altı rekât görüşünün kabul edildiği yerde dört rekât da kabul edilmiş olunur. Dört rekât kılınabileceğine delil “Sizden biriniz cumanın farzını kıldıktan sonra dört rekât kılsın.” hadisidir.⁷¹⁸

Bu durumda Cumanın son sünneti iki, dört ve altı rekât şeklinde kılınabilir. İbn Teymiyye’ye göre, dört veya iki rekât kılınması kılındığı mahale ve içinde bulunulan duruma göre, değişir, der. Mescidde kılınırsa dört rekât evde kılınırsa iki rekât olarak kılınır.

Bir başka görüşe göre, kişi iki veya dört kılma konusunda muhayyerdir.

Bir diğer görüş, mutlak olarak dört rekât olduğudur. Dört rekât olduğunun izahı ise şöyledir Hz. Peygamber’e isnad edilen hem iki rekât kıldığına dair haber hemde dört rekât kılınmasını

⁷¹³ Şâfiî, **el-Ümm**, C.I. s.139.

⁷¹⁴ Nevevî, **el-Mecmû’**, C.III, s.492.

⁷¹⁵ Nevevî, **el-Mecmû’**, C.IV, s.9.

⁷¹⁶ Şirbînî, **Muğnî’l-Muhtâc**, C.I, s.220.

⁷¹⁷ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.II, s.132.

⁷¹⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.II, s.219; İbn Useymîn, **eş-Şerhu’l-Mumtî’**, C.V, s.37; Şinkîfî, **Şerhu Zâdi’l-Müstekni’**, C.LXXI, s.4.

emrettiğine dair haber vardır. Eğer fiilî sünnet ile kavî sünnet teâruz ettiğinde kavî sünnet esas alınır.

Altı rekât olduğunun izahı ise şöyledir Hz. Peygamber, evinde iki rekât kılmış, ashaba kavî olarak dört kılmasını emretmiş, bu şekilde ikisi fiilî dördü kavî yolla altı rekât kılınması gerektiği sonucu ortaya çıkar.⁷¹⁹

Cuman namazının farzı ile Cumanın son sünnetinin ya eve gitme ya da mescidde kelam ile arasının ayrılması istenmiştir. Bu talep beraberinde Cumanın son sünneti hakkında iki, dört ve altı rekât şeklinde farklı uygulamaların ve görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁷²⁰

Hanbeli mezhebinde Cumanın son sünnetinin iki rekâtı revâtib sünnettir.⁷²¹ Bundan fazla kılmak ise Hasen bir davranış olarak kabul edilmiştir.⁷²²

III. Gün İçerisinde Kılınan Nâfile Namazlar

Gün dendiğinde gece ve gündüzden oluşan yirmi dört saatlik zaman dilimi kastedilir. Bu zaman diliminin belirli zamanlarında kılınan bazı namazlar vardır. Bu namazlar, herhangi bir sebebe dayanmaksızın sadece konu olduğu vakte bağlı olarak kılınırlar.

Bu bölümde gün içerisinde kılınan sünnet/nâfile namazlar üzerinde durulacaktır.

A. İşrâk Ve Duhâ(Kuşluk) Namazı

Bu bölümde İşrak ve Duhâ namazlarının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Her ikisi de sabah namazının vaktinin ardından kerahat vakti çıkıp güneş doğmasını takip eden vakit ile zeval vaktine kadar geçen süre içerisinde kılınan Nâfilenamazlardır.

2.Meşruiyeti

Duhâ ve İşrâk namazları hakkında hadis kaynaklarında çokça rivayet yer almaktadır.

a.Sünnet

⁷¹⁹ İbn Useymîn, *eş-Şerhu'l-Mumtî*, C.V, s.37.

⁷²⁰ Makdisî, *el-Kâfî fî Fıkhı Ahmed b. Hanbel*, C.I, s.328; İbn Muflih, *el-Mübdî*, C.II, s.154; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.II, s.468.

⁷²¹ Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.II, s.467.

⁷²² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.II, s.219.

Hadis kaynaklarında Duhâ ve İsrâk namazları ile ilgili bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.İbn Abbâs'tan:

“Resûlullah(s.a.v), ben iki rekât Duhâ namazıyla emrolundum, siz ise bununla emrolunmadınız, buyurdu.”⁷²³

2.Ukbe b. Âmir'dan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Allah-u Teâlâ şöyle buyurdu:-Ey Âdemoğlu! Günün başında benim için dörtrekât namaz kıl, ben de günün sonunda seni affedeyim.”⁷²⁴

3.Muâz b. Enes'ten Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim sabah namazı çıktıktan sonra iki rekât Duhâ namazı kılincaya kadar namaz kıldığı yerde oturur ve hayırdan başka bir şey konuşmazsa o kişinin günahları denizköpüğü kadar da olsa bağışlanır.”⁷²⁵

Ebû Hureyre'den gelen rivayet ise “Kim, iki rekât Duhâ namazına devam ederse” şeklindedir.⁷²⁶

4.Ebû Hureyre'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Duhâ namazı, Allah'a çokça tövbe edenlerin namazıdır.”⁷²⁷

5.Ebû Hureyre'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Cennette bir kapı vardır, ismi Duhâdır. Kıyamet günü bir münâdî şöyle seslenir: Dünyada iken Duhâ namazına devam edenler nerede? Bu sizin kapınızdır. Allah'ın rahmetiyle oradan girin.”⁷²⁸

6.Enes'ten Resûlullah şöyle buyurdu:

“İki rekât Duhâ namazı Allah katında hac ve umre sevabına denktir.”⁷²⁹

7.Abdullah b. Yezîd'den Resûlullah şöyle buyurdu:

⁷²³ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu'ayb el-Arnâvût**, C.I, s.317(H. No:2918). (Şuayb el-Arnâvût, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21486).

⁷²⁴ Tirmizî, **Vitr**, 346(H. No:475). (Tirmizî, Hadisin, Garib, Elbânî ise Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21487).

⁷²⁵ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No: 1289). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler).Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21488).

⁷²⁶ Tirmizî, **Vitr**, 346(H. No:476); İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 187(H. No:1382). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.806(H. No:21501).

⁷²⁷ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21489).

⁷²⁸ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.V, s.195(H. No:5060); Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21490).

⁷²⁹ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21491).

*“Rabbime, ümmetime Duhâ namazının farz kılınıp kılınmadığını sordum. Rabbim, ‘O, meleklerin namazıdır. Ümmetinden dileyen onu kılar dileyen kılmaz. Kılacak olan ise güneş yükseldikten sonra kılar’, dedi”*⁷³⁰

8.Ukbe b. Âmir’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Duhâ namazında, önce Şems sûresini sonra Duhâ sûresini okuyunuz.”*⁷³¹

9.Ebû Büreyde’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“İnsanda üç yüz altmış eklem vardır. İnsanın, hergün her eklem için bir sadaka vermesi gerekir. Dedilerki, buna kim güç yetirebilir? Resûlullah: -Mesciddeki balgamı toğrağa gömersin, bu, sadakadır. Yolda sıkıntı veren şeyleri atarsın bu, sadakadır. Eğer sadaka yerine geçecek böyle şeyler bulamazsan iki rekât Duhâ namazı kılman sana yeter.”*⁷³²

10.Ebû Zer’den gelen rivayet ise şöyledir: Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Sizden herbirinizin bir eklemine karşılık bir sadaka vardır. Karşılaştığı kişiye selam vermesi sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırması sadakadır. Yolda zarar veren şeyleri uzaklaştırmak sadakadır. Eşiyle cimâ etmesi sadakadır. İki rekâtlık Duhâ namazı kılması bunların hepsi yerine geçer.”*⁷³³

Hadisin, Ebû Zer’den gelen diğer rivayeti ise şöyledir: Resûlullah şöyle buyurdu: *“Sizden herbirinizin bir eklemine karşılık bir sadaka vardır. Her bir namaz, sadakadır. Her bir oruç sadakadır, her bir hac sadakadır. Her bir tesbîh, sadakadır. Herbir tahmîd sadakadır. Her bir tekbîr, sadakadır. Resûlullah bu sâlih amelleri zikrettikten sonra şöyle dedi ‘İki rekât Duhâ namazı sizin için bunların hepsi yerine geçer.’”*⁷³⁴

11.Nuaym b. Hemmâr’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Allah-u Teâlâ şöyle buyurdu: -Ey Âdemoğlu! Sen gündüzün başlangıcında benden dört rekâtı esirgeme, ben de gündüzün sonunda senin ihtiyacına cevap vereyim veya günahlarını bağışlayayım.”*⁷³⁵

Ebû Derdâ’dan gelen rivayet, *“Benim için dört rekât kıl”* şeklindedir.⁷³⁶

12.Tirmizî’den Resûlullah şöyle buyurdu:

⁷³⁰ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.805(H. No:21492).

⁷³¹ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.805(H. No:21494).

⁷³² Ebû Dâvud, **Edeb**, 173(H. No: 5244). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.805(H. No:21497).

⁷³³ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No:1287). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷³⁴ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 13(H. No:1704). Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No:1288). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷³⁵ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.806(H. No:21498).

⁷³⁶ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.806(H. No:21499).

“Her kim Duhâ namazını dört kılsa kendisine Cennette bir ev bina edilir.”⁷³⁷ İbn Mes’ûd’dan gelen rivayet ise şöyledir: “Kim Duhâ namazını on rekât kılsa Allah ona Cennette bir ev bina eder.”⁷³⁸

13.Enes’ten Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim Duhâ namazını on iki rekât kılsa Allah da kendisine Cennette bir köşk bina eder.”⁷³⁹

14.Abdullah b. Cerrâd’dan Resûlullah şöyle buyurdu: “Münafık, Duhâ namazını kılmaz, Kâfirûn sûresini okumaz.”⁷⁴⁰

15.Enes’ten Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim, sabah namazını cemaatle kılar, güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde Allah’ı zikrederek bekler, sonra iki rekât namaz kılsa tam bir hac ve umre yapmış gibi sevap yazılır.”⁷⁴¹

16.Ebû Zer’dan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Duhâ namazını iki rekât kılsan gafillerden yazılmazsın. Dört rekât kılsan âbidlerden yazılırsın. Altı rekât kılsan bu namaz o gün sana yeter. Sekiz rekât kılsan Allah, seni günahı terk edip kendisine boyun eğen kullarından yazar. On iki rekât kılsan Allah sana Cennette bir köşk bina eder.”⁷⁴²

17.Abdullah b. Amr anlatıyor:

“Resûlullah, bir ordu gönderdi. Bunlar kısa süre sonra çokça ganimet elde ederek döndüler. Halk kendi arasında bu durumu konuştular. Resûlullah onlara şöyle dedi ‘Size onların savaşından daha kısa olanı ve onların elde ettikleri ganimetten daha çok ganimeti haber vereyim mi? Kim abdest alır, Duhâ namazı kılmak için camiye giderse, daha az zamanda savaşmış, daha çok ganimet elde etmiş olur.’”⁷⁴³

18.Ebû Hureyre’dan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Her kim Duhâ namazını kılsa kendisine binlerce sevâp yazılır.”⁷⁴⁴

19.Ebû Umâme’dan Resûlullah şöyle buyurdu:

⁷³⁷ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.V, s.88(H. No:4753); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.807(H. No:21503).

⁷³⁸ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.810(H. No:21517).

⁷³⁹ Tirmizî, **Salâtu’d-Duhâ**, 346(N. No473); (Tirmizî, Hadisin, Garib, Elbânî, Zayıf olduğu söylemişlerdir. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 187(H. No:1380); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.807(H. No:21504).

⁷⁴⁰ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.807(H. No:21505).

⁷⁴¹ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.807(H. No:21508).

⁷⁴² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.48(H. No:5103); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.808(H. No:21510).

⁷⁴³ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.809(H. No:21513).

⁷⁴⁴ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.810(H. No:21519).

“Güneş doğduğu yerden, ikindiden sonra batmak üzere olduğu şeklini aldığı anda kişi, dört secdeli iki rekât namaz kılsa, onun için o günün sevabı gibi sevab yazılır. Günahları da örtülür. O, ölürse Cennete girer.”⁷⁴⁵

20.Hz. Aişe'den:

“Resûlullah, Duhâ namazını kıldı ve sonra yüz defa ‘Allahım! Beni bağışla, tövbemi kabul et. Sen tövbeleri çokça kabul edersin.’ dedi.”⁷⁴⁶

21.Ebû Umâme'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim, evinden temiz olarak farz namazı için çıkarsa ona hac yapmış gibi sevab yazılır. Kim, Duhâ namazı için evinden çıkarsa ona, umre yapmış gibi sevab yazılır. Ancak kişi, evinden bu maksatla çıktığında boş söz konuşmaması gerekir. Böyle yapınca illiyyinden yazılır.”⁷⁴⁷

22.Ebû Hureyre'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Dostum Cebraîl bana ölünceye kadar hem seferde hem ikamet halinde üç şeye devam etmemi vasiyet etti. Bunlar Her aydan üç gün oruç tutmak, Duhâ namazı kılmak, Vitir namazı kılıp da uyumak.”⁷⁴⁸

Birçok hadis kaynağında bu namazın diğer isminin Evvâbîn olduğu zikredilmektedir.

Konuyla ilgili hadislerden bazıları şöyledir:

23.Zeyd b. Erkam şöyle buyurdu:

“Resûlullah, namaz kılıyor oldukları halde Kubâ halkının yanına geldi. Resûlullah ‘Evvâbîn namazı güneş iyice ısındığı zamandır.’⁷⁴⁹

24.Ebû Hureyre'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Duhâ namazı, Allah’a çokça tövbe edenlerin(Evvâbîn) namazıdır.”⁷⁵⁰

25.İbn Abbâs’tan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Üç şey bana farz, size Tatavvudur. Kurbân, Vitir, iki rekât Duhâ(Kuşluk) namazı.”⁷⁵¹

Hadiste geçen Duhâ namazı, gündüz kılınan Kuşluk namazını ifade eder.⁷⁵²

b. Eser

⁷⁴⁵ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.810-811(H. No:21522).

⁷⁴⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, Tah. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 1989, s.217.

⁷⁴⁷ Ebû Dâvud, **Salât**, 49(H. No:558).

⁷⁴⁸ Buhârî, **Tatavvu**, 9(H. No:1124); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 13(H. No:1705); Tirmizî, **Savm**, 54(N. No:760); Ebû Dâvud, **Vitr**, 7(H. No:1434). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷⁴⁹ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 19(H. No:1781).

⁷⁵⁰ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.804(H. No:21489).

⁷⁵¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.IX, s.264(H. No:19503); Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmî Şu'ayb el-Arnâvût**, C.I, s.231(H. No:2050). (Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷⁵² Mübârekfûrî, **Tuhfetu'l-Ahvezi**, C.II, s.474.

1. “İbn Abbâs Sad Sûresinin on sekizinci ayetini⁷⁵³ nasıl anladığını anlatırken şöyle diyor “Bu ayetin mahiyetini, Ümmü Hânie’den İşrâk namazını duyuncaya kadar anlamamıştım. Ümmü Hanie bana, Resûlullah’ın yanına girip ve abdest aldığını ve sonra Duhâ (Kuşluk) namazı kıldığını, kendisine, bu kıldığı namazın İşrâk namazı olduğunu söylediğini ifade etti.”⁷⁵⁴

Mu’cemu’l-Kebîr’de geçen bir başka rivayette şöyle anlatılır: “Ümmü Hânie, Abdullah b. el-Hârise’ye Resûlullah’ın Duhâ namazı kıldığını söyler. Hârise, Ümmü Hânie’den bu haberi aldıktan sonra İbn Abbâs ile karşılaşır. Ümmü Hânie ile arasındaki konuşmayı ona anlatır. Birlikte Ümmü Hânie’nin yanına giderler. Ümmü Hânie, Hârise’ye söylediğini ona da söyler. Onlar, bu olaydan sonra ayette anlatılan hususu Duhâ namazı olan İşrâk namazına te’vîl ettiklerini söylerler.”⁷⁵⁵

Ümmü Hânie yoluyla gelen bir diğer rivayet şöyledir: “Resûlullah, Mekke’nin fethi günü evime geldi. Üstü toz toprak içindeydi. Büyük bir su kabı istedi, ona su koydum. Daha sonra aramızda perde olması için bir elbise istedi ve aramızı elbiseyle kapattı. Sonra kalktı ve yıkandı. Yıkandıktan sonra sekiz rekât namaz kıldı.”

Hadisin râvilerinden Mücâhid, bu namazın İşrâk namazı olduğunu söyler.⁷⁵⁶

Tirmizî, Ümmü Hânie’den gelen Resûlullah’ın sekiz rekât namaz kıldığına dair rivayetin hasen-sahih olduğunu söyler. Ancak rivayette Duhâ namazı ifadesi geçmez. Bkz. aynı yer.⁷⁵⁷

Hadis, İbn Mâce’de farklı bir senet tarikiyle rivayet edilmiş, Elbânî, bu tarikin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz. aynı yer.⁷⁵⁸

Ebû Dâvud’da geçen ve Elbânî’nin zayıf dediği rivayet, “sekiz rekât kıldı ve her iki rekâtta selam verdi” şeklindedir.

Elbânî, “iki rekâtta bir selam veriyordu” ifadesinin ziyade olduğunu, rivayetin bu ekleme olmadan muhafaza edilmesi gerektiğini söyler.⁷⁵⁹

Ebû Dâvud, hadisin râvilerinden Ahmed b. Sâlih’in, Hz. Peygamber’in Fetih günü Duhâ kıldığını söylerken yine hadisin râvilerinden İbn Sarh’ın, Ümmü Hânie’nin sadece Resûlullah’ın evine geldiğini, Duhâ namazı kıldığına dair bir şey söylemediğini zikreder.⁷⁶⁰

Elbânî’nin sahih olduğunu söylediği Ümmü Hânie’den gelen bir diğer rivayette “bundan sonra bu namazı kıldığını daha görmedim” ayrıntısı yer alır.⁷⁶¹

⁷⁵³ “Biz, dağları onun emrine vermiştik. Akşam sabah onunla birlikte tesbîh ederlerdi.”

⁷⁵⁴ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.IV, s.296(H. No:4246).

⁷⁵⁵ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIV, s.425(H. No:1034).

⁷⁵⁶ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XXIV, s.438(H. No:1070).

⁷⁵⁷ Tirmizî, **Vitr**, 346(N. No474).

⁷⁵⁸ İbn Mâce, **Kitâbu’t-Tahare ve’s-Sünenihâ**, 113(H.No614).

⁷⁵⁹ İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 172(H. No:1323).

⁷⁶⁰ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No: 1292).

Buhârî’de İbn Ebî Leylâ’dan gelen Ümmü Hâni’den yaptığı rivayet birkaç lafız farkının dışında diğer rivayetlerle uygunluk göstermektedir.⁷⁶²

Yine Müslim’de birkaç lafız farkıyla Mekke’nin fethi günü Resûlullah’ın sekiz rekât namaz kıldığı, bu namazın da Duhâ namazı olduğu rivayet edilir.⁷⁶³

2.Hz. Aîşe’dan:

*“Resûlullah, Duhâ namazına kesinlikle devam etmiyordu. Duhâ namazını ben kılıyordum. Resûlullah başladığı bir amele devam etmeyi severdi. Ancak Duhâ namazına devam etmiyordu; çünkü insanlara bunu farz yazılmasından korkuyordu.”*⁷⁶⁴

Bu rivayet Hz. Peygamber’in, evinde bu namazı kılmadığı şeklinde te’vîl edilmiştir. Zira Duhâ namazı konusunda çokça rivayet mevcuttur.⁷⁶⁵

3.Muâze el-Adeviyye’dan:

*“Hz. Aîşe’ye Resûlullah’ın Duhâ namazını kılıp kılmadığını sordum. O da ‘Evet, dört rekât kılardı, dilediği kadar ziyâde ederdi, dedi.”*⁷⁶⁶

4.Enes şöyle anlatıyor:

*“Ensâr’dan bir adam geldi ve Resûlullah’a kendisinin çok şişman olduğunu, bu yüzden onunla namaz kılmadığını söyledi. Adam, Resûlullah’ı evine yemeğe çağırdı. Yemekten sonra Resûlullah, ona namaz kılmasını söyledi. O, namaz kılarken Resûlullah, onun nasıl namaz kıldığına baktı. Daha sonra adam Enes’e, Resûlullah’ın Duhâ namazını kılıp kılmadığını sordu. Enes de ona o günden sonra Resûlullah’ı bu namazı kılarken görmediğini söyledi.”*⁷⁶⁷

5.Abdullah b. Büsr:

*“Duhâ namazının vakti güneşin doğmasından sonra iki mızrak boyu yükseldiği vakittir.”*⁷⁶⁸

6.Müverrik şöyle anlatıyor:

*“İbn Ömer’e Duhâ namazını kılıp kılmadığını sordum. O da kılmadığını söyledi. Ebû Bekr’in kılıp kılmadığını sordum, onun da kılmadığını söyledi.”*⁷⁶⁹

7.Nâfi’dan:

⁷⁶¹ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No: 1293).

⁷⁶² Buhârî, **Taksîru’s-Salât**, 12(H. No:1052)

⁷⁶³ Müslim, **Hayz**, 16(H. No:791).

⁷⁶⁴ Buhârî, **Teheccüd**, 5(H. No:1076); Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 13(H. No:1695); Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 12(H. No: 1295).

⁷⁶⁵ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.266.

⁷⁶⁶ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 13(H. No:1696); İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 187(H. No:1381). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁷⁶⁷ Buhârî, **Kitâbu’l-Cemaat ve’l-İmâmet**, 13(H. No:639).

⁷⁶⁸ Buhârî, **Kitâbu’l-İdeyn**, 10.

⁷⁶⁹ Buhârî, **Tatavvu**, 7(H. No:1121).

*“İbn Ömer iki günün haricinde Duhâ namazını kılmıyordu. Duhâ namazını Mekke’ye geldiğinde ve her Cumartesi mescide geldiğinde kılıyordu. Resûlullah, ashabını namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerin dışında namaz kılmaktan yasaklamıyordu.”*⁷⁷⁰

8.Mücâhid’den gelen bir rivayette özetle, Duhâ namazı için mescidde toplanmanın bidat olduğu, Duhâ namazı kılanın tek başına kılması gerektiği zikredilir.⁷⁷¹

9.İbn Şakîk’ten:

*“Hz. Aişe’ye Resûlullah’ın Duhâ namazını kılıp kılmadığını sordum. O da, Resûlullah bir yerden geldiği zaman bu namazı kılıyordu, dedi.”*⁷⁷²

Konuyla ilgili farklı rivayetler bir araya getirildiğinde Duhâ namazının rekât sayısı en az iki, en çok sekiz, ortası ise dört veya altı rekât olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.⁷⁷³

Hadis âlimlerinden Deylemî şöyle diyor *“Kıyamet günü Duhâ namazı Allah’a şöyle der “Falancı beni kıldı, beni korudu, Sen de onu koru, falancı da beni zayi etti, Sen de onu zayi et.”*⁷⁷⁴

3.Mezheplere Göre Duhâ Ve İşrâk Namazlarının Hükümü

Bu kısımda öncelikle İşrâk namazı üzerinde durulacaktır.

İşrâk, güneş doğduktan sonra meydana gelen aydınlık demektir.⁷⁷⁵ İşrâk vakti, sabah namazından sonra kerahat vaktinin çıkmasından sonraki vakittir.

Mendeş, bu vakti ve namazı, sabah namazının vakti çıktıktan sonra yaklaşık elli iki dakika geçip kerahat vakti çıkınca kılınan iki rekâtlık namaz olarak tanımlar.⁷⁷⁶

Duhâ(Kuşluk), güneşin yükselip gündüzün aydınlığının ortaya çıkması demektir.⁷⁷⁷Yani gündüzün başlangıcında güneşin yükselip ortalığı aydınlatmasıdır.⁷⁷⁸

Bu vakit, güneşin doğup bir miktar yükselmesinden sonra başlayıp tepe noktasına gelmesine kadarki zamandır.⁷⁷⁹ Bir başka ifadeyle, gündüzün dörtte bir vakti geçtikten sonra başlayıp zeval vaktine kadar devam eden zamandır.⁷⁸⁰

⁷⁷⁰ Buhârî, **Tatavvu**, 15(H. No:1134).

⁷⁷¹ Buhârî, **Umre**, 3(H. No:1685); Müslim, **Hacc**, 35(H. No:3096).

⁷⁷² Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 13(H. No:1694).

⁷⁷³ Müslim, **Salâtü’l-Müsâfirîn**, 13.

⁷⁷⁴ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.811(H. No:21526).

⁷⁷⁵ Muhammed Abdu’r-Râûf el-Münâvî, **et-Tevkîf alâ Muhimmâti’t-Teârîf**, Tah. Muhammed Ridvân ed-Dâye, Beyrut: Dâru’l-Fikr, h.1410/m.1989, s.66; Zebidî, **Tâcu’l-Arûs**, C.V, s.526.

⁷⁷⁶ Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.20.

⁷⁷⁷ Zebidî, **Tâcu’l-Arûs**, C.XXXVIII, s.454-455.

⁷⁷⁸ Mubârekfûrî, **Mir’âtü’l-Mefâtîh**, C.IV, s.344.

⁷⁷⁹ Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, s.195.

⁷⁸⁰ Mubârekfûrî, **Mir’âtü’l-Mefâtîh**, C.IV, s.346.

Meselenin üzerinde durulması gereken ilk husus, Duhâ ve İşrâk vakti ve namazlarının aynı vakit ve namazlar olup olmadığıdır.

Aynı vakit ve namaz olduğunu söyleyenlerin yanında bunların, farklı vakit ve namazlar olduğunu söyleyenler de vardır.

İki vaktin aynı olduğunu söyleyenler, iki namaz için tayin edilen vakit, sabah namazından sonra kerahat vakti çıkıp zeval vaktine kadar geçen zamandır, derler.

Farklı olduğunu söyleyenler, İşrâk vaktinin küçük veya ince kuşluk, Duhâ vaktinin ise büyük veya kaba kuşluk olduğunu, söylerler.

Bu görüş sahipleri şu hadisi delil olarak getirirler

Hiz. Ali şöyle anlatıyor: “*Resûlullah, iki vakitte altı rekât kuşluk kılıyordu. Birincisi, güneş parlayıp yükseldikten sonra kalkar iki rekât kılardı. Bu gündüzdeki iki virdinden birincisiydi. Sonra güneş iyice yayılıp semânın dörtte birine yükseldiği vakit dört rekât daha kuşluk kılardı.*”⁷⁸¹

Bu hadiste Hiz. Peygamber’in iki vakitte kuşluk kıldığı açıkça görölmektedir. Birinci vakit, “(Onlar) *akşam ve kuşluk vakti tesbîh ederler*” ayetinde ifade edilen kuşluk vakti, güneşin işrâkı yani güneşin ışığının parladığı vakittir. Bu vakit, kerahat vakti çıktıktan sonra başlar ve yaklaşık bir saat devam eder. Buna ince/küçük kuşluk denir. Hiz. Peygamber, bu vakitte iki rekât namaz kılardı. Bu namaza da İşrâk namazı denir.⁷⁸²

Hiz. Peygamber’in, sabah namazından sonra mescidde kalıp ibadetle meşgul olduğu, kerahat vakti çıktıktan sonra iki rekât namaz kıldığına dair hadisler vârid olmuştur.⁷⁸³

Duhâ vakti ise güneşin doğuşundan yaklaşık iki saat sonra başlayıp öğle namazına elli iki dakika kalıncaya kadarki zamandır. Buna, kaba/büyük kuşluk denir. Bu vakit Hiz. Peygamber’in tövbe edenlerin (evvâbîn) namazı dediği namazdır. Bu namaz, Duhâ namazıdır ve İşrâk namazından ayrıdır.⁷⁸⁴

Bu iki vakti başlangıç olarak birbirinden ayırmak çok zor olsa da tanımlardan yola çıkarak İşrâk vakti, kerahat vaktinden hemen sonraki yaklaşık elli dakikalık zamanı, Duhâ ise İşrâkın bitişiyile başlayıp istivâya kadar ki geniş zamanı kapsadığı söylenebilir.

⁷⁸¹ Mubârekfûrî, *Mir’âtü’l-Mefââtih*, C.IV, s.346.

⁷⁸² Mendeş, *Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri*, s.20-21.

⁷⁸³ Mubârekfûrî, *Mir’âtü’l-Mefââtih*, C.IV, s.346.

⁷⁸⁴ Mendeş, *Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri*, s.21.

Bu iki vakit ve namazın aynı vakit ve namaz olduğunu söyleyenler, bu iki namazın vaktinin kerahat vakti çıktıktan sonraki vakit olduğunu söylemelerinin yanında İbn Abbâs'ın bu iki namazın aynı namaz olduğunu söylediğine dair rivayeti bir diğer delil olarak zikrederler.⁷⁸⁵

Hanefî mezhebinde Duhâ ve İşrâk namazları farklı namazlar olarak kabul edilir. Bu görüşün dayanağı ise Hz. Peygamber'in sabah namazından sonra mescidde kalıp namaz, zikir ve evrâdla meşgul olduğuna dair rivayetlerdir.⁷⁸⁶ Bununla birlikte Hanefî ekolüne mensup olanlar içerisinde bu iki namazın aynı namazlar olduğunu söyleyenler de vardır.⁷⁸⁷

Mâlikî mezhebinde Duhâ namazının vakti dikkate alındığında bu iki namaz aynı namaz olarak kabul edilir. Bu görüşün delili ise Ümmü Hânie'den gelen rivayettir.⁷⁸⁸

Şâfiî mezhebinde iki farklı durumdan bahsedilir Birincisi, Sad sûresinin on sekizinci ayetinde ifade edilen namazın İşrâk namazı olduğu ve Duhâ namazından farklı bir namaz olarak kılınır.⁷⁸⁹ Mezhepte ağırlıklı görüş budur ve Gazzâlî de bu görüştedir.⁷⁹⁰ İşrâk namazı, güneşin kerahat vakti çıktıktan sonraki vakitte kılınırken Duhâ namazı ise bu vakitten sonra başlayıp zeval vaktine kadar zaman içinde kılınır.⁷⁹¹

İkincisi ise, Hâkim'in Müstedrek'inde yer alan İbn Abbâs'tan gelen rivayet⁷⁹² esas alınarak bu iki namazın aynı namaz olduğu zikredilmiştir.⁷⁹³ İbn Hacer ve Ebû'l-Kâsım bu görüştedir.⁷⁹⁴ Şâfiî mezhebine ait bazı kaynaklarda ikinci görüşü destekleyen ifadeler yer alır.⁷⁹⁵

Hanbeli mezhebinde İşrâk namazı belirli şartlarla meşru kılınmış nâfile namazlardandır. Bu şartların başında kişinin İşrâk namazı kılabilmesi için sabah namazını mescidde cemaatle kılması lazım. Kişi evinde ya da mescidde tek başına sabah namazını kılmissa İşrâk namazından amaçlanan lütfâ ulaşamaz. Bu şartın yanında İşrâk namazının sevabına ulaşabilmesi için sabah namazını mescidde kıldıktan sonra işrâk vaktine kadar uyumadan zikir, ilim, fetvâ, istiğfar, Kur'an kıraatı vb gibi hususlarla meşgul olunması lazım. Kişi mescidden ayrılır sonra geri dönse yine fazileti kaybeder. Bu hususun bu kadar hassas şartlara bağlanmasının nedeni şartlar yerine getirildiğinde hadiste işaret edilen mükâfatların çok

⁷⁸⁵ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.IV, s.296(H. No:4246); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, C.XXIV, s.425(H. No:1034); Mubârekfûrî, **Mir'âtü'l-Mefâtiḥ**, C.IV, s.345.

⁷⁸⁶ Ahmed b. Muhammed b.İsmâîl Tahâvî el-Hanefî, **Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâḥ Şerhu Nûri'l-Îzâḥ**, Mısır: el-Matbaatü'l-Kübrâ, h.1318/m.1900, C.I, s.121.

⁷⁸⁷ İsmail Karagöz/Halil Altuntaş, **Namaz İlmihali**, Ankara: DİB Yayınları, 2011, s.81.

⁷⁸⁸ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.266.

⁷⁸⁹ Zekeriyâ el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.205; İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.188.

⁷⁹⁰ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.188.

⁷⁹¹ Buceyrimî, **Tuhfetü'l-Habîb**, C.II, s.63.

⁷⁹² Hâkim, **Müstedrek**, C.IV, s.59(H. No:6873).

⁷⁹³ Zekeriyâ el-Ensârî, **Esnâ'l-Metâlib**, C.I, s.205; İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.188.

⁷⁹⁴ Abdulhamîd Humeyd el-Mekkî eş-Şarevânî, **Hâvaşî-ş-Şarevânî**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.231.

⁷⁹⁵ Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâneti't-Tâlibîn**, C.I, s.253.

büyük olmasıdır.⁷⁹⁶ Hadiste “*Kim sabah namazını cemaatle kılar, güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde Allah’ı zikrederek bekler, sonra iki rekât namaz kılsa tam bir hac ve umre yapmış gibi sevap yazılır.*”⁷⁹⁷

İşrâk namazı ile ilgili hususları zikrettikten sonra Duhâ namazının mezheplere göre hükmü üzerinde duracağız.

Duhâ namazının vakti konusunda mezhepler arasında fikir birliği vardır.⁷⁹⁸

Vakti, güneşin doğup bir miktar yükselmesinden sonra başlayıp tepe noktasına gelmesine kadarki zamandır. Diğer bir ifadeyle güneşin bir mızrak boyu yükselmesinden zeval vaktine kadarki zamandır.⁷⁹⁹

Mâlikîler hariç, Duhâ namazına başlangıcın en faziletli vakti güneşin dörtte bir oranında yükselmesiyle başlar. Mâlikîler ise güneşin doğmasından sonra ikindi vaktinin girip güneş batmasına kadar geçen zaman kadar bir zamanın geçmesi lazım, derler.⁸⁰⁰

Hanefî mezhebinde Duhâ namazının hükmü konusunda biri sünnet⁸⁰¹ diğeri mendub⁸⁰²/müstehab⁸⁰³ olmak üzere ağırlıklı olarak iki görüş üzerinde durulur. Zayıf bir görüşe göre, mendub/müstehab değildir.⁸⁰⁴ Müstehab olmadığını söyleyenler İbn Ömer’in bu namazı kılmadığına dair rivayeti esas alırlar.⁸⁰⁵

Sünnet olduğunu söyleyenlerin temel daynağı, bu konuda çok fazla rivayetin olmasıdır.⁸⁰⁶

Müstehab/Mendub ve râcîh görüş olduğunu söyleyenlerin delili, Hz. Aişe’den gelen Hz. Peygamber’in bu namazı dört rekât olarak kıldığı ve bunun dışında dilediği kadar artırdığı şeklinde rivayettir.

Hz. Aişe’den rivayet edilen, Hz. Peygamber’in bu namazı kılmadığı, kendisinin kıldığına dair rivayet, Duhâ namazının varlığını gösteren haberlerle zıtlık oluşturmaz. Bu haberde anlatılan asıl husus, Hz. Peygamber’in bu namazı kılmadığı değil, onu ilan etmediği ve devamlı olarak kılmadığını anlatmaktır. Zaten Hz. Aişe’nin bu namazı kıldığını ifade etmesi bu namazın

⁷⁹⁶ Şînkîfî, *Şerhu Zâdi’l-Müstekni’*, C.LV, s.8.

⁷⁹⁷ Muttakî, *Kenzu’l-Ummâl*, C.VII, s.807(H. No:21508).

⁷⁹⁸ Komisyon, *el-Fetevâ’l-Hindiyye*, C.I, s.112; Cezîrî, *el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a*, s.190.

⁷⁹⁹ Komisyon, *el-Fetevâ’l-Hindiyye*, C.I, s.112; Cezîrî, *el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a*, s.190.

⁸⁰⁰ Cezîrî, *el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a*, s.190.

⁸⁰¹ el-Lecnetü’l-Dâime Libuhûsi’l-İlmiyye ve’l-İftâ- el-Mecûatu’l-Ûlâ, *Fetâvâ Lecneti’l-Dâime*, Cem ve Tertîb, Ahmed b. Abdurrezzâk, C.XXIII, b.y: t.y, s.423; Cezîrî, *el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a*, s.190; Abdülazîz Abdullah, İbn Bâz, *Mecmû’u Fetevâ’l-Allâme Abdullah b. Bâz*, C.XXX, b.y: t.y, s.59; Mubârekfûrî, *Mir’âtü’l-Mefâtîh*, C.IV, s.345.

⁸⁰² Tahâvî, *Hâşiyetü alâ Merâkî’l-Felâh*, C.I, s.261; Komisyon, *el-Fetevâ’l-Hindiyye*, C.I, s.112.

⁸⁰³ İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Râik*, C.II, s.55; İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Râik*, C.II, s.55.

⁸⁰⁴ Tahâvî, *Hâşiyetü alâ Merâkî’l-Felâh*, C.I, s.261.

⁸⁰⁵ İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Râik*, C.II, s.55.

⁸⁰⁶ Muhammed b. İbrâhîm Abdullatîf, *Şerhu Kitâbi Âdâbi’l-Meşyi ile’s-Salâti evi’l-İbâdât*, Tah. Muhammed b. Abdurrahmân b. Kâsım, Riyad: h.1419/m.1998, s.110.

varlığına delildir. Bununla birlikte İmâm Malik'in Hz. Aîşe'den rivayet ettiği “*Ben onu müstehab olarak kıliyordum*”⁸⁰⁷ ifadesi bu görüşü destekler. Bütün bunlar kastedilen hususu ki-bu namazın müstehab olduğu-en açık şekliyle ortaya koymaktadır.⁸⁰⁸

Duhâ namazının en az rekâtının iki olduğu konusunda mezhepler arasında bir ihtilâf bulunmamakla beraber en çoğu ve en faziletlisinin kaç rekât olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Hanefî mezhebinde bir görüşe göre, Duhâ namazı en çok on altı rekâttır. Eğer buna Duhâ namazı niyetiyle ekleme yapılırsa bu câizdir. Yapılan bu ziyadelikler mutlak nâfile olur. Ancak burada kerahate düşmemek için ya ikişer ya da dörder rekât kılınması lazım. Zira Hanefîlerin gündüz namazlarıyla ilgili görüşü en faziletli şekliyle dörder rekâttır.⁸⁰⁹

Mezhepte bir başka görüşe göre, Duhâ namazının sayısı en çok on iki rekâttır.⁸¹⁰ Bu görüşün delili ise şu hadistir: Ebû Zer'den Resûlullah şöyle buyurdu: “*Duhâ namazını iki rekât kıalarsan gafillerden yazılmazsın. Dört rekât kıalarsan âbidlerden yazılırsın. Altı rekât kıalarsan bu namaz o gün sana yeter. Sekiz rekât kıalarsan Allah, seni günahı terk edip kendisine boyun eğen kullarından yazar. On iki rekât kıalarsan Allah sana Cennette bir köşk bina eder.*”⁸¹¹

Hanefî mezhebinde rekât sayısı ile ilgili en genel sınıflandırma şöyledir En azı iki rekât, en çoğu on iki rekât, ortası dört, altı ve sekiz rekâttır.

Bunlar içerisinde en faziletlinin hangisi olduğu konusunda iki görüş vardır Birincisi, Hz. Peygamber'in fiilî sünneti ile sekiz rekât olduğu, ikincisi ise hakkında çokça rivayet olması nedeniyle en faziletlisinin dört rekât olduğudur.⁸¹²

En faziletlisinin dört rekât olduğunu söyleyenler özellikle İbn Ömer⁸¹³ ve İbn Mes'ûd'dan⁸¹⁴ gelen rivayetlerdir. Bunlardan gelen rivayet şöyledir “*Resûlullah, Duhâ namazını dört rekât olarak kıliyordu.*”⁸¹⁵

İbn Ömer “*Resûlullah, Duhâ namazına dört rekât olarak devam ediyordu. Çünkü Tatavvu namazlar farz namazlara benzer. Gündüzün farzları dörder rekâttır. Dolayısıyla gündüz namazlarından olan Duhâ namazı da dört rekâttır.*” der.⁸¹⁶

⁸⁰⁷ Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, **Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihî'l-Buhârî**, Tah. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, C.III, Beyrut: Dâru'l-Marife, h.1379/m.1959, s.56.

⁸⁰⁸ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.55.

⁸⁰⁹ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190.

⁸¹⁰ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.55.

⁸¹¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.48(H. No:5103); Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.808(H. No:21510).

⁸¹² Mubârekfûrî, **Mir'âtü'l-Mefâtiḥ**, C.IV, s.345; Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.290; Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâḥ**, C.I, s.261.

⁸¹³ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.290.

⁸¹⁴ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.71.

⁸¹⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.71; Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.294.

Hanefî mezhebi âlimlerinin çoğuna göre, bayram günleri dışında Duhâ namazı sünnettir.⁸¹⁷ Eğer bayram günlerinde Bayram namazı kılınmazsa Bayram namazı yerine Duhâ namazı kılınır ve vâcib gibi olur. Kılınan Duhâ namazı Bayram namazı yerine geçer. Bu nedenle Bayram namazından önce Duhâ kılınması mekruh görülmüştür.⁸¹⁸ Bu durum Cuma namazını kılamayan kişinin öğle namazını kılmasına benzer. Buradaki meselenin esası şudur Bir vakte ait kılınması istenilen bir namaz varsa o namazın kılınması gerekir. Eğer kılınması istenilen namaz kılınmadığında o zaman, o vakte ait olan asıl namaz kılınır. Cuma günü emredilen namaz Cuma namazı, bayram günlerinde ise kılınması istenilen namaz Bayram namazıdır. Bu durumda Cuma namazı kılınmadığında o vaktin asıl namazı olan öğle namazı kılınması gerekir. Bayram günlerinde ise Bayram namazı kılınmadığında o vaktin asıl namazı olan Duhâ namazı kılınır.

Bayram namazı kılınmadığında Duhâ namazı iki veya dört rekât olarak kılınır ki-bunun bir delili daha önce geçti. Bununla birlikte İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayet şöyledir “*Kim Bayram namazını kılamazsa Duhâ namazını dört rekât olarak kılar ve sırasıyla A'lâ, Şems, Leyl ve Duhâ sûrelerini okur.*”

Muhammed Mukâtil er-Râzî, kadınların bayram günü imam Bayram namazını kıldırmadan önce Duhâ namazı kılmasında sakınca yok der; ancak âlimlerin çoğu kerahatten kurtulmak için kadınların Duhâ namazını bayram günü imam Bayram namazını kıldırdıktan sonra kılmaları gerektiği söyler.⁸¹⁹

Mâlikî mezhebinde Duhâ namazı bir görüşe göre, sünnet,⁸²⁰ bir başka görüşe göre, sünnet olmaksızın mendub,⁸²¹ mezhebin nâfile namazlar taksimatında bir görüşe göre, en az iki, en çok sekiz rekât Fazilet bir namaz -ki Ebû Ömer bu görüşü kabul eder,⁸²² bir görüşe göre, Nâfile namazlardandır.⁸²³ İbn Ürfe bu görüştedir.⁸²⁴

Buraya kadar zikredilenlerden anlaşıldığı üzere her ne kadar hüküm açısından farklı değerlendirmelere tabi tutulsa da mezhepte namazın varlığı ve meşruiyeti kabul edilen bir durumdur. Bütün görüşlerin üzerine bina edildiği temel rivayet Ümmü Hânie'den gelen rivayettir.⁸²⁵ Bununla birlikte Ebû Zer'den gelen şu rivayet bir başka delildir “*Sizden*

⁸¹⁶ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.159.

⁸¹⁷ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.198.

⁸¹⁸ Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâh**, C.I, s.349; İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.226.

⁸¹⁹ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.226.

⁸²⁰ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.67.

⁸²¹ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190.

⁸²² Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.67; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.237-238.

⁸²³ Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.36.

⁸²⁴ Abderî, **et-Tâc ve'l-İklîl**, C.II, s.67.

⁸²⁵ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.259.

*herbirinizin bir eklemine karşılık bir sadaka vardır. Her bir namaz sadakadır. Her bir oruç sadakadır, her bir hac sadakadır. Her bir tesbîh sadakadır. Herbir tahmîd sadakadır. Her bir tekbîr sadakadır. Resûlullah bu sâlih amelleri zikrettikten sonra şöyle dedi ‘İki rekât Duhâ namazı sizin için bunların hepsi yerine geçer.’*⁸²⁶ Mezhebin diğer delilleri için bkz. Nemrî, *el-İstizkâr*, c.II, s.267.

Mâlikî mezhebinde Duhâ namazı en az iki rekâttır. Bu görüşün dayanakları, Ümmü Hânie’den gelen rivayette Hz. Peygamber’in, sekiz rekâtı kılarken iki rekâta bir selam vermesi ve daha önce geçen gece ve gündüz namazların ikişer rekât olduğuna dair rivayetlerdir.⁸²⁷

Mezhebin sünnet namazlar tanımına bakıldığında Duhâ namazını bu kısma koymak mümkün gözükmemektedir. Nâfile namaz tanımları dikkate alındığında Duhâ namazının fazilet namazlar bölümünde zikredilmesi daha uygun olacaktır.

Şâfiî mezhebinde sünnet namazlardan biridir. Duhâ namazı mezhebin nâfile/sünnet namazlar sınıflandırmasında ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Mükked Sünnetler’ kısmında yer alır.⁸²⁸ En az iki, en çok, bir görüşe göre, sekiz, bir başka görüşe göre, on iki rekâttır. İmâm Râfî de Duhâ namazının en çok on iki rekât olduğunu söyleyenlerdendir. En faziletli vakti, güneşin dörtte bir oranında yükselmesinden sonraki zamandır.⁸²⁹ Delili Ebû Zer’den gelen rivayettir. Bununla birlikte Ebû Hureyre’den gelen rivayet: “*Kim, iki rekât Duhâ namazına devam ederse günahları denizköpüğü kadar olsa da bağışlanır.*” bir diğer delildir.⁸³⁰

Genel kanaate göre, Duhâ namazının en faziletlisi sekiz rekâttır ve her iki rekâta selam vermek sünnettir.⁸³¹

H. Peygamber’in Duhâ namazını kılması bununla birlikte ona devam etmiş olması, aynı şekilde selefin H. Peygamber’in bu sünnetine uymada azami derecede gayret göstermesi sünnetler içerisindeki önemini göstermektedir.

H. Peygamber’in uygulamada en az dört rekâta en çok ve devamlı sekiz rekâta devam etmiş olması H. Peygamber’e iktidâ konusunda en uygun olan yoldur.⁸³²

Şâfiî mezhebinde prensip olarak sünnet namazların kazasının, sünnet olması⁸³³ sünnet namazlardan olan Duhâ namazının vakti geçirildiğinde kazası ağırlıklı görüşe göre, sünnet

⁸²⁶ Müslim, *Salâtü’l-Müsâfirîn*, 13(H. No:1704). Ebû Dâvud, *Tatavvu*, 12(H. No: 1288).

⁸²⁷ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, C.II, s.260.

⁸²⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.245.

⁸²⁹ Nevevî, *el-Mecmû’*, C.IV, s.36; Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.253; Şirbînî, *el-İknâ’*, C.I, s.117.

⁸³⁰ Tirmizî, *Vitr*, 346(H. No:476); İbn Mâce, *İkametü’s-Salât*, 187(H. No:1382). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, *Kenzu’l-Ummâl*, C.VII, s.806(H. No:21501).

⁸³¹ Nevevî, *el-Mecmû’*, C.IV, s.36; Şirbînî, *el-İknâ’*, C.I, s.117.

⁸³² Mâverdî, *el-Hâvî’l-Kebîr*, C.II, s.654.

kabul edilmiştir.⁸³⁴ Fakat bir başka görüşe göre, nâfile kaza edilmeyeceği için bu namazın vakti geçirildiğinde kazası sünnet değildir, denmiştir.⁸³⁵

Yine mezhepte önemini göstermesi açısından Ebû Hureyre'den rivayet edilen “*Resûlullah, Duhâ namazını sefer halinde ve halinde terk etmezdi*” rivayetine dayanılarak hem ikamet hem sefer halinde kılınması istenilen bir namazdır.⁸³⁶

Şâfiî mezhebinde Duhâ namazının hükmü konusunda en iddialı görüş revâtib sünnetlerden olduğunun zikredilmesidir.⁸³⁷ Ancak bu görüşe yine mezhep içerisinde itiraz edilerek revâtib değil, müstakil bir sünnet olduğu söylenmiştir. Çünkü kendisi için tayin edilen bir vakit vardır.⁸³⁸ Burada revâtib denmesinin nedeni vakte bağlı olduğu için değil Hz. Peygamber'in farz kılınması endişesiyle farz veya vakit namazlarına bağlı sünnetler gibi olmasa da⁸³⁹ devam etmiş olması nedeniyle söylenmiştir. Çünkü Duhâ namazı mezhepte ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Mükked Sünnetler’ kısmında zikredilmesinin yanında⁸⁴⁰ mezhepteki bir başka sınıflandırmada ‘Farzlara Bağlı Olmayan Mükked Sünnet Namazlar’⁸⁴¹ bölümünde yer alır. Bu nedenle bu namaz mükked sünnet bir namazdır.⁸⁴²

Duhâ namazında okunması sünnet kabul edilen dua için bkz.⁸⁴³

Hanbeli mezhebinde Duhâ namazı mezhebin sünnet/nâfile namazlar sınıflandırmasında ‘Muayyyen Müstakil Nâfile Namazlar’⁸⁴⁴ kısmında yer alır.

Mezhepteki müstehab⁸⁴⁵/sünnet namazlardan⁸⁴⁶ biri olan Duhâ namazının vakti kerahat vaktinin çıkmasından sonra başlar zeval vaktine kadar devam eder.

Mezhep âlimlerinin çoğuna göre, farz veya farzlara bağlı revâtib sünnetlere devam edilmesi gibi devam etmemek daha faziletli görülmüştür. Yani bazen kılıp bazen kılmamak daha güzeldir. Çünkü Hz. Peygamber böyle yapmıştır. En az iki rekât, en çok sekiz rekâttır.⁸⁴⁷ Rekât sayısının en çokluğu hakkında râcîh olan görüş, sınırsız olduğunun söylenmesidir. Bu görüşün delili Hz. Aişe'den gelen Hz. Peygamber'in dört rekât kıldıktan sonra dilediği kadar

⁸³³ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâneti't-Tâlibîn*, C.I, s.309.

⁸³⁴ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetevâ'l-Kübrâ*, C.I, s.188.

⁸³⁵ Nevevi, *el-Mecmû'*, C.IV, s.40.

⁸³⁶ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetevâ'l-Kübrâ*, C.I, s.195.

⁸³⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, C.I, s.84; Nevevi, *el-Mecmû'*, C.IV, s.35.

⁸³⁸ Nevevi, *el-Mecmû'*, C.IV, s.40.

⁸³⁹ Nevevi, *el-Mecmû'*, C.IV, s.38.

⁸⁴⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.245.

⁸⁴¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.245.

⁸⁴² Nevevi, *el-Mecmû'*, C.IV, s.36.

⁸⁴³ Süleymân Cemal, *Hâşiyetü'l-Cemel alâ'l-Minhec*, C.II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y, s.631.

⁸⁴⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.254.

⁸⁴⁵ İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Kâfî fî Fıkhi Ahmed b. Hanbel*, C.I, s.264.

⁸⁴⁶ İbn Useymîn, *eş-Şerhu'l-Mumtî*, C.IV, s.36; Haccâvî, *el-İknâ*, C.I, s.153; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.87

⁸⁴⁷ Haccâvî, *el-İknâ*, C.I, s.153; Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murebbî*, C.I, s.88-88.

ziyade ettiğine dair rivayettir.⁸⁴⁸ Bu görüş sahiplerinden bazıları Ebû Cafer Taberî, Şâfiîlerden er-Ruvânî, ve Mâlikîlerden el-Bâcî'dir.⁸⁴⁹

Ancak mezhep kaynaklarının çoğunluğunda, rekât sayısının en üst limiti hakkında sekiz rakamının genel kabul olduğu görülür.⁸⁵⁰

Duhâ namazı mutlak bir sünnet⁸⁵¹ olduğu için mezhebin uygulamasında ikişer rekât kılınabileceği gibi kerahatle birlikte bir, üç, beş rekât şeklinde tek rakamlı rekâtlar halinde de kılınabilir.⁸⁵² Ancak Vitir namazı hariç hiçbir namazın tek rakamlı rekâtlar halinde kılınmayacağı söylenilerek bu görüşe itiraz edilmiştir. Bu itirazın dayanağı ise Hz. Peygamber'in Cuma günü hutbe okurken adamın biri mescide girip namaz kılmadan oturunca kalkıp iki rekât namaz kılmasını söylemesidir.⁸⁵³ Eğer iki rekâttan azı câiz olsaydı Hz. Peygamber iki rekât namaz kılmasını emretmezdi, denmiştir.⁸⁵⁴

Duhâ namazının delili ise Ebû Hureyre'den gelen “*Dostum Cebrâil bana üç şeyi vasiyet etti.*” şeklindeki rivayettir.⁸⁵⁵

Rekât sayısı ile ilgili dayanak Ümmü Hânie'den gelen rivayettir.⁸⁵⁶

Hanbeli mezhebinde Duhâ namazına ilişkin genel kabuller yukarda zikredilenler gibi olmakla beraber mezhep içerisinde Duhâ namazına ilişkin farklı değerlendirmeler de yapılmıştır.

Her uzuv için her gün bir sadaka verilmesi gerektiğiyle ilgili hadise dayanılarak yukarda zikredilen görüşün aksine hergün kılınması sünnet olan bir namaz olduğu söylenmiştir.

Bazıları, Hz. Peygamber'in bu namazı her gün kılmadığına dair rivayetleri esas alarak sünnet olmadığını söylemişlerdir.

Bazıları ise, eğer kişinin gece namazı kılma âdeti varsa onun için sünnet olmadığı; ancak böyle bir âdeti yoksa her gün kendisi için mutlak bir sünnet namaz olur, demişlerdir.

Bir başka görüşe göre, gayr-i revâtib sünnettir. Bunun anlamı bazen kılınıp bazen kılınmayan bir sünnet namazdır.⁸⁵⁷

⁸⁴⁸ Hâlit b. İbrâhîm es-Sak'abî, **el-Kavlu'r-Râcih mea'd-Delil**, C.III, b.y: t.y, s.90.

⁸⁴⁹ Mubârekfûrî, **Mir'âtü'l-Mefâtih**, C.IV, s.345.

⁸⁵⁰ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.153; Buhâtî, **er-Ravdu'l-Murebbi**, C.I, s.88-88; İbn Muflih, **el-Mübdi**, C.II, s.25; Fevzân, **el-Mulehhasu'l-Fikhî**, C.I, s.179.

⁸⁵¹ İbn Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumti**, C.IV, s.36.

⁸⁵² Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.153.

⁸⁵³ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.194(H. No:5902).

⁸⁵⁴ İbn Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumti**, C.IV, s.37.

⁸⁵⁵ Buhâtî, **er-Ravdu'l-Murebbi**, C.I, s.87; İbn Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumti**, C.IV, s.36.

⁸⁵⁶ Buhâtî, **er-Ravdu'l-Murebbi**, C.I, s.88.

⁸⁵⁷ İbn Useymîn, **eş-Şerhu'l-Mumti**, C.IV, s.36.

Mezheplerle alakalı buraya kadar zikredilenlerin yanında Duhâ namazı hakkında ileri sürülen bazı görüşler de mevcuttur. Bu görüşlerden bazıları hem bazı mezheplerin görüşlerini yansıtmakta, bazıları da mezheplerin görüşleri dışındaki görüşleri ifade eder.

Hz. Aişe'den gelen Hz. Peygamber'in Duhâ namazını sadece seferden döndüğünde kılarđı şeklindeki rivayete dayanarak Duhâ namazının sadece yolculuk dönüşünde kılınacağı söylenmiştir. Bu görüşün bir diğér delili, yine Hz. Aişe'den gelen Hz. Peygamber'in gece yolculuğa çıkmaktan yasaklamasını ve gündüz sefer/yolculuktan dönenin mescide gidip Duhâ kılmasını emretmesini delil olarak ileri sürerler.

Bir kısım âlimler, Hz. Peygamber tarafından sürekli kılınmadığı için müstehab olanın bazen kılıp bazen kılınmamasıdır, derler. Yine İbn Abbâs'ın bazen kılıp bazen kılmaması bir diğér delilleridir.

Bazıları, İbn Mes'ûd'un devamlı kılmamasını delil göstererek müstehab olmadığını söylerler.

Bazıları farzlar gibi devam etmenin mekruh olduğunu söyler.

Bazıları, evde devam etmek müstehabdır derler.⁸⁵⁸

İbn Kayyım Duhâ namazını bid'at olduğunu söyler ve İbn Ömer'in bu namazı kılmadığını delil olarak getirir. Ancak İmâm Nevevî, İbn Ömer'e isnad edilen bu hususu, İbn Ömer, Duhâ namazını mescidlerde kılmanın bid'at olduğunu kastettiğı şeklinde yorumlamıştır.

Bu yorumların yanında Hâkim, Suyûtî, Zebîdî, İbn Cerîr Taberî, Beycûrî gibi birçok âlim Duhâ namazının varlığını sahih rivayetlere dayandırarak eserlerinde zikretmişlerdir.⁸⁵⁹ Bütün bu bilgiler Duhâ ve İsrâk namazlarının meşruiyetlerini ortaya koymaktadır.

B. Evvâbîn Namazı

Bu bölümde Evvâbîn namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Akşam namazından sonra yatsı namazına kadar kılınan namazdır.

2.Meşruiyeti

Evvâbîn namazı hakkında hadis kaynaklarında çokça rivayet yer almaktadır.

Hadis kaynaklarında Evvâbîn namazı ile ilgili bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

⁸⁵⁸ Mubârekfûrî, **Mir'âtü'l-Mefâtiḥ**, C.IV, s.345.

⁸⁵⁹ Mubârekfûrî, **Mir'âtü'l-Mefâtiḥ**, C.IV, s.346.

1.İbn Nasr Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Akşam ve yatsı namazı arasındaki namaz Evvâbîn namazıdır.”*⁸⁶⁰

2.İbn Nasr, İbn Ömer’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam namazından sonra konuşmadan altı rekât namaz kılsa elli yıllık günahları bağışlanır.”*⁸⁶¹

3.İbn Merdeveyh İbn Ömer’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam ve yatsı namazları arasında namaz kılmaya -ki bu namaz Evâbin namazıdır- devam ederse Cennette kendisine iki köşk bina edilir. Bu iki köşkün arasında yüz yıllık mesafe vardır.”*⁸⁶²

4.Ebû Şeyh İbn Ömer’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam namazından sonra dört rekât namaz kılmaya devam ederse Allah yolunda cihad edip savaştan döndükten sonra tekrar savaşa giden gibidir.”*⁸⁶³

5.İbn Şâhîn, Ebû Bekir’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam namazını kılar sonra konuşmadan iki rekât kılsa Allah onu Cennete yerleştirir. Dört rekât kılsa hac yapmış kimse gibidir. Altı rekât kılsa elli yıllık günahları bağışlanır.”*⁸⁶⁴

6.Nizâmü’l-Mülk Ebû Hedbe’den, o da Enes’ten Resûlullah şöyle buyurdu

*“Kim akşam ve yatsı namazı arasında yirmi rekât kılar, her rekâtta Fâtiha’dan sonra İhlâs sûresini okursa Allah, onun canını, ehlini, malını, dünya ve ahiretini koruma altına alır.”*⁸⁶⁵

Tirmizî’den gelen rivayette ‘ Allah, kendisine Cennette bir ev bina eder.’ ifadesi yer alır. Bkz. Tirmizî aynı yer.⁸⁶⁶

7.İbn Mende Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam namazından sonra altı rekât kılsa günahları denizköpüğü kadar da olsa bağışlanır.”*⁸⁶⁷

8.Deylemî İbn Abbâs’tan Resûlullah şöyle buyurdu

⁸⁶⁰ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.388(H. No:19429); Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, C.XXI, s.23(H. No:22812).

⁸⁶¹ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.388(H. No:19430).

⁸⁶² Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.392(H. No:19450); Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, C.XXI, s.67(H. No:22957).

⁸⁶³ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.392(H. No:19451).

⁸⁶⁴ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.392(H. No:19452).

⁸⁶⁵ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.392-393(H. No:19453).

⁸⁶⁶ Tirmizî, **Salât**, 321(H. No:435). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 113(H.No1167). (Elbânî, Hadisin, cidden Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁸⁶⁷ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.393(H. No:19454).

*“Kim akşam namazından sonra kimseyle konuşmadan dört rekât namaz kılsa illiyînler seviyesine yükseltilir. Bu kişi Kadir gecesini Mescid-i Aksâ’da geçiren kimse gibi olur. Bunlar gecenin yarısını ayakta geçirenlerden daha hayırlıdırlar.”*⁸⁶⁸

9.Ebû Ukayl Zuhre b.Me’bed şöyle dedi:

*“İbnü’l-Münkedir ve Ebû Hâzim’den ‘Geceleyin yataklarından kalkarlar’⁸⁶⁹ ayeti hakkında bu namazın akşam ve yatsı namazı arasındaki Evvâbîn namazı olduğunu işittim.”*⁸⁷⁰

10.Saîd b. Mensûr Osmân b. Ebî Sevde’den mürsel olarak;

*“Evvâbîn namazı, Ebrâr namazı ve eve girip çıkarken kıldığın namaz iki rekâttır.”*⁸⁷¹

11.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kim akşam namazından sonra kötü bir şey konuşmadan altı rekât namaz kılsa on iki yıllık ibadete denk kabul edilir.”*⁸⁷²

Evvâbîn namazı olarak ifade edilen bu namazın on iki senelik namaz yerine geçen bir fazilete sahip olduğu söylenir.⁸⁷³

3.Mezheplere Göre Evvâbîn Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde mendub namazlardan biridir. Mezhepte, Evvâbîn namazının varlığı İbn Ömer’den gelen şu rivayete dayandırılır: *“Kim akşam namazından sonra altı rekât kılsa Evvâbînlerden yazılır. Ve ‘Allah, evvâbînleri çokça bağışlayandır.’⁸⁷⁴ ayetini okudu.”*⁸⁷⁵ Bu altı rekâtın üç selamla kılınması müstehabdır.⁸⁷⁶

Mâlikî mezhebinde akşam namazından sonra kılınan iki rekâttan sonra kılınabilecek namazdan söz edilir. İki rekâtlık son sünnetten sonra kılınan altı rekât namaz, Hasen kabul edilmiş, yine buna ziyade edilerek yatsı namazından önce daha çok sevab elde etmek için Tirmizî ve İbn Mâce’de geçen rivayete dayanarak yirmi rekâta kadar namaz kılınabileceği zikredilmiştir.⁸⁷⁷

Bu vakitte kılınan namaza Evvâbîn denmesinin yanında murağğab fih bir namaz olarak Salâtü’l-ğafle(Ğafillerin namazı) de denmiştir. Akşam namazından sonra namaz kılınmasının

⁸⁶⁸ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.393(H. No:19455).

⁸⁶⁹ Secde, 32:16.

⁸⁷⁰ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.19(H.No4939); Beyhakî, **Şu’abu’l-İmân**, C.IV, s.478(H. No:2840).

⁸⁷¹ Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, C.XIII, s.482(H. No:13584).

⁸⁷² Tirmizî, **Salât**, 321(H. No:435). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁸⁷³ Esat Sezai Sümüllük, **Nâfile Namazlar**, İstanbul: Haşmet Matbaası, 1978, s.12.

⁸⁷⁴ İsrâ 17:25.

⁸⁷⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.259; İbnü’l-Humâm, **Şerhu Fethi’l-Kadîr**, C.I, s.445; Zeylaî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.286.

⁸⁷⁶ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.54.

⁸⁷⁷ Nefrâvî, **el-Fevâkihu’d-Devânî**, C.I, s.500; Ezherî, **es-Semeru’d-Dânî**, s.135.

meşruluğunun dayandırıldığı bir diğer rivayet, “Akşam ve yatsı arasında namaz kılınız.” rivayetidir.⁸⁷⁸

Yine bu vakitte kılınan namazın müstehablığına delil olarak Hz.Peygamber’in uygulamasını ve Zilzâl sûresinin yedinci ayet getirilir.

İmâm Gazzâlî’den gelen bir görüşe göre, Hz. Peygamber Secde sûresinin on altıncı ayetinde ifade edilenlerin bu vakitte namaz kılanlar olduğunu söyler. Zira bu vakitte namaz gündüzün ve gecenin olumsuzluklarını temizler.⁸⁷⁹

Bütün bunlar mezhepte akşam namazından sonra kılınan Evvâbîn namazının meşruluğunu ortaya koymaktadır.

Şâfî mezhebinde akşam ve yatsı namazları arasında akşam namazından sonra kılınan ve sabah namazından sonra kılınan Duhâ namazıyla-Duhâ namazının diğer ismi- aynı ismi taşıyan Evvâbîn namazı Mâlikîlerin değerlendirme ve delillendirmelerine⁸⁸⁰ benzer olarak varlığı kabul edilen⁸⁸¹ ve ğayr-i müekked sünnet olarak ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Nâfileler’⁸⁸² kısmında yer alan bir namazdır.

Gafillerin namazı olarak da isimlendirilen⁸⁸³ Evvâbîn namazı, en az iki rekât olmak üzere dört ve altı rekât olarak kılınabilir.⁸⁸⁴ Akşam ve yatsı namazı arasındaki bu faziletli vakti zikir, namaz ve Kur’an okuma gibi ibadetlerle daha iyi değerlendirmiş olmak için yirmi rekâte kadar kılınabilir -ki konuyla ilgili rivayetler daha önce geçti.⁸⁸⁵ Yirmi rekât en kâmil miktardır. Hz. Peygamber, bu namazı kıldığına dair rivayet bu görüşün bir başka delilidir.⁸⁸⁶ Bu namaza Evvâbîn veya Salâtü’l-Ğafle şeklinde niyet edilmez ve iki rekât mutlak nâfile gibi kılınırsa mutlak nâfilesevabı verilir. Bu nedenle niyet ederken iki isimden birine niyet edilmesi gerekir.⁸⁸⁷

Bu namaza Ğafle isminin verilmesi günün sonunda gecenin başında kişinin varsa gündüz işlediği günahlardan tevbe edip gecenin başında Allah’a yöneldiği içindir.⁸⁸⁸

⁸⁷⁸ Nefrâvî, **el-Fevâkihu’d-Devânî**, C.I, s.501.

⁸⁷⁹ Ezherî, **es-Semeru’d-Dânî**, s.135.

⁸⁸⁰ Tirmizî, **Salât**, 321(H. No:435); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.VII, s.392-393(H. No:19453).

⁸⁸¹ Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ’l-Metâlib**, C.I, s.206.

⁸⁸² Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslamî**, C.II, s.244.

⁸⁸³ Şîrbînî, **Muğnî’l-Muhtâc**, C.I, s.205; Zekerîyya el-Ensârî, **Esnâ’l-Metâlib**, C.I, s.206.

⁸⁸⁴ Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâneti’t-Tâlibîn**, C.I, s.128; İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ’l-Kübrâ**, C.I, s.144.

⁸⁸⁵ Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâneti’t-Tâlibîn**, C.I, s.258.

⁸⁸⁶ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ’l-Kübrâ**, C.I, s.144.

⁸⁸⁷ Muhammed Şatâ, **Hâşiyetü İâneti’t-Tâlibîn**, C.I, s.128; İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ’l-Kübrâ**, C.I, s.144.

⁸⁸⁸ Süleymân Cemal, **Hâşiyetü’l-Cemel**, C.II, s.609-610.

el-Hubeyşî el-Yemânî, kılınan ilk iki rekâtın imân üzere ölmek için dua niyetiyle kılındığını söyler; ancak bu konuda delil olabilecek herhangi bir haber olmadığı için bu görüşe itiraz edilmiştir.⁸⁸⁹

Hanbeli mezhebinde daha önce de geçtiği üzere akşam namazının farzından sonra kılınan iki, dört veya altı rekâtlık namazdan sonra Evvâbîn veya başka isimle kılınması sünnet ya da nâfile bir namazdan bahsedilmez. Bu durumun nedeni muhtemelen ya diğer mezheplerin Evvâbîn namazına delil olarak kullandıkları hadislerin sıhhatini kabul etmemeleri veya akşam namazının farzından sonra kılınan ğayr-i müekked sünnetleri diğer mezheplerin Evvâbîn dediği namaz olarak kabul etmeleridir.

Evvâbîn namazı hakkındaki rivayetler sıhhat açısından farklılıklar arz etse de bütün rivayetler bir araya getirildiğinde bu namazın varlığının sabit olduğu sonucuna varılır.

C. Teheccüd Namazı

Bu bölümde Teheccüd namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Yatsı namazından sonra sabah namazına kadar kılınan namazdır.

2.Meşruiyeti

Teheccüd namazı hakkında Kur'an'da yer alan bazı ayetlerin dışında hadis kaynaklarında çokça rivayet yer alır

a.Kur'an

1.“*Gecenin bir kısmında uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a ulaştırsın.*”⁸⁹⁰

2.“*Onlar gecenin pek azında uyuyorlardı, seher vakitlerinde bağışlanma dilerlerdi.*”⁸⁹¹

b.Sünnet

Hadis kaynaklarında Teheccüd namazı ile ilgili bazı hadisler ve onlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.el-Esved, Hz. Aişe'den:

⁸⁸⁹ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.145.

⁸⁹⁰ İsrâ, 17:79.

⁸⁹¹ Zâriyât, 51:17-19.

“Hz. Aişe’ye Resûlullah’ın gece namazının nasıl olduğunu sordum O, Resûlullah, ‘Gecenin başında uyur, sonunda uyanırdı, namaz kılar sonra yatağına dönerdi, ezân okununca abdest alıp çıkardı.’”⁸⁹²

2.Ebû Hureyre’den:

Resûlullah şöyle buyurdu:

“Allah-u Teâlâ, her gece (mahiyetini bilmediğimiz bir halde) dünya semasına iner ve şöyle der ‘Bana kim dua ederse onun duasına karşılık vereyim. Benden kim bir şey isterse ihtiyacını gidereyim. Kim, benden bağışlanma dilerse onu affedeyim.’”⁸⁹³

3.İbn Abbâs’tan: “Resûlullah teheccüd namazı kıldığında şöyle dua ederdi...”⁸⁹⁴

4.el-Haccâc b. Âmir el-Mâzinî’den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz sabaha kadar ayakta durursa bunu teheccüd mü zanneder. Teheccüd, uyuduktan sonra uyanıp namaz kılmaktır.”⁸⁹⁵

5.Kays b. er-Rabî’den:

“Resûlullah gece teheccüde kalkmaktan çok hoşlanıyordu.”⁸⁹⁶

6.Tâvus, İbn Abbâs’tan:

“Resûlullah teheccüd namazında okuyacağını okuduktan sonra ‘Allah-u Ekber’ diyordu.”⁸⁹⁷

7.Ebû Vâil, Huzeyfe’den:

“Resûlullah teheccüde kalktığına dişlerini misvakla fırçalardı.”⁸⁹⁸

8.İbn Mes’ûd’dan:

“Resûlullah’a sabaha kadar uyuyan kişinin durumu soruldu. O da ‘Şeytân o kişinin iki kulağına bevletmiştir’ dedi.”

Süfyân es-Sevrî, bu, uyuyup farzı ihmal etmeye benzer, der.

Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer.⁸⁹⁹

⁸⁹² Buhârî, **Teheccüd**, 15(H. No:1095).Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu’lu’u ve’l-Mercân**, C.I, s.209.

⁸⁹³ Buhârî, **Teheccüd**, 14(H. No:1094); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu’lu’u ve’l-Mercân**, C.I, s.210.

⁸⁹⁴ Buhârî, **Teheccüd**, 1(H. No:1069); İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.IV, s.232(H. No:2212). (Eymen Sâlih, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu’lu’u ve’l-Mercân**, C.Is.214; Dârimî, **Sünen**, C.I, s.415(H. No:1486). (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁸⁹⁵ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.VIII, s.292(H. No:8670); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.III, s.225(H. No:3217).

⁸⁹⁶ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.II, s.175(H. No:1721).

⁸⁹⁷ Ebû Dâvud, **Salât**, 123(H. No:772). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁸⁹⁸ Buhârî, **Teheccüd**, 9(H. No:1085); Dârimî, **Sünen**, C.I, s.185. (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁸⁹⁹ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.302(H. No:2562).

Burada ‘bevletmiştir’ ifadesi mecâzen kullanılmıştır. Kastedilen şey, bu kişinin uykusunu ağırlaştırdığıdır.⁹⁰⁰

9.Ebû Müslim şöyle der:

“Ebû Zer’e hangi namaz daha faziletli diye sordum. O, şöyle dedi ‘Senin bana sorduğunu Resûlullah’a sordum. O da gecenin yarısındaki namaz dedi.’”⁹⁰¹

10.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Gece uyanıp namaz kılan, eşini uyandırmaya çalışıp eşi reddeder sonra uyanması için yüzüne su serpen adama Allah merhamet etsin. Bu durum kadın için de aynıdır.”⁹⁰²

11.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Gece uyanıp ailesini de uyandıran sonra iki rekât namaz kılan Allah’ı çokça zikredenlerden yazılır.”⁹⁰³

12.İbn Abbâs’tan:

“Resûlullah’ı üzerinde ince bir elbise olduğu halde soğuk gecede namaz kılarken gördüm.”⁹⁰⁴

13.Hz. Aişe’den:

“Resûlullah, gece bir hasır serdi ve üzerinde namaz kıldı, namazı gündüze kadar uzattı.”⁹⁰⁵

14.Abdullah İbn Amr’dan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Her kim gece kalkar ve on ayet okuyarak namaz kılsa gafillerden yazılmaz, yüz ayetle bu namazı kılsa geceyi ibadetle geçirenlerden, bin ayetle kılsa sevabı kantarlarla verilenlerden yazılır.”⁹⁰⁶

15.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Sizden kim gece kalkarsa gece namazı kılmaya hafif iki rekât namazla başlasın.”⁹⁰⁷

16.Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî’den:

⁹⁰⁰ Buhârî, **Teheccüd**, 13(H. No:1093).

⁹⁰¹ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.303(H. No:2564). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰² İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.306(H. No:2567). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Kaviyy olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰³ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.307(H. No:2568). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰⁴ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.309(H. No:2570). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Kaviyy olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰⁵ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.309(H. No:2571). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin, Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰⁶ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.310(H. No:2572). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰⁷ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.340(H. No:2606). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

“Resûlullah önce ikişer rekâttan on iki rekât namaz kıldı ve sonra tek rekât(Vitir) kıldı, bu toplam on üç rekât oldu.”⁹⁰⁸

İbn Abbâs’tan gelen rivayet ise şöyledir “Resûlullah gece on üç rekât namaz kılıyordu.”⁹⁰⁹

17.Huzeyfe’dan:

“Bir gece Resûlullah ile birlikte namaz kıldım. Bakara sûresine başladı. Ben (içimden) yüz ayeti tamamlayınca rükû’ yapar, dedim. Sonra devam etti. Ben yine(içimden) bütün sûreyi bir rekâtta okuyacak dedim. O, yine devam etti. Ben, bu sûre ile rükûya varır, dedim. Sonra Nisâ sûresine başladı. Onu bitirince Âl-i İmrân sûresine başladı. Onu da okudu, ağır ağır okuyor, içinde tesbîh bulunan bir ayete gelince tesbîh ediyor, istek ayetine gelince istiyor, tea’vvuz ayetine gelince Allah’a sığınıyordu. Sonra rükûya gitti...”⁹¹⁰

18.Hz. Aişe’dan:

“Resûlullah, gece namazında elli ayet miktarı bekliyordu.”⁹¹¹

H. Aişe’dan gelen benzer rivayet de şöyledir: “Resûlullah, gece on bir rekât namaz kılıyordu. Bu namazın secdesi sizden birinin elli ayet miktarı okuması kadar uzundu. Namazı kıldıktan sonra sabah namazı için uyanıncaya kadar sağ tarafına yatıp uyuyordu.”⁹¹²

19.Süfyân, Esved’dan:

“Cüde’den şöyle işittim Resûlullah, hasta olduğunda bir veya iki gece gece namazına kalkmadı.”⁹¹³

20.Ümmü Seleme’dan:

“Resûlullah gece kalktığında şöyle diyordu...”⁹¹⁴

21.Amir b. el-Âs’tan Resûlullah şöyle buyurdu:

“Allah’a en sevimli namaz Dâvud’un namazı, en sevimli oruç Dâvud’un orucudur. Dâvud, gecenin yarısında uyurdu, üçte birinde kalkıp namaz kılardı, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi.”⁹¹⁵

22.Abdullah İbn Ömer’dan:

⁹⁰⁸ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.342(H. No:2608). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim’in şartına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁰⁹ Buhârî, **Teheccüd**, 10(H. No:1087); İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.344(H. No:2611). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin, Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹¹⁰ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.344(H. No:2608). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim’in şartına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹¹¹ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.344(H. No:2610). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim’in şartına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹¹² Buhârî, **Teheccüd**, 3(H. No:1071); İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.347(H. No:2614). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Kaviyy olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹¹³ Buhârî, **Teheccüd**, 4(H. No:1072).

⁹¹⁴ Buhârî, **Teheccüd**, 5(H. No:1074).

⁹¹⁵ Buhârî, **Teheccüd**, 7(H. No:1079).

*“Adamın biri Resûlullah’a şöyle dedi Ya Resûlellah! Gece namazı nasıldır? Resûlullah şöyle cevap verdi -İkişer rekât, eğer sabahın girmesinden korkarsan tek rekât olarak kıl.”*⁹¹⁶

23.Mesrûk’tan:

*“Hz. Aişe’ye Resûlullah’ın gece namazını sordum. O, şöyle dedi ‘Sabah namazı hariç yedi, dokuz, on bir rekât olarak kıları. ”*⁹¹⁷

Hz. Aişe’de bir başka rivayet şöyledir: *“Resûlullah, gece Vitir ve sabah namazı dahil on üç rekât kıları.”*⁹¹⁸

24.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Sizden biri uyuduğunda şeytan boynuna üç düğüm atar. Gece boyunca her düğümü iyice bağlar. Kişi uyanıp Allah’ı zikrederse düğümlerden biri çözülür, abdest alırsa bir düğüm daha çözülür, namaz kılırsa bir düğüm daha çözülür. Böylece sabah dinç uyanır.”*⁹¹⁹

25.Hz. Aişe’den:

*“Resûlullah gece namazına oturarak başlamıyordu. Önce tekbîr alıyordu ve oturup okumaya başlıyordu. Süreden otuz veya kırk ayet kaldığında kalkıyordu ve kalan kısmı okuduktan sonra rüküya varıyordu.”*⁹²⁰

26.İbn Ömer’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Gece namaz ikişer rekâttır.”*⁹²¹

27.Ebû Zer’den:

*“Resûlullah’a hangi namaz daha hayırlıdır diye sordum. O da gece yarısında kılınan namaz, dedi.”*⁹²²

28.Ebû Hureyre’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Farz namazlardan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.”*⁹²³

29.Hz. Aişe’den: Resûlullah şöyle buyurdu: *“Üç şey bana farz size tatavvudur. Gece namazı(teheccüd), Vitir, Duhâ.”*⁹²⁴

30.Bilâl’den Resûlullah şöyle buyurdu:

⁹¹⁶ Buhârî, **Teheccüd**, 10(H. No:1086).

⁹¹⁷ Buhârî, **Teheccüd**, 10(H. No:1088).

⁹¹⁸ Buhârî, **Teheccüd**, 10(H. No:1089).

⁹¹⁹ Buhârî, **Teheccüd**, 12(H. No:1091).

⁹²⁰ Buhârî, **Teheccüd**, 16(H. No:1097).

⁹²¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.486(H.No4752).

⁹²² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.4(H.No4849).

⁹²³ Tirmizî, **Salât**, 324(H. No:438).

⁹²⁴ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.III, s.315(H. No:3266).

*“Teheccüd kılınız; çünkü o sizden önceki sâlih kimselerin âdeti ve Rabbinize (manen) yaklaşmanızı sağlar.”*⁹²⁵

31.Câbir’den Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Gecenin ortasındaki iki rekât namaz hataları örter.”*⁹²⁶

c.Eser

1.İbn Ömer’den: *“Kim gece namaz kılarırsa kıldığı son namaz Vitir namazı olsun. Resûlullah böyle yapmayı emretti.”*⁹²⁷

2.Abdullah İbn Mes’ûd’dan: *“Gece namazının gündüz namazına üstünlüğü gizli verilen sadakanın açık verilen sadakaya üstünlüğü gibidir.”*⁹²⁸

3.Mezheplere Göre Teheccüd Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde teheccüd namazı mendub diğer bir ifadeyle ğayr-i mükked sünnet namazlardan biridir. Kılan için büyük mükâfatlar verilmesi nedeniyle sünnette teşvik edilmiştir. Konuyla ilgili hadis kitaplarında çokça rivayetin yer alması bunu göstermektedir. Gece namazı günahlara keffâret olması ve insanı Allah’a manen yaklaştırması nedeniyle sâlih insanlar tarafından hassasiyet gösterilen bir namazdır.⁹²⁹

Hanefî mezhebinde teheccüd namazının varlığı ve mükâfatına delil olarak; *“Resûlullah şöyle buyurdu Farz namazlardan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.”*⁹³⁰ hadisi getirilir.

H. Peygamber teheccüd namazının kıraatının sesli yapılmasını tavsiye etmiştir.⁹³¹

Mezhepte, teheccüd namazı dışındaki namazlara “Subhâneke/senâ” duası ile başlanırken teheccüd namazına “İnnî veccehtü vechiye...” duası ile başlamak uygun görülmüştür.⁹³²

Gece kılınan namazın teheccüd olması için hadiste ifade edildiği gibi kişinin uyuyup gece uyandıktan sonra yatsı ve Vitir namazlarından hariç kıldığı bir namaz olması gerekir. Ancak İyâs Mu’âviye el-Müzenî’den gelen rivayete bakıldığında uyumadan ancak yatsı namazından sonra kılınan namaz gece namazından sayılmıştır.⁹³³

el-Haccâc b. Âmir el-Mâzinî’den gelen *“Resûlullah şöyle buyurdu ‘Sizden biriniz sabaha kadar ayakta durursa bunu teheccüd mü zanneder. Teheccüd, uyuduktan sonra uyanıp namaz*

⁹²⁵ Tirmizî, Da’avât, 102(H. No:3549). (Tirmizî, Hadisin, Garib olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹²⁶ Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, C.XIII, s.144(H. No:12777); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.790(H. No:21423).

⁹²⁷ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.478(H.No4694).

⁹²⁸ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.502(H.No4835).

⁹²⁹ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.56; Zeylaî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.111.

⁹³⁰ Tirmizî, **Salât**, 324(H. No:438).

⁹³¹ Serahsî, **el-Mebsût**, C.I, s.30.

⁹³² Zeylaî, **Tebyînu’l-Hakâik**, C.I, s.111.

⁹³³ Bkz. Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.I, s.271(H. No:787).

kılmaktır.”⁹³⁴ ile İyâs Mu’âviye el-Müzenî’den gelen “*Yatsı namazından sonra kılınan namaz, gece namazındandır.*” rivayetleri karşılaştırıldığında iki rivayet arasındaki teâruz şöyle izah edilmiştir Şâfiî âlimlerinden el-Kâdî Hüseyin, teheccüdün ıstılahi olarak uykuyu gidermek ve uykudan sonraki tatavvu ibadeti ifade ettiğini zira ayet ve hadislerin mutlak ifadelerinden bunun anlaşıldığını söylemektedir.⁹³⁵ Bu durumda ıstılahi anlamına uygun olması ve teâruzu ortadan kaldırmak için iki rivayetten birinin terki gerekmektedir. Bu durumda ikinci rivayetle amel terk edilmiş olunacaktır. Ya da birinci rivayet ikinci rivayeti açıklamaktadır. Şöyleki, yatsı namazından sonra uyuyup uyandıktan sonra kılınan her namaz gece namazıdır.

Konuyla ilgili bir başka husus, teheccüd namazının vakti yatsı namazının vaktinden sonra sabaha namazına kadar ki vakittir. Yatsı namazını kılıp Vitir kılmadan önce teheccüd kılınabilir, vitrin en son namaz olmasında bir sakınca yoktur. Ancak gece vaktinde de olsa yatsı namazından önce kılınan namaz teheccüd olmaz.

Yatsı namazından sonra gece uyuyup uyanılmış dahi olursa gece kılınan kaza namazları teheccüd namazı yerine geçmez. Ancak bazı Şâfiî âlimler İyâs Mu’âviye el-Müzenî’den gelen rivayeti delil gerirerek yatsı namazından sonra kılınan her namazın teheccüd olacağını söylerler.⁹³⁶

Teheccüd namazının Hz. Peygamber ve ümmet açısından hükmünün ne olduğu konusunda fiilî ve kavli rivayetlere bakıldığında kavli rivayetlerin ümmet açısından nedbe, fiilî rivayetlerin ise sünnete (Hz. Peygamber’in devamlı olarak kılmasına bakılarak) işaret etmektedir. Bazıları Hz. Peygamber için de Tatavvu olduğunu söylese de genel kabul Hz. Peygamber için farz,⁹³⁷ ümmet için mendub⁹³⁸/müstahab⁹³⁹/ yani sünnet olduğudur. Hz. Aişe’den gelen bir rivayette hem Hz. Peygamber hem ümmet için teheccüd namazı önceleri farzdı; ancak daha sonra ümmet hakkında neshedilmiş, Hz. Peygamber hakkında farz olmaya devam etmiştir. Hz. Peygamber’in neshedildikten sonra bu namazı kılmaya devam etmesi fiilî uygulama noktasında hakkımızda sünnet olmasını icâb ettirmektedir.⁹⁴⁰ Zayıf da olsa bir başka nakil de bu namazın önceleri Hz. Peygamber’e farzdı, daha sonra farz oluşu neshedilmiş Hz. Peygamber hakkında müstehab/sünnet olmaya devam etmiştir.⁹⁴¹

⁹³⁴ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Evsat**, C.VIII, s.292(H. No:8670); Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.III, s.225(H. No:3217).

⁹³⁵ Şirbînî, **el-İknâ**, C.I, s.116; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.24.

⁹³⁶ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.24.

⁹³⁷ İbnü’l-Humâm, **Şerhu Fethi’l-Kadîr**, C.I, s.355; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.24-25.

⁹³⁸ İbnü’l-Humâm, **Şerhu Fethi’l-Kadîr**, C.I, s.444.

⁹³⁹ Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.29.

⁹⁴⁰ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.24-25.

⁹⁴¹ Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.28.

Rekât sayısı hakkında genel kabule göre, en azı dört selamla sekiz rekâttır. Bir başka görüşe göre, en azı iki, en çoğu sekiz rekâttır. Bir diğer görüş ise en azı dört rekâttır. Bütün bu görüşlerin her biri daha önce geçen değişik hadislerle dayandırılmış olsa da bütün görüşleri içine alacak şekilde en azı iki, ortası dört, en çoğu sekiz denilerek orta yol tutulmaya çalışılmıştır.

Uyumadan kılınan namaza ‘Salâtü’l-leyl’ biraz uyuyup uyandıktan sonra kılınırsa buna ‘Teheccüd’⁹⁴² denir. Teheccüde kalkmanın en faziletli olduğu vakit uyuduktan sonra gecenin üçte birinin geçip kalkılmasıdır. Zira bu vakit gece uykusunun en yoğun olduğu vakittir. İnsanlar uykuda iken teheccüde kalkmak bu vakitte yapılabilecek en faziletli işlerden biri olmuş olur. Buna delil olarak Amr b. el-Âs’tan gelen “*Resûlullah şöyle buyurdu Allah’a en sevimli namaz Dâvud’un namazı, en sevimli oruç Dâvud’un orucudur. Dâvud, gecenin yarısında uyurdu, üçte birinde kalkıp namaz kılardı, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar bir gün iftar ederdi.*”⁹⁴³ hadisi getirilir.

Kişinin adet haline getirdiği teheccüdü özürsüz olarak terki mekruh görülmüştür. Eğer her gece teheccüde kalkmaya güç yetirilemiyorsa gücü yettiği oranda kalkılması tavsiye edilmiştir. Zira hadiste amellerin az da olsa devamlı olanı Allah’a sevimli olduğu ifade edilmiştir.⁹⁴⁴

Teheccüd namazı, Hz. Peygamber’in şefaât makamına yükselmeye vesile olduğu gibi bu namaza devam edenler için Hz. Peygamber’in şefaâtine vesile olur ve insanı bedenî hastalıklardan korur.⁹⁴⁵

Teheccüd namazının cemaatle kılınabileceği⁹⁴⁶ hadisle⁹⁴⁷ sabittir.

Mâlikî mezhebinde teheccüd namazı Fazilet namazlar sınıfında yer alır.⁹⁴⁸ Namazın meşruiyeti başta İsrâ on yedinci ve Müzzemmil sûresinin ilk altı ayeti⁹⁴⁹ ve konuyla ilgili birçok hadise dayandırılmıştır.

İmâm Mâlik’e göre, teheccüd namazı, hem Hz. Peygamber hem de ümmet hakkında müstehabdır.⁹⁵⁰ Ancak Mâlikî mezhebinde teheccüd namazının hükmü Hz. Peygamber hakkında vâcib, ümmet hakkında ise müstehabdır.⁹⁵¹ Diğer bir ifadeyle sünnettir.⁹⁵²

⁹⁴² Âdem Şener, **İbadet Rehberi**, Adapazarı: Tekbîr Yayınları, 2006, s.26; Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.29.

⁹⁴³ Buhârî, **Teheccüd**, 7(H. No:1079).

⁹⁴⁴ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.25.

⁹⁴⁵ Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.29.

⁹⁴⁶ Mendeş, **Ayet ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri**, s.29.

⁹⁴⁷ İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.344(H. No:2608). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim’in şartına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

⁹⁴⁸ Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslamî**, C.II, s.237-238.

⁹⁴⁹ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.476.

Teheccüd namazının kılınmasının gerekliliği ve faziletine ilişkin değerlendirmeler ve delillendirmeler yukarda geçtiği üzere Hanefilerinkilere benzer.

İmâm Mâlik'e göre, gecenin en faziletli kısmı bu vakitte teheccüd kılınması nedeniyle gecenin son kısmıdır. İmâm Şâfi'ye göre, ise Hz. Dâvud ile ilgili rivayete dayanarak gecenin ortasıdır.⁹⁵³

İmâm Mâlik'in söyleminden kastı gecenin kalan son üçte birlik zamandır. Bunun delili, Ebû Hureyre'den gelen *"Allh-u Teâlâ, her gece (mahiyetini bilmediğimiz bir halde) dünya semasına iner ve şöyle der 'Bana kim dua ederse onun duasına karşılık vereyim. Benden kim bir şey isterse ihtiyacını gidereyim. Kim benden bağışlanma dilerse onu affedeyim.'"*⁹⁵⁴ hadisidir.

En azı iki reaktır, çoğu konusunda ise kişi muhayyerdir. Her ne kadar gece nâfilesinin mahalli Vitir namazından sonra olsa da Vitir namazından önce de kılınabilir, zira bu konuda herhangi bir mâni' yoktur. Vitir namazının mescidde kılınması durumunda bir süre beklenmeden nâfile namaz kılmak mekruhtur.⁹⁵⁵ Mezhepte zayıf bir görüşe göre, Teheccüd namazı on rekâttır.⁹⁵⁶

Mezhepte gece namazlarının ikişer rekâtla kılınması esas olduğu için tek selamla dört rekât kılınması mekruhtur. Her ne kadar genel kabul bu olsa da İmâm Mâlik, eğer üç rekât kılınırsa dörde tamamlanır, der.

İmâm el-Uchûrî, eğer kişi, namaza başlamadan önce dört rekâta niyet ederse ikinci rekâta selam vermesi emredilir, eğer iki rekâta niyet eder; ancak üç rekât kılsa dörde tamamlar. Yine misâfir bir imamın arkasında kıldığı zannedilir ve niyet edilir; ancak imamın mukîm olduğu anlaşılırsa dörde tamamlanılır, bu durumda niyete göre, hareket edilmez.⁹⁵⁷

Şâfi mezhebinde ise Teheccüd namazı 'Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Mükked Sünnet Namazlar' arasında yer alır.⁹⁵⁸

Mezhepte Teheccüd namazının meşruiyeti diğer mezheplerde olduğu gibi konuyla ilgi daha önce geçen ayet ve hadislerle dayandırılmaktadır.⁹⁵⁹

⁹⁵⁰ Nefrâvi, *el-Fevâkihu'd-Devânî*, C.I, s.507.

⁹⁵¹ Ezherî, *es-Semeru'd-Dânî*, s.142; Ebû'l-Hasan el-Mâlikî, *Kifayetü't-Tâlib*, s.369.

⁹⁵² Ruğaynî, *Mevâhibu'l-Celîl*, C.V, s.5.

⁹⁵³ Ezherî, *es-Semeru'd-Dânî*, s.142; Ebû'l-Hasan el-Mâlikî, *Kifayetü't-Tâlib*, s.369.

⁹⁵⁴ Buhârî, *Teheccüd*, 14(H. No:1094); Muhammed Fuâd Abdalbâkî, *el-Lu'lu'u ve'l-Mercân*, C.I. s.210

⁹⁵⁵ Nefrâvi, *el-Fevâkihu'd-Devânî*, C.I, s.507.

⁹⁵⁶ Ebû'l-Hasan el-Mâlikî, *Kifayetü't-Tâlib*, s.369.

⁹⁵⁷ Nefrâvi, *el-Fevâkihu'd-Devânî*, C.I, s.508.

⁹⁵⁸ Şirbînî, *el-İknâ*, C.I, s.116; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.245.

⁹⁵⁹ Şirbînî, *el-İknâ*, C.I, s.116.

Gece vakti insanların uyku vakti olması, insanların birçoğunun uyuduğu vakitlerde kalkıp ibadet etmek kişiye büyük sevaplar kazandıracağı için teşvik edilmiştir. Hz. Peygamber gece ibadetini teşvik eden bir hadiste şöyle buyurmuştur “*Tıpkı kuru ağaçlar arasındaki yeşil ağaçlar gibi gafiller arasında Allah’ı zikredin.*”⁹⁶⁰

İmâm Şâfiî, tıpkı cemaatle kılınması sünnet olan namazlar gibi Teheccüd namazının terkinin uygun olmadığını, terk edenin kötü bir iş yapmış olacağını söyler.⁹⁶¹

Şâfiî mezhebinde Teheccüd namazına ilişki iki ihtimal üzerinde durulur. Birincisi Teheccüd namazından kastın Vitir namazı olduğu, diğeri ise Teheccüdün asıl manasından yola çıkarak (uyuduktan sonra uyanmak) kişinin münferid virdi olarak kıldığı namazdır. Mezhepte genel kanaat da bu yöndedir. Bu görüşü savunanlar gece namazının gündüz namazının nâibi olduğunu söyleyerek Teheccüd namazının sabah namazının ilk sünnetinden daha kuvvetli olduğunu söylerler.⁹⁶² Te’kîlik konusunda bu iddiaya rağmen mezhepte tercih edilen görüşe göre, sabah namazının Teheccüd namazından daha kuvvetlidir.⁹⁶³

Âdet haline getirilmiş Teheccüdün terki mekruh görülmüştür. Bununla birlikte kişinin kendine zarar verecek şekilde kendini zorlaması aynı hükme tabidir. Zira Hz. Peygamber, Amîr b. el-Âs’a bazen oruç tutmasını bazen de ara vermesini, bazen kılmasını bazen de uyumasını tavsiye etmesi⁹⁶⁴ bu hususa açıklık getiren mahiyette bir tavsiyedir.⁹⁶⁵ Bu durumda her ne kadar Teheccüd sünnet olsa da her gecenin tamamının ayakta geçirilmesi mekruhtur. En uygunu Teheccüd kılınmaya niyet edildiğinde biraz uyuyup kalkındıktan sonra namaz ve diğer ibadetler ifa edildikten sonra tekrar yatmaktır. Sünnete uygun olan da budur.⁹⁶⁶

Gece kılınan namazın Teheccüd olması için teheccüdün manasına uygun olarak biraz uyuyup gece uyandıktan sonra namaz kılınması gerekir.⁹⁶⁷ Gecenin üç eşit parçadan oluştuğu varsayılırsa ortası, ilk ve son kısmından daha faziletlidir. Bu, gecenin nâfilesinin gündüzünküne, evde kılınan nâfilenin mescidde kılınana, iki rekâtta bir selam vermenin tek selamla namaz kılmaya daha üstün olmasına benzer.⁹⁶⁸

Mezhepte bir görüşe göre, Vitir namazının Teheccüd namazından sonra kılınması daha faziletli görülmüşken İmâm Gazzâli ve İmâmu’l-Harameyn’e göre, tersi durum daha faziletlidir. İmâm Nevevî ise eğer kişinin Teheccüd kılma âdeti varsa Vitri sonraya bırakması

⁹⁶⁰ Nevevî, **el-Mecmû’**, C.IV, s.43.

⁹⁶¹ Şâfiî, **el-Ümm**, C.I, s.142;

⁹⁶² Mâverdî, **el-Hâvî’l-Kebîr**, C.II, s.652.

⁹⁶³ Mâverdî, **el-Hâvî’l-Kebîr**, C.II, s.653.

⁹⁶⁴ Buhârî, **Savm**, 54(H. No:1874).

⁹⁶⁵ Şîrbînî, **el-İknâ**, C.I, s.117.

⁹⁶⁶ Muhammed ez-Zehrâ, **es-Sirâc**, C.I, s.66; Râfi, **eş-Şerhu’l-Kebîr**, C.IV, s.233.

⁹⁶⁷ Şîrbînî, **el-İknâ**, C.I, s.116

⁹⁶⁸ Ebû İshâk Şîrâzî, **et-Tenbîh**, C.I, s.35

daha uygundur, der. Bu şekilde Hz. Aîşe'den gelen; “*Gecenin son namazı Vitir olsun*” hadisine göre, hareket edilmiş olunur.⁹⁶⁹

Hanbeli mezhebinde ‘Mutlak Nâfileler’ kategorisinde yer alan Teheccüd namazı bu kategorideki tek namazdır.⁹⁷⁰

Mezhepte Teheccüd namazının meşruiyeti İsrâ ve Müzzemmil sûrelerinin yanında⁹⁷¹ hem Hz. Peygamber’in fiilî uygulamalarına hem de sözlü teşviklerine dayandırılmıştır.

Bunların başında Hz. Peygamber’in yatsı namazını kılıp biraz uyuduktan sonra kalkıp önce Teheccüd kıldığı sonra Vitir namazı kılıp yattığına dair fiilî uygulaması ve Hz. Dâvud’un uygulamasını anlattığı rivayet, gece namaz kılınmasına yönelik teşvikleri, Allah’ın gecenin üçte birindeki hitâbı gibi rivayetler mezhebin temel delillerini teşkil eder.⁹⁷²

Konuyla ilgili ayet ve hadislerden yola çıkılarak güçlü sünnetlerden hatta gündüzün nâfilelerinden daha faziletli olduğu söylenmiştir. Hükümü konusunda ise Cumhûrun görüşü benimsenmiştir. O da Hz. Peygamber hakkında farz, ümmet hakkında sünnet bir namazdır.⁹⁷³ Güçlülüğünü ve önemini ifade etmesi açısından revâtib sünnetlerden sonra en güçlü sünnet olduğu zikredilmiştir.⁹⁷⁴

İmâm Ahmed b. Hanbel⁹⁷⁵ teheccüdün biraz uyuduktan sonra kalkıp namaz kılmak olduğunu söyler.⁹⁷⁶ Konuya ilişkin delillendirmeler daha önce geçti.

Vitrin gecenin son namazı olması için Teheccüden sonra Vitir kılınabilir. Bununla birlikte Vitirden sonra Teheccüd kılmakta da bir beis yoktur.⁹⁷⁷

Teheccüde kalkındığında dişlerin misvaklanması ve Teheccüd namazına hafif iki rekâtla başlamak müstehabdır.

Rekât sayısı konusunda genel kabul Hz. Peygamber’in bir rekâtlık Vitir namazı, bir başka görüşe göre, sabahın ilk sünneti ile birlikte on üç rekât namaz kıldığı şeklinde olsa da Vitirle birlikte on bir rekât namaz kıldığını söyleyenler de vardır. Bu iki görüşün ortası niteliğinde bir diğer görüş de bir gece on üç bir başka gece on bir rekât kıldığı şeklindedir.⁹⁷⁸

⁹⁶⁹ Nevevi, *el-Mecmû’*, C.IV, s.14.

⁹⁷⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.256.

⁹⁷¹ İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât* C.VIII, s.18.

⁹⁷² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.806. (Ayrıca Bkz. aynı yer. Hz. Peygamber’in teheccüde kalktığındaki zikirleri).

⁹⁷³ İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât* C.VIII, s.18.

⁹⁷⁴ İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari’l-Muhtezarât* C.IX, s.2.

⁹⁷⁵ Sak’abî, *el-Kavlu’r-Râcih mea’d-Delil*, C.III, 84.

⁹⁷⁶ Sak’abî, *el-Kavlu’r-Râcih mea’d-Delil*, C.III, 84; Şinkîti, *Şerhu Zâdi’l-Müstekni’*, C.LIII, s.7.

⁹⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.830; Buhûtî, *er-Ravdu’l-Murebbi’*, C.I, s.86; İbn Useymîn, *eş-Şerhu’l-Mumtî’*, C.IV, s.26.

⁹⁷⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.806.

Bu görüşlerin dışında Kur'an'daki bazı ayetlere⁹⁷⁹ dayanılarak rekât sayısı konusunda bir sınırlandırmanın olmadığı söylenmiştir.⁹⁸⁰

Teheccüd namazına ilişkin bir başka husus, kişi münferid Teheccüde başlar, sonra bir başkası ona uyarsa ilk başlayan imam olup ve birlikte bu namazı kılacaklardır. Bu durum İbn Abbâs'tan gelen rivayete dayandırılmıştır. Rivayet şöyledir: “*Resûlullah tek başına teheccüde durdu sonra İbn Abbâs geldi, onunla birlikte tekbîr aldı, o da imam oldu.*”⁹⁸¹

D. Terâvîh Namazı

1. Tanımı Ve Mahiyeti

Ramazan ayında yatsı namazından sonra ikişer veya dörder rekât halinde kılınan ve hadislerde “kıyamul-leyl” olarak geçen namazdır. Bu namaz uzun bir namaz olduğu için dört rekâtta bir dinlenilir, istirahat edilir. Bu sebeple bu namaza teravih/istirahatler namazı denilmiştir. Zira teravih sözcüğünün tekili terviha istirahat etmek, kendini dinlendirmek demektir.⁹⁸²

2. Meşruiyeti

Teravih namazı hakkında hadis kaynaklarında çokça rivayet yer alır. Şimdi bunlardan bazılarını ve bunlara ilişkin değerlendirmeleri zikredeceğiz.

1. Zeyd b. Sâbit'ten:

“*Resûlullah, Ramazânda birkaç gece-bir rivayete göre, iki gece- namaz kıldı. Ashabından bazı insanlar onu namazına uydular. Hz. Peygamber yanlarına giderek ‘Yaptığınız şeyi biliyorum. Ey İnsanlar! Bu namazı evinizde kılınız. Farz namazları hariç kişinin evinde namaz kılması daha faziletlidir, buyurdu.*”⁹⁸³

‘Yaptığınız şey’ yani ‘benimle birlikte Terâvîh namazı kılma isteğinizi’ ifadesinin karşılığıdır.⁹⁸⁴

Bu da, Terâvîh namazının Hz. Peygamber tarafından cemaatle kıldırıldığıının delilidir.

2. Abdullah İbn Ömer'den:

“*Adamın birisi İbn Ömer'e ‘-Ramazânda imamın arkasında namaz kılalım mı?’ sorar.*

İbn Ömer ‘-Sen Kur'an okumuyor musun?’ diye sordu.

⁹⁷⁹ Furkân, 25:64; Zümer, 39:9; Müzzemmil, 73:20.

⁹⁸⁰ İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari'l-Muhtezarât* C.VIII, s.18.

⁹⁸¹ İbn Cibrîn, *Şerhu Ahzari'l-Muhtezarât* C.VI, s.12.

⁹⁸² Bilmen, *İlmihal*, s.170 vd.

⁹⁸³ Buhârî, *Salâtü'l-Leyl*, 52(H. No:698); Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.494(H. No:4790).

⁹⁸⁴ Buhârî, *Salâtü'l-Leyl*, 52(H. No:698).

Adam ‘-Okuyorum’ dedi.

İbn Ömer ‘-Eşek gibi susmuyor musun? Evinde namaz kıl’ dedi.”⁹⁸⁵

3. Abdullah İbn Ömer’den:

“Resûlullah(s.a.v), Ramazân ayında kalkıp abdest alıyordu. İnsanlar mescidden ayrılınca mescide gidip sabaha kadar namaz kılıyordu.”⁹⁸⁶

4.Ebû Zer’den:

“Biz, Resûlullah(s.a.v) ile birlikte bir Ramazân boyunca oruç tuttuk. (Ramazân ayından) yedi gece kalıncaya kadar bize hiçbir gece (Terâvih) namaz kıldırmadı. Yedi gece kalınca gecenin bir kısmında namaz(Terâvih) kıldırdı(bir kısmında kıldırmadı), altı gece kalınca gecenin hiçbir vaktinde namaz kıldırmadı, beşinci gece kalınca gecenin yarısına kadar namaz(Terâvih) kıldırdı.

Ben

-Ya Resûlellah! Bu gecenin kalan kısmında da bize (Nâfile-neffeldenâ)namaz kıldırmanızı istiyoruz, dedim.

Buyurdular ki

‘-Şüphesiz imam, namazdan dönünceye kadar onunla beraber (yatsı ve) Terâvihi kılan kimsenin bu ibadeti bir geceyi tamamen ihya etmeye denk olur.’

Sonra kalan dördüncü gecede namaz kıldırmadı. Sonra kalan üçüncü gecede eşlerini ve yakınlarını topladı, cemaat de toplandı. Resûlullah, o gece Terâvihi o kadar uzattı ki, biz, felâhı kaçıracağımızdan korktuk.

Ebû Zer’e Felah nedir, soruldu.

O da ‘-Sahûrdur’ dedi.

Resûlullah, o geceden sonra kalan iki gecede bize Terâvih kıldırmadı.”⁹⁸⁷

Bu rivayet çok az lafız farklılıklarıyla Hâkim’in Müstedrek’inde de geçmektedir. Buhârî’nin şartlarına göre, sahihtir. Bu rivayet, Terâvih namazının mescidlerde müslümanlar tarafından kılındığının Sünnete dayandığını göstermektedir. Buna Hz. Ömer ve Hz. Ali dönemlerinde de devam edilmiştir.⁹⁸⁸

⁹⁸⁵ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.494(H. No:4791).

⁹⁸⁶ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.494(H. No:4792).

⁹⁸⁷ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.II, s.494(H. No:4793).

⁹⁸⁸ Hâkim, **Müstedrek**, C.I, s.607(H. No:1608).

Kıyam-u şehri Ramazânifadesinden kasıt, Terâvih namazıdır. Dinlenmek, rahatlamak gibi anlamlara gelir.⁹⁸⁹

Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim'in şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler.⁹⁹⁰

5.Sa'lebe b. Ebî Mâlik el-Kureziyyi'den:

“Resûlullah bir gece mescide çıktı. İnsanların mescdin bir kenarında cemaatle namaz kıldıklarını gördü. Bunlar ne yapıyorlar, diye sordu.

‘-Bunlar, ezberlerinde Kur'an olmayan insanlardır. Ubey b. Ka'b onlara namaz kıldırıyor' diye cevap verdiler.

*Resûlullah(s.a.v), ‘-Doğru yapıyorlar, yaptıkları şey ne güzel’ buyurdular.”*⁹⁹¹

Aynı rivayet Ebû Hureyre'den de nakledilmiştir.⁹⁹²

Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının ayıf olduğunu söyler.⁹⁹³

6.İkrime'den:

*“Hz. Aişe şöyle buyurdu Biz Ramazân ayında bize namaz kıldirmaları için Kur'an'ı iyi bilen kimseleri çağırıyorduk. Biz de onlara yemek yapıyorduk.”*⁹⁹⁴

7.Rekât sayısı ile ilgili Ebû Seleme'den gelen rivayet şöyledir:

“Hz. Aişe'ye, Resûlullah'ın Ramazân ayında nasıl namaz kıldığını sordum. O da, Resûlullah, Ramazân ayında ve diğer aylarda ziyade etmezdi. Ramazân ayında on bir rekât kıları. Önce dört rekât kıları ki, ne kadar güzel olduğunu sorma, sonra dört rekât daha kıları ki, onun da ne kadar güzel olduğunu sorma. Sonra üç rekât daha kıları.

Hz. Aişe Resûlullah'a şöyle sordu Vitir kılmadan mı yatacaksın?

*O da “Gözlerim uyusa kalbim uyumaz,” buyurdu.”*⁹⁹⁵

İbn Abbâs'tan gelen rivayet ise on üç rekât kıldığı şeklindedir. Burada zahiren bir teâruz var gibi gözükse de bu iki rivayetin arasının cem edilmesinin mümkün olduğu, bu cemden kasıt, Hz. Aişe'nin rivayeti Sahih olduğuna göre, genellikle on bir kıldığı bazen de onüç rekât kıldığı şeklindedir.⁹⁹⁶

⁹⁸⁹ Mâlik b. Enes, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, C.I, s.351(H. No:238).

⁹⁹⁰ İbn Hibban, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.288(H. No:2547).

⁹⁹¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.495(H. No:4794).

⁹⁹² Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.495(H. No:4796).

⁹⁹³ İbn Hibban, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.282(H. No:2541).

⁹⁹⁴ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.495(H. No:4797).

⁹⁹⁵ Buhârî, **Terâvih**, 1 (H. No:1909); Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.495(H. No:4798).

⁹⁹⁶ Mâlik b. Enes, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, C.I, s.353(H. No:239).

Şu'ayb el-Arnâvût, Terâvih namazının rekât sayısıylaki sekiz rekât şeklinde-İlgili rivayetin zayıf olduğunu söyler.⁹⁹⁷

8.Rekât sayısı ile ilgili bir başka rivayet şöyledir:

İbn Abbâs'tan:

“Hz. Peygamber, Ramazân ayında cemaatsiz yirmi rekât namaz kılıyordu, bunun haricinde Vitir kılıyordu.”

Hadisin râvilerinden Ebû Şeybe rivayetinde teferrud kaldığı için hadisin zayıf olduğu zikredilmiştir.⁹⁹⁸

9.Hz. Ömer, Ubey b. Ka'b ve Temîm ed-Dârî'ye insanlara on bir rekât namaz kıldırmaİlarını emretti. Onlar, her rekâtta iki yüz ayet okuyorlardı. İnsanlar yorgunluktan asalara yaslanıyorlardı ve namazın uzun sürmesinden dolayı mescidden fecr vakti ayrılıyorlardı.⁹⁹⁹

Sâib b. Yezîd'den gelen rivayette ise; *“İnsanlar, Hz. Ömer döneminde yirmi rekât kılıyordu ve iki yüz ayet okuyorlardı. Hz. Osmân döneminde insanlar kıyamın şiddetinden asalara yaslanıyorlardı.”*¹⁰⁰⁰

Mâlik b.Yezîd b. Rumân'dan gelen rivayet yine aynı doğrultudadır. Rivayet ise şöyledir: *“İnsanlar, Hz. Ömer döneminde yirmi üç rekât kılıyorlardı.”*

Bu iki rivayetin arası şöyle cem edilebilir.

Önce on bir rekât kılıyorlardı, sonra yirmi rekât kılmaya başladılar yirmi rekâtta sonra üç rekât daha Vitir kılıyorlardı.¹⁰⁰¹

10.Ebû'l-Hasîb'den:

“Suveyd b. Ğafele, Ramazân ayında bize imamlık yapıyordu. Bize, beş tervihadan oluşan yirmi rekât namaz kıldırıyordu.”

Rivayetin bir başka geliş şeklinde; *“Hz. Ali'in arkadaşlarından Şuteyr b. Şekel'den rivayet edildi ki ‘Onlara yirmi rekât namaz kıldırarak imamlık yapıyordu, Vitir namazını da üç rekât kılıyorlardı.’* denilir.¹⁰⁰²

11.Hz. Ali, Ramazân ayında kurraları çağırıp onlardan birine insanlara yirmi rekât namaz kıldırmasını emretti.¹⁰⁰³

Ebû'l-Hasnâ'dan gelen rivayet şöyledir:

⁹⁹⁷ İbn Hibban, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.290(H. No:2549).

⁹⁹⁸ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4799).

⁹⁹⁹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4800).

¹⁰⁰⁰ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4801).

¹⁰⁰¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4802).

¹⁰⁰² Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4803).

¹⁰⁰³ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4804).

“Hz. Ali, insanlardan birine beş terviha namaz kıldırmasını emretti.”

Bu isnadda zayıflık olduğu söylenmiştir.¹⁰⁰⁴

12.Zeyd b. Vehb'den:

“Hz. Ömer, iki terviha arasında kişinin dışarı gidip gelebileceği bir zaman ara veriyordu.”¹⁰⁰⁵

13.Hz. Aişe'den:

“Resûlullah(s.a.v), dört rekât namaz kılıp biraz dinleniyordu(terviha yapıyordu). Namazı uzun tutuyordu. Ona “Allah geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affettiği halde neden bu kadar çok ibadet ediyorsun?”

O da ‘Şükreden bir kul olmayayım mı!’ dedi.”

Hadisin râvilerinden Muğîre b. Ziyâd rivayetinde teferrud etmiştir. Kendisi kaviyy değildir, denmiştir.

Hadiste geçen ‘Biraz ara veriyordu’ sözü doğru ise bu imamın Terâvih namazında ara vermesi gerektiğinin delilidir.¹⁰⁰⁶

14.Terâvih namazının kıraatı hakkında Ebû Osmân en-Nehdî'den gelen rivayetsöyledir:

“Hz. Ömer, iyi Kur'an okuyan üç kişiyi çağırdı, onlara Kur'an okuttu. En hızlı okuyana, insanlara namaz kıldırırken otuz ayet okumasını, orta okuyana yirmi beş ayet okumasını, yavaş okuyana yirmi ayet okumasını emretti.”¹⁰⁰⁷

15.Abdurrahmân b. Hürmüz el-E'rec'ten:

“İnsanların Ramazânda kâfirlere lanet ettiklerini gördüm. İmâm, sekiz rekâtta Bakara sûresini okuyordu. On iki rekâtta Bakara sûresini okuduğunda insanlara daha hafif geliyordu.”¹⁰⁰⁸

16.Abdullah b. Ebî Bekr'den:

“Babamdan şöyle işittim

‘Ramazânda (Terâvih namazından) geç ayrıldığımız için eve geldiğimizde fecrin korkusundan yemeği acele ile yiyorduk.”¹⁰⁰⁹

17.Ebû Hureyre'den Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazân ayının gecelerini ihya ederse geçmiş bütün günahları bağışlanır.”¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4805).

¹⁰⁰⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4806).

¹⁰⁰⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4807).

¹⁰⁰⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4808).

¹⁰⁰⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4809).

¹⁰⁰⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.II, s.497(H. No:4810).

Müslim'deki bir rivayette; 'Ona zorunlu olmadığı halde rağbet ederek' şeklinde geçer.¹⁰¹¹

Elbânî, hadis, sahih olduğunu söyler.¹⁰¹²

Terâvih namazının kılınışına Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında cemaatsız devam edildi.¹⁰¹³

Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Müslim'in şartlarına göre, sahih olduğunu söyler.¹⁰¹⁴

18.Abdurrahmân b. Abidin e-Kârî'den:

*"Bir Ramazân gecesı Ömer b. Hattâb'la birlikte mescide çıktım. İnsanların bir kısmı tek başına ve dağınık halde Terâvih namazı kılıyorlardı. Bir kısmı bir başkasının namazına uyup namaz kılıyorlardı. Ömer "Zannediyorum ki, bu dağınık insanları bir okuyucu imamın arkasında toparlasam daha iyi olacak, dedi. Sonra buna kesin olarak karar verdi. Ertesi gün insanları Ubey b. Ka'b'ın (Terâvih namazı) imamlığında topladı. (Böylece Terâvih namazı cemaatle kılınmaya başlandı.) Sonra bir gece yine Ömer'le birlikte mescide çıktım. İnsanlar bir imamın arkasında Terâvih kılıyorlardı. Ömer bu manzarayı görünce 'Bu ne güzel bid'at/adettir" dedi ve bu namazlarını gecenin sonuna bırakıp uyuyanlar şimdi namaz kılanlardan daha faziletlidirler, dedi. Ömer, bu sözüyle Terâvih namazını gecenin sonunda kılmayı kastediyordu. İnsanlarsa Terâvihi gecenin başında kılıyorlardı."*¹⁰¹⁵

19.Hz. Aişe'den:

*"Resûlullah bir gece gecenin ortasında mescide çıktı. Namaz kıldı. İnsanlardan bir kısmı onun namazına uydular, birlikte namaz kıldılar. Sabah olunca bazı insanlar Hz. Peygamber'in gece mescidde namaz kıldırıldığını konuştular. Bu haber yayılınca ertesi gece, birinci gecekinden daha fazla insan toplandı ve Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldılar. Sabah olunca bunu yine yaydılar. Üçüncü gece daha çok insan toplandı ve Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldılar. Dördüncü gece toplanan insanları mescid almadı. Resûlullah namaza çıkmadı. Nihayet sabah namazını kaldırmak için çıktı. Namazı kaldırıncı yüzünü cemaate yöneltti ve hutbe başlangıcı olarak şehadet kelimelerini söyledi. Daha sonra bu gece namaza çıkmamasının nedenini söyledi. Ve şöyle dedi 'Sizin mescidde toplandığınızı biliyorum. Gece namazı üzerinize farz kılınır da edasından âciz kalırsınız diye korktum."*¹⁰¹⁶

¹⁰¹⁰ Buhârî, **Terâvih**, 1 (H. No:1904); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 25(H. No:1815); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu'lu'u ve'l-Mercân**, C.I, s.211

¹⁰¹¹ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 25(H. No:1816).

¹⁰¹² Nesâî, **Sıyâm**, 39(H. No:2191).

¹⁰¹³ Buhârî, **Terâvih**, 1 (H. No:1905); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 25(H. No:1816).

¹⁰¹⁴ İbn Hibban, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VI, s.287(H. No:2546).

¹⁰¹⁵ Buhârî, **Terâvih**, 1 (H. No:1906).

¹⁰¹⁶ Buhârî, **Cuma**, 27(H. No:882); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 25(H. No:1820); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu'lu'u ve'l-Mercân**, C.I, s.211.

Bu olay Ramazân ayında gerçekleşen bir olaydır.¹⁰¹⁷

Şu'ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Buhârî ve Müslim'in şartlarına sahih olduğunu söyler.¹⁰¹⁸

3. Mezheplere Göre Terâvih Namazının Hükümü

Terâvih namazının ahkâmı hakkında farklı görüşler olsa da Râfiziler hariç onun varlığını kabul etmeyen hiçbir âlim ve fıkıh ekolu yoktur. Bu da ümmetin Terâvih namazının varlığı konusunda icma ettiğini göstermektedir.¹⁰¹⁹

Hanefîlerde müekked sünnet olan Terâvih namazı,¹⁰²⁰ Mâlikîlerin nâfile namazlar taksimatında 'Fazilet Namazlar' arasında müekked sünnet bir namazdır.¹⁰²¹ Diğer bir ifadeyle kadın ve erkekler için mendub bir namazdır.¹⁰²²

Şâfîlilere göre, 'Farzlara Bağlı Olmayan Cemaatle Kılınması Sünnet Olan Müekked Sünnet Namazlar'¹⁰²³ arasında yer alır.

Hanbelilere göre, 'Cemaatle Kılınması Sünnet Olan Muayyen-Müstakil Namazlar' arasında yer alır.¹⁰²⁴

Terâvih namazı hakkında en çok tartışılan meslelerden biri rekât sayısıdır.

Rekât sayısı, Hz. Aişe'den gelen rivayet esas alınarak on bir rekât, İbn Abbâs'tan gelen rivayet esas alınarak on üç rekât olduğunu söyleyenlerin yanında Hz. Peygamber'in ömrünün son yıllarında yedi ve dokuz rekât kıldığı da söylenmiştir. Rekât sayısı konusunda hâkim görüş Hz. Ömer döneminde başlayan ve uygulamada yer alan yirmi rekât olmasıdır.

İmâm Malik'ten gelen bir görüşe göre, Yezîd b. Rûmân'dan yaptığı rivayette Hz. Ömer döneminde insanların bunu yirmi rekât kıldığını söyler. Bunların bir başka delili, Hz. Ömer'in Ubey b. Ka'b'ın imamlığında insanlara yirmi rekât olarak namaz kıldırmasını emretmesidir.

Hz. Ömer döneminde, on bir, on üç ve yirmi üç rekâtları arasındaki teâruz şöyle giderilmiştir. On bir rekât sadece bir kez veya hilafetinin ilk zamanlarında kılınmış, sonra insanlar on üç rekât kılmaya başladılar, Hz. Ömer, bunu yadırgamadı ve insanların bu uygulamasına onay verdi. Sonra yirmi rekât kılmaya başladılar, Hz. Ömer, buna da onay verdi.

¹⁰¹⁷ Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn*, 25(H. No:1819).

¹⁰¹⁸ İbn Hibban, *Sahihi İbn Hibbân*, C.VI, s.283(H. No:2542).

¹⁰¹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, C.II, s.256.

¹⁰²⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.224.

¹⁰²¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.238.

¹⁰²² Cezîrî, *el-Fıkhü ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.195.

¹⁰²³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.245.

¹⁰²⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.250.

Konuyla ilgili rivayetler bir arada düşünülüğünde ve bütün rivayetlerin sahih olduğu göz önüne alındığında her üç uygulamanın da sünnete uygun olduğu görülür ki İmâm Beyhakî de bunu kabul eder. Ancak bunlardan hangisinin tercihe şayan olduğu sorulursa, rivayetlerin çokluğu nedeniyle yirmi rekât olduğuna dair görüş ve uygulama tercihe şayandır.¹⁰²⁵ Hz. Aişe'den gelen on bir rekât olduğuna dair rivayetsahih olmakla beraber, diğer uygulamalar da sahabe tarafından Hz. Peygamber'den görülmüş uygulamalardır. Hz. Aişe'den sadece ilgili rivayeti alırsak yine Hz. Aişe'den gelen ömrünün sonun doğru yedi ve dokuz kıldığına dair rivayet ve diğer rivayetler ihmal edilmiş olunur.

İbadetlerde tevkîfilik esastır, bu rekât sayılarının hepsi hakkında rivayet varid olmuştur. İçlerinde otuz altı ve daha fazla rekât olduğuna dair rivayetler bu rakaların aşağısındaki rivayetleri cem eder nitelik taşımaktadır. Bu durum Hz. Peygamber'in '*Gece namazları ikişer rekâttır, kim sabah namazının vaktinin girmesinden korkarsa tek rekât kılsın*' söylemine benzer. Şartlar değişdikçe nâfile namazların rekât sayılarında değişik uygulamalar yapılabilir, demektir. Sahabe de, Hz. Ömer'in uygulamasına uyarak bu davranışı konusunda İcma üzere birleşmişlerdir. Böylece bu uygulama Hz. Ömer'in sünneti olmuştur. Hz. Peygamber, '*Benim ve râşid halifelerimin sünnetine uyun*' sözü bunu destekler.

İmâm Mâlik, Medînelilerin, Terâvih namazını üç rekât, Vitir hariç otuz altı rekât kıldıklarını söyler. Bu da gösteriyord ki ister on bir, ister on üç, ister yirmi isterse otuz altı rekât kılınsın hepsi sünnete uygundur.¹⁰²⁶

Ebû Hanîfe'ye Hz. Ömer'in uygulaması sorulduğunda '*Terâvih namazı müekked bir sünnettir. Ömer bunu kendi nefisinden çıkarmış bir bid'atçı değildir. Bunu kendi düşüncesinden çıkarmış değildir. Ömer bunu, dinin bir kaynağından ki o da Resûlullah'ın sünnetinden almıştır*' demiştir.¹⁰²⁷

Konuyla ilgili en tartışmalı konulardan biri, Hz. Peygamber'in kaç rekât Terâvih namazı kıldığı ve kıldırıldığıdır. Hz. Peygamber'in Ramazân ayında yatsı namazının haricinde namaz kıldırıldığı; ancak kaç rekât kıldırıldığı konusunda farklı rivayetler yer alır.

Terâvih namazının rekât sayıları zikredilirken teleffuz edilen rakamların hepsini kılmış ve kıldırılmış olması mümkündür.

Sekiz rekâtla ilgili rivayet en sahih rivayetlerden birini ifade eder. Ancak tartışmanın üzerinde yoğunlaştığı husus yirmi rekât meselesidir.

¹⁰²⁵ Ali b. Nâyif eş-Şuhûd, *el-Hulâsâtü fî Fıkhı'l-Ekâliyyât*, C.II, b.y: t.y, s.24.

¹⁰²⁶ Şuhûd, *el-Hulâsâtü fî Fıkhı'l-Ekâliyyât*, C.II, s.25.

¹⁰²⁷ Cezîrî, *el-Fıkhü ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.195.

Yirmi rekât kıldırıp kıldırmadığı konusunda İbn Hacer el-Heytemî'ni el-Fetavâ'l-Kübrâ'sında Hz. Peygamber'in yirmi rekât Terâvih namaz kıldırıldığına dair herhangi bir rivayetin olmadığına nakledilmesi yanında değişik yollarla nakledilen rivayetlere göre, Hz. Peygamber'in yirmi rekât kıldırıldığı nakledilir.¹⁰²⁸ Bu rivayet, râvilerden birinin cerh edilmesi ve rivayetin mevzuat kitaplarında yer alması nedeniyle sahih kabul edilmemiştir.¹⁰²⁹ İmâm Suyûtî, aynı görüşeri paylaşır ve Terâvih namazının rekât sayısı hakkında herhangi bir sayı ile sınırlaması yapılmaksızın çokça rivayet yer aldığını söyler. Rekât meselesini, Hz. Ömer'in uygulamasının şekillendirdiği Mâlikîlerden bazıları hariç dört mezhebin genel kanaatidir.¹⁰³⁰ Ancak daha önce geçtiği gibi Ebû Hanîfe'nin bu konudaki izahatını unutmamak gerekir.

İbn Abbâs'tan gelen yirmi rekât kıldığıyla¹⁰³¹ ilgili rivayet değişik nedenlerden dolayı kendisiyle ihticâc edilecek mahiyette bulunmamıştır.¹⁰³²

Hanefî mezhebinde, Terâvih namazı, Ebû Hanîfe'ye göre, Hz. Peygamber'in sünneti olarak ayn-i müekked sünnet¹⁰³³ bir namazdır. İmâm Muhammed'e göre, ise sünnet olmakla beraber Hz. Peygamber'in değil ashabın sünnetidir. Hz. Peygamber'in sünneti olsaydı ona sürekli devam ederdi, oysa Hz. Peygamber, Terâvih namazını Ramazân ayı boyunca bazı geceler kılmıştır, bir rivayete göre, sadece iki gece cemaatle kılmış sonra ümmete farz kılınır endişesiyle onu cemaatle kılmayı terk etmiştir.¹⁰³⁴

Hanefîlere göre, Terâvih namazının rekât sayısı Vitir namazı hariç yirmi rekâttır. İmâm Mâlik, sünnet bir namaz olarak üç rekât Vitir namazı hariç otuz altı rekâttır, der. İmâm Mâlik'in bir görüşüne göre, yirmi rekâttır. Yirmi rekât olduğunun delili Hz. Ömer'in Ubey b. Ka'b'a insanlara yirmi rekât namaz kıldırmasını emretmesi ve buna hiç kimsenin itiraz etmemesi, dolayısıyla bu konuda İcmanın oluşmasıdır.¹⁰³⁵

İmâm Mâlik'in görüşüne göre amel edenler aynı zamanda Hanefî mezhebinin görüşünü de kapsayacak şekilde amel etmiş olacağı, söylenmiştir. Zira otuz altı rekât Terâvih kılan yirmi rekâtı da kılmış olacaktır.

Hanefî mezhebinde iki rekâta bir selam vermek daha faziletlidir. Şâfiî ve Mâlikî mezheplerinde bütün nâfilelerin cemaatle kılınmasında bir beis yoktur, Hanefî mezhebine göre, bütün nâfileleri cemaatle kılmak mekruhtur. İmâm Mâlik, nâfileleri cemaatle kılmanın

¹⁰²⁸ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.194.

¹⁰²⁹ İbn Hacer el-Heytemî, **el-Fetevâ'l-Kübrâ**, C.I, s.195; Muhammed Sâlih, **Fetâvâ'l-İslam Suâl ve Cevâb**, b.y: t.y, s.6503.

¹⁰³⁰ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.XXVII, s.141.

¹⁰³¹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.II, s.496(H. No:4799).

¹⁰³² er-Riâsetü'l-Amme, **Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslamiyye**, C.XXVI, b.y: t.y, s.287.

¹⁰³³ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.195.

¹⁰³⁴ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.288.

¹⁰³⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.256; Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.288.

müstehab olduğunu delil olarak getirirken İmâm Şâfiî ise nâfileleri farzlara kıyas ederek bu sonuca varmıştır. Zira nâfileler farzlara bağlı olduğu için uygulamaları da onlara benzer. Hanefilere göre, nâfilelerin gizli kılınması onların diğer insanlar tarafından bilinmemesini sağlar ki nâfilelerde bu daha faziletlidir. Zaten farzlara bağlı olan nâfileler onların ilan edilmesiyle ilan edilmiş olunur; ancak eda edilirken gizli eda edilmesi daha doğrudur. Bu görüşe delil olarak şu izahatı getirirler: Eğer nâfilelerin cemaatle kılınması daha faziletli olsaydı müçtehit imamlar tarafından cemaatle kılınırlardı. Oysa nâfilelerin cemaatle kılınmasının daha faziletli olduğuna dair ne Hz. Peygamber ne sahabe ne sonraki tabiîn döneminden vârid olan her hangi bir haber vardır.

İmâm Mâlik ve Ebû Yûsuf, kişi eğer evde kılmaya imkân buluyorsa evinde de kılabilir, derler.¹⁰³⁶ İmâm Şâfiî, ilk görüşünde tek kılınmasının daha faziletli olduğunu söyler. Şâfiî âlimlerinden İmâm Müzenî, Ahmed b. İmrân, İsâ b. Ebân, Bekr b. Kuteybe gibi âlimler cemaatle kılınmasının daha faziletli olduğunu söylerler. Zira ulemanın çoğunluğu bu doğrultuda görüş beyan etmişlerdir. Bir başka delil, Hz. Peygamber'in bu namazı insanlara birkaç kez olsa cemaatle kıldırmasıdır.

Hz. Ömer döneminden başlanılan Terâvih namazının cemaatle kılınması hem o dönemde hem sonraki dönemlerde itirazlara uğramadan bu güne kadar ulaşmıştır. Hz. Ali'in '*Ömer mescidlerimizi aydınlattığı/nurlandırdığı gibi Allah da kabri nurlandırsın*' sözü bu kabulü göstermektedir. Böylece Terâvih namazının cemaatle kılınması tıbkı farz namazlarının cemaatle kılınması gibi sünnetin şî'ârı olmuştur.¹⁰³⁷

Hanefî mezhebinde Terâvih namazının camide kılınması daha faziletlidir.¹⁰³⁸ İki rekâtta bir selam vererek dört rekâtta bir terviha yapılır. Terâvihte beş terviha yapılır. Cemaatle kılarken buna ziyade etmek mekruhtur.

Vakti yatsı namazından sonra Vitir namazından öncedir. Ebû Hanîfe'ye göre, kişi yatsı, Terâvih ve Vitir namazlarını abdestsiz kıldığını hatırlarsa sadece yatsı ve Terâvih namazını iade eder. en-Nâzîfî'nin nakline göre, imamın biri bir topluluğa unutarak yatsı namazını kıldırdı. Sonra başka bir imam abdestli olarak Terâvih namazı kıldırdı. Sonra yatsı namazının abdestsiz kılındığı anlaşılnca yatsı ve Terâvih namazı birlikte iade edildi.¹⁰³⁹

Zira Terâvih namazı, yatsı namazına tabidir, Vitir ise vakit açısında yatsı namazına bağlı değildir. Burada Terâvih namazının Vitir namazından önce kılınması bu tertib dolayısıyladır.

¹⁰³⁶ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.256.

¹⁰³⁷ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.257.

¹⁰³⁸ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.73.

¹⁰³⁹ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.115; Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.288.

Eğer Vitir namazı unutkanlıkla yatsı namazından önce kılınırsa sahihtir; ancak Terâvih namazında böyle bir durum meydana gelirse sahih olmaz. İmâmeyn'e göre, Vitir ve Terâvih namazı yatsı namazının sünnetleridirler. Vitir de Terâvih namazı her ne sürette olursa olsun yatsı namazından önce kılınırsa iadesi gerekir. Bir görüşe göre, de Vitirin iadesi ihtilâflıdır; ancak Terâvih ve diğer sünnetlerin iadesi gerekir.

İki terviha arasında bir terviha miktarı oturmak müstehabdır. Aynı şekilde beşinci terviha ve Vitir arasında da bir terviha miktarı beklemek müstehabdır. Ancak bu cemaate ağır geliyorsa oturulmaz. Dilerlerse Allah'ı tesbîh ederler dilerlerse sessizce otururlar.

Mekke ehli bu arada bir tavâf yapar ve iki rekât namaz kılar, Medine ehli ise dört rekât namaz kılarlardı.

Cumhûra göre, beşinci selamdan sonra terviha mekruhtur.

Terâvih namazının gecenin üçte birine veya yarısına kadar geciktirilmesi müstehabdır.¹⁰⁴⁰

Gece yarısından sonra kılınması Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in uygulamasına uymaktır.

Terâvih namazı kadın ve erkekler için ayn-i sünnettir. Cemaatsiz kılındığında veya kadınlar onu evlerinde tek kıldıklarında yine Terâvih namazı yerine gelmiş olur. Hanefîlere¹⁰⁴¹ göre, Terâvih namazının cemaatle mescidde kılınması kifâ-i bir sünnettir bazılarına göre, ayn-i sünnettir. Bir topluluk tamamen cemaati terk ederlerse hepsi kötü bir iş yapmış olur ve günahkâr olurlar. Ancak evinde de olsa bir kişi tek başına Terâvihi kılsa bu sorumluluktan kurtulmuş olurlar; ancak yine de fazilet terk edilmiş olunur. Evde cemaatle kılmak uygun ise de mescidde cemaatle kılmak daha faziletlidir. Kişi evinde kılsa cemaat ve mescidde kılma sevabına ulaşamaz.

Eğer imam lahn sahibi ise namaz kıldırıldığı mescide gitmemekte bir sakınca yoktur. Vitir namazını, Ramazân ayında cemaatle kılınabileceği İcma' ile sabittir. Vitir namazını Ramazânda mescidde cemaatle kılmak evde kılmaktan daha faziletlidir. Bazıları, Vitirin evde tek başına kılınmasının daha faziletli olduğunu söyler. Erkeklerin imamlık yapması için adam tutması mekruhtur. Çünkü ücretli imam tutmak fasittir. Bir mescidde iki defa Terâvih kılmak mekruhtur.

Bir kişi Terâvih namazını evinde kıldıktan sonra başka bir topluluğa imamlık yapması kendisi için mekruh olur, cemaat için mekruh olmaz. Ancak kendisi namaza durduktan sonra

¹⁰⁴⁰ Komisyon, *el-Fetevâ'l-Hindiyye*, C.I, s.115.

¹⁰⁴¹ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.195.

kendisine uyarlarsa iki taraf için de mekruh olmaz. En uygun olan bir imama uyarak Terâvih kılmaktır.¹⁰⁴²

Kişi için Terâvih namazını cemaatle kılmamanın özürleri farz namazlarının cemaatine katılmamanın mazeretleri neyse onlardır. Cemaatle kılmak daha faziletli ise de tek kılan kişi günah işlemiş olmaz.¹⁰⁴³

Çocuğun Terâvih ve diğer mutlak nâfilelerde imamlık yapması bazısına göre, câizdir; ancak çoğunluğa göre, câiz değildir. Terâvih kaçırıldığında cemaatle veya cemaatsiz olarak kaza edilmez. Kâdî Hân'da, eğer önceki akşam bir şef'in fasit olduğunu hatırlarlarsa onu Terâvih niyetiyle kaza etmek mekruhtur.

Ebû Yûsuf'a göre, imamselam verdikten sonra cemaatten bir kısmı üç rekât, diğer bir kısmı iki rekât kılındı derse imam kesin olarak hangisini kıldırıldığından eminse onu dikkate alır. Eğer emin değilse, imam, kendisine göre, kimin daha doğru söylediğini düşünüyorsa onların sözünü alır.

Eğer selamların sayısında tereddüt edilirse sahih görüşe göre, herkes kendisi tekrar kılar.

Farz, Vitir veya nâfile kılan Terâvih niyetiyle uymak sahih değildir. Zira bu mekruhtur.¹⁰⁴⁴

Niyet ederken esas itibariyle Terâvihe, Ramazân gecesini ihya etmeye veya vaktin sünnetine niyet edilmeli.

Eğer mutlak namaza veya mutlak nâfileye niyet ederse Ebû Hanîfe'den yapılan nakle göre, sahih değildir. Bu, sabah namazının ilk sünnetine sabah namazının sünnetini kılmaya niyet etmeye benzer. Mutlak niyet ikisinde de geçerli değildir. İhtiyata uygun olan ihtilâftan kurtulmak için niyetin belirlenmesidir.

Bazılarına göre, Terâvih namazına mutlak nâfile namazı niyetiyle niyet edilirse sahih olmaz. Terâvih, sünnet namaz veya gece namazı kılmaya niyet edilmesi gerekir. Terâvih namazı sünnet bir namaz olduğu için mutlak nâfileye niyet edilmesi sahih olmaz.¹⁰⁴⁵ Ebû Hanîfe de bu görüştedir.¹⁰⁴⁶ Bir kısım âlime göre ise Terâvih namazı sahabe uygulaması/sünneti olduğu için mutlak niyet edilmesiyle geçerli olur. Bu durum diğer nâfileler için de geçerlidir.¹⁰⁴⁷ Kişi, eğer imama uyuyorsa Terâvih namazı için imama uyduğuna niyet etmesi gerekir.¹⁰⁴⁸ Kişi muktedî olur ancak imama uymaya niyet etmezse bazılarına göre, câiz değildir. Zira imama

¹⁰⁴² Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.116.

¹⁰⁴³ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.257.

¹⁰⁴⁴ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyye**, C.I, s.117.

¹⁰⁴⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.259.

¹⁰⁴⁶ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I,s.288.

¹⁰⁴⁷ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.I, s.403.

¹⁰⁴⁸ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.I, s.404.

uymak farza veya nâfileye uymak gibi değişik şekillerde vuku bulur. Bazılarına göre, mutlak olarak kendisini imama uymaya has kıldığı için câizdir. Bu mutlak niyet, tayin ifade eder. Hatta kişi imamın farz mı nâfile mi kıldığını bilmeseyse bile imama uymaya niyet etse bu niyet ve iktidâ sahihtir.¹⁰⁴⁹

Bir görüşe göre, sabah namazının sünneti gibi Terâvih namazının da özürsüz olarak oturarak kılınması câiz değildir.

Ebû Hanîfe'den yapılan nakle göre, sahih olanın bunun câiz olduğudur.

Terâvih namazında kaç rekâtta bir selam verilmesinin daha uygun olduğu konusunda yukarıda geçtiği gibi iki rekâtta bir selam vermek en uygun olanıdır. Zira her iki rekât nâfilelerde bir namazdır. Bununla beraber İmâm Yûsuf ve İmâm Muhammed'e göre, dört rekâtta bir selam vermekte bir sakınca yoktur; ancak bundan fazlası mekruhtur. Ebû Hanîfe'den yapılan nakle göre, altı veya sekiz rekâtta da selam verilebilir. Bunun yanında mekruh olmakla beraber on rekâtta bir selam verilebilir.

İmâm Muhammed ve İmâm Zufer'e göre, oturmadan dört rekâtta bir selam verilirse bu namaz sahih olmaz.¹⁰⁵⁰

Ebû Hanîfe'nin iki görüşünden birine ve Ebû Yûsuf'a göre, İstihsanen câizdir. Ancak bu görüş üzerinde ihtilâf edilmiştir ki birinci şef mi yoksa ikinci şef mi sahihtir. Sahih kavle göre, birinci şef sahihtir.

Eğer tek selamla üç rekâtta bir selam verilirse İmâm Muhammed ve İmâm Zufer'e göre, sahih değildir. Zira bu durum nâfilelerde meşru olan bir durum değildir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un görüşleri hakkında ihtilâf edilmiştir. Bir görüşe göre, onlar bunun sahih olmadığını söyler, bir başka görüşe göre, akşam namazına kıyas ederek sahih olduğunu söylerler. Birinci şefin yani üç rekât kılındığında sahih olmadığını söyleyenler bunun kazasının gerektiğini söylerler. İkinci şef konusunda ise Ebû Hanîfe'ye göre, ister kasti olsun isterse hataen olsun kazası gerekmez. Ebû Yûsuf ise kasti yapılmışsa kazası gerekir, der.

Kerahatle beraber¹⁰⁵¹ Terâvih namazı her iki rekâtta bir oturulmak kaydıyla tek selamla kılınması durumunda sahihtir; ancak her iki rekâtta bir oturulmadan kılınırsa İmâm Muhammed ve İmâm Zufer'e göre, sahih değildir, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre, sahihtir.

İmâm, on selam mı sekiz selam mı verdiği konusunda şüphe ederse iki rekât daha kılar.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁹ İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, C.I, s.405.

¹⁰⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, C.II, s.262.

¹⁰⁵¹ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.196.

¹⁰⁵² Serahsî, *el-Mebsût*, C.II, s.263.

Hanefî mezhebinde Terâvih namazının kılınmasının en faziletli vakti yatsı namazında olduğu gibi gecenin üçte biri veya yarısı geçtikten sonra kılınmasıdır. Terâvih fecr vaktine kadar kılınabilir. Gece yarısından sonraki bir zamana kadar ertelemek bazılarına göre, mekruh ise de sahih olan görüşe göre, mekruh değildir. Zira Terâvih namazı gece namazıdır ve gecenin sonuna kadar kılınabilir. Eğer bu belirlenen vakitler geçinceye kadar kılınmazsa bazılarına göre, sabah namazının vakti girmeden kaza edilebilir, bazıları bir sonraki geceye kadar kaza edilebilir, derken bazıları, Ramazân ayı çıkıncaya kadar kaza edilebilir, der. el-Asl'da İmâm Muhammed'den yapılan nakle göre, sabah namazının sünneti hariç diğer sünnet namazlar gibi kaza edilmez. Ancak eğer kaza edilirse ittifâkla cemaatle kaza edilmez, kişi bunu tek kılarak kaza eder.

Terâvih namazında çocuğun imamlık yapıp yapamayacağı konusunda Horasân âlimlerine göre, câizken Irâk âlimlerine göre, câiz değildir.¹⁰⁵³

Terâvih namazı hem Hz. Peygamber hem sahabe tarafından mescidde cemaatle kılınmış, böylece Terâvih namazının mescidde cemaatle kılınmasının sünnet oluşuna delil oluştur.

Terâvih kılanın farz veya herhangi bir nâfile kılana uyması durumunda sahih olan görüşe göre, Terâvihi kılmış olur. Zayıf bir görüşe göre, sahih olmaz.

Birinci şefi kılanın ikinci şefi kılana uyması durumunda bazılarına göre, sahih değildir, bazılarına göre, sahihtir. Zira namaz tektir. Bu durumda iki rekât kılanın dört rekât kılana uyması da sahihtir.

İmâm ve cemaat birinci rekâtta Subhâneke ve Eûzu besmeleyi birlikte okur.¹⁰⁵⁴

İmâm, eğer cemaate ağır gelmiyorsa Tahiyattan sonra Salli-Bârik dualarını okur, eğer cemaate ağır geliyorsa okumaz.

Ebû Hanîfe'ye göre, imam her rekâtta on ayet okur. Bazıları akşam namazı gibi hafif okur derken bazıları, yatsı namazına tabi olduğu için onun kıraatı gibi okur, der. Bazıları, Hz. Ömer'in talimatındaki ölçüleri esas almıştır.

Ebû Hanîfe'ye göre, sünnet olan Kur'an'ın Ramazânda en az bir defa hatmedilmesidir. Hz. Ömer'in uygulaması ise fazilet kabilindendir. Onların zamanında Kur'an Ramazân ayında Terâvih namazında iki veya üç kez hatmediliyordu.

Kıraatla ilgili tüm bu görüş ve uygulamaların yanında insanların durumuna göre, farklı uygulamalar yapılabilir. En faziletlisi bu durumda namazda farz olacak kıraat miktarı yerine gelmek kaydıyla cemaati bıktırmayacak, cemaatin sayısını artıracak miktarda okumaktır.

¹⁰⁵³ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.265.

¹⁰⁵⁴ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.288.

Kıraatın miktarı her rekâtta eşit olabileceği gibi Hanefî mezhebinde üç imama göre, farz namazlarında olduğu gibi ikinci şeftekinden biraz daha fazla okumak daha uygundur.

İki rekâtta bir selam en uygun olanıdır. Teşehhüd miktarı oturarak bir selamla bir terviha(dört rekât) kılsa bu sahihtir. Tahrimde tekbîri Hanefîlere göre, şart, Şâfiîlere göre, ise rükündür. Nâfile namazlar için düşünüldüğünde alınan tahrimde tekbîri bazılarına göre, sadece iki rekât için, bazılarına göre ise tek selamla dört rekât için de câizdir. İkinci görüş bağlamında tüm rekâtların iki rekâtta bir oturmak kaydıyla tek selamla kılınması câizdir. Bu durumda namazın bütün rükünleri yerine getirilmiş olunur. Her iki rekâtta bir tahrimde tekbîri almak şart değildir. İmâm Muhammed'e göre, iki rekâtta bir oturmazsa namazın tamamı fasid olur. Şeyhâna göre, dört rekât kılar ve ikinci rekâtta oturmazsa istihsanen câiz, İmâm Muhammed'e göre, kıyasa göre, câiz değildir.

İkinci rekâtta oturmada tek selamla üç rekât kılsa bazılarına göre, câiz değilken bazılarına göre, akşam namazı gibi câiz olur. Câiz olmadığını söyleyenler, nâfile namazların ikinci rekâtında oturmamanın mesela akşam namazının ikinci rekâtında oturmamanın meşruluğu gibi meşruluk olmadığını söyler.

Terâvih namazı sadece son rekâtta oturarak tek selamla kılınırsa bazılarına göre, câiz değildir, zira her iki rekâtta bir oturuşun terki ile her bir şef bozulmuştur.

Her tervihanın farklı imamlar tarafından kıldırılması Ehli Haremeyn'in uygulamasına uymak olur. Bir tervihanın iki imam tarafından kıldırılması selevin uygulamasına uygun değildir. Aynı şekilde bir imamın bir mescidde veya iki farklı mescidde Terâvih namazı kıldırması uygun görülmemiştir.¹⁰⁵⁵

Mâlikî mezhebinde Terâvih namazının cemaatle kılınması mendubdur. Mezhepte, Terâvih namazının esas vakti yatsı namazından sonra ve Vitir namazından önce ise de kerahatle beraber Vitirden sonra kılınabilir. Bunun delili de Hz. Peygamber'in '*Gece kıldığınız son namazınız Vitir olsun*' hadisidir.¹⁰⁵⁶

Terâvih namazı akşam ve yatsı namazının cemi takdimle kılınması halinde de yatsı namazından sonra kılınır. Mâlikîlere göre, ise şafağın tamamen ortadan kalkması gerekir. Eğer bundan önce kılınırsa kılınan namaz Terâvih namazı değil mutlak nâfile namaz olur.¹⁰⁵⁷

Şâfiî mezhebinde eğer sabah namazının girmesiyle vakti çıkarsa kaza edilmesi gerekir.¹⁰⁵⁸ Şâfiî mezhebine göre, iki rekâtta bir ister oturuşun ister oturulmasın Terâvih namazının tek selamla kılınması sahih değildir. Hanbelî ve Mâlikîlere göre, kerahatle birlikte sahihtir.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁵ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.289.

¹⁰⁵⁶ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.195.

¹⁰⁵⁷ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.195.

Terâvih namazı hakkında buraya kadar zikredilenlerden anlaşılacağı üzere nâfile namazlar içerisinde subûtu en katî olan namazlardan birisidir.

IV. Belli Bir Sebebe Bağlı Kılınan Namazlar

Bu bölümdeki namazlar, belirli zaman, mekan veya sebeplere bağlı olarak kılınan namazlardır. Nâfile namazlar bölümünün en geniş ve en ihtilaflı kısmını teşkil etmektedir. Bu namazlar şu şekilde sıralanabilir:

A. Abdest Namazı

Bu bölümde abdest namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1. Tanımı Ve Mahiyeti

Abdest¹⁰⁶⁰ veya gusûlden¹⁰⁶¹ sonra kılınan namazdır. Sabah namazının sünneti gibi kılınır.¹⁰⁶²

2. Meşruiyeti

Abdest namazının meşruiyeti hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetlere dayanır.

Abdest namazı ile ilgili hadis kaynaklarında yer alan bazı hadis ve bunlara ilişkin bazı değerlendirmeler şöyledir:

1. Ukbe b. Âmir'dan:

Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu:

*“Bir müslüman güzelce abdest alır, kalkıp hiçbir şey konuşmadan ve kalbinden dünyalık bir şey düşünmeden iki rekât namaz kılsa Cennet kendisine vâcib olur.”*¹⁰⁶³

Ukbe'den gelen bir başka rivayette; *‘anasından doğduğu gün gibi günahsız olur.’*¹⁰⁶⁴ buyrulur.

2. Hz. Osmân'dan:

Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu:

¹⁰⁵⁸ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.195.

¹⁰⁵⁹ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.196.

¹⁰⁶⁰ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.191; Gazzâlî, *İhyâu' Ulûmi'd-Dîn*, C.I, s.564.

¹⁰⁶¹ Komisyon, *İlmihal*, C.I, s.317; Şener, *İbadet Rehberi*, s.159.

¹⁰⁶² Şener, *İbadet Rehberi*, s.159.

¹⁰⁶³ Müslim, *Tahâret*, 6(H. No:576); Nesâî, *Süneni Nesâî biahkâmi Elbânî, Tahâret*, 111(H. No:151). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹⁰⁶⁴ Hâkim, *Müstedrek*, C.I, s.222(H. No:453). (Müslim, Hadisi delil olarak kullanır. Bkz. aynı yer). Muttakî, *Kenzu'l-Ummâl*, C. VII, s.301(H. No:18979).

“Kim bu benim namazım gibi abdest alır ve hiçbir şey konuşmadan iki rekât namaz kılsa geçmiş günahları bağışlanır.”¹⁰⁶⁵

H. Osmân’dan gelen bir başka rivayette; “rükû ve secdesini tam yaparsa gelecek namaza kadar büyük günahlar hariç işleyeceği küçük günahlar bağışlanır.” buyrulur.¹⁰⁶⁶

3. Harîm b. Fâtik’ten:

Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu:

“Bir müslüman güzelce abdest alır, sonra namaz kılsa Cennete girer.”¹⁰⁶⁷

4. Ebû Derdâ’dan:

Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu:

“Kim güzelce abdest alır, sonra kalkıp rükû ve secdesini güzel yaparak iki veya dört rekât farz veya farz olmayan namaz kılar sonra Allah’tan bağışlanma dilerse Allah onu bağışlar.”¹⁰⁶⁸

5. H. Peygamber(s.a.v), bir gün sabah namazı sırasında Bilâl’e en çok sevap beklediği amelinin hangisi olduğunu sordu. Çünkü Cennette onun ayak seslerini önünde duymuştu.

H. Bilâl: “-Gece veya gündüz abdest aldıktan sonra, Allah’ın benim için yazdığı kadar namazkılarım. En çok sevap beklediğim ibadet budur.”¹⁰⁶⁹ diye cevap verdi.

3. Mezheplere Göre Abdest Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde mendub bir namazdır.¹⁰⁷⁰ Diğer bir ifadeyle ğayr-i müekked sünnet bir namazdır. Mezhepte bu namazın meşruiyetinin delili, Ukbe b. Âmir’den gelen rivayettir.¹⁰⁷¹

Hanefî ve Hanbeli mezheplerinde abdest namazı kerahat vakitlerinde kılınmaz. Zira mendub olan bir şey mekruh şartlarda yapmak uygun olmaz.¹⁰⁷²

Hanbeli mezhebinde sünnet namazlardandır.¹⁰⁷³ Mâlikî mezhebinde ise ‘Fazilet’ namazlar arasında yer alır.¹⁰⁷⁴

Abdest namazı Şâfiîlerde ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Nâfile Namazlar’¹⁰⁷⁵ arasında yer alır. Şâfiî mezhebinde sünnet namazların müekked kategorisinde yer alan abdest namazı

¹⁰⁶⁵ Buhârî, **Abdest**, 23(H. No:158); Dârekutnî, **Sünen**, C.I, s.85(H. No:9); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.301(H. No:18981).

¹⁰⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü’l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmî Şu’ayb el-Arnâvût**, C.I, s.57(H. No:400). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Şeyhânın şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.301(H. No:18982); İbn Huzeyme, **Sahih**, C.I, s.4(H. No:2).

¹⁰⁶⁷ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.IV, s.210(H. No:4165); Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.301(H. No:18980).

¹⁰⁶⁸ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C. VII, s.301(H. No:18985).

¹⁰⁶⁹ Buhârî, **Teheccüd**, 17(H. No:1098).

¹⁰⁷⁰ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.55; Cezîrî, **el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a**, s.191.

¹⁰⁷¹ Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî**, C.II, s.228.

¹⁰⁷² Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, C.XXXXIII, s.379.

¹⁰⁷³ Şirbînî, **el-İknâ**, C.I, s.52.

¹⁰⁷⁴ Abderî, **et-Tâc ve’l-İkfl**, C.II, s.67; Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî**, C.II, s.237.

belli bir sebebe bağılı olduğu için kerahat vakitleri dahil olmak üzere her vakit kılınabilen bir namazdır.¹⁰⁷⁶ Abdest veya gusülden sonra müstakil olarak kılınan namaz olmasının yanında kılınanacak bir farz veya mesnûn bir namaz da bu namazın yerine geçer.¹⁰⁷⁷

Abdest namazı hakkında vârid olan haberler doğrultusunda sabit bir namazdır.

B. Tahiyatü'l Mescid Namazı

Bu bölümde Tahiyatü'l- mescid namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Belli bir amaçla mescid/camiye girildiğinde kılınan namazdır.¹⁰⁷⁸

2.Meşruiyeti

Tahiyatü'l-mescid namazı hakkında hadis kaynaklarında çokça rivayet yer alır.

Tahiyatü'l-mescid namazı ile ilgili hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Ebû Katâde es-Sülemî'den:

Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Sizden biriniz mescide girdiğinde oturmadan iki rekât namaz kılsın.”*¹⁰⁷⁹

Katâde'den gelen bir başka rivayet şöyledir:

*“Mescide girdim, Resûlullah(s.a.v), insanların arasında oturuyordu. Ben de oturdum. Resûlullah(s.a.v), bana ‘-Seni oturmadan önce iki rekât namaz kılmaktan alıkoyan şey nedir?’ dedi. Ben, ‘-Seni ve insanları otururken gördüm, dedim’ O da ‘-Sizden biriniz mescide girince iki rekât namaz kılmadan oturmasın, dedi.”*¹⁰⁸⁰

2.Amr b. Süleym'den:

¹⁰⁷⁵ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.244.

¹⁰⁷⁶ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.XXXXIII, s.379.

¹⁰⁷⁷ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.317.

¹⁰⁷⁸ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190; Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.561; Şener, **İbadet Rehberi**, s.159.

¹⁰⁷⁹ Buhârî, **Mesâcid**, 27(H. No:433); Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 11(H. No:1687); Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.53(H. No:5119); Muhammed Fuâd Abdulbâkî, **el-Lu'lu'u ve'l-Mercân**, C.Is.204

¹⁰⁸⁰ Müslim, **Salâtü'l-Müsâfirîn**, 11(H. No:1688).

“Heybetli bir adamın Ebû Katâde’den şöyle işittiğini duydum: ‘Resûlullah(s.a.v), şöyle buyurdu: ‘-Sizden biri mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın”¹⁰⁸¹

3.Hüzeyl’den:

“Hz. Ali, adamın birisine Ramazân veya Kurbân bayramında insanların zayıflarına mescidde dört rekât namaz kıldırmasını emretti.”

Süfyân es-Sevrî, Ebû Kays’tan yaptığı rivayette; ‘Muhtemelen bundan kasıt aralıklarla iki rekâtı Tahiyatü’l-mescid, iki rekâtı da Bayram namazıdır.” der.¹⁰⁸²

4.Abdullah b. Ebî Serh’ten:

“Resûlullah(s.a.v), Cuma günü hutbe okurken adamın biri mescide girdi. Ona iki rekât namaz kılmasını emretti.” Burada kastedilen namaz Tahiyatü’l-mescid namazıdır.¹⁰⁸³

Câbir b.Abdillah’tan gelen rivayette; ‘Ona namaz kıldın mı, diye sordu. Adam, hayır, dedi. Hz. Peygamber Kalk ve iki rekât namaz kıl dedi’ ifadesi yer alır.¹⁰⁸⁴

5.Ebû Zer’den:

“Resûlullah(s.a.v), mescidde tek başına otururken mescide girdim. Dedi ki ‘Ey Ebâ Zer! Her mescidin bir selamı var. O selam da iki rekât namazdır. Kalk ve iki rekât namaz kıl. Ben de kalktım ve iki rekât namaz kıldım.”¹⁰⁸⁵

3.Mezheplere Göre Tahiyatü’l-Mescid Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde genel kabule göre, sünnet,¹⁰⁸⁶ bir başka görüşe göre, müstehab/mendub¹⁰⁸⁷ bir namaz olan Tahiyatü’l-mescid namazı, mescide girildiğinde mescidin sahibi olan Allah’a yaklaşmak amacıyla mescidin sahibinin selamlanmasıdır. Meşruiyeti konusunda icma oluşmuştur. el-Kahsetânî’ye göre, iki veya dört rekâttır.¹⁰⁸⁸

Tahiyatü’l-mescid namazı hakkında yukarda Hanefî mezhebinin farklı kitaplarında zikredilen sünnet-mendub-müstehab gibi değerlendirmelerinin özeti bu namazın ğayr-i müekked namaz oluşudur. Zira Hanefî mezhebinde mendub-müstehab kavramları ğayr-i müekked sünnet için kullanılır.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.53(H. No:5120).

¹⁰⁸² Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.310(H. No:6481).

¹⁰⁸³ İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.VI, s.37(H. No:4123).

¹⁰⁸⁴ Buhârî, **Cuma**, 30(H. No:888).

¹⁰⁸⁵ Nüreddîn Ali b Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, **Mevâridü’z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân**, Tah. Muhammed Abdurrezzâk Hamza, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, t.y, s.101.

¹⁰⁸⁶ Cezîrî, **el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a**, s.190; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l Muhtar**, C.II, s.18.

¹⁰⁸⁷ İbn Nuceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.55.

¹⁰⁸⁸ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l Muhtar**, C.II, s.18.

¹⁰⁸⁹ Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslamî**, C.II, s.228.

Şâfiî ve Hanbelilere göre, Tahiyyatü'l-mescid niyetiyle istenildiği kadar ziyade edilebilir. Mâlikîlerde bir görüşe göre, sünnet; ancak mezhepte tercih edilen görüşe göre, en kuvvetli mendub namaz olan Tahiyyatü'l-mescid namazına, niyet edilse bile, iki rekâtta, Hanefilere göre, ise dört rekâtta fazla artırma yapılamaz.¹⁰⁹⁰

Tahiyyatü'l-mescid namazı, İmâm Şâfiî'ye göre, vâcibtir. İmâm Şâfiî'nin bu konudaki delili, “*Sizden biriniz mescide girdiğinde onu iki rekâtla selamlasın*” hadisidir. Buradaki emrin vucuba delalet ettiğini söyler. Ancak bu görüşe, bu emir sigasının nedbe delalet ettiği söylenilerek bu karşı çıkmıştır.¹⁰⁹¹ Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüş ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan ve Farzlara Bağlı Olmayan Sünnet Namazlar’ kategorisinde yer alır.¹⁰⁹² Hanbelilerde ise ‘Muayyen Sünnet Namazlar’ arasında yer alır.¹⁰⁹³ Zahirilere göre ise farzdır.¹⁰⁹⁴

Malikî,¹⁰⁹⁵ Hanbelî¹⁰⁹⁶ ve Şâfiî mezhebine göre, imam, Cuma günü hutbe okuduğu halde mescide girilse de çok uzatmadan iki rekât namaz yine de kılmak gerekir. Bu görüşün delili Câbir b. Abdullah’tan gelen şu rivayettir: “*Süleyk b. el-Gadafânî, Hz. Peygamber, Cuma günü minberde hutbe okurken mescide girdi. Hz. Peygamber, ona ‘namaz kıldın mı diye sordu. O da ‘Hayır’ dedi. Hz. Peygamber, hutbe okurken ona ‘iki rekât namaz kıl dedi.’*”

Hanefî mezhebine göre ise Cuma günü okunan hutbe farz olduğu için onun dinlemek gerekir. Zira namaz kılmak dinlemeye engel olur.¹⁰⁹⁷ Mâlikî mezhebine göre, imamın hutbede olduğu esnada bu namaza başlanılmaz.¹⁰⁹⁸ Hanefilere göre, ayette “*Kur’an okunduğunda dinleyin, susun...*” ifadesi emirdir. Hutbe esnasında okunan hutbenin dinlenmesi bu kapsamdadır. Sünnet için farzın terki câiz değildir.

İbn Ömer, Süleyk ile ilgili rivayette zikredilen hususun daha sonra neshedildiğini veya Süleyk’e has bir uygulama olduğunu söyler.

Aynı şekilde hutbe okunurken, tesbîh, tehlil, Kur’an okumak gibi şeylerle de ilgilenmek doğru değildir. Ayet emre delalet ettiği için bu emre uymak gerekir. Zaten ayet de hutbe esnasında nazil olmuştur. Bütün bunlar gösteriyorki her durumda hutbe esnasında susmak ve dinlemek gerekir. Ancak kişi, hutbeyi işitemeyecek kadar uzakta olursa dilediğini yapar.¹⁰⁹⁹

¹⁰⁹⁰ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.190.

¹⁰⁹¹ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.180.

¹⁰⁹² Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.243.

¹⁰⁹³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.805.

¹⁰⁹⁴ Vehbe Zuhaylî, **İslam Fıkıh Ansiklopedisi**, Ter. Komisyon, C.II, b.y: Risâle Yayınları, 1989, Ek-S sayfası.

¹⁰⁹⁵ Nefrâvî, **el-Fevâkihu'd-Devânî**, C.II, s.637.

¹⁰⁹⁶ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.191.

¹⁰⁹⁷ Kâsânî, **Bedâî**, C.I, s.263.

¹⁰⁹⁸ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.191.

¹⁰⁹⁹ Kâsânî, **Bedâî**, C.I, s.264.

Hanefî mezhebinde Cuma günü dahilkerahat vakitlerinde bu namazın kılınması mekruhtur. Ancak Hanefî mezhebinde İmâm Ebû Yûsuf'a göre, Cuma günü zeval vaktinde kılınmasında bir beis yoktur. İmâm Şâfî ise Hz. Peygamber'in Mekke'de kerahat vakitlerinde nâfile namaz kılınmasına müsaade ettiğini söyleyerek câiz olduğunu söyler. Hanefî mezhebindeki genel kanaatin delilini Hz. Peygamber'den üç vakitte namaz kılınmasını ve ölü gömülmesini yasaklayan rivayet oluşturur.¹¹⁰⁰ Mâlikî mezhebinde ise kişi eğer Mescid-Harama nâfile tavâf kastıyla da girmiş olsa tavâf yapmış olmakla mescidi selamlamış olur. Tavâf yapma niyeti yoksa namaz kılar.

Mekke halkı ise namaz kılmak ya da tavâftan birini yaparak mescidi selamlamış olur. Hanefî mezhebine göre, kişi Mescid-i Haram'a girdiğinde eğer tavâf yaparsa tavâftan sonra kılacağı Tavâf namazıyla Tahiyatü'l-mescid namazı hasıl olmuş olur, eğer tavâf yapmayacaksa iki rekât namaz kılar. Şâfî mezhebinde Mescid-i Harama giren için iki selamlama vardır. Biri tavâf diğeri namazdır. Önce tavâf yapması daha faziletlidir. Tavâftan sonra kılacağı Tavâf namazıyla zimnen maksat hasıl olsa da esas itibariyle dört rekât namaz kılması daha uygundur. İki rekâtı Tavâf namazı iki rekâtı da Tahiyatü'l-mescid namazıdır. Ancak mescide tavâf yapma kastıyla girmezse sadece iki rekât namaz kılar. Hanbelilere göre, Mescid-i Harama tavâf kastıyla girilmese de yine de tavâf yapılarak mescid selamlanmalıdır.

Kişi, herhangi bir mescide girer, abdestsizlik veya başka nedenden dolayı namaz kılamazsa Hanbeli mezhebi hariç dört kez 'Subhânellahi ve'l-Hamdulillahi ve lâ ilâhe illallahu vellahu ekber' Tesbîhini okur. Hanbelilere göre, bu mendub değildir.

Mescide girildiğinde mescidi selamlamaya niyet edilerek kaza veya herhangi bir namaz kılınmış olsa da zimnen Tahiyatü'l-mescid namazı kılınmış olunur. Hatta Hanefî ve Şâfîlere göre, bu şekilde bir niyet yapılmasa da yine sevab hasıl olmuş olur.

Hanefî ve Mâlikîlere göre, mescide girdikten sonra oturulsa da namazı kılmadıkça Tahiyatü'l-mescid sâkıt olmaz. Şâfîlere göre, kasten oturulursa sâkıt olur. Eğer sehven veya bilmeden oturulur ve bu oturuş uzun sürerse yine sâkıt olur, uzun sürmezse sâkıt olmaz. Hanbelilere göre, örfen oturuş uzun sürerse sâkıt olur.¹¹⁰¹

Hanefî mezhebinde sabah ve ikindi namazlarından sonra mescide girildiğinde namaz kılmaksızın Tesbîh, tehlil ve salâvât okumakla mescidin hakkı verilmiş olunur.¹¹⁰² Bununla

¹¹⁰⁰ Kâsânî, **Bedâi'**, C.I, s.296.

¹¹⁰¹ Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.191.

¹¹⁰² İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l Muhtar**, C.II, s.18.

birlikte Hanefî mezhebinde diğer vakitlerde kişi mescidde farz ve sünnet namazıyla meşgul olsa yine mescidin hakkını vermiş olur.¹¹⁰³

Hanefî mezhebinde, kerahat vakitlerinde Mekke’de dahi olursa nâfile namaz kılmak mekruhtur.

Mescid-i Haram’a girildiğinde onun selamlamak tavâfla olur, ayrıca Tahiyatü’l-mescid kılmaya gerek yoktur.

Aynı mescide gün içinde birden fazla kez girmek gerektiğinde bir defa namaz kılmak yeterli olur. Mescide girildiğinde hangi amaçla olursa olsun sadece oturmakla sünnet yerine gelmiş olmaz. Eğer girildiğinde namaz kılınmazsa en azından çıkarken kılmakla sünnet yerine gelmiş olur. Farz namaz kılınırken veya kamet getirilirken mescide girilse Tahiyatü’l-mescid namazına başlanılmaz.¹¹⁰⁴ Tahiyatü’l-mescid namazı mescide girildiğinde kalabalık halinde de olursa cemaatle kılınmaz.¹¹⁰⁵

Kişi Mescid-i Haram’a girdiğinde tavâf yapmayacaksa bunun yerine namaz kılmaz. Ancak kişi bir özrü dolayısıyla tavâf yapamıyorsa kerahat vakti değilse tavâfın yerine namaz kılar.¹¹⁰⁶

Mâlikî mezhebi hariç diğer mezheplere göre, kişi, mescide hangi maksatla girmiş olursa olsun, az bir süre de kalsa yine de Tahiyatü’l-mescid namazı kılması gerekir. Mâlikî mezhebine göre, ise kişinin mescidde biraz kalması ve mescide giderken mescide girme kastı ve niyetinin olması gerekir.

Şâfiî mezhebi hariç diğer üç mezhebe göre, kişi mescide abdestsiz girse namaz kılması gerekmez; ancak Şâfiî mezhebine göre, eğer abdest alma imkânı varsa abdest alır ve namaz kılar.¹¹⁰⁷

Mâlikî mezhebi hariç diğer mezheplere kişi mescide girdiğinde cemaatle namaz kılınıyorsa Tahiyatü’l mescid namazına niyet etmez. Mâlikî mezhebine göre, ise eğer revâtib bir namaz kılınıyorsa Tahiyatü’l-mescide niyet etmez; ancak ğayr-i revâtib bir namaz kılınıyorsa Tahiyatü’l-namaza niyet eder.¹¹⁰⁸

Sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra mescide gelen kişi için Hanefîler ve İmâm Mâlik’in bir görüşüne göre, gerekmezken İmâm Şâfiî ve İmâm Mâlik’in diğer görüşüne göre, kılınması gerekir.

¹¹⁰³ Kâsânî, **Bedâi’**, C.I,s.191.

¹¹⁰⁴ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l Muhtar**, C.II, s.20.

¹¹⁰⁵ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l Muhtar**, C.II, s.22.

¹¹⁰⁶ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l Muhtar**, C.II, s.492.

¹¹⁰⁷ Cezîrî, **el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a**, s.190

¹¹⁰⁸ Cezîrî, **el-Fıkhu ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a**, s.191.

Tahiyyatü'l-mescid namazı Zâhirilere göre, farzdır.¹¹⁰⁹

Tahiyyatü'l-mescid namazı hakkında zikredilen bu bilgiler onun meşruiyetini ortaya koymaktadır.

C. Tesbîh Namazı

Bu bölümde Tesbîh namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1. Tanımı Ve Mahiyeti

Bazılarına göre mutlak bir namaz olup esas itibariyle bir vakit ve sebebe bağlı değildir.¹¹¹⁰ Dört rekâttır.¹¹¹¹ Ömürde en az bir kez kılınması tavsiye edilen mendub bir namazdır.¹¹¹²

2. Meşruiyeti

Tesbîh namazının meşruiyeti hakkında hadis kaynaklarında bazı rivayetler yer alır.

Tesbîh namazı hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetler ve bunlara dair değerlendirmeler şöyledir:

1. İbn Abbâs'tan:

“Resûlullah, bana şöyle dedi -Sana öyle bir şey öğreteyim ki onu yaptığında geçmiş, eski ve yeni, ilk ve son, gizli ve açık, kasten ve hataen işlemiş olduğun bütün günahlarını Allah bağışlar. (O da Tesbîh namazıdır). Her rekâtında yetmiş beş tesbihi bulunan dört rekâtlı namazdır. Kılınış şekli şöyledir Fâtiha ve zammi sûreden sonra ayakta on beş kez ‘Subhânellahi velhamdulillahi velâ ilâhe illallahu vellahu ekber’ dersin. Rükûda on kez, rükûdan kalkınca on kez, secdede on kez, birinci secdeden kalkınca on kez, secdeye tekrar varınca on kez, secdeden başını kaldırınca on kez okursun. Diğer rekâtlarda da aynı yaparsın ve toplam üç yüz tesbîh okursun. Gücün yeterse hergün veya her hafta veya her ay veya her sene bir defa kılmaya devam et, buyurdu.”¹¹¹³

2. Ebû Vehb'den:

“Abdullah b. Mubârek'e Tesbîh namazından sordum. Şöyle dedi ‘Tekbîr getirilir, sonra Subhâneke okunur, sonra on beş kez tesbîh söylenir. Eûzu besmeleden sonra Fâtiha ve bir

¹¹⁰⁹ Vehbe Zuhaylî, **İslam Fıkıh Ansiklopedisi**, C.II, Ek-S sayfası.

¹¹¹⁰ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.568.

¹¹¹¹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.161.

¹¹¹² Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.319

¹¹¹³ Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 14(H. No:1299); İbn Mâce, **İkametü's-Salât ve Sünnetühâ**, 90(H. No:1387). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **Şu'abu'l-İmân**, C.II, s.123(H. No:602).

sûre okunur. Sonra on kez Tesbîh okunur, rükûda on kez, rükûdan kalkınca on kez, birinci secde on kez, ikinci secde (ve iki secde arasında) on kez tesbîh okunur. Böylece her rekâtta yetmiş beş tesbîh okuyarak dört rekât kılar ve toplam üç yüz tesbîh okur. Eğer gece kılsa iki rekâtta bir selam vermesi güzeldir. Gündüz kılınırsa bir selamla dört kılınır. Eğer seHih secdesini gerektirecek bir durum olursa bu secdelerde tesbîhler okunmaz.”¹¹¹⁴

3.Mezheplere Göre Tesbîh Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde müstehab bir namaz¹¹¹⁵ olan Tesbîh namazının kılınışı ve bu namazın meşruiyeti Tirmizî’de geçen rivayete dayandırılır.¹¹¹⁶ Fâtiha’dan sonra sırasıyla Hadîd, Haşr, Saf ve Teğâbûn sûreleri okunabileceği¹¹¹⁷ gibi daha ziyade Tekâsür, Asr, Kâfirûn ve İhlâs sûreleri okunması tavsiye edilmiştir. İki selamla kılınabileceği gibi tek selamla kılınması mezhebin genel kabulüne daha uygundur. Hanefî mezhebinde gündüz namazlarına dört rekâtta, gece namazlarına sekiz rekâtta sonra tek selamla ziyade etmek mekruh olduğu için bu namazın bu hususa göre kılınması gerekmektedir. Diğer sünnet ve nâfilelerde olduğu gibi evde kılınması daha faziletlidir.¹¹¹⁸

Dört rekât olarak kılınan Tesbîh namazı, Hanefî mezhebinde diğer nâfile namazlardan farklı olarak kerahat vakitlerinde kılınabilir. Hadiste de ifade edildiği gibi günlük, haftalık aylık veya ömürlük kılınabilir.

Hanefîler, Tesbîh namazının meşruiyeti konusunda aynı zamanda hakkında farklı tariklerle gelen rivayetleri de delil getirirler ve Tesbîh namazı hakkında ileri sürülen aksi yaklaşımları reddederler.¹¹¹⁹

Tesbîh namazında ‘*Subhânellahi velhamdulillahi velâ ilâhe illellahu vellahu ekber*’ tesbîhirükü ve secdelerdeki tesbîhlerden sonra okunur.¹¹²⁰ Tesbîh namazının cemaatle kılınması mekruhtur. Buna rağmen cemaatle kılınması durumunda namaz kerahaten de olsa sahihtir.¹¹²¹

Tesbîh namazında tesbîhlerin el ile sayılmasında herhangi bir sakınca yoktur; ancak rakamların dil ile ifade edilmesi durumunda namaz bozulur.¹¹²²

¹¹¹⁴ Tirmizî, **Vitr**, 350(H. No:481). (Tirmizî Hadisin, Hasen-Garib, Elbânî ise İsnadının Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹¹¹⁵ Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî’l-Felâh**, C.I, s.244.

¹¹¹⁶ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddî’l-Muhtar**, C.II, s.27; Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.113.

¹¹¹⁷ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddî’l-Muhtar**, C.II, s.27.

¹¹¹⁸ Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.112-113.

¹¹¹⁹ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddî’l-Muhtar**, C.II, s.27.

¹¹²⁰ Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî’l-Felâh**, C.I, s.244.

¹¹²¹ Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî’l-Felâh**, C.I, s.265.

¹¹²² Damad Efendi, **Mecmeu’l-Enhur**, I, s.188.

Mâlikî mezhebinde ‘Bir Sebebe Bağlı Olarak Kılınan Nâfile Namazlar’ kategorisinde yer alır. Dört rekât olarak kılınır.¹¹²³ Mezhepte namaza delil olarak getirilen rivayet Tirmizî’den gelen rivayettir. Kılınış şekli, bu rivayette anlatıldığı gibidir. Nâfile namaz kılmanın yasak veya mekruh olmadığı vakitlerde kılınabilirse de daha faziletli olarak gecenin sonunda Ramazânın Cuma günlerinde kılınması tavsiye edilmiştir.¹¹²⁴

Şâfiî mezhebinde ise ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Ğayr-i Mükked Nâfile Namazlar’ kategorisinde yer alır.¹¹²⁵

Bu tanımlamanın yanında herhangi bir sebep veya zamana bağlı olmayan bir namaz olarak da değerlendirilmiştir. Dört rekâttır ve kılınış şeklinde İbn Abbâs’tan gelen rivayeti esas alırlar. Bu kabulleriyle birlikte Ebû Vehb’den gelen rivayetinde sahih olduğunu kabul ederler. Eğer gündüz kılınırsa tek selamla dört rekât, gece kılınırsa iki selamla kılınabilir.¹¹²⁶ Mezhebin genel kabulü nâfile namazların ikişer rekâtta bir selam verilerek kılınması olduğuna göre, ikinci durum mezhebin kabulüne daha uygundur.

Tesbîh namazının meşruiyeti konusunda mezhep içerisinde farklı değerlendirmeler de yer almaktadır.

Az önce geçtiği üzere İbn Abbâs’tan gelen rivayeti delil getirerek bu namazın meşruiyetini savunanlar olmakla beraber¹¹²⁷ İbn Arabî ve Ukaylî gibi Şâfiî âlimler Tesbîh namazı hakkında herhangi bir rivayetin varid olmadığını söylerler.¹¹²⁸ Mezhepte bir görüşe göre, kerahat vaktinde kılınabilirken bir başka görüşe göre, mutlak nâfile bir namaz olduğu için kerahat vaktinde kılınmaz.¹¹²⁹ Fâtiha’dan sonra okunan sûreler konusunda Hanefîler gibi görüş beyan ederler. Tesbîhlerin sayısı konusunda şaşırılsa emin olunulandan devam devam edilir. Eğer bir rükûnda tesbîh yapmayı unutursa bir sonraki rükûda onu tamamlar. Mesela rükûda okunmadığı tesbîhi rükûdan kalkınca okur.¹¹³⁰

Hanbelî mezhebinde, ‘Muayyen Müstakil Nâfileler’ kısmında her hangi bir farz namazına bağlı olmaksızın kılınan nâfile namazlardan biridir.¹¹³¹

¹¹²³ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.238.

¹¹²⁴ Sâvî, *Bilûğati’s-Sâlik*, C.IV, s.451.

¹¹²⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.243.

¹¹²⁶ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.259.

¹¹²⁷ Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, C.IV, s.54.

¹¹²⁸ Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, C.IV, s.55.

¹¹²⁹ Buceyrimî, *Tuhfetü’l-Habîb*, C.II, s.73.

¹¹³⁰ Buceyrimî, *Tuhfetü’l-Habîb*, C.II, s.74.

¹¹³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C.I, s.799.

Mezhebin bazı âlimlerine göre, meşruiyeti kabul edilse de Ahmed b. Hanbel'e göre, konu hakkında varid olan sahih bir rivayet olmadığı için bu namazın müstehab bir namaz olmadığını hatta mekruh olduğunu söyler.

Bir kısım mezhep âlimi ise Tirmizî'den gelen rivayet zayıf da görülse konu hakkında sahih bir rivayet olmasa da kılınmasında bir beis yoktur derler.¹¹³² Tirmizî'deki rivayet zayıf görülmesine rağmen Ebû Vehb'in İbn Mübârek'ten yaptığı rivayet dikkate alındığında yine de namazın sıhhati ve meşruiyeti için yeterlidir, denmiştir. Ahmed b. Hanbel'in yaklaşımının sonucu zayıf haberlerle faziletlerin dahi sabit olamayacağıdır.¹¹³³ Mezhepte namazın kılınışı Tirmizî'den gelen rivayete göredir.¹¹³⁴

Tesbîh namazı hadislerle sabir bir namazdır.

D. Tевbe Namazı

Bu bölümde Tевbe namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Lügat anlam olarak, dönüş anlamına gelen Tевbe, günahlardan pişman olup Allah'a yönelmeyi ifade eder.

İlâ harfi cer-i ile kullanıldığında Allah'a tevbe etmeyi, alâ harfi-cer-i ile kullanıldığında ise Allah'ın yapılan tevbeleri kabul etmesi anlamına gelir.¹¹³⁵

Tevbe, bir başka ifadeyle, şer'an yerilmiş olan fiillerden övülmüş fiillere dönüştür.¹¹³⁶

Bu bilgiler ışığında kişinin günah işledikten sonra pişmanlık duyup Allah'tan bağışlanma dilemek için kıldığı iki rekâtlık namazdır.

2.Meşruiyeti

Kur'an ve Sünnette üzerinde en çok durulan konulardan biri tevbe konusudur. Kulun işlediği günahlardan pişman olup Allah'a yönelmesi emredilmiş, günahlarının bağışlanmasına vesile olması için yapması gereken bazı söz ve davranışlar tavsiye edilmiştir. Bunlardan birisi

¹¹³² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.799; İbn Müfric, C.II, **Kitâbu'l-Furû'**, s.404.

¹¹³³ İbn Müfric, **Kitâbu'l-Furû'**, C.II, s.405.

¹¹³⁴ Buhûfî, **Keşşâfu'l-Kınâ'**, C.I, s.444.

¹¹³⁵ Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr el-İfrikiyyî el-Mısırî, **Lisânü'l-Arab**, C.I, Beyrut: Dâru's-Sâdr, t.y, s.233.

¹¹³⁶ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.XXVII, s.164.

hadislerde geçtiği üzere hususi bir maksatla -ki o da tevbenin kabul olması için namaz kılmasıdır.

Tevbe namazı hakkında hadis kaynaklarında bazı rivayetler yer alır. Bu rivayetler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir

1.Esmâ b. el-Hakem:

“Hz. Ali’nin şöyle dediğini işittim. Ben, Resûlullah’tan bir şey işittiğim zaman Allah’ın dilediği ölçüde onunla amel etmeye çalışırım. Efendimizin ashabından birisi bana bir hadis haber verse ondan yemin etmesini isterim, yemin ederse kabul ederim.

Ebû Bekr, bana şöyle haber verdi

Resûlullah şöyle buyurdu Kişi bir gühah işler de akabinde güzelce abdet alır, sonra kalkıp iki rekât namaz kılar, Allah’tan bağışlanma dilerse Allah, onu mutlaka bağışlar” buyurduğunu işittim.

Resûlullah devamla şöyle devam etti ‘Onlar, kötü bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulm ettiklerinde Allah’ı anarlar, ayetini okudu.(Âl-i İmrân3/135)’”¹¹³⁷

2.Ebû Derdâ’dan:

Resûlullah şöyle buyurdu:

“Kim güzelce abdest alır ve rükû ve secdesini güzel yapacağı iki veya dört rekât farz veya farz dışında namaz kılsa Allah-u Teâlâ günahlarını bağışlar.”¹¹³⁸

3.Mezheplere Göre Tevbe Namazının Hükümü

Hanefîmezhebinde mendub/ğayr-i müekked namazlar arasında yer alır.¹¹³⁹ Dört mezhebin ittifakıyla meşru ve müstehab bir namazdır. Hepsinin delili, Esmâ b. el-Hakem’den gelen rivayettir.¹¹⁴⁰

Mâlikî mezhebinde “Bir Sebebe Bağlı Olarak Kılınan Nâfile Namazlar”¹¹⁴¹

Şâfiîlerde, “Farzlara Bağlı Olmayan Ğayr-i Müekked Namazlar”¹¹⁴²

Hanbelilerde, “Muayyen Müstakil Nâfile Namazlar”¹¹⁴³ arasında yer alır.

¹¹³⁷ Tirmizî, **Salât**, 298(H. No:406). (Tirmizî ve Elbânî, Hadidin, Hasen olduğunu söylerler. Bkz. aynı yer). İbn Esîr, **Câmi’u’l-Usûl**, C.IV, s.390(H. No:2448).

¹¹³⁸ Seyyid Sâbık, **Fıkhu’s-Sunne**, C.I, t.y: b.y, s.213.

¹¹³⁹ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.28.

¹¹⁴⁰ Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, C.XXVII, s.164.

¹¹⁴¹ Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslamî**, C.II, s.238.

¹¹⁴² Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslamî**, C.II, s.243.

¹¹⁴³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. I, s.805.

E. Şükür Namazı

Bu bölümde Şükür namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Bir nimete kavuşulduğunda veya bir sıkıntıdan kurtulduğunda ya da afiyette bulunulduğunda, hayırlı bir niyet hasıl olduğunda kılınılan namazdır.¹¹⁴⁴

2.Meşruiyeti

Şükür namazının meşruiyeti hadis kaynaklarında geçen bazı rivayetlere dayandırılır.

Şükür namazı hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Ebû Bükre'den:

*“Resûlullah, kendisine onu mutlu eden bir haber ulaştığında Allah’a şükretmek için secdeye kapanırdı.”*¹¹⁴⁵

2.Abdullah b. Ebî Evfâ’dan:

*“Resûlullah, Ebû Cehil’in öldürüldüğü haberini alınca iki rekât namaz kıldı.”*¹¹⁴⁶

3.Ebû Bükre'den:

*“Resûlullah, Hz. Aişe’inin yanında iken ordunun zafer haberini aldı. Kalktı ve secdeye kapandı.”*¹¹⁴⁷

Şükür namazının esası, bir faydayı celb etmek, zararı def etmektir.¹¹⁴⁸ Hz. Peygamber’in uygulamalarına bakıldığında değişik durumlara binaen ya secde yaparak ya da namaz kılarak nimetler karşısında şükür ifadesinde bulunduğu görülür.

Hz. Peygamber kendisini mutlu edecek bir nimete kavuştuğunda secdeye kapanırdı.¹¹⁴⁹

Örneğin, Hz. Peygamber, Mekke’nin fethi günü sekiz rekât namaz kılmıştır. Bazıları bu namazın Duhâ namazı olduğunu söylerler.¹¹⁵⁰ Bazıları, kılınan bu sekiz rekâtın dört rekâtının

¹¹⁴⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.177.

¹¹⁴⁵ İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 192(H.No1394). (Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹¹⁴⁶ İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 192(H.No1391). (Elbânî, Hadisin, Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹¹⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü’l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu’ayb el-Arnâvût**, C.V, s.45(H. No:20423). (Şu’ayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹¹⁴⁸ Komisyon, **Fetâvâ Lecneti’d-Dâime**, C.VII, 265.

¹¹⁴⁹ Komisyon, **Mecelletü’l-Buhûsi’l-İslamiyye**, C.LVIII, s.73.

¹¹⁵⁰ Alâuddîn Ali b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hâzin, **Lubâbu’t-Tev’îl fî Meânî’t-Tenzîl**, C.VII, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1978, 317.

Duhâ namazı, diğer dört rekâtının Şükür namazı olduğunu söylerler.¹¹⁵¹ Şükür namazına delil olarak getirilen bir başka olay, Hz. Ali'nin, Hâricilerin öldürüldüğü haberini alınca secdeye kapanmasıdır.¹¹⁵² Ömer b. Abdulazîz de bu namazı kılmıştır.¹¹⁵³ Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi günü Ümmü Hânî'e'nin evinde kıldığı sekiz rekât namaz, bazı kaynaklarda Fetih veya Şükür namazı olarak isimlendirilmektedir.¹¹⁵⁴ Bütün bu bilgiler Şükür namazının meşruluğunu göstermektedir.¹¹⁵⁵ Rekât sayısı konusunda bazı görüşler daha önce zikredilmiş; ancak genel kabul iki rekât olduğudur. Her gün veya her nimete kavuşulduğunda değil, normal dışı durumlarda bir nimete kavuşulduğunda kılınması tavsiye edilmiştir.¹¹⁵⁶ Özellikle zafer elde edildiğinde, kayıp olanın bulunmasında, çocuk sahibi olunulduğunda, hastalıktan iyileşildiğinde vb durumlarda kılınır.¹¹⁵⁷ Zira insanlar her an bir nimete kavuşurlar, her nimete kavuşulduğunda kılınması zorluk meydana getirir. Kılınış şekli konusunda özel bir durum söz konusu değildir.

Bazılarına göre, rivayetlere bakıldığında, Hz. Peygamber ve ashabın bir nimet karşısında şükür ifadesi olarak namaz kılmadığı sadece secde yaptığı söylenerek şükür namazı diye bir namazın hadislerde geçmediği; ancak şükür secdesinin geçtiğini söylerler.¹¹⁵⁸ Bu durumda sadece secde şeklinde yapılan eylem namaz olarak nitelendirilmez ve buna şükür namazı denemez.¹¹⁵⁹

Şükür namazı hakkında Fıkıh mezhep kaynaklarında çok fazla bilgi yer almamaktadır. Şâfiî mezhebi kaynaklarından Şarevânî'nin, Hâvaşî-Ş-Şarevânî'adlı eserinde mezhepte Şükür namazı diye isimlendirilen bir namazın olmadığından bahsedilir.¹¹⁶⁰

Şükür namazı hakkındaki bilgiler Fıkıh kitaplarından daha ziyade tefsir veya siyasi/askeri olayları konu alan kaynaklarda geçmektedir. Şükür namazına delil olarak getirilen misallerde savaş vb durumlardır. Bu veriler, beraberinde Şükür namazına yüklenen manadan dolayı tarihsel süreçte diğer nâfile namazlardan farklı olarak kaynaklarda yer almasına neden olmuştur. Şöyleki; Şükür namazı bireysel olarak nimetlere kavuşulduğunda kılınılan bir namazdan daha çok Cuma namazında olduğu gibi devlet otoritesinin gündemde olduğu bir

¹¹⁵¹ Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer er-Râzî, **et-Tefsîru'l Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb)**, C.I, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y, s.4881.

¹¹⁵² Şeyh Muhammed Sâlih el-Mencid, **Fetevâ'l-İslâm Suâl ve Cevâb**, Soru No:5110.

¹¹⁵³ Komisyon, **Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslamiyye**, C.XXIII, C.326.

¹¹⁵⁴ Nasrullah Abdurrahmân Ebû Tâlib, **Tebâşîru'l-İncil ve't-Tevrâti bi'l-İslami ve Resûlihi**, b.y: t.y, s.472.

¹¹⁵⁵ Muhammed Enver b. Şâh el-Keşmîrî el-Hindî, **el-Örfu's-Şâzî Şerhu Süneni Tirmizî**, Tah. Muhammed Ahmed Şâkir, C.II, b.y: t.y, s.33.

¹¹⁵⁶ Komisyon, **Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslamiyye**, C.LVIII, s.73.

¹¹⁵⁷ Komisyon, **Fetâvâ's-Şebeketi'l-İslamiyye**, Fetvâ No:4786.

¹¹⁵⁸ Muhammed b. Sâlih b. Useymîn, **Fetâvâ Nûr alâ'd-Derb**, b.y: Müessesetü'l-Hayriyye, 2006, s.1; İbn Bâz, **Mecmû'u Fetevâ**, C.XI, s.389.

¹¹⁵⁹ İbn Teymiyye, **Mecmû'u'l-Fetâvâ**, C.XXI, s.287.

¹¹⁶⁰ Şarevânî, **Hâvaşî-Ş-Şarevânî**, C.III, s.456.

namaz görünümü vermektedir. Mekke'nin fethi, Haricilerin ve Ebû Cehil'in öldürülmesi misallerinde olduğu gibi devlet başkanı olanların olayların önemine binaen bu namazı kılmışlardır. Bunlardan yola çıkarak bireysel anlamda bir nimete kavuşulduğunda da kılınması tavsiye edilen bir namaz olarak kaynaklarda yer almıştır. Bütün bu bilgiler bu namazın meşruiyetini ortaya koymaktadır.

F. Hâcet Namazı

Bu bölümde Hâcet namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

İstemek, talep etmek anlamlarına gelen Hâcet,¹¹⁶¹ namaz olarak, dünya ve ahirete yönelik bir arzusu olan kişinin bu dileğinin yerine gelmesi için kıldığı namazdır.¹¹⁶²

2.Meşruiyeti

Hâcet namazı hakkında hadis kaynaklarında bazı rivayetler yer alır.

Hâcet namazı hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Abdullah b. Ebî Evfâ'dan:

Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Her kim Allah'tan veya Âdemoğullarından birinden bir dileği varsa güzelse abdest alsın. Sonra iki rekât namaz kılsın. Sonra Allah'a hamd-u senâ ve Resûlüne salât ve selam etsin ve şöyle desin Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Arş sahibi olan Yüce Allah'ı her türlü eksik sıfatlardan tenzih ederim. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Senden rahmetinin sebeplerini, affının vesilelerini, her iyilikten ganimet ve her günahattan selamet isterim. Ben de affımediğin bir günah, gidermediğin bir gam, rızana uygun olup karşılamadığın bir hâcet bırakma, ey merhamet edenlerin en merhametlisi.”*¹¹⁶³

Çok az lafzî farklılıklarla, benzer bir rivayet Enes b. Mâlik'ten gelir.¹¹⁶⁴ Bir diğer rivayet İbn Mes'ûd kanalıyla gelir.¹¹⁶⁵

¹¹⁶¹ Komisyon, *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye*, C.XXVII, s.211

¹¹⁶² Komisyon, *İlmihal*, C.I, s.317; Yüceoğlu, *Nâfile İbadetler*, s.36; Şener, *İbadet Rehberi*, s.175.

¹¹⁶³ Tirmizî, *Vitr*, 348(H. No:479); İbn Mâce, *İkametü's-Salât*, 189(H.No1384). (Tirmizî, *Hadisin, Garib, Elbânî*, Cidden Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, C.IV, s.546(H. No:2995).

¹¹⁶⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, C.III, s.358(H. No:3398).

2.Osmân b. Huneyf'ten:

“Gözü kör veya az gören bir adam Resûlullah’a gelerek -Benim için Allah’a dua et de gözümü iyileştirsin, dedi.

Resûlullah -Dilersen bu hastalığının mükâfatının kendin için ahirete bırak, bu senin için daha hayırlıdır, buyurdu.

Adam Dua et, dedi.

Resûlullah, adama güzelce abdest alıp iki rekât namaz kılmasını ve şu duayı yapmasını emretti

‘Allahım! Şüphesiz ben senden isterim ve rahmet peygamberin olan Muhammed ile sana yönelirim

Ya Muhammed! Bu ihtiyacımın yerine getirilmesi için senin yardımınla Rabbime yöneldim.

Allahım! Muhammed’i hakkımda şefaâtçı kıl.”¹¹⁶⁶

3.İbn Asâkir, Ebû Mûsâ’dan:

“Kimin Allah’tan bir isteği varsa onu farz namazından sonra istesin.”¹¹⁶⁷

4.Abdullah b. Selam’dan:

“Resûlullah’ın şöyle dediğini işittim Kim güzelce abdest alır, iki rekât namaz kılsa er ya da geç Allah istediğini ona verir.”¹¹⁶⁸

3.Mezheplere Göre Hâcet Namazının Hükümü

Hanefîmezhebinde mendub¹¹⁶⁹ diğer bir ifadeyle ğayr-i müekked bir namazdır. Rekât sayısı hakkında değişik görüşler vardır. İki rekât,¹¹⁷⁰ dört rekât¹¹⁷¹ ve on iki rekât olduğuna dair mezhepte görüşler vardır.

Kılınma vakti konusunda, tavsiye edilen vakitlerden biri dört rekât olarak yatsı namazından sonrasıdır. Bu dört rekâtta birinci rekâtta Fâtiha’dan sonra üç Ayete’l-Kürsî okunur, diğer rekâtlarda Fâtiha’dan sonra birer kez İhlâs ve Muavvizeteyn sûreleri okunur. Bu şekilde kılınan dört rekâtlık namazla Kadir gecesinde bu namazı kılmış sevabı alınır.

¹¹⁶⁵ Nevevî, **Riyasu’s-Sâlihîn**, C.II, s.160; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.X, s.332(H. No:30146).

¹¹⁶⁶ İbn Mâce, **İkametü’s-Salât**, 189(H.No1385). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahihb, Elbânî, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer)

¹¹⁶⁷ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.XXI, s.324(H. No:23662); Suyûtî, **Cem’u’l-Cevâmi**, C.I, s.23304(H. No:5432).

¹¹⁶⁸ Nûreddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, **Ğayetü’l-Maksat fi Zevâidi’l-Müsned**, C.I, t.y: b.y., s.1362.

¹¹⁶⁹ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.56; Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.112; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.28.

¹¹⁷⁰ İbn Nüceym, **el-Bahru’r-Râik**, C.II, s.56; Komisyon, **el-Fetevâ’l-Hindiyye**, C.I, s.112.

¹¹⁷¹ Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.28.

İki rekât kılınacağıının delili Tirmizî’de geçen hadistir.¹¹⁷²

Mâlikî mezhebinde, ‘Bir Sebebe Bağlı Olarak Kılınan Nâfile Namazlar’ kategorisinde yer alır. Mâlikî mezhebi kanaklarında hakkında çok fazla bilgi yer almazsa da namazın meşruluğu kabul edilmiş ve bu namazın dayanağına Abdullah b. Ebî Evfâ ve Osmân b. Huneyf’ten gelen rivayetler delil olarak getirilir.¹¹⁷³

Şâfiî mezhebinde, kişi dini ve dünyevi işlerinde herhangi bir sıkıntı ile karşılaştığında müracat etmesi istenilen bir namazdır.¹¹⁷⁴

Abdullah b. Ebî Evfâ’dan gelen rivayet esas alınarak meşruluğu kabul edilen namazdır.

Cuma gününe hasredilmesi ise mekruhtur. Hâcet namazı için cemaat oluşturmamak esas olmakla beraber cemaatle kılınırsa yine caizdir.¹¹⁷⁵

Rekât sayısı konusunda biri iki rekât,¹¹⁷⁶ diğer ise on iki rekât olduğuna dair iki görüş vardır. Bu on iki rekâtlık namazda her rekâtta Fâtiha’dan sonra bir Ayete’l-Kürsî ve bir İhlâs sûresi okunur.¹¹⁷⁷

Hanbeli mezhebinde, Hâcet namazı, müstehab bir namaz olarak¹¹⁷⁸ ‘Farzlara Bağlı Olmayan Muayyen Müstakil Nâfile Namazlar’ kısmında yer alır. Namazın dayanağı Abdullah b. Ebî Evfâ’dan gelen rivayettir.¹¹⁷⁹ Bu haber, Zayıf kabul edilse de yine de iki rekât olarak kılınması tavsiye edilmiştir.¹¹⁸⁰

Buraya kadar zikredilenlerde ortaya çıkan sonuç, mezheplerin ittifakıyla Hâcet namazı meşru ve müstehab bir namazdır.¹¹⁸¹

G. İstihâre Namazı

Bu bölümde İstihâre namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

¹¹⁷² Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.28; Zuhaylî, **el-Fıkhü’l-İslamî**, C.II, s.232; Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, C.XXVII, s.211.

¹¹⁷³ Zuhaylî, **el-Fıkhü’l-İslamî**, C.II, s.238.

¹¹⁷⁴ Muhammed b. Ömer b. Ali b. Nevevî el-Câvî, **Nihayetü’z-Zeyn fî İrşâdi’l-Mübtediîn**, Beyrut: Dâru’l-Fikr, t.y, s.105.

¹¹⁷⁵ Nevevî, **el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb**, C.IV, s.55.

¹¹⁷⁶ Nevevî, **el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb**, C.IV, s.55.

¹¹⁷⁷ Câvî, **Nihayetü’z-Zeyn**, s.105. (Namazdan sonra okunacak dua için Bkz. aynı yer).

¹¹⁷⁸ İbn Muflih **el-Mübdî**, C.II, s.26.

¹¹⁷⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.805.

¹¹⁸⁰ İbn Müfrit, **Kitâbu’l-Furû**, C.II, s.403.

¹¹⁸¹ Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, C.XXVII, s.211.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Bir şeyin hakkında hayırlı olup olmadığına dair kılınan iki rekâtlık namazdır.¹¹⁸²

2.Meşruiyeti

İstihâre namazı hakkında hadis kaynaklarında bazı rivayetler yer alır.

Hadis kaynaklarında yer alan bazı hadis ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Câbir b. Abdullah'tan:

*“Resûlullah(s.a.v), Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi İstihâre namazını bize öğretiyordu ve bize şöyle diyordu: -Sizden biri bir iş yapmayı istediğinde farz namazın dışında iki rekât namaz kılsın ve şöyle desin...”*¹¹⁸³

Aynı rivayet Alkame b. Abdullah'tan da nakledilmiştir.¹¹⁸⁴

2.Hz. Ebû Bekr'den:

*“Resûlullah(s.a.v), bir iş yapacağı zaman ‘-Ya Rabbi! Onu benim için hayırlı kıl ve hayırlı olanı seç’ diye dua ederdi.”*¹¹⁸⁵

3.İsmâîl b. Muhammed babasından:

Resûlullah şöyle buyurdu:

*“Kulun Rabbine istihâre yapması ve hükmüne rıza göstermesi kulu mutlu eder, istihâreyi terk etmesi ve hükmüne rıza göstermemesi ise mutsuz olmasına neden olur.”*¹¹⁸⁶

Hadisin râvilerinden Abdurrahmân b. Ebû Bekr'in leyyin olduğu söylenmiştir.¹¹⁸⁷

Sa'd'dan gelen rivayet ise şöyledir: Resûlullah şöyle buyurdu: *“Kulun istihâre yapması Âdemoğlunun iyiliğinden, istihâreyi terk etmesi ise bedbahtlığındandır.”*¹¹⁸⁸

4.İbn Mes'ûd'dan:

*“Biz, Resûlullah(s.a.v), döneminde istihâre ve teşehhüd hadislerinden başkasını yazmıyorduk.”*¹¹⁸⁹

¹¹⁸² Cezîrî, **el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, s.192; Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.565; Şener, **İbadet Rehberi**, s.173.

¹¹⁸³ Buhârî, **Tatavvu**, 1(H. No:1109); Tirmizî, **Vitir**, 349(H. No:414-415). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **Vitir**, 31(H. No:1540). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). İbn Mâce, **İkametü's-Salât, ve's-Sünneti Fîha**,188(H.No1383); Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.III, s.52(H.No5118).

¹¹⁸⁴ Buhârî, **Da'avât**, 48(H. No:6019); Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.IV, s.106(H. No:3723).

¹¹⁸⁵ Beyhakî, **Şu'abu'l-İmân**, C.I, s.219(H. No:204); Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C. VI, s.632-633(H. No:17149). (Hadisin, Zayıf olduğu söylenmiştir. Bkz. aynı yer).

¹¹⁸⁶ Ebû Ya'lâ, **Müsned**, C.II, s.60(H. No:701). (Hüseyin Selîm Esed, Hadisin isnadının Zayıf olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹¹⁸⁷ Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhâlik esl-Basrî el-Bezzâr, **Müsnedü'l-Bezzâr**, C.I, b.y: t.y, s.197.

¹¹⁸⁸ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C. VII, s.814(H. No:21533).

5.Ahmed b. Yûnus'tan:

*“Ebû Bekir b. Ayyâş'ın şöyle dediğini işittim: Bazı âlimler şöyle diyor:- Kime dört şey verilmiş ise kendisinden dört şey men edilmez. Bunlar Şükredenden artırma, tevbe edenden kabul olunma, istihâre yapandan hayırlı sonuç, istişâre edenden edenden isabet etme.”*¹¹⁹⁰

6.Enes'ten:

Resûlullah şöyle buyurdu:

*“İstihâre yapan mahrum olmaz, istişare den pişman olmaz, iktisad eden geçim sıkıntısı çekmez.”*¹¹⁹¹

3.Mezheplere Göre İstihâre Namazının Hükümü

Hanefî mezhebinde diğer mezheplerde olduğu gibi kişi, yapacağı bir işin gelecekte kendisi hakkında hayırlı olup olmadığı öğrenmek için namaz kılıp Allah'tan talepte bulunmasıdır.¹¹⁹²

Hanefî mezhebinde mendub namazlardan olup iki rekât¹¹⁹³ olarak kılınır. Bu namazın meşruiyetine Câbir'den gelen hadisi delil olarak getirirler.¹¹⁹⁴

Birinci rekâtta Kâfirûn sûresi, ikinci rekâtta ise İhlâs sûresini veya birinci rekâtta Kasas sûresinin altmış sekiz ve yetmişinci, ikinci rekâtta Ahzab sûresinin otuz altı ve otuz yedinci ayetlerini okumak güzeldir.¹¹⁹⁵

İstihâre namazı yapılacak bir işin hayırlı olmasını talep etmek anlamında olduğundan bu konuda Allah'a danışmak için Hz. Peygamber'in öğrettiği şekilde yapması kendisi için uygun olacaktır. Bunu yaparken iç ve dış etkenlerden zihnini ve kalbini temizlemeye çalışarak tam bir konsantre ile yapmaya çalışmalıdır. Yapacağı bu işlemde sonra kalbine doğacak ferahlık, o işin hayırlı olduğu, sıkıntı ve darlık hissetildiğinde ise hayırsız olduğu şeklinde yorumlanır. Bir kez yapıldığında sonuç alınamazsa yediye kadar tekrarlanabilir. Gece veya gündüz yapılması fark etmezse de gece yapılması daha uygundur. Aynı zamanda duanın Arapça veya Türkçe yapılması fark etmez. İstihâre namazı kıldıktan sonra yatıp rüya görme şartı yoktur, namazdan sonra yatıp uyandıktan sonra veya namaz kılıp uyumadan kalbe doğacak his sonuca işaret edecektir.¹¹⁹⁶

¹¹⁸⁹ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.I, s.294(H. No:3023).

¹¹⁹⁰ Ebû Bekr Ahmed b. Mervân ed-Dînûrî el-Mâlikî, **el-Mecâlisetü ve'l-Cevâhiru'l-İlm**, Tah. Ebû Ubeyde b. Hasan Selmân, C.II, Beyrut: Dâru İbn Cezm, h.1419/m.1998, s.413.

¹¹⁹¹ Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, C.V,I s.365; Mâlik b. Enes, **Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan**, C.III, s.411(H. No:922).

¹¹⁹² Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâh**, C.I, s.262.

¹¹⁹³ Komisyon, **el-Fetevâ'l-Hindiyeye**, C.I, s.112; İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.55.

¹¹⁹⁴ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.56.

¹¹⁹⁵ Tahâvî, **Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâh**, C.I, s.262.

¹¹⁹⁶ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.316-317.

Mâlikî mezhebinde ‘Bir Sebebe Bağlı Olarak Kılınan Nâfile Namazlar’¹¹⁹⁷ grubunda mendub bir namaz olan İstihâre namazı bir işin gelecekteki durumu hakkında¹¹⁹⁸ bilgi veya his talebidir. İki rekât olarak kılınır.¹¹⁹⁹ Meşru eylemler durumunda yapılan İstihâre, bir tedbir niteliğinde olup Allah’ın mesele hakkındaki hükmünden razı olmayı gerektirir. Her meşru işte olduğu gibi hamd, salât ve selam ile başlayıp kalbe gelecek hisse göre, hareket edilir.¹²⁰⁰

Şâfiî mezhebinde Sünnet¹²⁰¹ namazlardan olup mezhebin ‘Cemaatle Kılınması Sünnet Olmayan Sünnet Namazlar’ grubunda yer alır.¹²⁰² İki rekât olarak kılınan namazın delili Câbir’den gelen rivayettir.¹²⁰³ Diğer üç mezhepten farklı olarak Şâfiîler isteyen iki rekâtta fazla kılabilceğini söylerler.¹²⁰⁴ Hanefîlerde olduğu gibi iki rekâtta okunması tavsiye edilen/müstehab sûre ve ayetler aynıdır.¹²⁰⁵

İstihâre namazının üzerine bina edildiği esas hadislerde ifade edildiği üzere bütün mezheplerin kabulü ile bir işin gelecekteki sonucu hakkında varılmak istenilen histir.¹²⁰⁶ Bu his bilgi yerine kâimdir.

İstihâre namazı, Şâfiî mezhebinde belli bir sebebe bağlı namaz olmadığı için kerahat vakitlerinde kılınması mekruhtur. Şâfiî mezhebinde genel prensip olarak belli bir sebebe bağlı namazlar kerahat vakitlerinde kılınabilir.¹²⁰⁷ Şâfiîler, bu genel kabulden Mescid-i Haramı istisna ederler. Dolayısıyla Mescid-i Haram’da kerahat vakti de olsa İstihâre namazı kılınabilir. Mâlikî mezhebinde de kerahat vaktinde kılınabilen bir namazdır. Hanbeli ve Hanefî mezhebinde ise kerahat vakitlerinde kılınmaz.¹²⁰⁸ Şâfiîlerin bu konuda ki delili Cubeyr b. Mut’îm’den gelen şu rivayettir: “-Ey Abdumenâf! İster gece isterse gündüz olsun Ka’be’yi tavâftan ve burada namaz kılmaktan kimseyi engellemeyin.”¹²⁰⁹ Hanbeli ve Hanefî mezheplerinin delili ise daha önce kerahat vakitlerinde namaz kılmayı yasaklayan umumi rivayetlerdir.¹²¹⁰

¹¹⁹⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslamî*, C.II, s.238.

¹¹⁹⁸ Nefrâvi, *el-Fevâkihu’d-Devânî*, C.I, s.185.

¹¹⁹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhiyye*, C.I, s.33.

¹²⁰⁰ Nefrâvi, *el-Fevâkihu’d-Devânî*, C.I, s.185.

¹²⁰¹ Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, C.IV, s.54.

¹²⁰² Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslamî*, C.II, s.243.

¹²⁰³ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.257; Zekerriyya el-Ensârî, *Esnâ’l-Metâlib*, C.I, s.205.

¹²⁰⁴ Komisyon, *el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye*, C.III, s.244.

¹²⁰⁵ Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, C.IV, s.54; Zekerriyya el-Ensârî, *Esnâ’l-Metâlib*, C.I, s.207; Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.257.

¹²⁰⁶ Muhammed Şatâ, *Hâşiyetü İâne*, C.I, s.257.

¹²⁰⁷ Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, C.IV, s.170.

¹²⁰⁸ Komisyon, *el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye*, C.III, s.244.

¹²⁰⁹ İbn Hibban, *Sahihi İbn Hibbân*, C.IV, s.421(H. No:1553).

¹²¹⁰ Komisyon, *el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye*, C.III, s.244.

Hanbeli mezhebinde, Buhârî'den gelen rivayet delil getirilerek meşruluğu kabul edilen bir namazdır.¹²¹¹ Mezhebin 'Muayyen Müstakil Nâfile Namazlar' kısmında yer alır.¹²¹² Şeyh Takiyuddîn, bu namazı belli bir sebebe bağlı olarak kılınan namazlar arasında zikreder.¹²¹³ Hükümü ise sünnettir.¹²¹⁴ İstihâre mubâh ve diğer meşru işlerde yapılabileceği gibi nâfile hac, umre ve diğer ibadetleri yapmaya niyetlenildiğinde de yapılabilir. Ancak farz ve vâcib olan şeyleri yapmadan önce bunlar için istihâre yapılmaz. Zira bunlar yapılması zorunlu olan durumlardır. Yine mekruh olan hususlarda istihâre yapılmaz, bunlar sakınılması istenilen durumlardır.¹²¹⁵

Bu namazın kıraatı konusunda diğer mezhepler gibi Hanbeli mezhebinde belli bir ayet veya sûre tayininde bulunulmamıştır.¹²¹⁶

Hanbeli mezhebi hariç üç mezhebe göre, İstihâreye mezkûr dua ile başlayıp Allah'a hamd ve Hz. Paygamber'e salât ve selam ile bitirmek müstehabdır.¹²¹⁷ Şâfîîlerden İbn Hacer, Mâlikîlerden Adevî duanın secde anında da yapılabileceğini söylerler.

Yine Hanbeli mezhebi hariç üç mezhebe göre, İstihârenin yediye kadar tekrarlanabileceği ifade edilmiştir. Buna delil olarak Enes'ten gelen şu rivayeti delil olarak getirirler: Resûlullah şöyle buyurdu: *"Ey Enes! Bir işi yapmaya niyet ettiğinde Rabbine yedi kez İstihâre yap. Sonra kalbine gelene bak. Gelen his hayırlı olandır."*¹²¹⁸

Münâvî, hadisin râvilerinden İbrâhîm el Berrâ hakkında zayıf, isnadı hakkında İmâm Nevevî, garib olduğunu söylerler.¹²¹⁹

Şâfîîler, eğer yedinci kez yine kalbe doğan bir his olmazsa daha fazla tekrarlanabilir, derler. Hanbeli kaynaklarında ise bu konuda herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Şâfîî ve Mâlikî mezhebine göre, başkasının yerine İstihâre yapılabilir. Diğer mezheplerden de bu konuda bir itiraz gelmemiştir.¹²²⁰ Bu görüşlerine Câbir'den gelen şu hadisi delil getirirler. *"Sizden biriniz kardeşine bir fayda sağlamaya güç yetirirse bunu yapsın."*¹²²¹

İstihâre namazı hakkında buraya kadar zikredilenler yanında İstihârenin üç çeşit olduğu söylenmiştir. Bunlardan ilki kalbin istihâresidir. Kalbin istihâresi, kişi uyanık iken yapacağı

¹²¹¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.804; İbn Kudâme el-Makdisî, **el-Kâfî fî Fıkhı Ahmed b. Hanbel**, C.I, s.264; İbn Muflih, **el-Mübdî**, C.II, s.26.

¹²¹² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C.I, s.804.

¹²¹³ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.149.

¹²¹⁴ İbn Muflih, **el-Mübdî**, C.II, s.26; Buhûtî, **er-Ravdu'l-Murebbi**, C.II, s.231.

¹²¹⁵ Buhûtî, **Keşşâfu'l-Kınâ**, C.I, s.443.

¹²¹⁶ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.III, s.245.

¹²¹⁷ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.III, s.245.

¹²¹⁸ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C. VII, s.816(H. No:21538).

¹²¹⁹ Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, C.XXIII, s.98(H. No:25645).

¹²²⁰ Komisyon, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye**, C.III, s.246.

¹²²¹ Müslim, **Selam**, 21(H. No:5859).

bir iş hakkında veya bir mesele hakkında düşündükleri doğru mu değilmi İstihare namazı kılar. Sonra kalbine gelen hisler onun hakkında yönlendirici olur, mesele hakkında kararını bu hisse göre, vermesidir.

Bunun usûlü şöyledir: Önce günün herhangi bir vaktinde (kerahat vakileri hariç) iki rekât namaz kılar. Birinci rekâtta Kâfirûn, ikinci rekâtta İhlâs sûrelerini okur. Namazdan sonra İstihare duasını okur, sonra talebi ne ise Türkçe veya Arapça ister. Duadan sonra yapacağı iş, düşüncesi ve niyeti ne ise kalbinden düşünür. Kalbine ne geleceğine dikkat eder. Kalbine gelen düşünce onu hangi yöneltiyorsa ona göre, hareket eder. İlk seferde olmazsa kanaat getirinceye kadar tekrarlayabilir.

İkinci İstihare şekli uyku halinde yapılandır.

Bunda da, ilk şekilde olduğu gibi gündüz veya gece yatmadan önce iki rekât İstihare namazı kılar, rüyada yapacağı işin hayır veya şer olduğunu görmek üzere konuşmadan yatıp uyur. Uykuda göreceği şekiller hayır veya şerre delalet eder.¹²²²

Rüyada alınacak işaretlerin ne olacağı konusunda yeşil veya beyaz renk görüldüğünde hayır, siyah ve kırmızı görüldüğünde ise şerre delalet ettiği söylenmiştir.¹²²³

İstiharenin üçüncü şekli ise namazsız istiharedir. Bu çeşit istiharenin şekli şöyledir Herhangi bir iş veya meselenin akibeti hakkında kanaat sahibi olmak isteyen yatsı namazından sonra abdest alıp yatağına oturur, yüzünü Kible'ye döner, besmele okur. Üç kez salâvât getirdikten sonra on kez Fâtiha, on bir kez İhlâs sûrelerini okuduktan sonra üç kez daha salâvât getirir, sonra İstihare duasını okur, Türkçe veya Arapça isteğini Allah'tan ister, konuşmadan Kible'ye doğru dönüp konuşmadan yatar. Rüyası kendisi için yönlendirici olur. Hatta rüyasını rüya tabiri bilen kimselere tabir ettirmesi iyi olur.

İstihare şahsın kendisine ait olduğu için kendisi yapması esastır; ancak sâlih, kâmil ve âlim bir zata yaptırtabilir.¹²²⁴

İstihâre hakkında son kısımda zikredilenler hakkında hadis kaynaklarında herhangi bir nakil mevcut değildir. Ancak bu namazın varlığı konusundaki hadisler onun sahih ve sabit bir namaz olduğunu ortaya koymaktadır.

H. İstiskâ Namazı

Bu bölümde İstiskâ (yağmur) namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

¹²²² Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.20-21.

¹²²³ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, C.II, Ek-M.Sayfası.

¹²²⁴ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.21-22.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

İstiskâ lügatta, sulamayı istemek demek olup Şer'an Kulların ihtiyacı olduğu zamanlarda Allah'tan yağmur yağdırmasını hususi bir şekilde istemektir. Bu hususi şekil, namaz kılmak, hutbe okumak, istiğfar etmek, Allah'a hamd-u senâ etmektir.

Tanımda geçtiği üzere bu namazın temel kılınma nedeni yağmurun az yağması, suların kesilmesi ve havyan ve zirai ürünlerin su ihtiyacının ortaya çıkmasıdır. Bu kuraklığın ve su sıkıntısının ortaya çıkmasında insanların imtihan edilmesi, o toplulukta günahların yaygınlaşması gibi nedenler yer alır. Bu durumda insanların Allah'a yönelmesi, tevbe ve istiğfarda bulunmaları, dua edip yalvarmaları lazımdır.¹²²⁵ Böylece Allah, kullarına bu davranışlarının karşılığı olarak yağmur indirir, çeşitli nimetler verir.¹²²⁶

2.Meşruyeti

İstiskâ namazının meşruyeti Kitâb ve Sünnet¹²²⁷ ve İcma¹²²⁸ ile sabittir. İlk olarak hicretin altıncı senesinde Hz. Peygamber tarafından bir Ramazân ayında kıldırıldığı ifade edilir.¹²²⁹

a.Kitâb

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Nuh, Hz. Mûsâ ve Hz. Hûd'un kavimleri için yağmur yağmasını istediklerine dair haberler vardır.¹²³⁰

1.Hz. Nûh'un kavmine hitâbı,

*"Dedim ki 'Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü O, çok bağışlayıcıdır.' '(Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın.'"*¹²³¹

2.Hz. Mûsâ'nın kavmi için yaptığı dua,

*"Hani, Mûsâ, kavmi için su dilemişti. Biz de, "Asanı kayaya vur" demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti. "Allah'ın rızkindan yiyin, için. Yalnız, yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın, demiştik.""*¹²³²

3.Hz. Hûd'un kavmine hitâbı,

*"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.""*¹²³³

¹²²⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.559.

¹²²⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.560.

¹²²⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.560.

¹²²⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.181

¹²²⁹ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.26.

¹²³⁰ Nuh, 71:10-12; Bakara, 2:60; Hud, 11:52.

¹²³¹ Nuh, 71:10-12.

¹²³² Bakara, 2:60.

¹²³³ Hud, 11:52.

b.Sünnet

Hadis kaynaklarında İstiskâ namazı ile ilgili çokça rivayet yer alır. Bu rivayetlerden bazıları ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Enes b. Mâlik'ten:

“Resûlullah(s.a.v), zamanında insanlara bir kıtlık isabet etti. Bir Cuma günü Resûlullah minberde iken Arabînin biri kalkıp şöyle dedi ‘-Ya Resûlellah! Mallar helak oldu, insanlar/çoluk çocuk aç kaldı. Bizim için dua et de Allah yağmur yağdırsın.

Resûlullah(s.a.v), iki elini dua etmek için kaldırdı, bu esnada gökyüzünde hiç bulut yoktu. Duadan sonra Dağlar gibi bulutlar gökyüzüne hücum etti. Resûlullah minberden inmeden yağmur yağmaya başladı. Öteki Cumaya kadar yağdı. Ertesi Cuma aynı kişi ‘-Artık binalar yıkıldı, mallar suda boğuldu. Bizim için dua et, dedi.’

Resûlullah(s.a.v), dua etmek için ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti ‘Allahım etrafımıza yağdır, üzerimize değil.’

Bunu söylerken eliyle hangi tarafa işaret ettiyse orası açıldı ve Medîne'nin üstü açık bir alan gibi oldu. Kanat vadisi bir ay aktı. Hangi taraftan kim geldiyse bol bol yağmur yağdığını söyledi.”¹²³⁴

2.Abbâd b. Temîm, babasından:

“Resûlullah(s.a.v), insanlara İstiskâ namazı kaldırmak için çıktı ve onlara kıraatını cehri yaptığı iki rekât namaz kıldırdı. Ridâsını ters çevirdi. Kible'ye döndü, ellerini kaldırdı, yağmur yağması için dua etti.”¹²³⁵

3.Câbir b. Abdullah'tan:

“Resûlullah(s.a.v), şöyle dua etti: Allahım! En kısa zamanda bolca, faydalı yağmur ver.”¹²³⁶

4.Enes'ten:

“Resûlullah(s.a.v), sadece yağmur duası ederken koltuk altı beyazlığı görünecek şekilde ellerini kaldırıyordu.”¹²³⁷ Yine Enes'ten “Ellerinin içini yere bakacak şekilde açıyordu.”¹²³⁸

¹²³⁴ Buhârî, **Cuma**, 32(H. No:891); Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1176). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²³⁵ Buhârî, **İstiskâ**, 1(H. No:960); Tirmizî, **Sefer**, 395(H. No:556). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1163). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²³⁶ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1171). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²³⁷ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1172); İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 118(H. No:1180). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²³⁸ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1173). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

Muhammed b. İbrâhîm'den “Avuçlarının içini açıp yere doğru açık bir şekilde uzatıyordu.”¹²³⁹

5.Hz. Aişe'den:

“İnsanlar, Resûlullah'a kuraklıktan şikayet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah, bir minber konulmasını emretti ve musallaya kendisi için bir minber konuldu. Yağmur duasına çıkacağı günü insanlara bildirdi. (Kararlaştırılan gün gelince) Resûlullah, güneşin ilk ışıklarını görünce çıktı. Tekbîr aldı, Allah'a hamd etti ve şöyle dedi “Siz, memleketinizin kuraklığından yağmurun geçtiğinden şikayet ettiniz. Hâlbuki Allah, size kendisine dua etmenizi emretti.

Koltuklarının beyazı görülecek şekilde ellerini kaldırdı. Sirtını cemaate döndü, cübbesini ters çevirdi, bunları yaparken elleri halâ kalkıktı. Sonra insanlara doğru döndü. Minberden inip iki rekât namaz kıldırdı. Akabinde Allah, bir bulut meydana getirdi. Gök gürledi, şimşek çaktı, sonra Allah'ın izniyle yağmur yağdı. Yollarda seller aktığı için Resûlullah da mescide gelemedi. İnsanları yağmurdan korunmak için kuytuya koştuğunu görünce tebessüm etti.”¹²⁴⁰

6.Enes'ten:

“Resûlullah(s.a.v), ellerini yüzünün hizasına doğru kaldırdı ve Allahım bize yağmur yağdır, diye dua etti.”¹²⁴¹

7.Amır b. Şuayb, dedesinden:

“Resûlullah(s.a.v), yağmur duası ederken şöyle dua etti Allahım! Kullarına ve hayvanlarına su yağdır. Rahmetini yay ve şu ölü beldene hayat ver.”¹²⁴²

8.İshâk b. Abdullah b. Kinâne anlatıyor:

“Velîd b. Ukbe Medîne valisi iken beni, İbn Abbâs'a gönderdi. Ona, Resûlullah'ın yağmur duasını soracaktım. İbn Abbâs'a geldim ve o şöyle dedi Resûlullah, mütevazı ve sade bir kıyafetle tevazu ve tazarru' içinde açık havada namazgâhımıza geldi. Sizin hutbeniz gibi hutbe okumadı. Fakat dua, tazarru' ve tekbîre devam etti, sonra bayramda kıldığı namaz gibi iki rekât namaz kıldı.”¹²⁴³

c.Eser

1.Enes'ten:

¹²³⁹ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1174). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁴⁰ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1175). (Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁴¹ Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1177). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁴² Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 3(H. No:1178). (Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁴³ Tirmizî, **Sefer**, 395(H. No:558). (Tirmizî, Hadisin, Hasen-Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 1(H. No:1167); İbn Mâce, **İkametü's-Salât**, 153(H. No:1266). (Elbânî, Hadisin, Hasen olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

“Halk, yağmursuz kalıp kılığa uğradıkları zaman Ömer İbnü'l-Hattâb, Resûlullah'ın amcası Abbâs İbnü'l-Abbâs'ı vesile edinerek yağmur yağar ve duada şöyle derdi Allahım! Bizler, Resûlullah'ı vesile edinerek Senden niyazda bulunuyorduk da, Sen bize yağmur ihsan ederdin. Şimdi de Resûlullah'ın amcasını vesile edinerek, Senden niyaz ediyoruz. Bize yine yağmur ihsan eyle, derdi.

*Bu duanın arkasından yağmur yağardı.”*¹²⁴⁴

2.İshâk'tan:

“Ashabtan Abdullah b. Yezîd el-Ensârî yağmur duası için sahraya çıktı. Yanında Berâ b. Âzib ile Zeyd b. Erkâm da vardı.

Abdullah, sahrada yağmur duasını şöyle yaptı Minber kurmaksızın cemaatle ayağa kalktı, istiğfarda bulundu, dua etti. Sonra kıraatı açıktan yaptığı ezânsız
*ve kametsiz iki rekât namaz kıldılar.”*¹²⁴⁵

3.Mezheplere Göre İstiskâ Namazının Hükümü

Ebû Hanîfe dışındaki Cumhûr, İstiskâ namazının iki rekât olduğu, şehrin dışında açık arazide cemaatsiz ve kametsiz kılınacağı hususunda ittifâk etmişlerdir. İnsanlar namaza “Essalâtü camiâtün” diye çağrılır. Çünkü Hz. Peygamber, bu namazı sadece açık arazide kıldırmıştır. Zira bu namaz, açık arazide diğer yerlerden daha rahat kılınır.¹²⁴⁶

Ebû Hanîfe'den gelen esas görüşe göre yağmur duası için çıkıldığında namaz kılmak gerekli değildir. Burada maksat dua ve istiğfarda bulunmaktır.¹²⁴⁷ İbrâhîm en-Nehâî ve Muhammed b. Hasan da aynı görüştedir.¹²⁴⁸ Ebû Hanîfe'ye göre eğer namaz kılınıcaksa her ne kadar cemaatle kılınması sünnet değilse bile cemaatle kılınması da caizdir.¹²⁴⁹ İmâmeyn'e göre, kılınan iki rekâtlık namaz, ezânsız ve kametsiz kılınır.¹²⁵⁰ Cemaatle kılındığında kıraat cehri yapılır. Şâfiî ve Hanbelilere göre, iftitâh tekbîrinden sonra eûzü çekmeden iftitâh ve intikâl tekbîrleri hariç birinci rekâtta eller kaldırılarak yedi kere, ikinci rekâtta beş kere tekbîr getirilir. Bayram namazında olduğu gibi ezânsız ve kametsiz kılınması sünnettir. Çünkü bu toplanmak, namaz için meşru kılınmıştır, insanlara herhangi bir hususu ilan için değil.

Mâlikîler ve Hanefilerden Sahihayn'a göre, tekbîr yerine istiğfar getirilir. Mâlikîlere göre, namazda A'lâ ve Şems sûrelerini okumak sünnettir. Hanbeliler ve İmâmeyn'e göre, A'lâ ve

¹²⁴⁴ Buhârî, **İstiskâ**, 3(H. No:964).

¹²⁴⁵ Buhârî, **İstiskâ**, 14(H. No:976).

¹²⁴⁶ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, C.II, s.562.

¹²⁴⁷ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.332; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar**, C.II, s.184.

¹²⁴⁸ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.333.

¹²⁴⁹ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik**, C.II, s.181.

¹²⁵⁰ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar**, C.II, s.184.

Ğâşiye sûreleri okunur. Ya da dileyen birinci rekâtta Nûh sûresini, ikinci rekâtta dilediği sûreyi okur.¹²⁵¹ Şâfîlilere göre, birinci rekâtta Kâf, ikinci rekâtta Kamer sûreleri okunur.

Kıraatın açıktan yapılacağının delili Abbâd b. Temîm'in babasından yaptığı ve benzer rivayetlerdir. İstiskâ namazı cemaatle kılınabileceği gibi cemaatsiz de kılınabilir; ancak cemaatle kılınması daha faziletlidir.

Mekke, Medîne ve Kudüs hariç namazın açık arazide kılınması müstehabdır. Üç mescidde toplanmak daha efdal olduğu için bu mescidlerde namaz kılınır.

Yağmur duasına çıkanlar üç gün boyunca temiz fakat eski elbiseleri ile alçak gönüllü, mütevazı, Allah'a karşı boyun eğmiş, başları eğik olarak, her gün önce sadaka vererek, yanlarına kadın, çocuk, yaşlı, ihtiyar, zayıf kimseleri alırlar, tevbe ederek Allah'tan yağmur isterler.¹²⁵²

Ebû Hanîfe'ye göre,¹²⁵³ namaz için devlet başkanının izin vermesi şart değildir. Çünkü bundan maksat dua etmektir. Dua etmek için devlet başkanının izin vermesi gerekmez. Şâfîlilere göre, İstiskâ namazı için devlet başkanının izin vermesi şarttır. Ahmed b. Hanbel'in ise bu konuda iki görüşü vardır.

İstiskâ namazı, kerahat vaktileri hariç her vakitte kılınabilir. Ancak Hz. Peygamber'in uygulamasına uygun olarak Bayram namazı vaktinde kılınması sünnettir. Çünkü kılınacağı yer ve kılınma şekliyle Bayram namazına benzer. Bu bağlamda bu namazın vakti zeval yani öğlenin girmesi ile bitmez. Zira bu namaz için belli bir vakit yoktur.¹²⁵⁴ İnsanlar, kıldıkları namazlar veya Cuma namazından sonra kılarılarsa bu da sünnete uygundur. Namaz kılmadan da yağmur duası yapılabilir. Hz. Ömer, bir gün yağmur duasına çıktı ve minberden insanlara şöyle konuştu "Rabbinizden bağışlanma dileyin; çünkü o çok bağışlayıcıdır. Gökten size bolca yağmur indirir, size mallarınız ve evlatlarınızla yardımcı olur, sizler için bahçeler ve nehirler yaratır." Minberden indikten sonra insanlar kendisine Ya Emirel-Mü'minin! Yağmur isteseydin ya" denildi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi 'Cahiliyye devrinde Araplar nasıl Mecâdîh" denilen yıldızlar sebebiyle yağmur yağdığına inanıyorlardı, ben de onun yerine ayetler okuyarak Allah'tan yağmur talep ettim.'

İstiskâ namazı ile mükellef olan, yürümeye güç yetiren erkeklerdir. Mâlikîlerce meşhur olan görüşe göre, temyiz çağında olmayan çocuklarla kadınlar yağmur duasına çıkmakla emrolunmazlar. Şâfîi ve Hanefîlere göre, çocuklar, yaşlı erkek ve kadınların yağmur duasına

¹²⁵¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.562.

¹²⁵² Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.563.

¹²⁵³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.182; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.563.

¹²⁵⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.563.

çıkmaları mendubdur. Bunun nedeni onların dualarının kabul edilmesi daha muhtemel olmasıdır.¹²⁵⁵ Yine Şâfiî ve Hanefilere göre, hayvanları yavrularıyla beraber yağmur duasına çıkarmak müstehabdır. Çünkü rızık hepsi arasında ortaktır. Hanbelilere göre, mubahtır.

Yağmur duasına iyi ve salih insanları çıkarmak müstehabdır. Çünkü onların duaları kabul edilmeye daha yakındır. Hz. Ömer de Hz. Abbâs vesilesiyle yağmur istemişti.

Yağmur duasına çıkanlar, koku sürmeden, süslenmeden, huşu içinde, tevazu' içinde olmalıdır ve yakararak dua etmelidirler.¹²⁵⁶

Hanefilere göre, zimmiler yağmur duasına çıkmazlar; çünkü bu çıkmak dua içindir. Allah-u Teâlâ “*Kâfirlerin duası boşunadır.*”¹²⁵⁷ buyurmaktadır. Cumhûra göre, buna engel olunmaz; ancak iki grup ayrı ayrı durur. Şâfiîye göre, birlikte çıkmaları mekruhtur. Çünkü onların duasına güvenilmez, makbul de değildir. Yine de onlar da Allah'ın kulu olmaları nedeniyle Rab'dan dilekte bulunmalarına engel olunmaz.¹²⁵⁸

Ebû Hanîfe'ye göre, yağmur duasında hutbe yoktur. Çünkü hutbe cemaate bağlı bir şeydir, oysa yağmur duası için cemaate gerek yoktur. Yağmur duası, dua ve istiğfardan ibarettir. İmâm her ikisinde de Kible'ye döner, hutbe okumaz.

İmâmeyn'e göre, imam Bayram namazı gibi¹²⁵⁹ iki rekât namaz kıldırır, namazda açıktan okur, namazdan sonra hutbe okur, dua ederken Kible'ye döner. İmâm Muhammed'e göre, aralarında ara verdiği iki hutbe okur, İmâm Yûsuf'a göre, tek hutbe okur. Cumhûra göre, imam namazdan sonra Bayram namazında olduğu gibi iki hutbe okur, Hanbelilere göre, tek hutbe okur.¹²⁶⁰

Şâfiîlere göre, namazdan önce hutbe okunabilir. Şâfiî ve Mâlikîlere göre, yağmur duası hutbesi Bayram namazı hutbesinden farklıdır. Bayram namazı hutbesine tekbîrler başlarken yağmur duası hutbesine istiğfarla başlar. Mâlikîlerde iki hutbede okunacak istiğfarın sınırı yokken Şâfiîlere göre, birinci hutbede dokuz, ikinci hutbede yedi kere istiğfar okunur. Hanbelilere göre, ise imam düzenli olarak istiğfar ve salâvât okur.¹²⁶¹

İmâmeyn'e göre,¹²⁶² imam dua ederken elbisesini tersine giyer; çünkü Hz. Peygamber böyle yapmıştır. Cemaat elbisesini ters giymez.¹²⁶³ Ebû Hanîfe'ye göre,¹²⁶⁴ elbiseyi ters çevirmek

¹²⁵⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.564.

¹²⁵⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.565.

¹²⁵⁷ Ra'd, 13:14.

¹²⁵⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.566.

¹²⁵⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.182; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.181.

¹²⁶⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.567.

¹²⁶¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.568. Hutbede okunacak dualar ve dua yapış şekilleri için bakınız.

Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, c.II, s.569-570.

¹²⁶² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.181.

sünnet değildir. Çünkü istiskâ da diğer dualar gibidir. Cumhûra göre, hem imam hem cemaat elbiselerini ters giyerler ve Kible'ye dönerler. Elbiseyi ters çevirmenin nedeni Allah'ın o topluma verdiği kıtlığı ters çevirmesi içindir. Ters çevirmek ya iç kısmı dışa, ya sağı sola ya da aşağısını yukarıya çevirmek şeklinde olur.¹²⁶⁵ İmâm Mâlik'e göre, sadece imam elbisesini ters çevirir, cemaat çevirmez.¹²⁶⁶ Ancak Mâlikî mezhebinin uygulamasında hem imam hem cemaat elbisesini ters çevirir.¹²⁶⁷

Adab açısından; bolca istiğfarda bulunmak, sadaka vermek, varsa kul haklarını ödemek, yağmur duasına üç gün boyunca çıkmak, duaya çıkmadan önce gusül almak, misvak kullanmak, tırnakları kesmek, duaya çıkarken ve dua esnasında mütevazı olmak, boynu eğmek, dua ve namaz için açık araziye çıkmak güzel görülmüştür.¹²⁶⁸

Mezheplere göre buraya kadar zikredilen bazı bilgilerin hulasesi şöyledir

Şâfiî mezhebinde, yağmur duasının yanında devlet başkanı veya naibi tarafından birinci rekâtta iftitâh tekbîri hariç ellerini omuz hizasına kaldırarak yedi tekbîr, ikinci rekâtta kıyam tekbîri hariç beş tekbîr alınır.

İmâm, dua ederken elbisesinin sağını soluna ve yukarısını aşağıya çevirir. Bunu terk etmesi mekruhtur. Sağ eliyle ridâsının sol alt kısmından tutar ve sağ omuzu tarafına getirir. Buna hutbenin üçte biri geçinceye kadar devam eder, buradan itibaren cemaat de aynısını yapar ve gizli ve açık olarak dua ederler.¹²⁶⁹

Hanefî mezhebinde, racih olmayan görüşe göre, namaz kılınmaz, sadece dua ve istiğfarda bulunulur. Racih görüşe göre, mendub veya sünnet olarak iki rekât namaz kılınır ve Bayram namazı gibi cehri kıraat yapılır. Bayram namazı gibi cehri kıraat yapılsa da zevâid tekbîrler alınmaz. Namazdan sonra devlet başkanı veya nâibi Bayram hutbesi gibi iki hutbe okur. Ancak yerde kılıç, yay veya asâ gibi şeylere yaslanır. Birinci hutbeden bir cüz geçinceye kadar elbisesini ters çevirir. Eğer elbise dörtgen ise aşağısını yukarısına, eğer daire şeklinde ise sağını soluna, eğer astarlı ise içini dışına çevirir. Cemaat onunla namaz kılar; ancak elbiselerini ters çevirmezler.

Hanbeli mezhebinde ise Bayram namazı gibi İstiskâ namazı kılınır ve birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta beş tekbîr alır. Namazdan sonra bir hutbe okur. Diğer mezheplerde olduğu gibi

¹²⁶³ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.570.

¹²⁶⁴ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.181; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.571.

¹²⁶⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.571.

¹²⁶⁶ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar*, C.II, s.184.

¹²⁶⁷ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.206.

¹²⁶⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.II, s.182; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, C.II, s.572-573.

¹²⁶⁹ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.204-205.

hutbeden belli bir bölüm geçtikten sonra imam Kible'ye döner. Hanbeli mezhebinde cemaat de imam gibi elbisesini ters çevirirler. Ezân ve kamet okunmaz.¹²⁷⁰

Mâlikî mezhebinde, namaz Hanefîlerde kılınan namaz gibi zevâid tekbîrsizdir. İmâm, iki hutbe okur. İmâm, ikinci hutbeyi bitirince Kible'ye döner ve kadınlar hariç arkasındaki insanlarla beraber elbiselerini ters çevirirler. Cemaate yetişemeyen tek kılar. Genç kadınlar yağmur duasına çıkartılması mekruhtur.

İstiskâ namazının hükmü konusunda Hanefî mezhebi hariç diğer mezhepler müekked sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefî mezhebinde ise mendubdur. Kılınış vakti Hanefî ve Hanbelilere göre kerahat vakitlerinin dışıdır. Mâlikîlere göre, güneşin doğmasından sonra zeval vaktine kadar yani Bayram namazı vaktidir. Şâfîlere göre ise bir sebebe bağlı namazlardan olduğu için kerahat vakitlerinde de kılınabilir.

Hanefî mezhebinde Ebû Hanîfe'nin görüşü olarak, İstiskâ namazının cemaatle kılınacağına dair sahih rivayetlerin gelmediği ileri sürülerek cemaatle kılınmasının sünnet olmadığı; ancak münferid olarak kılınmasının meşru olduğunu söylenmiştir.¹²⁷¹ Daha önce geçtiği üzere cemaatle kılınsa yine caizdir. Burada üzerinde durulan husus cemaatle kılınmasının sünnet olup olmadığıdır.

Eğer yağmur duasına üç gün boyunca çıkılır ve yağmur yağmazsa Hanefîlere göre, dördüncü gün tekrar edilmesi sünnet değil mendubdur. Diğer mezheplere göre ise sünnettir.¹²⁷²

İstiskâ namazı hakkında vârid olan hadislerle bakıldığında sahih ve sabit bir namaz olduğu sonucuna varılır.

I. Kûsûf (Güneş Tutulması) Husûf (Ay Tutulması) Namazı

Bu bölümde Kûsûf(Güneş Tutulması) ve Husûf(Ay Tutulması) namazlarının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Güneş ve ay tutulduğunda kılınan namazlardır.¹²⁷³

2.Meşruiyeti

Güneş ve ay tutulduğunda kılınan namazlar hakkında İsrâ sûresinin elli dokuzuncu ayeti ve hadis kaynaklarında yer alan bazı rivayetler delil olarak getirilir.

¹²⁷⁰ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.205.

¹²⁷¹ Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.206.

¹²⁷² Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, s.206.

¹²⁷³ Komisyon, *İlmihal*, C.I, s.321; Şener, *İbadet Rehberi*, s.170-171.

a.Kitâb

1.“Bizi, (Kureyş’in istediği) mucizeleri göndermekten ancak, öncekilerin onları yalanlamış olması alıkoydu. (Nitekim) Semûd kavmine o dişi deveyi açık bir mucize olarak verdik de onlar bu yüzden zalim oldular. Oysa biz mucizeleri sırf korkutmak için göndeririz.”¹²⁷⁴

2.“Gözler kamaştığıve ay(hasefe) karardığı zaman”¹²⁷⁵

b.Sünnet

Güneş ve ay tutulduğunda kılınan namazlar hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı hadis ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Hz. Aişe’dan:

“Resûlullah’ın zamanında güneş tutuldu. Resûlullah mescide çıktı. İnsanlar arkasında saf tuttu. Resûlullah, tekbîr aldı ve uzunca bir kıyam yaptı, sonra rükûya gitti, rüküyü uzun yaptı, sonra ‘Semiallahu limen hamideh’ diyerek kalktı. Secdeye gitmedi uzunca kıraat yaptı, bu ikinci kıraat birinciden daha kısaydı. Sonra tekbîr alıp rükûya gitti, bu, birinci rükûdan daha kısaydı. Sonra ‘Semiallahu limen hamideh Rabbena ve leke’l-hamd’ deyip secdeye gitti. Bu secdeden sonra ikinci secde için birinci rekâtta yaptığı gibi yaptı. Böylece Resûlullah, dört rükû ve dört secdeyi tam yaptı. Namazdan çıkmadan önce güneş açıldı. Sonra Resûlullah, hutbe yapmak üzere ayağa kalktı ve layık olduğu sıfatlarla Allah’a senâ etti ve şöyle dedi ‘Güneş ve ay Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Onlar hiç kimsenin ölümü ve hayatıyla tutulmazlar. Sizi bunların tutulduğunu gördüğünüzde hemen Allah’a dua edin, tekbîr getirin, namaza yönelin, sadaka verin, buyurdu. Sonra şöyle dedi ‘Şayet benim bildiklerimi bilseydiniz çok ağlar az gülerdiniz.’”¹²⁷⁶

H. Aişe’den gelen bir başka rivayette şöyle buyrulur: “Resûlullah onlara dört rekât namaz kıldırıldı.”¹²⁷⁷

Ebû Bükre’den gelen rivayette; ‘Allah, onunla kullarını korkutur’ ifadesi yer alır.¹²⁷⁸ Yine Ebû Bükre’den gelen bir başka rivayette; ‘Güneş tutulunca Resûlullah iki rekât namaz kıldı.’ denir.¹²⁷⁹ Aynı râviden gelen bir diğer rivayet ise şöyledir: “Güneş tutulduğunda Resûlullah, bize iki rekât namaz kıldırıldı.”¹²⁸⁰

2.Ziyâd b. Allâme’dan:

¹²⁷⁴ İsrâ, 17:59.

¹²⁷⁵ Kıyamet, 75:7-8.

¹²⁷⁶ Buhârî, **Küsûf**, 2(H. No:997); Müslim, **Küsûf**, 1(H. No:2127).

¹²⁷⁷ Buhârî, **Küsûf**, 18(H. No:1018).

¹²⁷⁸ Buhârî, **Küsûf**, 6(H. No:1001).

¹²⁷⁹ Buhârî, **Küsûf**, 17(H. No:1013).

¹²⁸⁰ Buhârî, **Küsûf**, 1(H. No:993).

“Hz. Peygamber’in oğlu İbrâhîm vefat ettiği gün güneş tutuldu. Bazı insanlar, ‘Bu İbrâhîm’in ölümünden dolayı tutuldu’ dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ‘Güneş ve ay Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Onlar hiç kimsenin ölümü ve hayatıyla tutulmazlar. Sizi bunların tutulduğunu gördüğünüzde hemen Allah’a dua edin namaz kılın, buyurdu.”¹²⁸¹

3.Câbir b. Abdullah’tan:

“Hz. Peygamber’in oğlu İbrâhîm vefat ettiği gün güneş tutuldu. İnsanlardan bazıları, bu, İbrâhîm’in ölmesi nedeniyle oldu dediler. Resûlullah, kalktı ve insanlara dört secdede altı rekât namaz kıldırdı. Tekbîr aldı, kıyamda uzunca kıraat yaptı, sonra uzunca bir rükû yaptı, sonra başını kaldırdı ve birinci kıyamdan daha kısa kıraat yaptı, sonra kıyamdaki kadar rükû yaptı, sonra üçüncü kez kıyam ve kıraat yaptı, bu kıyam ve kıraat ikinciden daha kısıydı, sonra rükû yaptı, sonra kalkıp secdeye gitti ve iki defa secde yaptı, sonra kalkıp birinci yaptığı gibi üç kıyam ve üç rükûdan sonra iki secde daha yapıp selam verdi. Kıyam ve kıraatlar öncekilerden daha kısıydı, rükûlar ise kıyamlar kadar uzundu. Namazdan sonra ‘Ey İnsanlar! Ay ve güneş Allah’ın iki ayetidir. Allah’ın bu ayetleri hiç kimsenin doğmasından ve ölmesinden dolayı olmaz, buyurdu.”¹²⁸²

4.Ebû Mûsâ el-Eş’ârî’den:

“Bir gün güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlullah, bu olayın kıyamet saati olduğundan korkarak telaşla mescide geldi. O zamana kadar görmediğim uzunlukta kıyam, kıraat, rükû ve secdeler yaptı. Ve şöyle dedi ‘Allah’ın gönderdiği bu ayetler hiç kimsenin doğmasından ve ölmesinden dolayı olmaz. Allah, bu tutulma ile kullarını korkutur. Bunun için sizler böyle korkutucu şeyler gördünüz mü hemen Allah’ı zikretmeye, Allah’a dua etmeye ve Allah’tan bağışlanmaya yönelin’ buyurdu.”¹²⁸³

5.Hz. Aişe’den:

“Resûlullah’a ‘Kabirde insanlar azap görecekler mi? diye sordum. O da bundan Allah’a sığınarak sabahın erken saatinde merkebe binip gitti. Güneş tutuldu. Kuşluk vakti döndü ve eşlerinin odalarına uğradı. Sonra insanlar, arkasında saf tuttu ve insanlara namaz kıldırdı. Uzunca bir kıyam yaptı, onu uzun yaptı, sonra rükûya gitti, rükûyü da uzun yaptı, sonra kalktı. Secdeye gitmedi uzunca kıraat yaptı, bu ikinci kıraat birinciden daha kısıydı. Sonra tekbîr alıp rükûya gitti, bu, birinci rükûdan daha kısıydı sonra kalktı ve secdeye gitti. Bu secdeden sonra ikinci secde için birinci rekâta yaptığı gibi yaptı. Sonra onlara kabir

¹²⁸¹ Buhârî, **Küsûf**, 15(H. No:1011); İbn Hibbân, **Sahihi İbn Hibbân**, C.VII, s.67(H. No:2827). (Şuayb el-Arnâvût, Hadisin isnadının Şeyhân’ın şartlarına göre, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁸² Ebû Dâvud, **İstiskâ**, 5(H. No:1180). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹²⁸³ Buhârî, **Küsûf**, 14(H. No:1010).

azabından Allah’a sığınmalarını emretti.”¹²⁸⁴ Müslim’de geçen rivayette “Sizin, kabirde, Deccâl’in fitnesi gibi bir fitneye tutulduğunuzu görüyorum.” ve “Resûlullah, Cehennem ve kabir azabından Allah’a sığınyordu.” ifadesi yer alır.¹²⁸⁵

Yine Hz. Aişe’den “Güneş tutulduğunda Resûlullah insanlara namaz kıldırıdıktan sonra hutbe okudu.”¹²⁸⁶

6. Abdullah b. Amır’dan:

“Resûlullah zamanında güneş ve ay tutulduğunda ‘Cemaatle namaza’ diye çağrı yapılırdı.”¹²⁸⁷ Hz. Aişe’den gelen rivayette şöyle buyrulur “Bir münâdi ‘Cemaatle namaza, diye seslendi. İnsanlar toplanıp saf tuttular. Hz. Peygamber, tekbîr aldı ve insanlara iki rekâtta dört rekât ve dört secde ile namaz kıldırıdı.”¹²⁸⁸ Hz. Aişe’den gelen bir rivayette “Resûlullah, Husûf namazında kıraatı cehri yaptı.” buyrulur.¹²⁸⁹

7. Esmâ’dan:

“Resûlullah güneş tutulduğunda köle azad etmeyi emretti.”¹²⁹⁰

c. Eser

1. Ubeydullah b. Nadr, babasının şöyle dediğini rivayet eder:

“Enes b. Mâlik zamanında şiddetli bir karanlık oldu. Bunu üzerine Enes’e gelip ‘Ya Ebû Hamza! Resûlullah döneminde başınıza böyle bir şey gelir miydi? Enes -Allah korusun! Bazen rüzgâr şiddetlenirdi, biz, kıyametin kopacağından korkup mescide koşardık, dedi.”¹²⁹¹

2. İkrime’den:

“Medîne’de bir ses duyduk. İbn Abbâs, bana,

-Git bak bu ses neymiş?

Gittim, Resûlullah’ın hanımlarından Safiyye binti Huyey’in vefat ettiğini buldum. İbn Abbâs’a geldim. Onu secde halinde buldum

-Subhânellah! Henüz güneş doğmadığı halde secde mi ediyorsunuz? dedim.

O da

-Resûlullah, ‘Önemli bir hadise gördüğünüzde secdeye kapanın!’ buyurmadı mı?

¹²⁸⁴ Buhârî, **Küsûf**, 7(H. No:1002).

¹²⁸⁵ Müslim, **Küsûf**, 1(H. No:2127).

¹²⁸⁶ Buhârî, **Küsûf**, 5(H. No:1000).

¹²⁸⁷ Buhârî, **Küsûf**, 3(H. No:998).

¹²⁸⁸ Müslim, **Küsûf**, 1(H. No:2130.)

¹²⁸⁹ Müslim, **Küsûf**, 1(H. No:2131).

¹²⁹⁰ Buhârî, **Küsûf**, 11(H. No:1006)

¹²⁹¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.342(H.No6605).

*Biz, diri olduğumuz halde Mü'minlerin annelerinin aramızdan ayrılmasından daha büyük hangi hadise var? Çünkü onlar bereket sahibidirler. Onların sağlığı sebebiyle insanlardan azab kaldırılır. Ölümleriyle de azabın gelmesinden korkulur. Öyle ise böyle anlarda zikir ve secdenin bereketiyle azabın def edilmesi için Allah'a dönmek ve O'na sığınmak gerekir.”*¹²⁹²

3.Mezheplere Göre Kûsûf Ve Husûf Namazlarının Hükümü

Hanefî mezhebinde sünnet bir namaz olup meşruiyeti Kitâb ve Sünnetle sabittir. Kur'an'dan delili İsrâ sûresinin elli dokuzuncu ayetidir.¹²⁹³ Sünnetten deliller ise daha önce geçen rivayetlerdir.

Başta Ebû Hanîfe olmak üzere Hanefî mezhebinde nâfile/sünnet bir namaz olduğunun kabulü yanında bazı Hanefî mezhebi âlimleri vâcib olduğunu söyler. Ebû Hanîfe, bu namazın sünnet/nâfile olduğunu izah ederken rekât sayısını delil getirir ve şöyle der “ Kûsûf namazını kişi isterse iki, ister dört, isterse daha fazla rekât olarak kılar. Nâfilelerde bu şekilde muhayyerlik varken vâciblerde yoktur.” Vâcib olduğunu söyleyenler, İbn Mes'ûd'dan gelen rivayeti delil getirir. Bu rivayette mutlak emir vardır ve mutlak emir vücûb ifade eder, derler. Vâcib olduğunu söyleyenler, vâcibler arasında tahyîr olabileceğine Mâide sûresinin seksen dokuzuncu ayetini delil getirir. Bunun yanında nâfilelerin vâcibler, vâciblerin farzlar üzerine yapılan ziyadeliğler olduğunu, dolayısıyla nâfilelerde vâciblik manası vardır, derler.¹²⁹⁴

Rekât sayısı konusunda Ebû Hanîfe'den yukarıda nakledilen görüşle birlikte genel yaklaşım iki rekât kılınacağı şeklindedir.¹²⁹⁵ Ebû Hanîfe'ye göre, imam, Kûsûf namazını iki rekât olarak kıldırır.¹²⁹⁶ Birinci rekâtın kıyam ve kıraatı ikinci rekâtın kıyam ve kıraatından daha uzun olur; ancak secdeler diğer namazların secdeleri gibidir. Bu görüşün delili Câbir b. Abdullah¹²⁹⁷ ve Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den gelen rivayetlerdir.¹²⁹⁸

Bazı Hanefî mezhebi kaynaklarında Ebû Bükre'den gelen ‘Güneş tutulunca Resûlullah iki rekât namaz kıldı.’ rivayeti esas alınarak¹²⁹⁹ Kûsûf namazının kılınışının diğer nâfile namazlar gibi hutbesiz, ezânsız ve kametsiz olduğu ve her rekâtta bir rûkû yapılacağı zikredilse de¹³⁰⁰ Şâfiî mezhebine göre,¹³⁰¹ gelen rivayetlere bakıldığında Kûsûf namazının

¹²⁹² Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C.III, s.343(H.No6606).

¹²⁹³ İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, C.II, s.260.

¹²⁹⁴ Kâsânî, *Bedâî*, C.I, s.280.

¹²⁹⁵ Kâsânî, *Bedâî*, C.I, s.280.

¹²⁹⁶ Şeybanî, *el-Huccet*, C.I, s.318.

¹²⁹⁷ Şeybanî, *el-Huccet*, C.I, s.319.

¹²⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, C.II, s.135.

¹²⁹⁹ Buhârî, *Kûsûf*, 17(H. No:1013).

¹³⁰⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, C.II, s.135; Şeybânî, *el-Mebsût*, C.I, s.443; Meydânî, *el-Lubâb*, C.I, s.58.

kılınışı diğer namazlardan farklıdır. Diğer namazlarda bir rekâtta bir rükû ve iki secde yapılırken Kûsûf namazında bir rekâtta iki rükûdan sonra iki secde yapılır.¹³⁰² Şâfiî mezhebinde iki rekâtta, dört rükû ve dört secde yapılır görüşü, İbn Ömer'den gelen rivayete dayandırılır.¹³⁰³ Şâfiî mezhebinde kabul göre, rekât sayısı ve kılınış şekli hakkında mezhebin bu görüşü dışında rivayet edilen rakam ve kılınış şekilleri zayıf olarak kabul edilmiştir.¹³⁰⁴ İmâm Taberî'ye göre, kişi ister cehri isterse hafî okur, yine isterse rivayetlerde zikredilen kılınış şekillerine ve rekât sayılarına göre, hareket eder, dilerse diğer nâfileler gibi kılar.¹³⁰⁵

Her iki uygulamayı da Hz. Peygamber'in uygulamasından öğrendiğimiz için bizler, uygulamayı aynı yapmak durumundayız.

Kûsûf namazının kıraatı konusunda yukarıda geçen rivayetlere bakıldığında ne cehri ne hafî okunduğuna dair sarîh bir ifade vardır. Sadece kıraatın uzunluğundan söz edilir. Ebû Hanîfe'ye göre, gizli, İmâmeyn'e göre ise cehri okunur. Lubâb'da, Ebû Hanîfe'nin görüşünün sahîh olan görüş olduğu zikredilmiştir.¹³⁰⁶ Bir görüşe göre, İmâm Şâfiî, İmâm Mâlik ve Leys b. Sa'd Ebû Hanîfe ile aynı görüştedir.¹³⁰⁷ Ebû Hanîfe'nin bu konudaki dayanağı Kûsûf namazının gündüz namazı olması ve gündüzün nâfile namazlarında sesli kıraat yapılmamasıdır. Bu görüşün delili "*Gündüz namazlar sessizdir.*" hadisidir.¹³⁰⁸ Bunun yanında Semure b. Cündeb'den gelen şu rivayet bir başka delildir "*Resûlullah bize Kûsûf namazı kıldırır ve ondan hiç bir şey işitmedik.*"¹³⁰⁹

Hanefî mezhebinde Kûsûf namazının kıraatının sesli okunacağına dair görüşün delili, Hz. Ali'in Kûfe'de bu namazı kıldırırken kıraatı cehri yaptığına dair rivayettir. Bunun yanında Medîne ehlinde gelen, bize Kûsûf namazını kıldırıldığında birinci rükûdan başını kaldırdığında ikinci kıraata Fâtiha ile başlıyordu, şeklindeki ifade Kûsûf namazının kıraatının sesli olduğunu göstermektedir.

İmâm Muhahmmmed, cemaatle kılınması daha faziletlidir, der¹³¹⁰ Hatta bu konuda İcma olduğu söylenmiştir.¹³¹¹ İmâm Şâfiî ve İmâmeyn'in, kıraatın cehri olacağı konusundaki bir başka delili, bu namazın cemaatle kılınmasıdır. Zira bu namaz özel bir namaz olması

¹³⁰¹ Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.135; İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.260; İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.412.

¹³⁰² Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.319.

¹³⁰³ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.261.

¹³⁰⁴ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.413.

¹³⁰⁵ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.415.

¹³⁰⁶ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.58.

¹³⁰⁷ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.414.

¹³⁰⁸ İbn Huzeyme, **Sahih**, C.II, s.337.

¹³⁰⁹ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.II, s.472(H. No:8415).

¹³¹⁰ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.320-321.

¹³¹¹ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.260.

nedeniyle cemaatle kılınır ve Cuma ve Bayram namazları gibi kıraat cehri yapılır. Kıraatın cehri olup olmaması konusunda muhtarib bir durum oluşmuştur¹³¹²

Eğer insanlar toplandığında imam yoksa kendileri kılar.¹³¹³ Kûsûf namazının birinci rekâtında eğer ezberden biliniyorsa Fâtîha'dan sonra Bakara, ikinci rekâtta Âl-i İmrân sûreleri, ezber bilinmiyorsa bunlara denk sûreler okunur.¹³¹⁴

Kûsûf ve Husûf namazlarının ezânsız ve kametsiz kılınacağı konusunda fikir birliği oluşmuştur. Ancak İmâm Şâfiî, eğer insanların Kûsûf namazı için ezân okunarak bir araya gelmeleri sağlanırsa bunda bir beis yoktur, der.¹³¹⁵

İmâm Taberî,¹³¹⁶ Mâlikî mezhebi¹³¹⁷ ve Hanefî mezhebinde Kûsûf namazı diğer nâfile namazlar gibi kerahat vakitlerinde kılınmaz. Adab açısından imam, namazı bitirdikten sonra dua eder, imam, dua ederken cemaate dönüp dönmeme serbestir, namazdan sonra Hanefî mezhebine göre, hutbe okunmaz. İmâm Şâfiî'ye göre ise Bayram namazları gibi namazdan sonra hutbe okunur. İmâm Şâfiî'nin delili Hz. Aişe'den gelen rivayettir. İmâm Şâfiî'ye göre, Kûsûf namazı Bayram namazları gibi cemaatle kılınan bir namazdır ve sünnetlerinden biri de hutbedir.¹³¹⁸ Hanefî mezhebinin delili ise Câbir'den gelen rivayettir. Bu rivayette namaz kılınması ve dua edilmesi emredilmiş, hutbe emredilmemiştir. Bir namazdan önce ve sonra hutbe okunabilmesi için ya Cuma namazı gibi hutbenin namazın şartı veya Bayram namazı gibi hutbenin bilgi verme amacı taşıması lazım. Bayram namazlarında fitır ve Kurbân hakkında bilgi verilmesi bu kabildendir. Ancak güneş ve ay tutulduğunda Bayram namazları gibi ta'limi gerektirecek bir durum söz konusu değildir.¹³¹⁹

Husûf ifadesi ayın tutulması hakkında kullanılır. Zira ayette “*Gözler kamaştığı ve ay(hasefe) karardığı zaman*”¹³²⁰ Kûsûf ifadesi ay tutulması hakkında da kullanılır.¹³²¹ Husûf namazı müstehab bir namazdır.¹³²² Ay tutulması gece meydana geldiği ve insanların cemaat oluşturması zor olduğu için cemaatsiz kılınır.¹³²³ Eğer insanlar ay tutulmasından korkup mescid gibi bir yere toplanırlarsa namazı yine de cemaatsiz kılarlar. Namazı münferid

¹³¹² İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.263.

¹³¹³ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.58.

¹³¹⁴ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.261.

¹³¹⁵ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.414.

¹³¹⁶ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.416.

¹³¹⁷ İbn Abdilber, **el-İstizkâr**, C.II, s.415.

¹³¹⁸ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.264.

¹³¹⁹ İbn Mâze, **el-Muhîtu'l-Burhânî**, C.II, s.265.

¹³²⁰ Kıyamet, 75:7-8.

¹³²¹ Şeybânî, **el-Mebsût**, C.I, s.443.

¹³²² Serahsî, **el-Mebsût**, C.II, s.138; Şeybânî, **el-Mebsût**, C.I, s.443.

¹³²³ Meydânî, **el-Lubâb**, C.I, s.58.

kılmalarının yanında tekbîr ve dua ile meşgul olurlar.¹³²⁴ Bazıları, deprem vb gibi insanlara korku veren durumlarda da bu namaz kılınır derse de Medîne ehline göre, bu namaz sadece ay ve güneş tutulmalarında kılınır, derler. Bunun delili, rivayetlerde bu namazın kılınma zamanının ay ve güneş tutulmalarında kılındığına dair haberlerdir.¹³²⁵ Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed'in de aralarında bulunduğu birinci grubun delili, hadiste “*Bu tür halleri gördüğünüzde namaz kılın*”¹³²⁶ buyurulmasıdır.

Kûsûf ve Husûf namazının kılınışı “Tekbîr alıp Fâtîha’dan sonra Bakara veya buna denk bir sûre okuyup rûkûya varılır, rûkûda kıyamdakine yakın zaman beklenir. Rûkûdan kalkıp secdeye gidilir ve iki secde yaptıktan sonra kıyama kalkılır. Fâtîha’dan sonra Âl-i İmrân ya da birinci rekâtta kadar veya buna denk bir sûre okunur. Rûkûya varılır ve kıyamda beklenildiğine yakın bir zaman beklenir. Sonra kalkıp secdeye varılır, iki secde yaptıktan sonra teşehhüd yapıp selam verilir.”

Şâfiîlerde¹³²⁷ olduğu gibi **Mâlikîlere** göre, Sünnet bir namaz olan¹³²⁸ Kûsûf namazının terki câiz görülmemiştir. Seferi halinde olanlar cemaat halinde kılabilirler. Kadınların evlerinde kılması daha uygundur.¹³²⁹ Şâfiî mezhebinde Kûsûf namazının aksine Husûf namazı cemaatsiz kılınır. Kılınış şekli Hanefîlerinkinden farklı olsa da kıraat ve rûkûların uzun tutulması konusunda aynı görüştedirler.¹³³⁰ İmâm Mâlik’e göre, Kûsûf namazının Kuşluk vaktinden zeval vaktine kadar kılınması sünnettir. Bu vakitten sonra ister cemaatle isterse münferid kılınması câiz değildir. İmâm Mâlik’ten bir görüşe göre, her vakitte kılınabilir.¹³³¹

İki şeyden birinin ışığının gitmesi anlamına gelen Husûf¹³³² ve Kûsûf, namaz olarak **Hanbelî** mezhebinde kadın, erkek, çocuk için hizada ve seferde kılınan müekked sünnet bir namazdır. Kılınış vakti güneşin batmasından doğmasına kadarki zamandır. Cemaatle kılınabileceği gibi münferid de kılınabilir. Güneş ve ay tutulduğunda, namaz, zikir, tevbe, istiğfar, tekbîr, sadaka, köle azadı gibi Allah’a manen yaklaşıtııcı şeylerle meşgul olmak sünnettir. Yine imkânı olanların gusûl yapması da güzeldir.¹³³³ Mescidde cemaatle ezânsız kılınması daha faziletlidir. Hanbelî mezhebinde de kılınışı Hanefîlerin dışındakilerin kıldığı gibidir.¹³³⁴

¹³²⁴ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.323.

¹³²⁵ Şeybanî, **el-Huccet**, C.I, s.325.

¹³²⁶ Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, C.XVIII, s.374(H. No:957).

¹³²⁷ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.200.

¹³²⁸ Sağlebî, **et-Telkîn**, C.I, s.36.

¹³²⁹ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.200.

¹³³⁰ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.201.

¹³³¹ Abderî, **et-Tâc ve’l-İklîl**, C.II, s.202.

¹³³² Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.309.

¹³³³ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.203.

¹³³⁴ Haccâvî, **el-İknâ**, C.I, s.204.

Husûf ve Kûsûf namazına gerek kıraat gerekse diğer konulara ilişkin hususlar Hanbeli mezhebinde de aynı veya benzer hususları içermektedir.¹³³⁵

Bu namazlar haklarında vârid olan haberlere bakıldığında sabit ve sahih namazlar olduğu sonucuna varılır.

J.Eve Girip-Çıkarken Kılınan Namaz

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Her eve girip çıkınca kılınan iki rekâtlık kılınan namazdır.¹³³⁶

2.Meşruiyeti

Eve girip çıkarken kılınan namazlar hakkında hadis kaynaklarında bazı rivayetler yer alır.

Hadis kaynaklarında yer alan bazı hadis ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.Ebû Hureyre'den:

Resûlullah(s.a.v) şöyle buyurdu:

*“Evine girdiğinde iki rekât namaz kıl ki içerdeki tehlikelere karşı seni korusun. Evden çıktığında iki rekât namaz kıl ki dışardaki tehlikelere karşı seni korusun.”*¹³³⁷

Elbânî, hadisin, sahih olduğunu söyler.¹³³⁸

Ebû Hureyre'den gelen bir başka rivayette şöyle buyrulur:

“Sizden biriniz evine girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın. Allah, bu namazı onun için hayır kılar.”

İbn Adiy, bu isnadın münkir, Buhârî ise bu isnadın aslı olmadığını söyler.¹³³⁹

Sefere çıkarken ve seferden dönüşte kılınması tavsiye edilen iki rekâtlık namaz da bu kapsamdadır.¹³⁴⁰

¹³³⁵ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.II, s.310-315.

¹³³⁶ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.564; Şener, **İbadet Rehberi**, s.160.

¹³³⁷ Beyhakî, **Şu'abu'l-İmân**, C.III, s.124(H. No:3078); Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, C.III, s.135(H. No:1915); Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C. XV, s.399(H. No:41544). (Hadis, Hasendir. Bkz. aynı yer).

¹³³⁸ Muhammed b. Nâsuruddîn Elbânî, **el-Silsiletü's-Sahihâ-Muhtasar**, C.III, t.y: Riyad, Mektebetü'l-Meârif, s.315(H. No:1323).

¹³³⁹ Irâkî, **Tahrîcu Ehâdisi'l-İhyâ**, C.II, b.y: t.y, s.141(H. No:641).

¹³⁴⁰ Tâcuddîn b. Ali b. Abdulkâfi es-Subkî, **Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ**, Tah. Mahmud Muhammed et-Tânâhî, C.VI, b.y: h.1413/m.1992, s.298.

Bu konuda Ka'b b. Mâlik'ten şöyle bir rivayet vardır: “*Resûlullah, seferden gündüz dönerdi. Eve gitmeden önce mescide gider ve iki rekât namaz kılardı, sonra otururdu.*”¹³⁴¹

Nâfi'den gelen rivayette; ‘*İbn Ömer de böyle yapardı*’ ifadesi yer alır.¹³⁴²

K.Sefere Çıkarken Ve Seferden Dönünce Kılınan Namaz

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Her yolculuğa çıkarken ve yolculuktan dönünce kılınan namazdır. Yolculuk namazı yolculuğa çıkarken işlerin kolay olması ve sağ selim yuvaya dönmek, dönünce bu nimetlere kavuşulduğu için şükür ifadesi olarak kılınır.¹³⁴³

Namazın birinci rekâtında “Kâfirûn suresi”ni, ikinci rekâtında “İhlâs suresi”ni; namazın sonunda ise “Âyetü'l-Kürsî” ile “Kureys suresi” ni okuması ve sonunda hulûs-ı kalp ile mensur duaları okuması tavsiye edilir.¹³⁴⁴

Hatta konaklanan yerden ayrılmadan iki rekât namaz kılmak da mendub görülmüştür.¹³⁴⁵ Zira Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Hz. Peygamber bir yerde konakladığında iki rekât kılmadan oradan ayrılmazdı.¹³⁴⁶

2.Meşruiyeti

Sefere çıkarken kılınan namazla ilgili rivayet şöyledir: Enes'ten: “*Bir kimse sefere çıkmayı isterken çocukğunun yanında kılacağı dört rekât namazdan daha üstün bir şey bırakmış olmaz. Namaz onun yerine hayru'l Halef olur.*” Hadisin, zayıf olduğu söylenmiştir.¹³⁴⁷

İmâm Gazzâlî, sefere çıkarken ve seferden dönüşte kılınan iki rekâtlık namazın Hz. Peygamber'in fiillerinden olduğunu söyler. Hatta bazı salihlerin bir şey yiyip içtikten ve bir iş yaptıktan sonra iki rekât namaz kılma adetleri olduğunu söyler.¹³⁴⁸ Bir başka görüşe göre, sefere çıkıp ve seferden dönünce kılınan namaz, dört rekâttır.¹³⁴⁹ Seferle ilgili namazlar, sefere çıkarken evde, seferden dönünce mescidde kılınması daha efdaldır.¹³⁵⁰

¹³⁴¹ Ebû Dâvud, **Cihâd**, 178(H. No:2783). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğun söyler. Bkz. aynı yer).

¹³⁴² Ebû Dâvud, **Cihâd**, 178(H. No:2784).

¹³⁴³ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.317.

¹³⁴⁴ Şahin, **Seferîlik**, s.425. Dualar için bkz. Şahin, **Seferîlik**, s.426.

¹³⁴⁵ Şahin, **Seferîlik**, s.430

¹³⁴⁶ İbn Huzeyme, **Sahih**, II, 248 (H.No:1260).

¹³⁴⁷ Irâkî, **el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr**, C.I, s.159(H. No:647); Irâkî, **Tahrîcu Ehâdisi'l-İhyâ**, C.II, s.143(H. No:643).

¹³⁴⁸ Gazzâlî, **İhyâ' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.565.

¹³⁴⁹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.188.

¹³⁵⁰ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.317; Şahin, **Seferîlik**, s.424, 433.

Genel kanaat olarak, ev ve seferle ilgili kılınan namazlar ikişer rekât olup iki rekâtlık sünnet namazlar gibi kılınırlar.¹³⁵¹

Her ne kadar bu namaz hakkında sıhhat bakımından farklı değerlendirmeler içeren rivayetler olsa da bütün bilgiler bir arada düşünüldüğünde hadislere dayanan sabit bir namaz olduğu sonucuna varılır.

L. İhrâm Namazı

Bu bölümde İhrâm namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Hac ve veya umre için ihrâma girmeden önce kılınan iki rekâtlık namazdır.¹³⁵²

2.Meşruiyeti

İhrâm namazının meşruiyeti hadis kaynaklarında yer alan bazı hadislere dayanmaktadır.

İhrâm namazının meşruiyeti hakkında hadis kaynaklarında yer alan bazı hadisler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

1.İbn Ömer'den:

*“Resûlullah(s.a.v), Zülhüleyfe’de iki rekât namaz kılıyordu.”*¹³⁵³

2.Hz. Ömer'den gelen rivayet şöyledir:

“Resûlullah’tan şöyle işittim: ‘Çukur bir vadide iken Rabbim tarafından gönderilmiş bir kişi bir gece gelip bana bu mübarek vadide namaz kıl dedi. Yine, bana ‘Hac içinde umre’ dedi.”

Bu vadinin Zülhüleyfe veya oraya yakın bir yer, gelen kişinin de Cebrâîl(as) olduğu söylenmiştir. Hac içinde umreden kasıt ise hacc-ı kırandır. Kılınan namaz İhrâm namazı, hükmü ise sünnettir.¹³⁵⁴

3.Safvân b. Ya’lâ b. Ümeyye babasından:

“Cirâne’de iken adamın biri Resûlullah’a gelip umremde ne yapmamı emredersin diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber’e Bakara sûresinin doksan altıncı ayeti indi. Sonra Resûlullah,

¹³⁵¹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.160.

¹³⁵² Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.523; Şener, **İbadet Rehberi**, s.181.

¹³⁵³ Müslim, **Hac**, 3(H. No:2871); Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.V, s.44(H. No:9295); Hâkim, **Müstedrek**, C.III, s.271(H. No:2707); Nesâî, **Menâsikü’l-Hac**, 54(H. No:2747). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer).

¹³⁵⁴ Mubârekfûrî, **Mir’âtü’l-Mefâtih**, C.IX, s.559-560(H. No:2783).

*adama elbisesini çıkarmasını ve üzerindeki toz toprağı yıkamasını söyledi ve ‘-Haccında ne yapıyorsan umrende de onu yap, dedi.’*¹³⁵⁵

Bazıları, İhrâm namazının müstakil sünnet bir namaz olduğunu söyler. Bundan kasıt, kılınan başka bir namazın onun yerine geçmeyeceğidir. Mesela abdest namazı kılamayan kişinin kıldığı farz veya herhangi bir namaz namaz abdest namazının yerine geçerken kılınacak herhangi bir namaz İhrâm namazının yerine geçmez.¹³⁵⁶ Bu görüşün yanında Tahiyatü’l-mescid namazı veya kılınacak bir farz namazın İhrâm namazının yerine geçeceğini hatta bu konuda ittifâk olduğunu söylenler de vardır.¹³⁵⁷

İhrâma girmeden önce gusül alıp iki parça ihrâm elbisesini giydikten sonra iki rekât namaz kılmak¹³⁵⁸ ihrâmın sünnet sayılmıştır.¹³⁵⁹

Hanefî mezhebinde ihrâma girmek kerahat vaktine denk geliyorsa ihrâm namazı kılınmaz.¹³⁶⁰ Şâfiî mezhebinde ise kerahat vakti de olsa kılınması yine sünnettir.¹³⁶¹

Hanefî mezhebi yanında Şâfiî ve Hanbeli mezheplerinde bu namazların meşruiyeti kabul edilmiştir.

Atâ, Zuhrî, İmâm Mâlik, İmâm Muhammed, Sahabî ve Tabîinden bazı âlimler bu namazın mekruh olduğunu söyler. Bu görüş sahipleri Safvân b. Ya’lâ b. Ümeyye babasından gelen rivayeti delil getirirler. Bu rivayette herhangi bir namazdan bahsedilmemektedir.¹³⁶²

İhrâm namazını kabul edenler, bu namazın ihrâmın sünneti olduğunu dolayısıyla ihrâmın kabul olması için bir şart olmadığını söylerler.¹³⁶³

İhrâm namazı hem hadislerde geçtiği üzere hem de Hz. Peygamber’in uygulamasına bakıldığında sahih ve sabit bir namaz olduğu sonucuna varılır.

M. Korku Namazı

Bu bölümde Korku namazının tanımı ve mahiyeti, meşruiyeti ve mezheplere göre hükmü üzerinde durulacaktır.

¹³⁵⁵ Buhârî, **Umre**, 10(H. No:1697).

¹³⁵⁶ İbn Âbidîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtar**, C.II, s.482; Ebû’l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed Mekki el-Hüseynî el-Humeydî el-Hanefî, **Ğamzu Uyûni’l-Besâir Şerhu Kitâbi’l-Eşbâh ve’n-Nezâir**, Tah. Ahmed b. Muhammed el-Humeydî, C.I, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1985, s.123.

¹³⁵⁷ Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, II, s.173.

¹³⁵⁸ Su’dî, **Fetevâ’s-Su’dî**, C.I, s.107.

¹³⁵⁹ Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, II, s.172; Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.523.

¹³⁶⁰ Komisyon, **İlmihal**, C.I, s.523.

¹³⁶¹ Komisyon, **el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye**, II, s.173.

¹³⁶² Nevevî, **el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb**, C.VII, s.222.

¹³⁶³ Abdullah b. Bâz, **Mecmû’u Fetevâ**, C.XVII, s.67.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Korku namazı dendiğinde ilk akla gelen savaş esnasında kılınan namazdır.¹³⁶⁴ Ancak bu korku namazı vakit namazları ve Cuma namazı gibi farz olan namazların kılınış şekli ile ilgilidir. Bunun yanında deprem,¹³⁶⁵ kuvvetli ve korkulu rüzgâr estiğinde, herhangi bir hususta şiddetli korku ortaya çıktığında cemaatin toplanıp herkesin iki rekât namaz kılıp Allah’tan istekte bulunmaları, bu şekilde Allah’ın gazabından Allah’a sığınmalarını ifade etmektedir.¹³⁶⁶ Başka bir ifadeyle insana korku ve heyecan veren durumlarla sıradışı hallerde kılınması tavsiye edilen namaza Korku namazı denir.

2.Meşruiyeti

Bu hallerde kılınması tavsiye edilmesi onun Kûsûf ve Husûf olaylarına kıyas edildiğini göstermektedir. Bu nedenle bazı âlimler ay ve güneş tutulmalarında kılınması tavsiye edilen namazın deprem ve diğer korku verici durumlarda da kılınmasını tavsiye etmişlerdir.¹³⁶⁷ Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed’in de aralarında bulunduğu bu grubun delili, hadiste “*Bu tür halleri gördüğünüzde namaz kılın*”¹³⁶⁸ buyurulmasıdır. Ancak bu durumlarda kılınan namaz cemaat halinde değil herkesin münferid kılması gereken iki rekâtlık namazdır. Kılınış şekli itibariyle normal namazlar gibi kılınır ve namazdan sonra dua edilir. Bu namazın dayanağı daha önce Kûsûf ve Husûf namazlarında zikredilen şu rivayetlerdir:

-Ebû Mûsâ el-Eş’ârî’den: “*Bir gün güneş tutuldu. Bunun üzerine Resûlullah, bu olayın kıyamet saati olduğundan korkarak telaşla mescide geldi. O zamana kadar görmediğim uzunlukta kıyam, kıraat, rûkû ve secdeler yaptı. Ve şöyle dedi ‘Allah’ın gönderdiği bu ayetler hiç kimsenin doğmasından ve ölmesinden dolayı olmaz. Allah bu tutulma ile kullarını korkutur. Bunun için sizler böyle korkutucu şeyler gördünüz mü hemen Allah’ı zikretmeye, Allah’a dua etmeye ve Allah’tan bağışlanmaya yönelin’* buyurdu.”¹³⁶⁹

-Ubeydullah b. Nadr, babasının şöyle dediğini rivayet eder: “*Enes b. Mâlik zamanında şiddetli bir karanlık oldu. Bunu üzerine Enes’e gelip ‘- Ya Ebû Hamza! Resûlullah döneminde başınıza böyle bir şey gelir miydi?*

¹³⁶⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, C.II, s.577.

¹³⁶⁵ Şeybanî, *el-Huccet*, C.I, s.325.

¹³⁶⁶ Şener, *İbadet Rehberi*, s.172.

¹³⁶⁷ Şeybanî, *el-Huccet*, C.I, s.325.

¹³⁶⁸ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, C.XVIII, s.374(H. No:957).

¹³⁶⁹ Buhârî, *Kûsûf*, 14(H. No:1010).

Enes -Allah korusun! Bazen rüzgâr şiddetlenirdi, biz de kıyametin kopacağından korkup mescide koşardık, dedi.”¹³⁷⁰

-İkrime’den:

“Medîne’de bir ses duyduk. İbn Abbâs, bana,

-Git bak bu ses neymiş?

Gittim, Resûlullah’ın hanımlarından Safiyye binti Huyey’in vefat ettiğini buldum. İbn Abbâs’a geldim. Onu secde halinde buldum

-Subhânellah! Henüz güneş doğmadığı halde secde mi ediyorsunuz? dedim.

O da

-Resûlullah, ‘Önemli bir hadise gördüğünüzde secdeye kapanın!’” buyurmadı mı?dedi.

Biz, diri olduğumuz halde Mü’minlerin annelerinin aramızdan ayrılmasından daha büyük hangi hadise var? Çünkü onlar bereket sahibidirler. Onların sağlığı sebebiyle insanlardan azab kaldırılır. Ölümleriyle de azabın gelmesinden korkulur. Öyle ise böyle anlarda zikir ve secdenin bereketiyle azabın def edilmesi için Allah’a dönmek ve O’na sığınmak gerekir.”¹³⁷¹

N. Fetih Namazı

Bu bölümde Fetih namazının tanımı, mahiyeti ve meşruiyeti üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Müslüman ordular tarafından bir belde feth edildiğinde Allah’a bir şükür ifadesi olarak kılınan namazdır.

2. Meşruiyeti

Bu namazın meşruiyetinin dayandırıldığı rivayet Hz. Peygamber’in Mekke’yi fethi esnasında Ümmü Hânîe’nin evinde sekiz rekât namaz kıldığına dair rivayettir. Rekât sayısı, sekizdir. Bazılarına göre, iki rekâtta bir selam verilerek, bazılarına göre ise tek selamla sekiz rekât kılınır.¹³⁷²

Hükmünün ise sünnet olduğu söylenmiştir. Şükür ve Duhâ namazları bahislerinde de geçen bu rivayet nedeniyle Hz. Peygamber’in kıldığı bu namazın vaktine bakılarak Duhâ namazı, olayın önemine bakılarak Şükür namazı ve olayın tarihine bakılarak Fetih namazı gibi isimler

¹³⁷⁰ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.342(H.No6605).

¹³⁷¹ Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.III, s.343(H.No6606).

¹³⁷² Ebû’l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî ed-Dimeşkî İbn Kesîr, **Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azîm**, Tah. Sâmi b. Muhammed, C.I, b.y: Dâru Taybe, 1999, s.275.

verilmiştir. Ancak her bir namaz birbirinden farklı olduğundan Hz. Peygamber'in bu namazı hangi maksat ve hangi isimle kıldığı konusunda kesin bir sonuca ulaşılammış, farklı değerlendirmeler yapılmasına neden olmuştur.¹³⁷³

Bütün bu ihtilâf ve değerlendirmelere rağmen namazın meşruiyeti genel kabul görmüştür. Özel bir sebebe bağlı olarak kılınan Fetih namazı Allah'a bir şükür ifadesidir. İslam tarihinde Sa'd b. Ebî Vakkâs ve birçok komutan İslam adına gerçekleştirdikleri bir fetihden sonra Fetih namazını kılmışlardır. Şüphesiz ki böyle yapmaları kendi reyleri ile değil, Hz. Peygamber'den gördükleri veya duydukları sebebiyledir.¹³⁷⁴

Ümmü Hânî'e'den gelen rivayet ilim ehlinin çoğunluğu tarafından Fetih namazına hamledilmiş, Hz. Peygamber, bu namazı Duhâ namazı vaktinde kılmış olsa da namazın kılındığı ortam ve koşullara ve diğer verilere bakıldığında Şükür namazı ve Duhâ namazından farklı olması yüksek muhtemeldir. Cemaatle kılınmaz, cehri okunmaz ve tek selamla kılınır, görüşleri bu namazla ilgili diğer fıkhi kabullerdir.¹³⁷⁵

Hadis kaynaklarında hakkında çok fazla rivayet olmasa da Hz. Peygamber'in uygulamalarına bakıldığında meşru bir namaz olduğu hususu ağırlık kazanmaktadır.

O. Musibet Namazı

Bu bölümde Musibet namazının tanımı, mahiyeti ve meşruiyeti üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı ve Mahiyeti

Kişinin başına herhangi bir musibet, kötü bir iş geldiğinde kılması tavsiye edilen namazdır. Bu namaz iki rekâttır.¹³⁷⁶

2.Meşruiyeti

Bu namazın meşruiyetine delil olarak Huzeyfe'den rivayet edilen şu hadis getirilir: “*Resûlullah kendisine bir musibet isabet ettiğinde namaz kılar.*”¹³⁷⁷

H. Peygamber kendisine bir sıkıntı isabet ettiğinde veya mühim bir haber indiğinde “*Sabır ve namazla yardım isteyiniz*”¹³⁷⁸ ayetine uyarak namaz kılar. İsabet eden bir musibetten sonra

¹³⁷³ Mahmûd el-Âlûsî Ebû'l-Fazl, **Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî**, C.XXX, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y, s.258.

¹³⁷⁴ Şinkîti, **Şerhu Zâdi'l-Müstekni'**, C.LV, s.3.

¹³⁷⁵ Muhammed b. Cerîr et-Taberî Ebû Ca'fer, **Tarîhu't-Taberî**, C.II, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, h.1407/m.1986, s.319; Muhammed Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, **Subulu'l-Hudâ ve'r-Reşâd**, C.V, b.y: t.y, s.269.

¹³⁷⁶ Şener, **İbadet Rehberi**, s.177.

¹³⁷⁷ İbn Mâce, **Tatavvu**, 23(H. No:1321). (Elbânî, Hadisin, Sahih olduğunu söyler. Bkz. aynı yer). Beyhakî, **Şu'abu'l-İmân**, C.IV, s.517(H. No:2913).

mendub olarak iki rekât namaz kılmak ashabdan bazılarının da yaptığı bir davranıştır. Bu şekilde namazla musibetlerin def edilmeye çalışılır.¹³⁷⁹

Kaynaklarda kendisinden çok fazla zikredilmese de az sayıdaki rivayet baktığımızda meşru bir namaz olduğu sonucuna varılmaktadır.

P. Kabir Namazı

Bu bölümde Kabir namazının tanımı, mahiyeti ve meşruiyeti üzerinde durulacaktır.

1.Tanımı Ve Mahiyeti

Bazı kitaplarda kabir azabından kurtulmak için kılınması tavsiye edilen namaz olarak tanımlanır. Kabir namazı iki rekâttır ve birinci rekâtta Fâtiha'dan sonra Mülk, ikinci rekâtta İhlâs sûreleri okunur.¹³⁸⁰ Bir başka kılınış şeklinde Fâtiha'dan sonra on beşer kere Zilzâl sûresinin okunması zikredilir.¹³⁸¹

2.Meşruiyeti

Kabir azabının hak olduğu,¹³⁸² buna neden olan hususlar,¹³⁸³ kendisinden Allah'a sığınılması gereken bir durum olduğu,¹³⁸⁴ Allah'a kendisinden nasıl sığınılacağı¹³⁸⁵ gibi hususlara hadis kaynaklarında genişçe yer verilmiş; ancak müstakil bir namazdan fazla söz edilmemiştir.

Bu namazın dayandırıldığı rivayet Enes'ten gelen şu rivayettir: *“Her kim Cuma gecesi iki rekât namaz kılar ve Fâtiha ile birlikte on beş kez Zilzâl sûresini okursa Allah onu kabir azabından ve kıyametin ahvalinden korur.”*¹³⁸⁶ Ancak hadisin sıhhati konusunda herhangi bir değerlendirmeye rastlanılamadı.

Bu bölümde yer alan namazlar içerisinde sıhhati en zayıf kalan namazdır. Kaynaklarda yer alan rivayetler bu namazın varlığını kesin bir şekilde ortaya koyacak nitelik taşımamaktadır.

¹³⁷⁸ Bakara, 2:45.

¹³⁷⁹ Mubârekfûri, **Mir'âtü'l-Mefâtiḥ**, C.IV, s.367(H. No:1334).

¹³⁸⁰ Şener, **İbadet Rehberi**, s.170.

¹³⁸¹ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.775(H. No:21356).

¹³⁸² Buhârî, **Cenâiz**, 85(H. No:1306).

¹³⁸³ Buhârî, **Cenâiz**, 87(H. No:1312).

¹³⁸⁴ Buhârî, **Cihâd**, 25(H. No:2668).

¹³⁸⁵ Buhârî, **Da'avât**, 36(H. No:6005).

¹³⁸⁶ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.VII, s.775(H. No:21356).

V. Kur'an Ve Sünnet Dışındaki Kaynaklarda Yer Alan Nâfile Namazlar

Bu grupta yer alan namazlar, hakkında Kur'an ve sahih hadis kaynaklarında herhangi bir rivayet yer almamasına rağmen bazı kaynaklarda kendilerinden söz edilen ve değişik faydalara mebni olduğu ifade edilen namazlardır. Bu namazlar şunlardır:

A.Önemli Olaylardan Öce Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar

Bu bölümde ele alacağımız namazlar fukaha tarafından tavsiye edilen namazlardır. Bu gruba giren namazların, nâfile ibadetlerin genel yapı ve ruhundan çıkarılarak tavsiye edilmiş namazlar olduğu anlaşılmaktadır. Binaenaleyh söz konusu namazların asli yapısı bozulmadığı ve nâfile ibadetlerin amaç ve ruhuna uygun bulunduğu için, mutlak Nâfileler bağlamında kılınmasında tarafımızdan da mahur görülmektedir.

1. Bunlardan ilki Hz. Peygamber'in mescidinden çıktıktan sonra kılınması tavsiye edilen namazdır. Şâfiî fukahadan Zekeriya el-Ensari'nin tespitine göre Hz. Peygamber'in mescidinden çıkan kişinin veda niyetiyle iki rekât namaz kılması sünnet kabul edilmiştir. Bu bağlamda daha önce bulunduğu; ancak bir daha aynı yere uğramayacak olan kişi, o yerden ayrılmadan iki rekât namaz kılar.¹³⁸⁷

2. Bir diğer namaz idama giden kimsenin idam öncesi kılması tavsiye edilen namazdır. Bir değıldama mahkûm edilen kişinin idamdan önce iki rekât namaz kılması tavsiye edilmiştir.¹³⁸⁸

3. Bir diğer, ise yeni evlenen bir erkeğin zifafa girmeden önce iki rekât namaz kılması tavsiye edilir.¹³⁸⁹

4. Yine hamandan çıktıktan sonra iki rekât namaz kılmak sünnet kabul edilmiştir.¹³⁹⁰ Ancak bu son namaz, hamamda gusûl alınarak çıkmak adet olduğundan kanaatimizce abdestten sonra kılınan namaz gibi görülmüştür.

B.Haftanın Gündüz Ve Gecelerinde Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar

Bazı kaynaklarda haftanın gündüz ve gecelerinde kılınması tavsiye edilen namazlardan bahsedilir. Ancak bunlar, sıhhatleri en çok tartışılan nâfile namazlar arasında yer alırlar.

Zira –aşağıda görüleceğı üzere- bu namazların meşruiyetleri sadedinde zikredilen rivayetlerin hiçbirisi Hz. Peygamber'e ait hadis değildir. Bunlar değişik gerekçelerle fıkıhçı, hadisçi, zühd

¹³⁸⁷ Zekeriyya el-Ensârî, *Esnâ'l-Metâlib*, C.I, s.206.

¹³⁸⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, C.II, s.238.

¹³⁸⁹ Zekeriyya el-Ensârî, *Esnâ'l-Metâlib*, C.I, s.206.

¹³⁹⁰ Zekeriyya el-Ensârî, *Esnâ'l-Metâlib*, C.I, s.206.

ve takva sahiplerinin zühd hayatına teşvik amacıyla uydurdıkları rivayetler olarak görülmektedir.¹³⁹¹

İmâm Celâleddîn es-Suyûtî'nin, el-Leâilu'l-Mesnû'a adlı eserinde aşağıda zikredilen rivayetlerin birçoğunu değişik açılardan ele alınmış ve zikri geçen rivayetlerin mevzu olduğunu belirtmiştir.¹³⁹²

Aynı şekilde Irâkî'nin el-Muğnî adlı eserinde benzer yaklaşım ve değerlendirmeler yapılmıştır.¹³⁹³

Hafta günlerinin gündüz ve gecelerine ait namazlar hakkında rivayetler ve değerlendirmeler özellikle mevzu hadisleri konu alan birçok kaynakta yer almaktadır. Konuyla ilgili bu kaynakların ortak yaklaşımı zikredilen rivayetlerin mevzu rivayetler olduğu dolayısıyla kendileriyle amel edilemez, olduğudur.¹³⁹⁴

Dolayısıyla, söz konusu namazlar kılana bağışlanma veya cennet vb. vaadettiği, aynı surenin bir kıyamda birden fazla okunma gibi namazların kıraatle ilgili yapısı değiştirildiği için kılınması caiz görülmeleyen namazlar olarak görülmektedir.

Bu girişten sonra sadece tanıtım amaçlı olarak namazları belirtecek ve söz konusu rivayetlerin sıhhat durumlarını inceleyip konu hakkında değerlendirmelerde bulunacağız.

1. Pazar günü gece ve gündüz kılınan namazlar

Pazar günü gece ve gündüz kılınan namazlar bazı rivayetlere dayandırılmaya çalışılmıştır.

O rivayetlerden bazıları şöyledir:

*“Kim Pazar günü tek selamla dört rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha'dan sonra Amene'r-Resûlu'yu okursa Allah, ona bin hac, bin umre ve bin gazve sevabı yazar. Bu dört rekâtın her birine de bin rekâtlık namaz sevabı verir. Onunla Cehennem arasına bin hendek mesafe kor. Bu namazı kılana bir Peygamber sevabı verir.”*¹³⁹⁵

¹³⁹¹ Bkz. Abdu'l-Hayy el-Leknevî, **el-Âsâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâru'l-Mevzû'a**, b.y: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y, s.58; Nûreddin Ali b. Muhammed Ali el-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'ati'l-Ma'rûf bi'l-Mevzû'ati'l-Kübrâ**, Tah. Muhammed el-Sabbâğ, Beyrut: Müessesetü Risâle, 1971, s.423; Muhammed b.Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, **el-Fevâidu'l-Mecmû'a, fi Ehâdîsi'l-Mevzû'a**, Tah. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Ma'lemî, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, h.1407/m.1986, s.46.

¹³⁹² Celâleddîn es-Suyûtî, **el-Leâilu'l-Mesnû'a**, C.II, t.y: b.y., Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, s.40-44.

¹³⁹³ Ebû'l-Fazl el-Irakî, **el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr**, Tah. Eşref Abdulkaksûd, C.I, Riyad: Mektebetü Taberiyye, 1995, s.149-154.

¹³⁹⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbeli ed-Dimeşkî, **el-Menâru'l-Münîf fi's-Sahîhi ve'z-Zayîf**, Tah. Abdulfettah Ebû Gudde, Halep: Mektebû'l-Metbû'âtî'l-İslamiyye, h.1403/m.1982, s.48-51; İsmâîl b. el-Cerrâhî el-Aclûnî, **Keşfu'l-Hafâ**, C.II, Beyrut: Beyrut, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y, s.411-412.

¹³⁹⁵ Muhammed b. Dervîş Muhammed b. Muhammed, el-Hût, **Esnâ'l-Metâlib fi Ehâdîsi Muhtelifeti'l-Merâtib**, b.y: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y, s.275; Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.537; Yusuf Demireşik, **Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler**, Bursa: 2003, s.36.

Genel olarak rivayetler lafız ve muhteva olarak ortak ifadeler içerse de bazı kaynaklarda yukardaki rivayetten lafız olarak farklılık arz eden haberler mevcuttur.

Bunlardan bazıları şöyledir: “Allah-u Teâlâ, ona Hristiyan erkek ve kadın sayısı kadar iyilik yazar. Her harfine misk-i ezferden bir şehir verir.”¹³⁹⁶

“Ona sekiz kapı açılır, dilediğinden Cennete girer. Ahiretteki ihtiyaçları giderilir.” ifadeleri yer alır.¹³⁹⁷

Irâkî, Ebû Mûsâ el-Medînî’nin, Ebû Hureyre’den rivayet ettiği bu hadisin senedinin zayıf olduğunu söyler. Bu zayıflıktan kasıt rivayetin mevzu olduğudur.¹³⁹⁸ Çünkü bu rivayetin isnadında çok sayıda mechûl râvi vardır.¹³⁹⁹

Bir başka rivayet şöyledir:

“Her kim Pazar günü dört rekât namaz kılar ve her rekâtta Fâtiha’dan sonra on beş defa İhlâs sûresini okursa Allah, ona Kur’an-ı on defa okuyanın ve onunla amel edenin sevabını verir ve yüzü, kıyamet günü kabrinden Bedir gecesinin ay aydınlığı gibi çıkar. Allah, her rekâtına inciden bin şehir verir ki her şehirde yakuttan bin saray vardır. Her sarayda bin ev, her evde miskten bin yatak vardır.”

Rivayetin mevzu hadisler kategorisinde olduğu zikredilmiştir.¹⁴⁰⁰

Pazar gününün namazıyla ilgili bir diğer rivayet şöyledir:

Ebû Mûsâ el-Medînî’den: “Pazar günü çok namaz kılarak Allah’ı tevhid edin. O noksan sıfatlardan münezzeh, şeriki olmayan bir vahiddir. Kim ki Pazar günü öğlenin farz ve sünnetini kıldıktan sonra iki selam ile dört rekât namaz kılar, birinci rekâtta Fâtiha’dan sonra Secde sûresini, ikinci rekâtta Mülk sûresini okur. Selam verdikten sonra iki rekât daha kılar ve Cuma sûresini okursa Allah-u Teâlâ bütün dileklerini yerine getirir.”¹⁴⁰¹

Hadisin değerlendirmesine bakıldığında diğer rivayetler gibi Ebû Mûsâ el-Medînî tarafından isnadsız rivayet etmiştir.¹⁴⁰²

Pazar günü gece kılınan namazın delillerinden biri;

¹³⁹⁶ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.51; Gazzâlî, İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn, C.I, s.537; Demireşik, Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler, s.36.

¹³⁹⁷ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.51.

¹³⁹⁸ Şevkânî, el-Fevâidu’l-Mecmû’a, s.45; Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.51; Muhammed b. Halîl b. İbrâhîm et-Trâbulisî, el-Lu’lû’l-Mersû’ fî mâ lâ Asle Lehû ev Biaslihî Mevzû’un, Tah. Fevâz Ahmed Zemrelî, Beyrut: Dâru’l-Beşâiri’l-İslamiyye, h.1415/m.1994, s.188.

¹³⁹⁹ Suyûtî, el-Leâilu’l-Mesnû’a, C.II, s.42.

¹⁴⁰⁰ Ali el-Kârî, el-Esrâru’l-Merfû’a, s.422.

¹⁴⁰¹ Gazzâlî, İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn, C.I, s.538.

¹⁴⁰² Irâkî, el-Muğnî, C.I, s.150.

“Her kim Pazar günü dört rekât namaz kılar ve her rekâtta Fâtiha’dan sonra on beş defa İhlâs sûresini okursa Allah, ona Kur’an-ı on defa okuyanın ve onunla amel edenin sevabını verir ve yüzü, kıyamet günü kabrinden Bedir gecesinin ay aydınlığı gibi çıkar. Allah, her rekâtına inciden bin şehir verir ki her şehirde yakuttan bin saray vardır. Her sarayda bin ev, her evde miskten bin yatak vardır.” rivayetidir ki değerlendirme daha önce geçti.¹⁴⁰³

Bir başka rivayette; *“Fâtiha’dan sonra İhlâs sûresini on defa okuyan”* şeklinde geçer.

Rivayetin mevzu olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁰⁴

Pazar gecesi namazının rekât sayısı ve kılınışıyla ilgili bir başka görüş şu rivayete dayandırılmıştır:

“Her kim Pazar gecesi yirmi rekât namaz kılar, her rekâtında Fâtiha’dan sonra beş kez İhlâs ve birer kez Felek ve Nâs sûrelerini okur.”

Ebû Mûsâ el-Medîni’nin bu rivayeti de isnadsızdır dolayısıyla sahih olmayan rivayettir.

Yine Ebû Mûsâ el-Medîni’nin Enes’ten rivayet ettiği dört ve altı rekâtlık namazlar da delil teşkil etmeyen birer zayıf rivayetlerdir.¹⁴⁰⁵

2. Pazartesi günü namazlarına ilişkin rivayetlerden bazıları şunlardır:

*“Her kim Pazartesi kuşluk vakti iki rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha’dan sonra birer kez Ayete’l-Kürsî, İhlâs, Felek ve Nâs sûrelerini okur, selamdıktan sonra on kez istiğfar ve Peygamber efendimize salevât getirirse bütün günahları bağışlanır.”*¹⁴⁰⁶

Şevkânî, Cevzekânî’nin hadisi İbn Ömer’den merfu’ olarak rivayet ettiğini bu rivayetin de mevzu olduğunu söyler.¹⁴⁰⁷

*“Her kim Pazartesi günü on iki rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha’dan sonra bir kez Ayete’l-Kürsî’yi okur, bitirdikten sonra on iki kez İhlâs sûresini okur sonra on iki kere istiğfar ederse falanca nereden, gelsin mükâfatını alsın diye çağırılır. Verilecek ilk mükâfat bin elbise ve bin taçtır. Buyur Cennete denilir. Elinde hediyeleri olduğu halde kendisini yüz bin melek karşılar, tâ ki parlak nurdan yapılmış bin köşküne girinceye kadar.”*¹⁴⁰⁸

İrâkî, hadisi rivayet eden Ebû Mûsâ el-Medîni’nin rivayetin merdûd olduğunu söyler.¹⁴⁰⁹

Pazartesi gece namazının kılınışı ve rekât sayısı ile ilgili rivayetlerden biri şöyledir:

¹⁴⁰³ Ali el-Kârî, *el-Esrâru’l-Merfû’a*, s.422.

¹⁴⁰⁴ Trâbulisî, *el-Lu’lû’l-Mersû’a*, C.I, s.188.

¹⁴⁰⁵ İrâkî, *el-Muğnî*, s.152.

¹⁴⁰⁶ Leknevî, *el-Âsâru’l-Merfû’a*, s.51; Gazzâlî, *İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn*, C.I, s.538.

¹⁴⁰⁷ Şevkânî, *el-Fevâidu’l-Mecmû’a*, s.45.

¹⁴⁰⁸ Leknevî, *el-Âsâru’l-Merfû’a*, s.52-53; Gazzâlî, *İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn*, C.I, s.538-39.

¹⁴⁰⁹ Leknevî, *el-Âsâru’l-Merfû’a*, s.53.

“Her kim Pazartesi gecesi altı rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha’dan sonra yirmi kez İhlâs okur ve namazdan sonra on kez bağışlanma dilerse kıyamet günü Allah, ona bin siddik, bin zâhid ve bin âbid sevabı verir.”

Şevkânî, rivayetin mevzu olduğunu söyler. Bkz. aynı yer.¹⁴¹⁰

Bir diğer rivayet şöyledir:

“Her kim Pazartesi gecesi dört rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha’dan sonra birer kez Ayete’l-Kürsî, İhlâs ve Muavvizteyn sûrelerini okursa günahları bağışlanır. Allah, ona Cennette beyaz inciden bir kök verir.”

Zikredilen bu iki rivayet, delil olmayacak mevzu rivayetlerdir.¹⁴¹¹

Pazartesi gecesi namazı, rekât sayısı ve faziletiyle ilgili başka rivayetler de bulunmaktadır.¹⁴¹²

3. Salı gününün namazlarına gelince, konuyla ilgili rivayetlerden biri şöyledir

“Salı günü gündüzün ortasında veya güneş yükseldikten sonra kim her rekâtında Fâtiha’dan sonra bir Ayete’l-Kürsî ve üç İhlâs okuyup on rekât namaz kılsa yetmiş gün defterine günah yazılmaz ve bu yetmiş gün içinde ölürse şehit olarak ölür, yetmiş senelik günahı bağışlanır.”¹⁴¹³

İrâkî, hadisi rivayet eden Ebû Mûsâ el-Medîni’nin rivayetin isnadının zayıf olduğunu söyler.¹⁴¹⁴

Salının gününün gece namazına gelince altı rekâttır. Kılınışı ise Fâtiha’dan sonra on beşer kez İhlâs, Felek ve Nâs sûreleri okunur.¹⁴¹⁵

Gazzâlî’nin de zikrettiği rivayet, mevzudur.¹⁴¹⁶

Salı gününün gece namazıyla bir başka rivayet de şöyledir:

“Her kim Salı günü gece iki rekât namaz kılar, her rekâtında Fâtiha’dan sonra Kadir ve İhlâs sûrelerini okursa Allah onu Cehennemden kurtarır ve bu namaz onun Cennete girmesine delil olur.”¹⁴¹⁷

Bu rivayette diğer rivayetler gibi merdûd rivayetler arasında yer alır.¹⁴¹⁸

Salı gecesi namazı, rekât sayısı ve faziletiyle ilgili başka rivayetler de bulunmaktadır.¹⁴¹⁹

¹⁴¹⁰ Şevkânî, el-Fevâidu’l-Mecmû’a, s.45.

¹⁴¹¹ Ali el-Kârî, el-Esrâru’l-Merfû’a, s.422-423.

¹⁴¹² Demireşik, Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler, s.38; Şener, İbadet Rehberi, s.37.

¹⁴¹³ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.53; Gazzâlî, İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn, C.I, s.538.-39; Şener, İbadet Rehberi, s.38; Demireşik, Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler, s.40.

¹⁴¹⁴ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.53; Şevkânî, el-Fevâidu’l-Mecmû’a, s.46.

¹⁴¹⁵ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.53.

¹⁴¹⁶ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.53; Şevkânî, el-Fevâidu’l-Mecmû’a, s.45.

¹⁴¹⁷ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.53.

¹⁴¹⁸ Leknevî, el-Âsâru’l-Merfû’a, s.54.

4. Çarşamba günü gündüz namazı hakkında rivayet ve değerlendirmeler şöyledir

“Kim Çarşamba günü güneş yükseldikten sonra on ki rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha’dan sonra bir kez Ayete’l-Kürsi, üçer kez de İhlâs, Felek ve Nâs sûrelerini okursa bir münâdi şöyle seslenir: -Ey Allah’ın kulu geçmiş günahların bağışlandı. Allah, kabir azabını ve kabir karanlığını ve kıyametin şiddetini senden kaldırdı. Artık senin için fazla amele gerek yok. Ayrıca kendine bir Peygamber sevabı verilir.”

Gazzâlî, bu rivayeti Muâz’a isnad ederek zikreder. Ebû Mûsâ el-Medînî, rivayetin râvilerinin sika olduğunu söylese de rivayette yer alan râvilerden birinin yalancı olduğu söylenmiştir.¹⁴²⁰

Çarşamba günü gece namazına gelince iki rekâttır ve birinci rekâtta Fâtiha’dan sonra Felek sûresi on kez, ikinci rekâtta Fâtiha’dan sonra on kez Nâs sûresi okunur.

Gazzâlî, rivayeti Hz. Fatıma’nın rivayetlerinden zikreder. Yine Hz. Fatıma’dan gelen konuyla ilgili bir başka rivayet on altı rekâttır ve Fâtiha’dan sonra istenildiği kadar Kur’an’dan ayet okunur, ikinci rekâtın sonunda otuz kez Ayete’l-Kürsi, ikinci şef’in sonunda otuz kez İhlâs sûresi okunur. Bu namaz sayesinde ailesinden Cehennemlik olan on kişiye şefaât eder.

İrâkî, hadisi rivayet eden Ebû Mûsâ el-Medînî’nin rivayetinin isnadının cidden zayıf olduğunu söyler¹⁴²¹

Çarşamba günü gece kılınması tavsiye edilen altı rekâtlık namaz, mevzu rivayetler arasında yer alır.¹⁴²²

Çarşamba günü gece namazıyla alakalı başka görüş ve rivayetlerde mevcuttur.¹⁴²³

5. Perşembe günü gece ve gündüz namazlarına gelince konuyla ilgili rivayet ve değerlendirmeler şöyledir:

*“Kim öğle ile ikindi arasında iki rekât namaz kılar ve birinci rekâtta Fâtiha’dan sonra yüz kez Ayete’l-Kürsi, ikinci rekâtta Fâtiha’dan sonra yüz kez İhlâs sûresini okursa ve namazı bitirdikten sonra yüz kez bana salevât getirirse Allah, ona Recep, Şa’bân ve Ramazân aylarının oruçlu geçirenlerin sevabını verir, ayrıca ona bir hac sevabı verir, yine Allah’a iman ve tevekkül eden insanların sayısınca sevap verir.”*¹⁴²⁴

¹⁴¹⁹ Demireşik, *Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler*, s.40; Şener, *İbadet Rehberi*, s.38-39.

¹⁴²⁰ Leknevî, *el-Âsârü’l-Merfû’a*, s.54.

¹⁴²¹ Leknevî, *el-Âsârü’l-Merfû’a*, s.54.

¹⁴²² Şevkânî, *el-Fevâidu’l-Mecmû’a*, s.46.

¹⁴²³ Şener, *İbadet Rehberi*, s.38.

¹⁴²⁴ Leknevî, *el-Âsârü’l-Merfû’a*, s.55; Gazzâlî, *İhyâu’ Ulûmi’d-Dîn*, C.I, s.540-541; Demireşik, *Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler*, s.40.

İrâkî, hadisi rivayet eden Ebû Mûsâ el-Medînî'nin rivayetinin isnadının cidden zayıf olduğunu söyler¹⁴²⁵

Pereşembe günü gece kılınan namazla ilgili rivayet şöyledir:

“Her kim akşam ve yatsı namazları arasında iki rekât namaz kılar ve her rekâtta Fâtiha'dan sonra beşer kez Ayete'l-Kürsî, İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okur, namaz bitince on beş kez Allah'tan bağışlanma diler, sevabını anne-babasına bağışlarsa onlara asi de olsa haklarını ödemiş olur, şehit ve siddıklar mertebesine yükselmiş olur.”

Gazzâlî, bu rivayeti Ebû Hureyre'nin rivayetleri arasında zikreder. İrâkî, hadisi rivayet eden Ebû Mûsâ el-Medînî ve Ebû Mansûr ed-Deylemî'nin bu rivayetinin isnadının cidden zayıf olduğunu söyler.¹⁴²⁶

Perşembe gününün gece ve gündüz namazlarına ilişkin başka görüş ve rivayetler de vardır.¹⁴²⁷

6. Cuma gününün gece namazı hakkındaki rivayetlerden biri şöyledir:

“Her kim Cuma günü akşam ve yatsı namazları arasında on iki rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha'dan sonra on on iki kez İhlâs okursa on iki sene gündüz oruçlu gece ise ibadetle geçirmiş gibi sayılır.”

Gazzâlî, bu rivayeti Câbir'in rivayetleri arasında zikreder. İrâkî, rivayetin bâtil olduğunu söyler.¹⁴²⁸

Cuma gecesi kılınan namazla ilgili bir başka rivayet de şöyledir:

“Her kim Cuma gecesi yatsının farzını cemaatle kılar sonra son sünnetini kıldıktan sonra her rekâtında Fâtiha'dan sonra birer kez İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okuyarak on iki rekât namaz kılar, üç rekât Vitir namazını kıldıktan sonra kibleye karşı sağ tarafa yatarsa Kadir gecesini ihya etmiş kadar sevab alır.”

Gazzâlî, bu rivayeti Enes'in rivayetleri arasında zikreder. İrâkî, rivayetin bâtil olduğunu, aslı olmadığını söyler.¹⁴²⁹

Bir başka rivayet şöyledir:

“Her kim Cuma gecesi iki rekât namaz kılar ve Fâtiha'dan sonra on beş, başka bir rivayete göre, elli kez Zilzâl sûresini okursa Allah, onu kabir azabından ve kıyametin avhâlinden emin kılar.”

¹⁴²⁵ Leknevî, el-Âsârü'l-Merfû'a, s.55; Şevkânî, el-Fevâidu'l-Mecmû'a, s.46.

¹⁴²⁶ Leknevî, el-Âsârü'l-Merfû'a, s.55 Şevkânî, el-Fevâidu'l-Mecmû'a, s.46.

¹⁴²⁷ Şener, İbadet Rehberi, s.39; Demireşik, Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler, s.42.

¹⁴²⁸ Leknevî, el-Âsârü'l-Merfû'a, s.55.

¹⁴²⁹ Leknevî, el-Âsârü'l-Merfû'a, s.55.

Irâkî, her ne kadar bu rivayetler İbrâhîm el-Mufattar'ın 'Vusûlu Sevabi'l-Kur'an li'l-Meyyit' ve Muzaffer b. el-Hüseyin'in 'Fezâilu'l-Kur'an' adlı eserlerinde İbn Abbâs, Enes ve Ebû Mansûr ed-Deylemî tarafından rivayet edildiği zikredilse de asıl itibariye haftanın gün ve gecelerinde kılınması sünnet olan her hangi bir namazın olmadığını zira bu konuda her hangi bir hadisin vârid olmadığını söyler.¹⁴³⁰

Cuma günü gündüz namazı hakkında ise;

“Her kim Cuma günü güneş yükseldikten sonra abdest alır ve iman ederek ve sevabını Allah'tan umarak iki rekât Duhâ(Kuşluk) namaz kılsa Allah, ona iki yüz sevab yazar, iki yüz günahını siler. Eğer dört rekât kılsa Allah, Cennette derecesini dört yüz kat yükseltir. Sekiz rekât kılsa derecesini sekiz yüz kat artırır ve bütün günahlarını bağışlar. On iki rekât kılsa bin iki yüz sevab verir, aynı sayıda günahını siler ve Cennetteki derecesini o kadar yükseltir.”

Gazzâlî, bu rivayeti Hz.Ali'in rivayetleri arasında zikreder. Irâkî, rivayetin aslını bulamadığını, dolayısıyla bâtil olduğunu söyler.¹⁴³¹

Bir başka rivayet şöyledir

“Her kim Cuma günü öğle ile ikindi arasında iki rekât namaz kılar ve birinci rekâtta Fâtiha'dan sonra bir kez Ayete'l-Kürsî, on beş kez Muavvizeteyn sûrelerini, ikinci rekâtta Fâtiha'dan sonra yirmi beşer kez İhlâs ve Nâs sûrelerini okur, namazdan sonra elli kez Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-azîm derse ölmeden önce mutlaka bir gece de olsa Rabbini ve Cennetteki yerini rüyasında görür.”

İbnü'l-Cevzî, İbn Abbâs'tan rivayet edilen bu rivayetin senedinde çokça meçhul râvi olması nedeniyle mevzu olduğunu söyler. Suyûtî de aynı görüştedir.¹⁴³²

Bir başka rivayet şöyledir:

“Her kim Cuma günü Cuma namazından önce dört rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha'dan sonra on beş kez İhlâs sûresini okursa Cennetteki yerini görmeden ölmez.”

Dârekutnî, rivayetin sahih olmadığını, Abdullah b. Vehb, râvilerden birinin meçhul, Hatîb, cidden garib olduğunu söyler.¹⁴³³

Cuma günü gündüz namazlarına ilişkin rivayetler mevzu rivayetlerdir.¹⁴³⁴

Cuma gününün gece ve gündüz namazlarına ilişkin başka görüş ve rivayetler de vardır.¹⁴³⁵

¹⁴³⁰ Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.56.

¹⁴³¹ Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.56.

¹⁴³² Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.56-57.

¹⁴³³ Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.57.

¹⁴³⁴ Şevkânî, el-Fevâidu'l-Mecmû'a, s.46.

7. Cumartesi gününün namazları hakkında ise;

*“Her kim Cumartesi gecesi akşam ve yatsı namazları arasında on iki rekât namaz kılsa kendisine Cennette bir köş bina edilir. Bütün Mü'minlere sadaka vermiş gibi olur. Yahudilikten uzaklaşır ve Allah'ın mağfiretini hak etmiş olur.”*¹⁴³⁶

Cumartesi gününün gece ve gündüz namazlarına ilişkin başka görüş ve rivayetler de vardır.¹⁴³⁷

C.Kutsal Gecelerde Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar

Yılın belirli zamanlarında mübarek sayılan bazı geceler vardır. Bazı kaynaklarda bu gecelerde kılınması tavsiye edilen bazı namazlar vardır. Bu geceler ve bu gecelerde kılınması tavsiye edilen namazlar şunlardır:

1.Regâib Gecesi Namazı

Recep ayının ilk Cuma gecesi Regâib gecesidir. Kaynklarda bu gecede kılınması tavsiye edilen namaz ve rivayet şöyledir:

Recep ayının ilk Cuma gecesinde yani Regâib gecesinde kılınacak namaz on iki rekâttır.¹⁴³⁸ Konuyla ilgili rivayet şöyledir:

Resûlullah şöyle buyurdu: *“Kim Recep ayının ilk Perşembesini oruçlu geçirir sonra ilk Cuma gecesinde akşamla yatsı arasında on iki rekât namaz kılar, her rekâtında bir Fâtiha, üç Kadir sûresi, on iki İhlâs sûresi okur ve her iki rekâtta selam verirse”* diye devam eden rivayetin sonunda kişiye dünyevî ve uhrevî birçok mükâfatlar vaad edilmektedir.¹⁴³⁹

Gazzâlî, ahad tarikle rivayet edilen bir namaz olsa da bu namazın müstehab olduğunu söyler. Zira Kudüs halkının bu namazı kıldığını söyler.¹⁴⁴⁰

Bir başka rivayet şöyledir Resûlullah şöyle buyurdu: *“Recep ayının ilk Cuma gecesinin namazından gafil olmayın. O gecede namaz kılanlara gelecek seneye kadar Allah ve melekleri salât ederler. Arşın Rabbi kime salât(rahmet) ederse o kişi dünyadan ancak imanla çıkar, dünyada ancak İslam'la yaşar, kıyamet günü ancak iyi kullarla diriltilir.”*¹⁴⁴¹

¹⁴³⁵ Şener, **İbadet Rehberi**, s.39-40; Demireşik, **Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler**, s.44.

¹⁴³⁶ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.549.

¹⁴³⁷ Şener, **İbadet Rehberi**, s.40; Demireşik, **Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler**, s.44.

¹⁴³⁸ M.İsmail Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, İstanbul: Yasin Yayınları, 2010, s.208; Şener, **İbadet Rehberi**, s.77.

¹⁴³⁹ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.555; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208-210; Şener, **İbadet Rehberi**, s.77-78.

¹⁴⁴⁰ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.555.

¹⁴⁴¹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208.

Bir diğer rivayet ise; “Her kim Recep ayının ilk Perşembesini oruçla geçirir, sonra Cuma gecesi on iki rekât namaz kılsa Allah ona Cennette her rekâtın akarşılık yüz köşk verir.”¹⁴⁴²

Recep ayının ilk Cuma günü her rekâtında Fâtiha’dan sonra yedi kez Ayete’l-Kürsî, beşer kez İhlâs, Felek ve Nâs sûreleri okunarak öğle ve ikindi namazları arasında dört rekât namaz kılınır.¹⁴⁴³

Bilmen’e göre bu gecede kılınacak namazın mesnuniyeti, mendubiyeti hakkında kuvvetli bir delil görülmemektedir. Bu gecede toplanıp Regaib namazını cemaatle kılmanın bir bid’at olduğu açıklanmaktadır.¹⁴⁴⁴

2. Miraç Gecesi Namazı

Recep ayının yirmi yedinci gecesi Mirâç gecesidir. Recep ayının bir diğer önemli gecesi, Mirâç gecesidir. Bu da Recep ayının yirmi yedinci gecesine denk gelir.

Bu gecenin namazı Hz. Peygamber’den rivayet edilen bir hadise dayandırılarak delillendirilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili rivayet şöyledir:

“Kim Recep ayının yirmi yedinci gecesinde iki rekâtta bir selam vererek on iki rekât namaz kılar ve her rekâtında bir Fâtiha ve Kur’an’dan bir sûre okursa” diye devam eden rivayette kişiye dünyevî ve uhrevî birçok mükâfatlar vaat edilmektedir.¹⁴⁴⁵

Ancak hadisin râvilerinden Ebân zayıf kabul edilmiştir.¹⁴⁴⁶

Bu gece ile ilgili bir başka namaz da her rekâtta Fâtiha’dan sonra yirmi İhlâs sûresi okunmak sûretiyle iki rekâtlık namazdır.¹⁴⁴⁷

Buraya kadar zikredilen rivayetlerden hiçbirisi sahih rivayetleri içeren eserlerden referans alınıp kaynak olarak gösterilmemiştir.

Regâib ve Mirâç geceleri ile Recep ayının gündüz ve gecelerine ait rivayet edilen hadisler ittifâkla mevzu hadisler kategorisinde yer alır.¹⁴⁴⁸

Bilmen’e göre Miraç gecesi on iki rekât nafîle kılınması, her rekâtta Fâtiha’dan sonra başka bir sure okuyarak iki rekâtta bir selam verilmesi, sonrasında yüz kere “sübhane’llahi velhamdülillahi ve-la ilahe illallahu vallahu ekber” denmesi müstahsen görülmüştür.¹⁴⁴⁹

¹⁴⁴² Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208.

¹⁴⁴³ Şener, **İbadet Rehberi**, s.89.

¹⁴⁴⁴ Bilmen, **İlmihal**, s.205.

¹⁴⁴⁵ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.XII, s.312-313; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.235-236.

¹⁴⁴⁶ Muttakî, **Kenzu’l-Ummâl**, C.XII, s.313.

¹⁴⁴⁷ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.236.

¹⁴⁴⁸ Ali b. Sultân el-Herevî el-Kârî, **el-Mesnû’ fi Ma’rifeti’l-Hadisi’l-Mevzû’**, Tah. Abdul’l-Fettâh Ebû’l-Gudde, b.y: Mektebetü’l-Metbû’âtî’l-İslamiyye, t.y, s.259; Ali el-Kârî, **el-Esrâru’l-Merfû’a**, s.414; Trâbulisî, **el-Lu’lû’l-Mersû’**, s.109; Leknevî, **el-Âsâru’l-Merfû’a**, s.58.

3. Berat gecesi namazı

Şa'bân ayının on beşinci gecesi Berât gecesidir. Berât gecesi bu ayın en önemli gecesidir. Rivayetler çokça tartışılrsa da hakkında çokça faziletten bahsedilen bir gecedir.

Şa'bân ayının on beşinci gününün gündüz ve gecesinde kılınması uygun görülen namazlar kitaplarda yer alır.

Şa'bân ayının on beşinci gecesi Salâtü'l-Hayr¹⁴⁵⁰ namazı olarak isimlendirilen yüz rekâtlık namazdan söz edilir. Bu namazla ilgili rivayetin râvileri Enes ve Mücâhid'dir.¹⁴⁵¹ Bu namazla ilgili rivayetler şöyledir:

Resûlullah şöyle buyurdu: *“Her kim Berât gecesinde yüz rekât namaz kılsa Allah, ona yüz melek gönderir. Otuzu bu namazı kılanı Cenneti müjdeler. Otuzu, Cehennemden emin kılar, otuzu dünya afetlerinden korur, on tanesi de şeytanın tuzaklarından korur.”*

Selef-i salihinin bu namazı kıldığı rivayet edilir.

Bir diğer rivayet şöyledir: *“Her kim bu namazı kılsa Allah, ona yetmiş kez nazar eder. Her nazarında kulun yetmiş ihtiyacını giderir. Bunlardan en azı o kulu affetmesidir.”*

Bir diğer rivayet ise şöyledir:

Resûlullah buyurdu: *“Ey Ali! Bu namazı kimse kılmaz. Her ne zaman kılsa Allah, o gecede kulun istediklerini verir. Yetmiş bin melek gönderir, o kula iyilikler yazarlar, kötülüklerini silerler, derecelerini yükseltirler. Adn Cennetlerine yetmiş bin melek gönderir. Bu namazı kılanlara saraylar, nehirler yaparlar, ağaçlar dikerler. O gecede ölürse şehit olarak gider.”*¹⁴⁵²

Bu namazın kılınışı ise her rekâtta Fâtiha'dan sonra on İhlâs sûresi okunarak iki rekâtta bir selam verilir.¹⁴⁵³

Şa'bân ayının on beşinci gününün gündüz ve gecesinde kılınacak namazlara ilişkin başka rivayetler de bulunmaktadır.¹⁴⁵⁴

¹⁴⁴⁹ Bilmen, **İlmihal**, s.205.

¹⁴⁵⁰ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.555; Demireşik, **Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler**, s.180; Şener, **İbadet Rehberi**, s.98; Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.38.

¹⁴⁵¹ Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.38.

¹⁴⁵² Ali el-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfû'a**, s.414; Şener, **İbadet Rehberi**, s.99.

¹⁴⁵³ Şener, **İbadet Rehberi**, s.98-99.

¹⁴⁵⁴ Ali el-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfû'a**, s.462; el-İrâkî, **Tahrîcu Ehâdisi'l-İhyâ**, C.II, s.130; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.273-279; Şener, **İbadet Rehberi**, s.99-100; Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.38.

Bilmen'in açıklamasına göre Beraat gecesinde ibadet ve taata bulunmak, nafîle kılmakta pekçok sevap vardır. Fakat bu geceye mahsus belirli bir şekli olan, sünnete dayanan (mesnun) bir namaz yoktur.¹⁴⁵⁵

4.Kadir Gecesi Namazı

Ramazan ayının yirmi yedincinci gecesi Kadir gecesidir. Bu gecenin gündüz ve gecesinde kılınması tavsiye edilen bazı namazlardan söz edilir. Bu namazlar, yirmi yedinci gece iki rekât, yirmi yedinci günün gündüzünde iki rekât, yine Kadir gecesinde iki rekât¹⁴⁵⁶ namaz kılınması tavsiye edilir.

Ancak bu namazlarda diğer mübarek gecelerdeki namazlar gibi sahih rivayetlere dayanmadığı için meşruiyetleri sabir değildir.

Bilmen'e göre Kadir gecesinde kılınması tavsiye edilen namazlar hakkındaki rivayetler pek kuvveti değildir. Asıl maksat bu geceyi mümkün olduğu kadar ihya etmektir. Bu kutsal gecede elden geldiği kadar diğer nafîle namazlar gibi tetavvu olarak nafîle namaz kılınabilir.¹⁴⁵⁷

D.Belli Aylarda Kılınması Tavsiye Edilen Namazlar

Yılın aylarının değişik zamanları hakkında kılınması tavsiye edilen namazlarla ilgili olarak birçok kaynakta rivayetler yer alır. Bu bölümde konuyla ilgili rivayetler ve bunlar hakkındaki değerlendirmeler üzerinde durulacaktır.

Ancak, her ne kadar yılın aylarının gündüz ve gecelerinin namazları hakkında bazı kaynaklarda bazı nakiller bulunsa da daha önce de geçtiği üzere bu şekilde yılın bazı gün ve gecelerinin namazlarına dair rivayetlerin hepsi sahih hadislerle bağlantısı olmayan haberlerdir.¹⁴⁵⁸

Şimdi bunları rivayetleriyle birlikte ele alalım:

1- Muharrem ayı kamerî ayların ilkidir. Muharrem ayının fazileti hakkında kaynaklarda geniş bilgiler yer alır. Özellikle bu ay içerisinde yer alan Aşûre günü bu aya değer katan bir başka unsurdur.

Değişik kaynaklarda bu aya mahsus namazlardan bahsedilir. Sıhhat ve meşruiyetleri konusunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu namazlar ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şöyledir:

¹⁴⁵⁵ Bilmen, **İlmihal**, s.205.

¹⁴⁵⁶ Şener, **İbadet Rehberi**, s.120.

¹⁴⁵⁷ Bilmen, **İlmihal**, s.206.

¹⁴⁵⁸ Bkz. Leknevî, **el-Âsârü'l-Merfû'a**, s.58; Ali el-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfû'a**, s.414.

Muharrem ayının ilk gecesi kılınan namaz hakkında namazın rekât sayısı ve kılınışı hakkında farklı görüşler vardır.

Muharrem'in ilk gecesi kılınan namaz, hicri yılbaşının ibadetle geçirilmesi için kılınması tavsiye edilen namazdır. Bu şekilde yeni bir yıla dua ve niyazla girilmiş olunur. Hicri yılbaşı, Zilhicce'in son gününü Muharrem'in ilk gününe bağlayan gecedir.¹⁴⁵⁹

Bu gece kılınacak namazın kılınışı ve rekât sayısı ile ilgili olarak, bir görüşe göre, iki rekâttır ve her rekâta yedi Fâtiha, yedi Ayete'l-Kürsî ve yedi kez İhlâs sûreleri okunur. Namazdan sonra değişik şekillerde dua ve istiğfarda bulunulur.¹⁴⁶⁰

Bu gece kılınacak namazın rekât sayısı ve kılınışı şekliyle ilgili bir başka görüş şöyledir Her rekâtında Fâtiha'dan sonra on kez Ayete'l-Kürsî ve on kez İhlâs sûreleri okunur ve namazdan sonra dua ve istiğfarda bulunulur.¹⁴⁶¹ Kılınışı şekli aynı olmakla beraber rekât sayısının yirmi rekât olduğu zikredilmiştir.¹⁴⁶²

Hicri yılın başlangıcının bu şekilde namaz, dua ve zikir gibi ibadetlerle geçirilmesine dair Hz. Peygamber, sahabe, tabiîn dönemlerine ait her hangi bir rivayet söz konusu değildir. İster on rekât isterse başka rekât ve kılınışı şekillerinde olsun merviyi olan her hangi bir namaz mevcut değildir.¹⁴⁶³

Muharrem ayının birinci gününde kılınması tavsiye edilen namazlardan biri iki rekâttır. Öğle namazından sonra kılınan bu namazın özel bir kılınışı şekli veya okunması tavsiye edilen bir sûre yoktur. Kişi istediği kadar istediği sûreleri okur.¹⁴⁶⁴ Bu görüşün bir başka rivayeti, kuşluk vaktinde kılınan ve her rekâta Fâtiha'dan sonra bir Ayete'l-Kürsî ve üç İhlâs okunarak iki rekât kılınır, şeklindedir.¹⁴⁶⁵

Muharremin birinci gecesinde kılınan bir diğer namaz, kılınışı yaygın olarak bilinen Tesbîh namazından farklı olarak dört rekâtlık Tesbîh namazıdır. Kılınışı ise birinci rekâta Fâtiha'dan sonra Ayete'l-Kürsî, ikinci rekâta Amerrasûlû ve Âl-i İmrân sûresinin ilk iki ayeti, üçüncü rekâta Haşr sûresinin son ayeti ve dördüncü rekâta İhlâs sûresi okunur. Namazdan sonra dua ve istiğfarda bulunulur.¹⁴⁶⁶

Muharrem ayının **bir ve onuncu günleri arasında** iki rekâta bir selam vererek kılınan ve kul haklarının ödenmesine neden olan namaz altı rekâttır. Birinci ilk iki rekâtın birinci rekâtında

¹⁴⁵⁹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.64-65.

¹⁴⁶⁰ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.65-69.

¹⁴⁶¹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.56.

¹⁴⁶² Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.33-34.

¹⁴⁶³ Abdullah b. Abdulazîz b. Ahmed et-Tevcîrî, **el-Bid'atü'l-Havliyye**, b.y: h.1406/m.1985, s.395.

¹⁴⁶⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.57; Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.34.

¹⁴⁶⁵ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.70.

¹⁴⁶⁶ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.70.

Fâtiha'dan sonra bir Ayete'l-Kürsî ve on bir İhlâs, ikinci rekâtta Fâtiha'dan sonra on İhlâs sûresi okunur.

İkinci iki rekâtın ilk rekâtında Fâtiha'dan sonra bir Tekâsûr, ikinci rekâtta on İhlâs sûresi okunur.

Üçüncü iki rekâtın ilk rekâtında Fâtiha'dan sonra bir Kâfirûn, ikinci rekâtta on İhlâs sûresi okunur.¹⁴⁶⁷

Düşmanaların kıyamet günü razı edilmesiyle ilgili benzer bir rivayet daha mevcuttur.¹⁴⁶⁸ Bu namaz aynı zamanda Aşûre günü, Terviye günü, Arife günü, Kurbân bayramı günü, Şa'bânın on beşinde ve Ramazânın son Cumasında kılınır.¹⁴⁶⁹

Muharrem ayının **onuncu yani Âşûra günü** kılınan namazlara gelince, biri, iki rekâtta bir selam verilerek kılınan yüz rekâtlık namazdır. Her rekâtta Fâtiha'dan sonra üç İhlâs sûresi okunarak kılınır.¹⁴⁷⁰ Yatsıdan sonra kılınan ve çok uzun olan bu namazın cemaatle kılınması tavsiye edilmiştir. İstanbul'da çok uzun yıllar Koca Mustafa Paşa ve Eyüp Sultan camilerinde isteyenlere cemaatle kıldırılmış bir namazdır.¹⁴⁷¹

Bu namazın varlığına delil olarak Abdülkâdir Geylanî'nin Günye isimli eserinde geçen şu rivayet gösterilmektedir. Resûlullah şöyle buyurdu “*Farz namazlardan sonra kılınan en faziletli namaz, Âşûra gece yarısında kılınan namazdır.*”¹⁴⁷²

Âşûra günü sekiz rekât olarak kılınan ve çoluk çocuğun rızkının geniş olması için kılınan namazın özel bir kılınışı şekli yoktur. Konuyla ilgili rivayet şöyledir

Hiz. Aişe'den Resûlullah şöyle buyurdu “*Kim âşûra günü çoluk çocuğuna geniş imkân tanırorsa Allah da o kimseye sene geniş imkânlar sunar.*”¹⁴⁷³

Âşûra günü kılınan bir diğer namaz dört rekâttır. Bu namaza delil olarak getirilen rivayet şöyledir Hz. Peygamber şöyle buyurdu “*Bir kimse Âşûra günü dört rekât namaz kılar ve her rekâtında Fâtiha'dan sonra on İhlâs okursa bu namaz sıddıkların namazıdır. Bu namazı kılan Sıddıklardan yazılır. O kimse ahlâsul-hâlisin(hâlislerin en hâlisi) olur.*”¹⁴⁷⁴

¹⁴⁶⁷ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.72-73.

¹⁴⁶⁸ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.86.

¹⁴⁶⁹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.86

¹⁴⁷⁰ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.82; Şener, **İbadet Rehberi**, s.51; Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.34.

¹⁴⁷¹ Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.34.

¹⁴⁷² Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.82.

¹⁴⁷³ Şener, **İbadet Rehberi**, s.59; Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.35.

¹⁴⁷⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.59.

Âşûra günü, Hz. Ali'den nakledilen ve yatsı namazından sonra ve her rekâtında Fâtiha'dan sonra üç İhlâs okunarak kılınan namaz iki rekâttır.¹⁴⁷⁵ Fındıklı'nın kitabında 'Hz. Ali'den' ve okunacak sûreler zikredilmese de 'yatsıdan sonra iki rekâtlık namaz' ifadesinden kasıt Sümbüllük'ün kitabında yer alan Hz. Ali'den nakledilen iki rekâtlık namaz olabilir.¹⁴⁷⁶ Ancak farklı bir namaz da kastedilmiş olunabilir.

Hz. Ömer'den nakledilen Âşûra günü, dört rekâtlık namaz ise her rekâtında Fâtiha'dan sonra elli kez İhlâs sûresi okunarak kılınır.¹⁴⁷⁷

Birçok dünyevi ve uhrevi kazançlara sebep olacağı ifade edilen Âşûra günü ile ilgili başka rivayetler de mevcuttur.¹⁴⁷⁸

Başta Muharrem ayının gündüz ve gecelerine ilişkin olsun gerekse Âşûra günü gündüz ve gece kılınan namazlar olsun bu namazların varlıklarına ilişkin sahih hadis kaynaklarının hiçbirinde bir nakil yer almadığı gibi mevzu hadis kitaplarını ele alan kitaplarda bu tür rivayetlerin ittifâkla mevzu oldukları ifade edilmiştir.¹⁴⁷⁹

2- Kamerî ayların ikincisi olan Safer ayına ilişkin bazı namazlardan söz edilir. Şimdi bunlar ve sıhhat durumlarıyla alakalı değerlendirmeleri zikredeceğiz.

Bazı kitaplarda bu ayda çok bela ve musibetlerin indiğine inanılır. Zira tarihte birçok olay bu ayda ve bu ayın Çarşamba günlerinde vuku bulduğu söylenir. Firavun ve kavminin, Ad ve Semûd kavimleri Çarşamba helak edilmiştir. Buradan asıl kastedilen Safer ayının iyiliğe çalışanlar için değil kötü insanlar için bela ayı olacağıdır.

Bu görüşe delil olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadis getirilir. Hz. Peygamber'e günlerden sorulmuş, o da Çarşamba hakkında uğursuz gün buyurmuş, sebep olarak tarihte bazı kavimlerin bu günlerde helak olmasını zikretmiştir.¹⁴⁸⁰

Safer ayının ilk ve son Çarşamba günlerinde gece yarısı gelebilecek musibetlerden Allah'ın izniyle kurtulabilmek için sabah namazından önce dört rekât namaz kılınması tavsiye edilmiştir. Bu namazın birinci rekâtında Fâtiha'dan sonra on yedi kez Kevser sûresi, ikinci rekâta beş defa İhlâs sûresi, üçüncü rekâta bir kez Felek sûresi, dördüncü rekâta bir kez Nâs sûresi okunur.¹⁴⁸¹

¹⁴⁷⁵ Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.34.

¹⁴⁷⁶ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.83.

¹⁴⁷⁷ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.85.

¹⁴⁷⁸ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.86.

¹⁴⁷⁹ Leknevî, **el-Âsârü'l-Merfû'a**, s.414;Trâbulisî, **el-Lu'lûu'l-Mersû**, s.109; Aclûnî, **Keşfu'l-Hafâ**, C.II, s.410.

¹⁴⁸⁰ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.109.

¹⁴⁸¹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.63; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.110-111.

Yine Safer ayının son Çarşamba gecesi veya gündüzünde iki rekât namaz kılıp her rekâtta Fâtiha'dan sonra on bir kez İhlâs sûresi okunur.¹⁴⁸²

Safer ayı hakkında zikredilen musibet ayı oluşuna cevaben denmiştir ki, bu tür yaklaşımlar İslam öncesi cahiliyye iddia ve söylemleridir. İslam bunları hepsini kaldırmıştır. Bununla beraber gün ve ayları kendi başlarına herhangi bir iyilik ya da kötülük ortaya koyabilecek bir özelliğe sahip değildir.

Hatta bu konuda İmâm Mâlik'e sorulunca ben, bu günlerde nikâh, sefer ya da herhangi bir şeyin yapılması kerih görmem, der.

Bu zikredilenlerden anlaşılacağı üzere iddia edilen bu tür şeylerin şer'i herhangi bir dayanağı yoktur.¹⁴⁸³

3- Recep ayı üç ayların ilkidir ve kamerî aylar içerisinde sayıca namazları en çok olan aylardan biridir.

Recep ayının ilk gecesi on rekât namaz kılınması tavsiye edilmiştir.¹⁴⁸⁴ Bir başka rivayete göre, Recep ayının ilk gecesi kılınacak namaz yirmi rekâttır.¹⁴⁸⁵

Bu namazın delili, Enes'ten nakledilen edilen şu rivayettir Resûlullah şöyle buyurdu "*Her kim Recep ayının ilk gecesi akşam namazını kıldıktan sonra iki rekâtta bir selam vererek yirmi rekât namaz kılıp her rekâtında Fâtiha'dan sonra İhlâs sûresini okuyup yirmi rekât namaz kılsa Allah, onu canı, malı, ailesi ve çocukları hakkında korur. Kabir azabından korunur, hesapsız ve azapsız şekilde sıratı şimşek gibi geçer.*"¹⁴⁸⁶

Bir diğer rivayet şöyledir:

Resûlullah şöyle buyurdu: "*Gecelerin en büyüğü ve en saygı değeri dördtür. Bunlar, Recep'in ilk gecesi, Şa'bân'ın on beşinci gecesi, Kurbân ve Ramazân bayram geceleridir.*"¹⁴⁸⁷

Recep ayının ilk Perşembe gecesi kılınan namaz on altı rekâttır. Bu namaz hakkında bilgi 'KUTSAL GECELERDE KILINMASI TAVSİYE EDİLEN NAMAZLAR' bölümünde geçti.

Recep ayının ilk Cuma günü her rekâtında Fâtiha'dan sonra yedi kez Ayete'l-Kürsî, beşer kez İhlâs, Felek ve Nâs sûreleri okunarak öğle ve ikindi namazları arasında dört rekât namaz kılınır.¹⁴⁸⁸

¹⁴⁸² Şener, **İbadet Rehberi**, s.63; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.118.

¹⁴⁸³ **Fetâvâ's-Sebeketi'l-İslamiyye**, Fetvâ No: 72345.

¹⁴⁸⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.88.

¹⁴⁸⁵ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.190-191.

¹⁴⁸⁶ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.190-191.

¹⁴⁸⁷ Şener, **İbadet Rehberi**, s.88.

¹⁴⁸⁸ Şener, **İbadet Rehberi**, s.89.

Recep ayını üçe bölerek her on güne denk gelecek şekilde onar rekât, toplamda otuz rekât kılınan namaz kılınır. Bu namazın kılınışı ise şöyledir Her rekâtında Fâtiha'dan sonra üçer kez İhlâs ve Kâfirûn sûreleri okunur. Bu şekilde kılınan namaz hem dünyevi hem uhrevi birçok fayda sağlar.¹⁴⁸⁹

Recep ayının on beşinci gecesini her rekâtında Fâtiha'dan sonra on defa İhlâs sûresi okunarak yüz rekât namaz kılınır.

Recep ayının on beşinci günü gündüz kılınan namaz elli rekâttır. Her rekâtta Fâtiha'dan sonra birer kez İhlâs sûresi okunur.¹⁴⁹⁰

Bir diğer görüşe göre, Recep ayının on beşinci gecesinin namazının on dört rekâttır. Bu namazda her rekâtta Fâtiha'dan sonra yirmi İhlâs, üçer kez Felek ve Nâs sûreleri okunur.¹⁴⁹¹

Recep ayının ilk Cuma gecesinde yani Regâib gecesinde kılınacak namaz on iki rekâttır.¹⁴⁹² Konuyla ilgili rivayet şöyledir

Resûlullah şöyle buyurdu: “*Kim Recep ayının ilk Perşembesini oruçlu geçirir sonra ilk Cuma gecesinde akşamla yatsı arasında on iki rekât namaz kılar, her rekâtında bir Fâtiha, üç Kadir sûresi, on iki İhlâs sûresi okur ve her iki rekâtta selam verirse*” diye devam eden rivayetin sonunda kişiye dünyevî ve uhrevî birçok mükâfatlar vaad edilmektedir.¹⁴⁹³

Gazzâlî, ahad tarikile rivayet edilen bir namaz olsa da bu namazın müstehab olduğunu söyler. Zira Kudüs halkının bu namazı kıldığını söyler.¹⁴⁹⁴

Bir başka rivayet şöyledir Resûlullah şöyle buyurdu: “*Recep ayının ilk Cuma gecesinin namazından gafil olmayın. O gecede namaz kılanlara gelecek seneye kadar Allah ve melekleri salât ederler. Arşın Rabbi kime salât(rahmet) ederse o kişi dünyadan ancak imanla çıkar, dünyada ancak İslam'la yaşar, kıyamet günü ancak iyi kullarla diriltilir.*”¹⁴⁹⁵

Bir diğer rivayet ise; “*Her kim Recep ayının ilk Perşembesini oruçla geçirir, sonra Cuma gecesini on iki rekât namaz kılar ise Allah ona Cennette her rekâtın akarşılık yüz köşk verir.*”¹⁴⁹⁶

Recep ayının bir diğer önemli gecesini, Mirâc gecesidir. Bu da Recep ayının yirmi yedinci gecesine denk gelir.

¹⁴⁸⁹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.193-195.

¹⁴⁹⁰ Şener, **İbadet Rehberi**, s.89.

¹⁴⁹¹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.197.

¹⁴⁹² Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208; Şener, **İbadet Rehberi**, s.77.

¹⁴⁹³ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.555; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208-210; Şener, **İbadet Rehberi**, s.77-78.

¹⁴⁹⁴ Gazzâlî, **İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, C.I, s.555.

¹⁴⁹⁵ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208.

¹⁴⁹⁶ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.208.

Bu gecenin namazı Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadise dayandırılarak delillendirilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili rivayet şöyledir:

“Kim Recep ayının yirmi yedinci gecesinde iki rekâtta bir selam vererek on iki rekât namaz kılar ve her rekâtında bir Fâtiha ve Kur'an'dan bir sûre okursa” diye devam eden rivayette kişiye dünyevî ve uhrevî birçok mükâfatlar vaat edilmektedir.”¹⁴⁹⁷

Ancak hadisin râvilerinden Ebân zayıf kabul edilmiştir.¹⁴⁹⁸

Bu gece ile ilgili bir başka namaz da her rekâtta Fâtiha'dan sonra yirmi İhlâs sûresi okunmak sûretiyle iki rekâtlık namazdır.¹⁴⁹⁹

Buraya kadar zikredilen rivayetlerden hiçbirisi sahih rivayetleri içeren eserlerden referans alınıp kaynak olarak gösterilmemiştir.

Recep ayının gündüz ve gecelerine ait rivayet edilen hadisler ittifâkla mevzu hadisler kategorisinde yer alır.¹⁵⁰⁰ Bu da gösteriyorki bu rivayetlerin hiç biri kendisiyle ihticâc edilebilecek nitelik taşımamaktadır.

4- Şa'bân ayı kameri ayların sekizincisi üç ayların ikincisidir. Bazı zayıf rivayetlerde faziletinden çokça zikredilen bir aydır.¹⁵⁰¹

Şa'bân ayının ilk gecesi on iki rekât namaz hakkındaki rivayet şöyledir:

Resûlullah buyurduki: *“-Her kim Şa'bân ayının ilk gecesinde her rekâtında bir Fâtiha ile birlikte on beş”¹⁵⁰² veya beş İhlâs sûresi okuyarak on iki rekât namaz kılsa Allah, o kimseye on iki bin şehit sevabı verir, ayrıca on iki yıl devamlı ibadet etmiş gibi sevab verir, günahlarını bağışlar, anasından doğmuş gibi olur,”¹⁵⁰³ seksen güne kadar üzerine hiçbir hata yazılmaz.”¹⁵⁰⁴*

Şa'bân ayının ilk ilk günü ise her rekâtında Fâtiha'dan sonra on Ayete'l-Kürsî ve Âl-i İmrân sûresinin on sekizinci ayetini okuyarak iki rekât namaz kılıp bu günü ihya edene, Allah, ona hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hatırından geçirmedeği nimetler hazırlar. O kişiyi dünyanın hile ve kötülüklerinden korur, rızkını genişletir, kıyamet günü onu korur.¹⁵⁰⁵

¹⁴⁹⁷ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.XII, s.312-313; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.235-236.

¹⁴⁹⁸ Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, C.XII, s.313.

¹⁴⁹⁹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.236.

¹⁵⁰⁰ Herevî, **el-Mesnû'**, s.259; Ali el-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfû'a**, s.414; Trâbulisî, **el-Lu'lûu'l-Mersû'**, s.109; Leknevî, **el-Âsâru'l-Merfû'a**, s.58.

¹⁵⁰¹ Abdurrahman b. el-Kemal Celâleddîn es-Suyûtî, **ed-Dürrü'l-Mensûr**, C.IV, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998, s.186; Hût, **Esnâ'l-Metâlib fi Ehâdisi Muhtelifeti'l-Merâtib**, s.84.

¹⁵⁰² Leknevî, **el-Âsâru'l-Merfû'a**, s.113.

¹⁵⁰³ Leknevî, **el-Âsâru'l-Merfû'a**, s.113; Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.253; Şener, **İbadet Rehberi**, s.106.

¹⁵⁰⁴ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.252.

¹⁵⁰⁵ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.253; Şener, **İbadet Rehberi**, s.106-107.

Şa'bân ayınınon beşinci gecesı Berât gecesıdır. Berât gecesının gündüz ve gecesı kılınacak namazlarla ilgili bilgi 'KUTSAL GECELERDE KILINMASI TAVSİYE EDİLEN NAMAHLAR' bölümünde geçti.

5- Kameri ayların dokuzuncusu üç ayların üçüncüsü olan Ramazân ayı Kur'an'da ismi geçen tek aydır.¹⁵⁰⁶Fazileti hakkında hadislerde çok rivayet yer alır.

Ramazân ayına ilişkin namazlar konusunda yine kaynaklarda bolca nakil bulunmaktadır.

Ramazân ayının birinci gününden itibaren gece ve gündüzünde kılınması tavsiye edilen namazların sayısı tüm aylar içerisinde en çok sayıya ulaşan aydır.

Farklı değişik kılınış şekilleri, faziletleri ve rekât sayıları hakkında çok sayıda rivayet bulunsa da zikredilen bu rivayetlerin hiç biri sahih hadis kaynaklarından referans alınarak nakledilmemiştir.

Ramazânın ilk gecesı belli bir rekât olmaksızın kılınan namaz, yine ilk gece kılınan iki rekât namaz, ilk günün gündüzünde dört rekât, onuncu gece gece yarısı iki rekât, onuncu günün gündüzünde dört rekât,¹⁵⁰⁷ on beşinci gece dört, on beşinci günün gündüzünde on iki yirmi yedinci gece iki rekât, yirmi yedinci günün gündüzünde iki rekât, Kadir gecesinde iki rekât,¹⁵⁰⁸Ramazânın son Cuma günü dört rekât, otuzuncu gece on iki rekât,¹⁵⁰⁹ yine son gece dört rekât namaz kılınır.¹⁵¹⁰

Ramazân ayında yukarda kılınması tavsiye edilen namazların dışında Ramazân ayının her gündüz ve gecesine ait kılınması tavsiye edilen namazlar vardır.¹⁵¹¹

Ramazân ayıyla anılan temel namaz ibadeti Terâvih namazıdır. Hakkında çokça rivayet ve genişçe bilgi bulunması nedeniyle bu bölümün sonunda ele alınacaktır.

6- Şevvâl ayının ilk gecesı(Ramaza bayramının ilk gecesı) on iki rekât,¹⁵¹² Şevvâlin ilk günü Bayram namazından sonra dört rekât,¹⁵¹³ Şevvâl ayı boyunca gündüz veya gecelerinde sekizer rekât namaz kılınır.¹⁵¹⁴

7- Zilhicce ayında ise Terviye, Arefe ve Kurbân bayramı günü dörder rekât, Arefe gecesı yüz rekât, Arefe günü iki rekât, Kurbân bayramı gecesinde on iki rekât namaz kılınır.¹⁵¹⁵

¹⁵⁰⁶ Bakara, 2:185.

¹⁵⁰⁷ Şener, **İbadet Rehberi**, s.119.

¹⁵⁰⁸ Şener, **İbadet Rehberi**, s.120.

¹⁵⁰⁹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.121.

¹⁵¹⁰ Şener, **İbadet Rehberi**, s.122.

¹⁵¹¹ Fındıklı, **Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, s.334-340; Şener, **İbadet Rehberi**, s.123-132.

¹⁵¹² Şener, **İbadet Rehberi**, s.137.

¹⁵¹³ Şener, **İbadet Rehberi**, s.138.

¹⁵¹⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.139.

¹⁵¹⁵ Şener, **İbadet Rehberi**, s.150.

E.Kılınması Tavsiye Edilen Diğer Namazlar

1.Sıddıkların Namazı

Hadis kaynaklarında bulamadığımız bir rivayete dayandırılan namaz ilgili rivayet şöyledir:

Resûlullah şöyle buyurdu: *“Bir kimse Aşûre günü dört rekât namaz kılar ve her rekâtında bir Fâtiha ve on İhlâs sûresi okursa bu namaz sıddıkların namazıdır. Bu Namazı kılan Sıddıklardan yazılır ve ahlâsu’l-hâlisîn olur.”*¹⁵¹⁶

2.Kabir Ziyareti Namazı

Meşruiyeti hakkında ne bir Kur’an ayeti ne hadis kaynaklarında bir rivayet bulunmaktadır. Buna rağmen kendisinden bazı kitaplarda bahsedilen bir namazdır. İki türdür Birincisi; Kişi öldüğü gün, henüz gece olmadan meyyitin velisi bir miktar sadaka verip kabri ziyarete gider. Kur’an-ı Kerîm okur, ölüyü garipsetmez. Eğer sadaka vermeye kadir olmazsa bunun yerine iki rekât namaz kılar ve şöyle dua eder *“Ey Allah’ım! Bu namazın sevabını bu ölüye hibe ettim, kabul edip hepimize rahmet eyle.”* Kılacağı namazın her rekâtında bir Fâtiha, bir Ayete’l-Kürsî ile on kere Tekâsûr sûrelerini okur. Bu sebeple Allah da bu ölünün kabrini nurla doldurur ve kendisine ninayetsiz sevaplar ve şefaâtler verir.¹⁵¹⁷

Kabir ziyareti namazının ikinci şekli ise şöyledir:

Her kim bir kabri ziyaret etmeyi isterse önce iki rekât namaz kılar. Bu namazın her rekâtında bir Fâtiha, bir Ayete’l-Kürsî ve üç İhlâs sûrelerini okur. Namaz bitince sevabının dilediği ölüye bağışlar. Sonra sessizce kabristana yürür ve oraya varınca şöyle selam ver *“Selam üzerinize olsun ey müslüman ev sahipleri. Allah’ın rahmeti sizden öncekilerin ve sonrakilerin üzerine olsun. Siz bize selef oldunuz biz de size halef olduk, biz size bağlıyız ve inşallah size katılırız.”*¹⁵¹⁸

Bu ve benzerselamlamalara dair hadis kaynaklarında değişik lafız ve tarikler bazı rivayetler yer alır.¹⁵¹⁹

Kabirlerin ziyareti ve selamlanması hakkında gerek hadis gerekse kaynak kitaplarda bilgiler yer almasına¹⁵²⁰ rağmen kabir ziyaretine bağlı olarak kabristanlık veya evde namaz kılınmasına dair bilgiler yer almamaktadır. Hz. Peygamber’in önceleri kabir ziyaretlerini yasakladığı; ancak daha sonra müsaade ettiği, kabir ziyaretlerinin bireysel ve toplumsal

¹⁵¹⁶ Şener, **İbadet Rehberi**, s.176.

¹⁵¹⁷ Şener, **İbadet Rehberi**, s.168.

¹⁵¹⁸ Şener, **İbadet Rehberi**, s.169.

¹⁵¹⁹ Tirmizî, **Cenâiz**, 59(H. No:1053).

¹⁵²⁰ Seyyid Sâbık, **Fıkhu’s-Sünne**, C.I, s.565; Abdullah b. Bâz, **Mecmû’u Fetevâ**, C.I, s.394.

faidalarının çokluğu dikkate alındığında¹⁵²¹ kabir ziyaretlerine devam edilmesi güzel bir davranış olacağı bir hakikattir. Ancak dinin meşru kılmadığı bir ibadet şeklini ihdas etme de bir o kadar zarar verici olabileceği unutulmamalıdır.

3.Dalle (Kayıp) Namazı

Bir kimsenin herhangi bir şeyi kaybolursa iki rekât namaz kılar. Her rekâtında Fâtiha'dan sonra Yâsîn sûresini okur. Namazdan sonra başında ve sonunda salâvât okuyarak şu duayı okur *“Allahım! Ey bütün insanları kıyamet günü toplayacak olan! Yolunu kaybetmişleri doğru yola çıkaran! Benim yitiğimi de meydana çıkar.”*¹⁵²²

4.İstiğnâ (Zenginleşme) Namazı

Fakirlik ve borçlarından dolayı sıkıntıya düşen kişi Perşembe günü dört rekât namaz kılar. Rivayette, fakirliği sebebiyle Peygamber efendimize dert yanan bir adama Hz. Peygamber'in şöyle dediği zikredilir *“Ey Arabî! Perşembe günü iki namaz arasında dört rekât namaz kıl. Birinci rekâtta, Fâtiha sûresinden sonra on kere Kadir sûresini, on beş kere İhlâs sûresini oku. İkinci rekâtta, Fâtiha'dan sonra on kere Zilzâl sûresini ve yirmi beş kere İhlâs sûresini oku. Tahiyattan sonra şu duayı oku.”*¹⁵²³ Üçüncü rekâtta, Fâtiha'dan sonra üç kere Adiyât sûresini, on kere Kâria sûresini, on kere de Felek ve Nâs sûrelerini oku. Dördüncü rekâtta, Fâtiha'dan sonra üç kere Kâria sûresini, on kere Kureyş sûresini oku. Selam verdikten sonra şu duayı oku.¹⁵²⁴

5.Azraîl Namazı

Rivayette şöyle zikredilir: *“Hz. Peygamber, Mirâc gecesinde Azraîl(a.s) ile karşılaştığında ona şöyle buyurdu ‘Kardeşim Azraîl! Bugün senden umarım ki, ümmetimin kolay can vermesi için bana bir şey söyleyesin de, onu ümmetime armağan götüreyim.’ Bunun üzerine Azraîl (a.s) şöyle buyurdu ‘Ya Resûlellah! Benim de hediyem şu olsun ki, bu namazı her kim kılsa ben onun yanına Peygamberlerin yanına vardığım gibi varırım. Canı boğazına geldiği vakit edeble ve selamla ona ‘Yukarı bak’ derim. O da yukarı bakar. Cennet kapılarının açıldığını, huri kızlarının onu beklediğini görür. Ben de ruhunu kabzederim, hiç. Duymaz bile. O namaz şudur İki rekâtlı bir namazdır. Her rekâtında üç Fâtiha sûresi, on Ayete'l-Kürsî ve yüz kere İhlâs sûresini okusun. Rükûda yirmi kere ‘Subhâne Rabbiyel-Azîm, secdede ise yirmi kere ‘Subhâne Rabbiyel-A'lâ, desin. Bu namazı her gece kılmaya güç yetiremezse haftada bir kez*

¹⁵²¹ Örnek olarak Bkz. Tirmizî, **Cenâiz**, 59(H. No:1053).

¹⁵²² Şener, **İbadet Rehberi**, s.180.

¹⁵²³ Okunacak örnek dualar için Bkz. Şener, **İbadet Rehberi**, s.178-179.

¹⁵²⁴ Şener, **İbadet Rehberi**, s.178-180.

kılsın, buna da güç yetiremezse ayda bir kılsın, buna da güç yetiremezse hiç olmazsa ömründe bir kere kılsın.”¹⁵²⁵

6.Sekerât-ı Mevt Namazı

Bu namaz iki rekâttır, akşam ile yatsı namazı arasında kılınır. Her rekâtta, Fâtiha’dan sonra üç kere İhlâs sûresi okunur. Bu namazı kılan kimseye Allah, ölüm sarhoşluğunu kolaylaştırır.¹⁵²⁶

7.Naşiye Namazı

Konuyla ilgili rivayette şöyle denir: Resûlullah şöyle buyurdu: “*Akşam namazı ile yatsı namazı arasında yirmi rekât namaz kılanı Allah-u Teâlâ, kendi nefsinde, ev halkı hususunda, malında, dünyasında ve ahiretinde emin kılar, onu bütün afetlerden emin kılar.*”¹⁵²⁷

8. Allah Teâlâ’yı Rüyada Görme Namazı

Kişi yatmadan önce altı rekât namaz kılar, ilk gün Allah’ı rüyada görmezse yedi güne kadar bu namazı kılar. İki rekâtta bir selam verilir. Birinci rekâtta, Fâtiha’dan sonra yedi kere Şems sûresini, ikinci rekâtta, Fâtiha’dan sonra yedi kere Leyl sûresini, üçüncü rekâtta, Fâtiha’dan sonra Duhâ sûresini, dördüncü rekâtta, Fâtiha’dan sonra İnşirâh sûresini, beşinci rekâtta, Tîn sûresini, altıncı rekâtta, Kadir sûresini okur.¹⁵²⁸

9.Peygamber Efendimizi Rüyada Görme Namazı

Konuyla ilgili rivayette şöyle denir: Resûlullah şöyle buyurdu: “*Bir kimse beni rüyasında görmek isterse, Cuma gecesinde iki rekât namaz kılsın. Bu namazın her rekâtında Fâtiha’dan sonra on kere İhlâs sûresini okusun. Namazı bitirince yüz kere salâvâtı şerîfe getirsin. Eğer rüyasında beni görmezse buna her Cuma devam etsin. Ancak abdestli olarak Kible’ye doğru yatmak gerekir. Eğer bir kimse bu namazla beni rüyasında görmezse Allah, onun geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlar. Bunun yanında on iki bin kere Kur’an-ı hatmetmiş gibi sevap verir. Ayrıca kıyamet susuzluğunu ve açlığını ondan kaldırır. Bütün kederlerini ondan kaldırır. Bir yıllık günahı yazılmaz. Ölüm ona kolaylaşır. O yıl içinde ölse şehit olur. Ne kadar hâceti varsa kabul edilir. Ne kadar borcu varsa hepsi ödenir. Darlık ve sıkıntı görmez. Hz. Rıdvan ona kendi eliyle Cennet pınarından içirmese ve beni ten gözü ile görmedikçe ölmez.*”¹⁵²⁹

10.Fakirlik Geldiği Zaman Kılınan Namaz

¹⁵²⁵ Şener, **İbadet Rehberi**, s.182.

¹⁵²⁶ Şener, **İbadet Rehberi**, s.186.

¹⁵²⁷ Şener, **İbadet Rehberi**, s.183.

¹⁵²⁸ Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.24-25.

¹⁵²⁹ Şener, **İbadet Rehberi**, s.183-184. Hz. Peygamber’i rüyada görmek isteyen kişinin kılması tavsiye edilen diğer namaz şekilleri için bkz. Sümbüllük, **Nâfile Namazlar**, s.22-23.

Konu hakkında Ali b. Hüseyin'den nakledilen rivayet şöyledir Hz. Ali oğlua şöyle nasihat etmiştir: *“Oğulcum! Sana bir bela dokunduğunda ya da bir dert geldiğinde abdest alıp dört rekât namaz kıl. Sonra şu duayı oku. ‘Ey bütün şikayetlerin arz olunacağı tek makam! Ey bütün gizli görüşmeleri ve gönülden geçenleri işiten! Ey her türlü gizli ve kapalı şeyeri bilen! Ey her dilediği şeyi meydana çıkaran! Her türlü belayı kaldıran! Ey Mûsa’yı, Muhammed Mustafa’yı ve İbrahîm Halili kurtaran! Dert ve fakirliği şiddetlenen kimsenin duasıyla sana yönelip dua ediyor. Kuvveti zayıflayan, çaresi azalan fakirin, fakirlik içinde boğulanın, garip kalanın duasıyla sana yalvarıyorum. Bunların başına gelen fakirliği Senden başkası kaldıramaz. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Senden başka ilah yoktur. Sen her türlü noksanlıklardan münezzehsin. Şüphesiz ki ben kendime zulm edenlerdenim.”*¹⁵³⁰

11. Anne-Babaya İyilikte Bulunma Namazı

Bu namaz iki rekâttır. Perşembe akşamı akşam ile yatsı arasında kılınır. Her rekâtında Fâtiha’dan sonra beş kere Ayete’l-Kürsî, beş kere İhlâs sûresi, beşer kere de Felek ve Nâs sûreleri okunur. Namazdan sonra tevbe ve istiğfar edilir, salâvât-ı şerîfe okunur. Hasıl olan sevap anne-babaya bağışlanır.

Konuyla ilgili zikredilen rivayet şöyledir: Resûlullah şöyle buyurdu: *“Kim bu namazı kılsa gerçekten anne-babasının hakkını ödemiş olur. Onlara yapacağı iyilik tamamlanmış sayılır.”*¹⁵³¹

12. Çokça Tевbe Edenlerin Namazı

Bu namaz on iki rekâttır. İki rekâtta bir selam verilir. Cuma günü öğle ile ikindi arasında kılınır. Her rekâta, Fâtiha’dan sonra birer kere Ayete’l-Kürsî, İhlâs, Felek ve Nâs sûreleri okunur.¹⁵³² Yine konuyla ilgili iki rekâtlık istiğfar namazı akşam ve yatsı namazı arasında kılınır.¹⁵³³

13. İdrar Dokunma Keffâreti Namazı

Bu namaz iki rekâttır, Kuşluk namazından sonra kılınır. Birinci rekâtında bir Fâtiha ile yedi kere Kevser sûresi okunur. İkinci rekâtında, Fâtiha ile birlikte yedi kere İhlâs sûresi okunur.

Allah, bu namazdan dolayı bedenine idrar dokunan kimsenin bu vesileyle kazandığı günahları affeder.¹⁵³⁴

14. Diş Ağrısı İçin Kılınan Namaz

¹⁵³⁰ Şener, *İbadet Rehberi*, s.184.

¹⁵³¹ Şener, *İbadet Rehberi*, s.185.

¹⁵³² Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.31; Şener, *İbadet Rehberi*, s.186.

¹⁵³³ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.31.

¹⁵³⁴ Şener, *İbadet Rehberi*, s.187.

Bu namaz iki rekâttır, aşam ve yatsı namazından sonra kılınır. Her rekâtında birer defa Fâtiha, Kâfirûn, Nasr, İhlâs, Felek ve Nâs sûreleri okunur. Bu namazı kılan dış ağrısı çekmez. Konuyla ilgili rivayet şöyledir Hz. Ebû Zer, dış ağrısından dolayı Hz. Peygamber’e şikayette bulunduğunda ‘Bu namazı her gece kılasan bir daha dış ağrısı çekmezsın, buyurur. O da böyle yaptı ve bir daha dış ağrısı çekmedi.’¹⁵³⁵

15.Yağmur Yağdığında Kılınan Namaz

Bu namaz iki rekâttır. Konuyla ilgili rivayette şöyle zikredilir: Resûlullah şöyle buyurdu: *“Kim yağmur yağdığını gördüğünde iki rekât namaz kılar, bu namazın rükû ve secdelerini layıkıyla yapar, huşu içinde namazı kılar, o kimseye her yağmur damlası için on sevap verir ve yağmurdan yeşeren her yaprak başına ona on sevap verir.”*¹⁵³⁶

16.Keffâret-i Fevâit (Kaçırılan Namazların Keffâreti) Namazı

Konuyla ilgili rivayet şöyledir: *“Bir kimse cehalet zamanında bir müddet namazı terk ettikten sonra tevbe edip pişman olursa, Cuma günü iki namaz arasında her rekâtında birer kere Fâtiha, Ayete’l-Kürsî, İhlâs, Felek ve Nâs sûrelerini okuyacağı on iki rekât namaz kılsın. Bu namaz sayesinde Allah, o kimseye kıyamet günü kaçırıldığı namazların hesabını sormaz. Günahları sevaplara çevirilir.”*¹⁵³⁷

17.Kazaya Kalmış Namazlar İçin Kılınan Namaz

Her kim akşam namazından sonra iki rekât namaz kılar ve her rekâtında birer kere Fâtiha, Ayete’l-Kürsî ve üç kere İhlâs sûresini okursa o kimse için kırk yıllık kazaya kalmış namazı yerine getirirmişçesine kabul olunur.(Kırk yıllık kazaya kalmış namazı kılmış sayılır şeklinde anlaşılmamalıdır.)¹⁵³⁸ Akşam namazından sonra kılınması tavsiye edilen bir diğer namaz da bütün günahların bağışlanmasına vesile olan on iki rekâtlık namazdır.¹⁵³⁹ Yine bu vakitte kılınan altı rekâtlık namaz elli yıllık günahların bağışlanmasına vesile olur.¹⁵⁴⁰

18.Borç Ödemek İçin Kılınan Namaz

Yatsı namazından sonra kılınır. Konuyla ilgili rivayet şöyledir “Bir adam Hz. Peygamber’e gelir ve şöyle der Ya Resûlellah! Üzerimde bir hayli borç var. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu Dört rekât namaz kıl. Birinci rekâtta, Fâtiha’dan sonra on kere Felek sûresini oku, ikinci rekâtta Fâtiha’dan sonra on kere Kâfirûn sûresini oku. Bu iki rekâtı bitirince dua et.(Dua için bkz. Şener, *İbadet Rehberi*, s.189-190). Sonra iki rekât daha kıl. Birinci rekâtta,

¹⁵³⁵ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.32; Şener, *İbadet Rehberi*, s.187.

¹⁵³⁶ Şener, *İbadet Rehberi*, s.188.

¹⁵³⁷ Şener, *İbadet Rehberi*, s.188-189.

¹⁵³⁸ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.30-31; Şener, *İbadet Rehberi*, s.189.

¹⁵³⁹ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.12.

¹⁵⁴⁰ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.13.

Fâtiha'dan sonra üçer kere Tekâsûr ve Asr sûrelerini oku. İkinci rekâtta, Fâtiha'dan sonra üçer kere Zilzâl ve İhlâs sûrelerini oku. Selamdan sonra yedi defa şu duayı oku. (Dua için bkz. Şener, *İbadet Rehberi*, s.190).¹⁵⁴¹

19.Uyumaya Hazırlanırken Kılınan Namaz

Bu namaz iki rekâttır. Her rekâtta Fâtiha'dan sonra bir Amenerrasûlu, on kere İhlâs sûresi okunur. Konuyla ilgili rivayet şöyledir: “*Kim bu namazı kılsa Allah yolunda bin altın harcamaktan daha hayırlı olur, aynı zamanda bin çıplağı giydirmekten daha sevaptır.*”¹⁵⁴²

20.Günün İçerisinde Kılınan Muhtelif Namazlar

Akşam namazından sonra kılınan on iki rekâtlık namazın bütün günahlara keffâret olacağı söylenmiştir.

Yine akşam ve yatsı namazı arasında kılınan yirmi rekâtlık namazın kişi, ailesini, malını, evladını, kendini, dinini, komşusunu, dünya ve ahiretini korur. Ölümü kolay olur, kıyamet korkusu azalır, sırat köprüsünü hızlı geçer, Cennette Sıddıklarla birlikte olur, on iki senelik namaz yerindedir, denmiştir. Ayrıca, akşam namazından sonra kılınacak altı rekât namaz elli yıllık günahın affolunmasına vesile olacağı zikredilmiştir.¹⁵⁴³

21.Munis/Kabir Namazı

Bazı kaynaklarda geçen ve Munis/Kabir namazı diye isimlendirilen bir diğer namaz, akşam namazından sonra kılınan iki rekâtlık namazdır. Bu namazdan sonra dört rekâtlık namaz daha kılınır ve bu toplam altı rekâtlık namazın on iki yıllık ibadet yerine geçtiği ifade edilmiştir. Özellikle kaza namazı olanların bu namazı kılması tavsiye edilmiştir.¹⁵⁴⁴ Ancak bu namaz hakkında herhangi bir hadise rastlanılamadı. Fıkıh kitaplarında da hakkında bir açıklama yer almamaktadır. Bu veriler, Munis namazı diye bir namazın olmadığını ortaya koymaktadır.

22.Değişik Maksat ve İsimler Altında Kılınan Diğer Namazlar

Özellikle bazı sûfilerden değişik maksat ve isimler altında kılınması tavsiye edilen namazlardan söz edilir.

Bulardan bazıları şunlardır: İşrâk vaktinde iki rekât, Şükür namazı, iki rekât, İsti'âze namazı,¹⁵⁴⁵ Allah'ın razı olduğu şeylere sevginin artması için iki rekât, Salâtü'l-İstihbâb, iki rekât, Gündüzün Şükrünü eda etme Namazı,¹⁵⁴⁶ iki rekât, Salâtü'l-İsmet namazı, bu geçen beş namazı cem eden on rekâtlık İşrâk namazı, iki rekât, ebeveynin haklarını eda namazı, İşrâk

¹⁵⁴¹ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.32; Şener, *İbadet Rehberi*, s.189-190.

¹⁵⁴² Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.31; Şener, *İbadet Rehberi*, s.190.

¹⁵⁴³ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.12-13.

¹⁵⁴⁴ Sümbüllük, *Nâfile Namazlar*, s.12.

¹⁵⁴⁵ Leknevî, *el-Âsârü'l-Merfû'a*, s.103.

¹⁵⁴⁶ Leknevî, *el-Âsârü'l-Merfû'a*, s.104.

namazından sonra Sıhhat-ı nefis namazı,¹⁵⁴⁷ öğle namazından sonra Hıfz-u iman namazı, akşam ve yatsı namazları arasında iki rekât, Nûr namazı, iki rekât, İhyâu'l-Kalb namazı,¹⁵⁴⁸ iki rekât, Hz. Peygamber'e hediye namazı, bu namazların dışında ikişer rekâtlık, Gecenin şükürünü eda namazı, Salâtü'l-Kevser, Salâtü'l-Ferdevs,¹⁵⁴⁹ daha önce geçen Fetih namazından farklı olarak aynı isimle kılınan dört rekât Fetih namazı,¹⁵⁵⁰ yatsı namazının sünnetinden sonra dört rekât, Salâtü kahr-ı nefis namazı, iki rekât, dünya ve ahiret saadet namazı, daha önce geçen tevbe namazından farklı olarak Vitir namazından sonra iki rekât, Tevbe namazı, dört rekât, Salâtü'l-Enbiyâ namazı, iki rekât, Salâtü'l-Kurbet namazı,¹⁵⁵¹ iki rekât Salâtü mezîdi'l-umr(ömür uzatma namazı), iki rekât, Salâtü likâillah, Teheccüd namazından sonra daha önce geçen Hâcet namazından farklı olarak iki rekât, Hâcet namazı, yine Teheccüd namazından sonra iki rekât Salâtü'l-Hazar, iki rekât, Salâtü'l-Mehabbe(Muhabbet namazı), iki rekât, Salâtü Se'âdeti'l-Evlâd, Cuma günü dört rekât, Hıfz-u İmân namazı,¹⁵⁵² Cuma günü, kazaya kalmış namazların keffâreti için dört rekât, Salâtü'l-Kevser,¹⁵⁵³ nifakı def etmek için iki rekât¹⁵⁵⁴ namaz kılınması tavsiye edilmiştir.

VI. Değerlendirme

Hem Haftanın Gündüz Ve Gecelerinde Kılınan Namazlar ve Aylara Göre Kılınan Namazlar¹⁵⁵⁵ hem de Kur'an Ve Sünnette Yer Almayan Ancak Bazı Kaynaklarda Yer Alan Namazlar isimli başlık bölümlerinde geçen namazların sıhhati hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır.

Birinci grup zikredilen namazların hadislerde geçen birçok rivayete dayandığını söyleyerek meşruluklarını ispata çalışırken diğer bir grup da kendi argümanlarıyla bu iddiaların doğru olmadığı ispatlamaya çalışmıştır.

Birinci grup, zikredilen namazların Kur'an ve Sünnete dayanmadığına dair iddiaların esasta gerçeği yansıtmadığını, zira Kur'an ve Sünnette Allah'ı zikretme konusunda çokça nassın bulunduğunu, kulun dilediği şekliyle Allah'ı zikredebileceğini, ibare olarak aynııyla Kur'an ve Sünnette yer almayan bir şeye bid'at demenin uygun olmayacağını söylerler.

¹⁵⁴⁷ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.105.

¹⁵⁴⁸ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.106.

¹⁵⁴⁹ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.107.

¹⁵⁵⁰ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.106.

¹⁵⁵¹ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.108.

¹⁵⁵² Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.109.

¹⁵⁵³ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.110.

¹⁵⁵⁴ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar*, C.II, s.28.

¹⁵⁵⁵ Bu bölüm başlıkları altındaki namazlar hakkındaki değerlendirmelerin bazıları daha önce geçti. Bkz. ilgili başlıklar.

Bazı sûrelerin tekrarlanması konusunda ise, diğer namazlara bakıldığında özellikle Tavatvü namazlarda bu tür tekrarlanan sûrelerin olduğu görülür. Fıkıh kitaplarında da bu bilgiler yer almaktadır. Bütün bunların dayanağı kavfî ve fiilî sünnettir.

Yine bazı namazlara bazı sûrelerin tahsisi konusunda, hadislerde bu konuda çokça rivayetin yer aldığını söylerler.

Bu tür namazların gündüz ve gecenin bazı zaman dilimlerine hasredilmesi insanlara meşakkat ve külfet yükleyeceği iddiasına da, böyle bir şeyi söyleyenlerin, ibadetin zevk ve mutluluğuna ulaşamamış, Rabbânî esrara erememiş kimselerin olacağını söylerler.¹⁵⁵⁶

Senenin belli gün ve gecelerine tahsis edilmiş edilmiş bir namazın Kur'an ve Sünnetle sabit olmadığı iddialarına gelince, bu tür iddiaların asılsız olduğunu, bu tür ibadetler konusunda hadislerde çokça rivayetin yer aldığını, bu gerçeği cahillerin, hakkı görmeyenlerin reddeddiğini söylerler.

İkinci gruba gelince, bu grup diğer görüş sahiplerinin aksine zikredilen bu namazların ne Kur'an ne Sünnette yer aldığını söylerler. Birinci grupla tamamiyle tezat fikir ve görüşler beyan ederler.

Bu gruba göre, bazı sûfiler tarafından ortaya konan bu tür namazların sayısının Sünnetle sabit olan namazlardan çok daha fazla olduğunu, hatta bazı sûfilerin Sünnetle sabit olan namazlardan daha fazla bu namazlara önem verdiklerini ileri sürerler.

Bu tür namazlar evliyaların büyükleri tarafından hassasiyetle yerine getirilse bile Sünnetle sabit olanlar daha fazla ehemmiyetle yerine getirilmelidir. Şahit olunulan bir başka husus, kimi sûfiler, bu namazlara göstermiş oldukları önem farz namazların da önüne geçmiş, farzlardan zevk ve huzur alamaz hale gelmişlerdir. Bunlarla meşguliyetlerinden dolayı cemaate katılmayı terk etmişlerdir. Gelinilen nokta ve bu tür uygulamalar büyük bir cehalet ve dalalettir. O kadar aşırıya gidilmişki Kur'an dinlemekten dahi bir zevk ve huzur alamamaktadırlar. Kur'an dinlemekten daha çok bazı şiir ve dinen caiz olmayan söz ve çalgılarla meşgul olurlar.¹⁵⁵⁷

Bu namazların varlığını hadislerle dayandırmak ise son derece büyük bir hata ve bunların varlığını kabul eden sûfilerin hiçbir ilmi dayanağı olmayan zannından ibarettir. Bütün bu yaklaşımlar, hakiki ilim ehlinin yolu değildir. Bunun yanında, şeriatın zahirine aykırı hususlar bile ledünnî ilme dayandırılarak sabit olduklarını iddia etmişlerdir. Bunlar şeytanın gizli tuzaklarıdır.

İslam âlimleri, kimden sadır olursa olsun İslam'a aykırı her şey, ister keramet olduğu iddia edilsin isterse başka bir durum şeriate zıt olamaz. Zaten şeriat ve gerçek tarikat arasında bir tezatlık söz konusu olmaz.

¹⁵⁵⁶ Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.119.

¹⁵⁵⁷ Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s.120.

Büyük sûfîler, zikredilen bu namazlar konusunda iki kısma ayrılmışlardır. Birinci grup, bu namazlar hakkında rivayet edilen bazı hadislerin Hz. Peygamber tarafından söylenmediği halde Hz. Peygamber'e nispet edilmeleri nedeniyle, hüsnü zanda bulunarak ve kullukta hassasiyet duymalarından dolayı sahih oldukları düşüncesine sahip olmuşlardır. Bu durumda onların bu namazlara karşı hassas davranmalarına neden olmuştur.¹⁵⁵⁸

İkinci grup, bu namazların şeyhlerinden kendilerine ulaşmış olan bu namazların varlığını kabul etmişlerdir. Gerçekte ise Hz. Peygamber'den varid olan namazlar değildir. Şeyhlerin, müridlerini eğitime ve terbiye amacıyla başvurdukları usüllerdi. Bir hususta eğer şeriat ve tarikat çatışırsa şeriat tercih edilir, hiçbir şekilde tarikat, şeriatın önüne geçirilemez.¹⁵⁵⁹

Buradan ortaya çıkan sonuç, bu bölümlerde zikredilen namazların hiç biri Kur'anayetlerine ve de sahih hiçbir hadise dayanmamaktadır. Dolayısıyla zikredilen rivayetler kendileriyle amel edilemeyecek niteliktedir.

¹⁵⁵⁸ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.121.

¹⁵⁵⁹ Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*, s.122.

Sonuç

Sonuç bölümünde namazlar hakkında değerlendirme ve kanaatte bulunma kriterimiz, namazların, haklarında sıhhat tartışması yapılan ve fıkıh ekolleri arasında en fazla ihtilâfa konu olmalarıdır.

- Beş vakit farz namazlara bağlı sünnetlerle ilgili hadis kaynaklarında çok sayıda sahih rivayetin olması birkaç vakit hariç bu vakitlerde kılınan sünnet namazlar hakkında fıkıh ekolleri arasında hüküm, önem ve değerlendirme bakımından farklılıklar bulunsa da meşruiyetleri sabittir.

- Vakit namazlar içerisinde fikhî mezheplerin genel kabulünde olduğu gibi ikindinin farzından sonra müstakil sünnet/nâfile namaz bulunmamaktadır.

- Vakit namazlar içerisinde en çok tartışma ve ihtilafa konusu olsa da akşam namazının farzından önce sünnet kaynaklı namazın varlığı sabittir.

- Vitir namazının meşruiyeti konusunda İcma oluşmuş olsa da hükmü konusunda aynı konsensüs sağlanamamıştır. Hüküm tespitinde bulunurken Sünnet kaynaklı yöntem takip edildiğinde Vitir namazının hükmünün sünnet olduğuna ilişkin rivayetlerin daha sahih ve meşhur olduğu, dolayısıyla hüküm konusunda bu doğrultuda görüş beyan edenlerin daha isabetli tespitte bulundukları kanaatini taşımaktayız.

- Cuma namazının farzından önce kılınan sünnet namaz hakkındaki hadisler çok fazla meşhur olmasalar ve de mezhepler arasında meşruiyeti ciddi olarak tartışılrsa da konuyla ilgili rivayetler bir araya getirildiğinde bu vakitte kılınan namaz meşrudur.

- Gün(Gece ve Gündüz) içerisinde kılınan nâfile namazlar başlığı altında ele aldığımız namazlar içerisinde Evvâbîn namazı hadislerin sıhhat yönünden en zayıf namaz olma özelliğini taşısa da bütün rivayetler bir araya getirildiğinde meşruiyeti sabit bir namazdır.

- Haftanın gün ve gecelerine ait namazlar hakkında rivayetler ve değerlendirmeler özellikle mevzu hadisleri konu alan birçok kaynakta yer almaktadır. Buradan ortaya çıkan sonuç, zikredilen rivayetlerin mevzu rivayetler olduğu, dolayısıyla kendileriyle amel edilemez mahiyette oldukları kanaatindeyiz.

- Terâvih namazı hakkında zikredilenlerden anlaşılacağı üzere nâfile namazlar içerisinde subûtu en katî olan namazların başında gelmektedir.

- Belli bir sebebe bağlı olarak kılınan nâfile namazlar içerisinde en zayıf olan halkayı Kabir namazı oluşturmaktadır. Bunun dışındaki namazların meşruiyeti sünnetle sabittir.

- Son kısımda yer alan namazların ise Kur'an ve Sünnete dayanan bir yönünün olmadığı dolayısıyla İslam fikhında bu namazlar yer almamaktadır.

-Namazlar kendi bölümlerinde ele alınırken bazı namazlarla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuş, değerlendirme ve kanaat bildirilmeyen namazların sıhhat durumlarında dini açıdan herhangi bir problem olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- ABDERÎ**, Ebu'l-Kâsım, Muhammed b. Yûsuf,
-et-Tâc ve'l-İklîl li-Muhtasarı Halîl, Beyrut: Dâru'l-Fikr h.1398/m.1977.
- ABDÛLBER**, Ebû Amr Yûsuf Abdullah b. el-Kurtubî,
-el-İstizkâru'l-Câmi' li-Mezâhibi'l-Emsâr, Tah. Muhammed Sâlim 'Ata ve Diğerleri, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
-el-Kâfi fî Fıkhi Ehli Medîne, Tah. Muhammed Muhammed, Riyad: Mektebetü'r-Riyadi'l-Hadise, 1980.
-et-Temhîd limâ fî'l-Muvattâ mine'l-Me'anî ve'l-Esânîd, Tah. Mustafâ b. Ahmed ve Diğerleri, b.y: Müessesetü'l-Kurtubâ, t.y.
- ABDULBÂKÎ**, Muhammed Fuâd,
-el-Lu'lu'u ve'l-Mercân, by: t.y.
- ACLÛNÎ**, İsmâîl b. el-Cerrâhî,
-Keşfu'l-Hafâ, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- ADEVÎ**, Alî es-Sa'idî,
-Hâşiyetü'l-Adevî alâ Şerhi Kifayeti't-Tâlibî'r-Rabbânî, Tah. Muhammed el-Bukâ'î, Beyrut: Dâru'l-Fikr h,1412/m.1992.
- ADEVÎ**, Ebu'l-Berekât Ahmed b. Muhammed,
-eş-Şerhu'l-Kebîr, b.y: t.y.
- AFGÂNÎ**, Ebû Abdullah Şemsuddîn b. Muhammed b. Eşref,
-Cuhûdu'l-Ulemâi'l-Hanefiyyeti fî İbtâli Akaidi'l-Kubûriyyeti, b.y: Dâru's-Sâmiyye, 1996.
- AHMED B. HANBEL**, Ebû Abdullah eş-Şeybânî, ö.855,
-Müsned, t.y: Kurtuba, Müessesetü Risâle.
-Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel bi Ahkâmi Şu'ayb el-Arnavût, Tah. Şu'ayb el-Arnavût ve Diğerleri, Kahire: Müessesetü Kurtuba, t.y.
- ALÎ EL-KÂRÎ**, Nûreddin Ali b. Muhammed, ö.h.1041/m.1980,
-el-Esrâru'l-Merfû'a fî'l-Ahbâri'l-Mevzû'ati'l-Ma'rûf bi'l-Mevzûâ'ti'l-Kübrâ, Tah. Muhammed el-Sabbâğ, Beyrut: Müessesetü Risâle, 1971.
- ALÎŞ**, Muhammed, ö.1882,
-Menhu'l-Celîl Şerhu alâ Muhtasar Seyyid Halîl, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- ÂLÛSÎ**, Mahmûd, Ebû'l-Fazl,

- Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî**, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- ASKERÎ**, Ebu'l-Hilâl,
-el-Furûku'l-Lugaviyye, b.y: t.y.
- ATAR**, Fahrettin,
-Fıkıh Usûlü, İstanbul: MÜİFVY, 2006.
-Nâfile mad., İstanbul: TDVİA, 2006.
- AYNÎ**, Ebû Muhammed Muhammed b. Ahmed Bedreddîn, ö.1451,
Şerhu Süneni Ebî Dâvud, Tah. Ebû'l-Münzir, el-Mısırî, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1999.
- AZÎMÂBÂDÎ**, Muhammed Şemsu'l-Hakk, ö.1329,
Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- BAĞDÂDÎ**, Ebû Muhammed Abdulvehhâb b. Alî b. Nasr es-Sağlebî, el-Mâlikî, ö.1031,
-et-Telkîn fî Fıkhı'l-Mâlikî, Tah. Ebû Uveys Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- BEKRÎ**, Muhammed Şatâ, ö.h.1302/m.1884,
-Hâşiyetü İâneti't-Tâlibîn, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- BEYHAKÎ**, Ahmed b. Hüseyîn Ali b. Mûsâ Ebû Bekr, ö.h.458/m.1060,
-es-Sünenü'l-Kübrâ, Tah. Muhammed Abdulkâdir Ata, Mekke: Dâru'l-Bâz, 1994.
-Şu'abu'l-İmân, Tah. Abdulali Abdulhamîd, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- BEZZÂR**, Ebû Beki Ahmed b. Amr b. Abdulhâlik esl-Basrî,
Müsnedü'l-Bezzâr, b.y: t.y.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi,
--Büyük İslam İlmihali, sad. Ali Fikri Yavuz, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdllah Muhammed b. İsmâîl, ö.870,
-el-Edebû'l-Müfred, Tah. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 1989.
-el-Câmiu's-Sahih, Tah. Camia Dimaşk, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- BUHÛTÎ**, Mansûr b. Yunûs b. İdrîs, ö.1641,
-er-Ravdu'l-Murebbi' Şerhu Zâdi'l-Müstekni' fî İhtisari'l-Mukni', Tah. Saîd Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

- Keşşâfu'l-Kınâ' an Mütüni'l-İknâ'**, Tah. Mustafâ Hilâl, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1402.
- BÜCEYRİMÎ**, Süleymân b. Muhammed b. Amr, eş-Şâfî,
- Tuhfetü'l-Habîb alâ Şerhi'l-Hatîb**, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- CÂVÎ**, Muhammed b. Ömer b. Ali b. Nevevî,
- Nihayetü'z-Zeyn fî İrşâdi'l-Mübtediîn**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- CEMEL**, Süleymân,
- Hâşiyetü'l-Cemel alâ'l-Minhec**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- CEZÎRÎ**, Abdurrahmân b. Muhammed, ö.1360,
- el-Fıkhu 'ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, Mısır: Dâru'l-Gaddî'l-Cedîd, 2005.
- DAMAD EFENDÎ**, Abdurrahmân b. Muhammed Süleymân, ö.1078,
- Mecmeu'l-Enhur fî Şerhi Multekâ'l-Ebhur**, Tah. Halîl İmrân el-Mensûr, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- DÂREKUTNÎ**, Ali b. Ömer Ebû'l-Hasan,
- Sünenü'd-Dârekutnî**, Tah. Abdulhâşim Yemânî, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1966.
- DÂRİMÎ**, Abdullah b. Abdurrahmân Ebû Muhammed,
- Sünenü'd-Dârimî bi Ahkâmi Hüseyin Selîm Esed**, Tah. Hâlid el-Alemî ve Diğerleri, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h.1407/m.1986.
- DEMİREŞİK**, Yusuf,
- Üç Aylar Mübarek Gün Ve Geceler**, Bursa: 2003.
- DİMEŞKÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbeli, ö.h.751/m.1350,
- el Menâru'l-Münîf fî's-Sahîhi ve'z-Zayıf**, Tah. Abdulfettah Ebû Gudde, Halep: Mektebû'l-Metbû'âtî'l-İslamiyye, h.1403/m.1982.
- DİMEŞKÎ**, Ebû Hafs Amr b. Ali el-Hanbeli, Âdil,
- el-Lubâb fî Ulûmi'l-Kitâb**, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- DİMEŞKÎ**, Sadreddîn Muhammed b. Alaeddîn Ali b. Muhammed b. İzz el-Hanefî,
- Şerhu Akideti't-Tahaviyye**, Tah. Ahmed Şâkir, b.y: Vizaratü's-Şuuni'l-İslamiyye, h.1418/m.1997.
- DÎNÛRÎ**, Ebû Bekr Ahmed b. Mervân el-Mâlikî, ö.h.333/m.944,
- el-Mücâlesetü veCevâhiru'l-İlm**, Tah. Ebû Ubeyde b. Hasan Selmân, Beyrut: Dâru İbn Cezm, h.1419/m.1998.
- DUSÛKÎ**, Muhammed,
- Hâşiyetü'd-Dusûkî alâ Şerhi'l-Kebîr**, Tah. Muhammed Alîş, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

EBÛ DÂVUD, Süleymân b. el-Eş'as el-Sicistanî,

-**Sünenü Ebî Dâvud**, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, t.y.

EBÛ'L-HASAN EL-MÂLİKÎ,

-**Kifayetü't-Tâlib er-Rabbânî Lirisâleti Ebî Zeyd el-Kayrevânî**, Tah. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâ'î, Beyrut: Dâru'l-Fikr h,1412/m.1991.

EBÛ NU'AYM, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsâ el-Harânî el-İsbâhânî,

-**el-Müsnedü'l-Müstahrec alâ Sahihi Müslim**, Tah. Muhammed Hasan, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali el-Mevsılî et-Temîmî,

-**Müsnedü Ebî Ya'lâ**, Tah. Hüseyin Selîm Esed, Dımeşk: Dâru'l-Me'mun, 1984.

EDA, m.v.f, b.y: Dâru's-Safve, h.1427/m.2006.

ELBÂNÎ, Muhammed b. Nâsuruddîn,

-**el-Silsiletü's-Sahihâ-Muhtasar**, Riyad: Mektebetü'l-Meârif, h.1427/m.2006.

EL-LECNETÜ'D-DÂİME li-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ-el-Mecûatu'l-Ûlâ.

ENSÂRÎ, Zekerıyya,

-**Esnâ'l-Metâlib fî Şerhi Ravzati't-Tâlib**, Tah. Muhammed Muhammed Tâmir, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.

ER-RÎÂSETÜ'L-AMME,

-**Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslamiyye**, b.y: t.y.

EZHERÎ, Sâlih b. Abdu's-Semî' el-Âbî, ö.h.1335/m.1916,

-**es-Semeru'd-Dânî fî Takrîbi'l-Meânî Şerhu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî**, Beyrut: el-Mektebetü's-Sakâfiyye, t.y.

FETÂVÂ Lecneti'd-Dâime, Cem ve Tertîb, Ahmed b. Abdurrezzâk, t.y: t.y.

FETÂVÂŞ-Şebeketi'l-İslamiyye, b.y: t.y.

FEVZÂN, Sâlih b. Fevzân b. Abdullah,

-**el-Mulehhasu'l-Fıkhî**, Riyad: Dâru'l-Âsime, h.1423/m.2002.

-**İ'ânetü'l-Müstefid bi Şerhi Kitâbi't-Tevhîd**, b.y: Müessesetü'r-Risâle, 2002.

FINDIKLI, M. İsmail,

-**Faziletleriyle Gün Ve Geceler**, İstanbul: Yasin Yayınları, 2010.

GAZZÂLÎ, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, ö.h.505/m.1111,

-**İhyâu' Ulûmi'd-Dîn**, Ter. Ahmet Serdaroğlu, Ankara: Bedir Yayınevi, t.y.

-**el-Vasîtu fî'l-Mezheb**, Tah. Ahmed Mahmûd İbrâhîm ve Diğerleri, Kahire: Dâru's-Selam, h.1417/m.1996.

GÜNENÇ, Halil,

-**Büyük Şâfiî İlmihali**, İstanbul: İlim Yayınları, 1984.

ĞAMRÂVÎ, Muhammed ez-Zehrâ,

-**es-Sirâcu'l-Vehhâc alâ Mütüni'l-Minhâc**, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.

HACCÂVÎ, Şerafeddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ Ebû'n-Necâ, ö.h.960/m.1552,

-**el-İknâ' fî Fıkhı'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, Tah. Abdüllatîf Muhammed Mûsa es-Subkî, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.

HADRAMÎ, Abdullah Abdurrahmân,

-**el-Mukaddimetü'l-Hadramî**, Tah. Mâcid el-Hamevî, Dimeşk: Dâru'l-Mutehaddide, h.1413/m.1992.

HARRANÎ, Abdusselam b. Abdullah b. Muhammed İbn Teymiyye, ö.h.652/m.1254,

-**el-Muharrer fî'l-Fıkh alâ Mezhebi İmâm Ahmed b. Hanbel**, Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1984.

HASKEFÎ, Alaaddîn,

-**ed-Dürri'l-Muhtar**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1386/m.1966.

HÂZİN, Alaâddîn Ali b. Muhammed b. İbâahîm el-Bağdâdî, ö.1340,

-**Lubâbu't-Te'vîl fî Me'âni't-Tenzîl**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.

HEREVÎ, Ali b. Sultân, el-Kârî,

-**el-Mesnû' fî Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevzû'**, Tah. Abdul'l-Fettâh Ebû'l-Gudde, b.y: Mektebetü'l-Metbû'âtî'l-İslamiyye, t.y.

HEYSEMÎ, Nûreddîn Ali b Ebî Bekr b. Süleymân,

-**Ğayetü'l-Maksat fî Zevâidi'l-Müsned**, b.y: t.y.

-**Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân**, Tah. Muhammed Abdurrezzâk Hamza, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

HEYTEMÎ, İbn Hacer,

-**el-Fetevâ'l-Fıkhiyye'l-Kübrâ**, b.y: Dâru'l-Fikr, t.y.

HUMEYDÎ, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed Mekkî el-Hüseynî el-Hanefî, ö.h.1098/m.1686,

-**ĞamzuUyûni'l-Besâir Şerhu Kitâbi'l-Eşbâh ve'n-Nezâir**, Tah. Ahmed b. Muhammed el-Humeydî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.

HUMEYDÎ, Muhammed Futûh,

-**el-Cem'u beyne's-Sahihayni'l-Buhârî ve Müslim**, Tah. Ali Hüseyîn el-Bevvâb, Beyrut: Dâru İbn Cezm, 2002.

HÛT, Muhammed b. Dervîş Muhammed b. Muhammed, ö.h.1418/m.1997,

- Esnâ'l-Metâlib fî Ehâdîsi Muhtelifeti'l-Merâtib**, b.y: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- İBN ÂBÎDÎN**, Muhammed Emin,
 -**Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar alâ Dürri'l-Muhtar Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr Fıkhı Ebî Hanîfe**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2000.
- İBN BATTÂL**, Ebû'l-Hasan b. Ali b. Halef b. Abdulmelik, Bekrî el-Kurtubî,
 -**Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, Tah. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahîm, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- İBN BÂZ**, Abdullah, Abdülazîz, ö.h.1420/m.1999,
 -**Mecmû'u Fetevâ'l-Allâme Abdullah b. Bâz**, b.y: t.y.
- İBN BEDRÂN**, Abdülkâdir b. Ahmed b. Mustafâ b. Abdürrahîm b. Muhammed,
 -**el-Medhal ilâ Mezhebi İmâm Ahmed b. Hanbel**, Tah. Muhammed Emîn, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- İBN CİBRÎN**, Abdullah b. Abdurrahmân b. Abdullah,
 -**Şerhu Ahzari'l-Muhtezarât**, b.y: t.y.
- İBN CÜZEY**, Muhammed b. Ahmed el-Kelbî el-Ğaradânî, ö.h.741/m.1341,
 -**el-Kavânînu'l-Fıkhiyye**, b.y: t.y.
- İBN DÜREYD**, Ebû Bekir Muhammed b. Hasan,
 -**el-İştikâk**, Tah. Abdüsselam Muhammed Hârûn, Kahire, Mektebetü'l-Hanici, t.y.
- İBN EBÎ ŞEYBE**, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, ö.h.235/m.849,
 -**Musannef İbn Şeybe**, Tah. Muhammed Avâne, b.y: Dâru'l-Kible, t.y.
- İBN ESÎR**, Mecdüddîn, ö.h.606/m.1209,
 -**Câmi'u'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Resûl**, Tah. Abdulkâdir el-Arnâvût, b.y: Mektebetü'l-Halevânî, 1972.
- İBN FÂRÎS**, Ebû'l-Hüseyîn Ahmed b. Zekerıyyâ,
 -**Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga**, Tah. Abdüsselam Muhammed Hârûn, b.y: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İBN HACER**, Askalânî, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed,
 -**İtrâfu'l-Müsnidi'l-Mu'telî bi Etrâfi'l-Müsnedi'l-Hanbeli**, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, t.y.
 -**Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, Tah. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, Beyrut: Dâru'l-Marife, h.1379/m.1959.
- İBN HİBBÂN**, Muhammed b Ahmed Ebû Hâtım et-Temîmî,

- Sahihu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belbân**, Tah. Şuayb el-Arnâvût, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- İBN HUZEYME**, Muhammed b. İshâk, Ebû Bekir es-Sülemî en-Nîsâbü'rî,
-Sahihu İbn Huzeyme bi-ahkâmi'l-'Azami ve'l-Elbânî, Tah. Muhammed Mustafâ el-'Azamî, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1970.
- İBN KESÎR**, Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kureyşî ed-Dimeşkî, ö.1372,
-Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, Tah. Sâmi b. Muhammed, b.y: Dâru Taybe, 1999.
- İBN KUDÂME**, Abdullah İbn Ahmed el-Makdisî,
-el-Kâfî fî Fıkhı Ahmed b. Hanbel, b.y: t.y.
-el-Muğnî fî Fıkhî İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- İBN MANZÛR**, Muhammed b. Mükerrrem el-İfrikiyyî el-Mısırî,
-Lisânü'l-Arab, Beyrut: Dâru's-Sâdr, t.y.
- İBN MÂZE**, Mahmûd b. Ahmed b. es-Sadru's-Şehîd en-Neccârî Burhaneddîn,
-el-Muhîtu'l-Burhânî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- İBN MUFLİH**, İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh, ö.h.884,
-el-Mübdî' Şerhu'l-Mukni', Riyad, Dâru Alemi'l-Kütüb, 2003.
- İBN NÜCEYM**, Zeynüddîn el-Hanefî,
-el-Bahru'r-Râik Şerh-u Kenzi'd-Dekâik, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.
- İBN TEYMIYYE**, Takyiddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdülhalîm, ö.1328/m.728,
-el-Fetâvâ'l-Kübrâ, Tah. Muhammed Abdülkâdir Ata-Mustâfâ Abdülkâdir Ata, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
-Mecmû'u'l-Fetâvâ, Tah. Enver Bâz-Âmir Cezzâr, b.y: Dâru'l-Vefa, 2005.
- İBNÜ'L-HUMÂM**, Kemâluddîn Muhammed b. Abdolvâhid es-Sîvâsî, ö.h.681/m.1281,
-Şerhu Fethi'l-Kadîr, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- İBN USEYMÎN**, Muhammed b. Sâlih b. Muhammed, ö.1421,
-eş-Şerhu'l-Mumti' 'ala Zâdi'l-Müstekni', b.y: Dâru İbni'l-Cevzî, h.1428/m.2007.
- IRAKÎ**, Ebû'l-Fazl, ö.h.806/m.1403,
-el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr, Tah. Eşref Abdülmaksûd, Riyad: Mektebetü Taberiyye, 1995.
-Tahrîcu Ehâdisi'l-İhyâ, b.y: t.y.
- KARÂFÎ**, Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs, ö.1255,
-ez-Zehîre, Tah. Muhammed Hacî, Beyrut: Dâru'l-Ğarb, 1994.

KARAGÖZ, İsmail Karagöz/**ALTUNTAŞ**, Halil,

-**Namaz İlmihali**, Ankara: DİB. Yayınları, 2011.

KARAVÎ, Muhammed el-Arabî,

-**el-Hulâsatu'l-Fıkhiyye alâ Mezhebi's-Sâdeti'Mâlikiyye**, b.y: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

KÂSÂNÎ, Alâuddîn Ebû Bekr İbn Mes'ûd,

-**Bedai'u's-Sanâ'i fi Tertîbi's-Şerâi'**, Beyrut: Dâru'l-Kîtabi'l-Arabî, 1982.

KAZVÎNÎ, Muhammed b. Yezîd Ebû AbdAllah,

-**Sünenü İbn Mace**, Tah. Muhammed Fuad Abdulbakî, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

KEŞMÎRÎ, Muhammed Enver b. Şâh el-Hindî,

-**el-Örfu's-Şazî Şerhu Süneni Tirmizî**, Tah. Muhammed Ahmed Şâkir, b.y: t.y.

KÎŞÎ, Abd b. Humeyd b. Nasr Ebû Muhammed,

-**el-Muntehib min Müsned Abd b Humeyd**, Tah. Mahmûd Muhammed Saîd ve Diğerleri, Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1988.

KOCA, Ferhat,

-**İslam'a Giriş-Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar**, Ankara: DİB. Yayınları, 2006.

-**İslam İbadet Esasları**, TDV Yayınları, Ankara: 2013.

KOMİSYON,

-**el-Fetevâ'l-Hindiyeye fi Mezhebi'l-İmâmî'l-'Azam Ebî Hanîfe**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1991.

KOMİSYON,

-**Hac İlmihali**, Ankara: DİB. Yayınları, 2007.

KOMİSYON,

-**İlmihal**, Ankara: DİB. Yayınları, 2006.

LEKNEVÎ, Abdu'l-Hayy,

-**el-Âsâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâru'l-Mevzû'a**, b.y: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

MAĞRİBÎ, Ahmed b. Abdurrezzâk b. Muhammed b. Ahmed er-Reşîdî,

-**Hâşiyetü'l-Mağribî alâ Nihâtetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984.

MAKDÎSÎ, Ebû Muhammed, ö.h.624/m.,

-**el-Udde Şerhu'l-Umde**, Tah. Salâh b. Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

MAKDÎSÎ, Muhammed b. Müflic b. Muhammed b. MüflicEbû Abdullah Şemseddîn,

- Kitâbu'l-Furû' ve Tashîhu'l-Furû'**, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, b.y: Müessesetü'r-Risâle, 2003.
- MÂLİK** b. Enes Ebû Abdullah el-Esbahî,
-Muvatta Mâlik-Rivayetü Muhammed b. Hasan, Tah. Takyuddîn en-Nedvî, Dimeşk, 1991.
-Muvatta Mâlik-Rivayetü Yahyâ el-Leysî, Tah. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Mısır, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
-el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, Tah. Zekerıyyâ Amîrât, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.
- MAVERDÎ**, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî,
-el-Hâvî fî Fıkhı's-Şâfiî, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
-Kitâbu'l-Hâvî'l-Kebîr, Beyrut: Dâru'l-Fıkr, t.y.
- MENDEŞ**, Fehmi,
-Ayat ve Hadislerle Nâfile İbadetler ve Mübarek Gecelerin Faziletleri, İstanbul: Motif Yayınları, 2007.
- MERDÂVÎ**, Alâuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleymân, ed-Dimeşkî es-Sâlihî, ö.h.885/m.1480,
-el-İnsâf fî Marifeti'r-Racih mine'l-Hilâfî alâ Mezhebi İmâm Ahmed b. Hanbel, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, h.1419/m.1998.
- MERĞİNÂNÎ**, Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdulcelîl, ö.h.593/m.1116,
-Bidayetü'l-Mübtedî fî Fıkhı İmâm Ebî Hanîfe, Kahire: t.y.
-el-Hidâye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedî, Beyrut: Dâru'l-Erkam bin Ebî'l-Erkam, t.y.
- MEVSİLÎ**, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd,
-el-İhtiyâr lî Ta'lîlî'l-Muhtar, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.
- MEYDÂNÎ**, Abdulğanî el-Ğanîmî ed-Dimeşkî,
-el-Lubâb fî Şerhi'l-Kitâb, Tah. Mahmûd Emîn, b.y: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, t.y.
- MUBÂREKFÛRÎ**, Muhammed b. Abdurrahmân. b. Abdurrahîm Ebû'l-alâ,
-Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerh-i Câmi'ii't-Tirmizî, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.
- MUBÂREKFÛRÎ**, Ebû'l-Hasan Ubeydullah b. Muhammed Abdusselam, ö.h.1414/m.1993,

- Mirâtu'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtu'l-Mesâbîh**, b.y: İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1984.
- MUHAMMEDb. İbrâhîm Abdullatîf**,
 -**Şerhu Kitâbi Âdâbi'l-Meşyi ile's-Salâti evi'l-İbâdât**, Tah. Muhammed b. Abdurrahmân b. Kâsım, Riyad: h.1419/m.1998.
- MÜNÂVÎ**, Muhammed Abdu'r-Râûf, ö.1622,
 -**et-Tevkîf alâ Muhimmâti't-Teârîf**, Tah. Muhammed Ridvân ed-Dâye, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1410/m.1989.
- MUTTAKÎ**, Alaaddîn Ali b. Hüsameddîn, ö.h.975/m.1567,
 -**Kenzu'l-Ummal fî Sünenü'l-Ekvali ve'l-Ef'al**, Tah. Bekrî Hayyanî, b.y: Müessesetür'-Risâle, 1981.
- NASRULLAH** Abdurrahmân Ebû Tâlib,
 -**Tebâşîru'l-İncîl ve't-Tevrâti bi'l-İslami ve Resûlihi**, b.y: t.y.
- NECCÂR**, Takiyuddîn Ebû'l-Beka Muhammed b. Ahmed b. Abdülazîz b. Ali, ö.1574,
 -**Şerhu'l-Kevkebi'l-Münîr**, Tah. Muhammed Zuhaylî-Nezîh Hammâd, b.y: Mektebetü'l-Abikân, 1997.
- NEFRÂVÎ**, Ahmed b. Sâlim, ö.1126,
 -**el-Fevâkihi'd-Devânî**, Tah. Rıza Ferhat, b.y: Mektebetü's-Sekafeti'd-Diniyye, t.y.
- NESAÎ**, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb,
 -**Sünen(Elbanî ile)**,Tah. Abdülfettâh Ebû Gudde, Halep: Mektebû'l-Metbuati'l-İslamiyye, 1986.
 -**Sünenü Nesaî**, Tah. Ebû Abdulgaffar Süleyman el-Bindarî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1991.
- NEVEVÎ**, Ebû Zekeriyya Muhyiddîn Yahya b. Şeref, ö.h.676/m.1277,
 -**el-Mecmû'Şerhu'l-Muhezzeb**, b.y: t.y.
 -**Minhâcu't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-Müftîn**, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.
 -**Riyasu's-Sâlihîn**, Tah. Mâhir Yasîn el-Fahl, b.y: Saydu'l-Fevâid, t.y.
- NİSÂBÛRÎ**, Hakim Muhammed b. Abdullah Ebû Abdullah,
 -**el-Müstedrek alâ Sahihayn**, Tah. Mustafâ Abdulkâdir Atâ, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- NİSÂBÛRÎ**, Muhammed b. İshâk b. Huzeyme Ebû Bekr es-Sulemî,
 -**Sahihu İbn Huzeyme**, Tah. Muhammed Mustafâ el-Azamî, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamî, 1970.

- PEZDEVÎ**, Abdülaziz b. Ahmed b Muhammed Alaaddîn, ö.730,
-Keşfu'l-Esrar, Tah. Abdullah Mahmud Muhammed Amr, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- RÂFÎ**, Abdulkêrîm b. Muhammed, ö.h.627m.1229,
-Fethu'l-Azîr bişerhi'l-Vecîz(eş-Şerhu'l-Kebîr), b.y: t.y.
- RAHYEBÂNÎ**, Mustafâ es-Suyûtî, ö.h.1243/m.1827,
-Metâlibu Evle'n-Nehyî fî Şerhi Ğayeti'l-Muntehî, Dimeşk: el-Mektebû'l-İslamî, 1961.
- RÂZÎ**, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, ö.1207,
-et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb), Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- RÂZÎ**, Abdulkâdir Muhammed b. Ebî Bekir, ö.h.666/m.1267,
-Tuhfetu'l-Mulûk, Tah. Abdullah Nezîr Ahmed, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, h.1417/m.1996.
- REMLÎ**, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şehabüddîn, ö.1596,
-Nihayetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984.
- RUĞAYNÎ**, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed Abdurrahmân Trâblusî el-Mağribî,
-Mevâhibu'l-Celîl li Şerhi Muhtasarı'l-Halîl, Tah. Zekerîyyâ Amîrât, Riyad: Dâru Alemi'l-Kütüb, 2003.
- SABIK**, Seyyid,
-Fıkhu's-Sunne, b.y: t.y.
- SAK'ABÎ**, Hâlit b. İbrâhîm,
-el-Kavlû'r-Râcih mea'd-Delîl, b.y: t.y.
- SÂLİH**, Muhammed,
-Fetâvâ'l-İslam Suâl ve Cevâb, b.y: t.y.
- SAN'ÂNÎ**, Muhammed b. İsmâîl,
-Subulu's-Selam, b.y: Mektebetü Mustafâ, 1960.
- SÂVÎ**, Ahmed,
-Biluğati's-Sâlik Li-ekrabi'l-Mesâlik, Tah. Muhammed Abdusselam Şâhîn, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1965.
- SEMERKANDÎ**, Alâuddîn, ö.h.539/m.1144,
-Tuhfetu'l-Fukahâ, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.

- SERAHSÎ**, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, ö.h.483/m.1090,
-**el-Usûl (Usulü's-Serahsî)**, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
-**el-Mebsût**, Tah. Halîl Muhyiddîn, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2000.
- SUBKÎ**, Taceddîn b. Ebi Nasır Abdulvehhab b. Ali b. Abdülkafi, ö.1370/m.1950,
-**Rafu'l-Hacib an Muhtasar İbni Hacib**, Tah. Adil Ahmed Abdülmecid-Ali Muhammed, Beyrut: Alemu'l-Kütüb, 1994.
-**Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ**, Tah. Mahmud Muhammed et-Tânâhî, b.y: h.1413/m.1992.
- SU'DÎ**, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Muhammed, ö.h.461/m.1068,
-**Fetevâ's-Su'dî**, Tah. Selâhaddîn en-Nâhî, Beyrut: Dâru'l-Furkân, 1984.
- SUYÛTÎ**, Celâleddîn Abdurrahmân İbnu Ebî Bekre,
-**Cem'u'l-Cevâmi**, b.y: Multekâ Ehli'l-Hadis, t.y.
-**Câmiu'l-Ehâdis**, b.y: t.y.
-**el-Leâilu'l-Mesnûa', fî'l-Ehâdisi'l-Mevzû'a**, b.y: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- SÜMBÜLLÜK**, Esat Sezai,
-**Nâfile Namazlar**, İstanbul: Haşmet Matbaası, 1978.
- ŞÂFÎÎ**, Muhammed b. İdrîs Abdullah, h.204/m.819,
-**İhtilâfu'l-Hadis**, Tah. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi'l-Sekâfiyye, 1985.
-**el-Ümm**, Beyrut: Dâru'l-Marife, h.1393/m.1973.
- ŞAHÎN**, Osman,
- **İslam Hukukunda Seferilik ve Hükümleri**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun: 2009.
- ŞAREVÂNÎ**, Abdulhamîd Humeyd el-Mekkî, ö.h.1301/m.1883,
-**Hâvaşî-ş-Şarevânî**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- ŞÂTİBÎ**, İbrâhîm b. Musa b. Muhammed,
-**el-Muvâfakât fî Usûli's-Şerîa**, Tah. İbn Hasan Ali Salman, b.y: Dâru İbn Affân, 1997.
- ŞENER**, Âdem,
-**İbadet Rehberi**, Adapazarı: Tekbîr Yayınları, 2006.
- ŞEVKÂNÎ**, Muhammed b. Ali b. Muhammed,
-**İrşadü'l-Fuhul ila Tahkiki'l-Hakk min 'İlmi'l-Usul**, Tah. Ahmed İnaye, b.y: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1999.

- el-Fevâidu'l-Mecmû'a fî Ehâdîsi'l-Mevzû'a**, Tah. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Ma'lemî, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, h.1407/m.1986.
- ŞEYBÂNÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasan, ö.h.189/m.804,
 -**el-Câmi'u's-Sağîr ve's-Şerhuhu en-Nâfi'u'l-Kebîr**, Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, h.1406/m.1985.
 -**el-Asl (el-Mebsût)**, Tah. Ebû'l-Vefâ el-Afgânî, b.y: İdâretü'l-Kurân ve'l-Ulumi'l-İslamiyye, t.y.
 -**el-Huccetu alâ Ehli'l-Medîne**, Tah, Mehdî Hasan el-Keylânî el-Kâdirî, Beyrut:, Alemu'l-Kütüb, h.1403/m.1982.
- ŞİNKÎTÎ**, Muhammed b. Muhammed el-Muhtar,
 -**Şerhu Zâdi'l-Müstekni'**, b.y: t.y.
- ŞÎRÂZÎ**, İbrâhîm Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî Ebû İshâk, ö.h.476/m.1083,
 -**et-Tenbîh fî Fıkhı's-Şâfi'**, Tah. Ahmed Haydar, Beyrut: Alemu'l-Kütüb, h.1403/m.1982.
 -**el-Mühezzeb fî Fıkhî İmâm Şâfi'**, Beyrut: t.y.
- ŞİRBÎNÎ**, Muhammed el-Hatîb,
 -**el-İknâ' fî Halli Elfâzı Ebî Şücâ'**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, h.1415/m.1994.
 -**Muğnî'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.
- ŞUHÛD**, Ali b. Nâyif,
 -**el-Hulâsâtü fî Fıkhı'l-Ekâliyyât**, b.y: t.y.
- TABERÂNÎ**, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Ebû'l-Kasım,
 -**el-Mu'cemu'l-Kebîr**, Tah. Abdülmecid es-Selefi, b.y: Mekebetü'l-Ulum, 1983.
 -**el-Mu'cemu'l-Evsat**, Tah. İbrâhîm el-Huseynî, Kahire: Dâru'l-Harmeyn, h.1415/m.1994.
 -**Müsnedü's-Şâmiyyîn**, Tah. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- TABERÎ**, Muhammed b. Cerîr Ebû Ca'fer,
 -**Tarîhu't-Taberî**, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, h.1407/m.1986.
- TAFTAZANÎ**, Sadeddîn b. Mes'ûd b.Ömer,
 -**Şerhu't-Telviḥ 'ala't-Tavziḥ li Metni't-Tenkiḥ fî Usuli'l-Fıkh**, Tah. Zekeriya Amirat, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1966.
- TAHÂVÎ**, Ahmed b. Muhammed b.İsmâîl el-Hanefî, ö.h.1231/m.1815,

- Hâşiyetü alâ Merâkî'l-Felâh Şerhu Nûri'l-Îzâh**, Mısır: el-Matbaatü'l-Kübrâ, h.1318/m.1900.
- TAYÂLİSÎ**, Süleymân b. Dâvud Ebû Dâvud el-Fârisî el-Basrî,
-Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî, Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.
- TAYYÂR**, Abdullah b. Muhammed,
-Tüm Detaylarıyla Namaz, Ter. M. Beşir Eryarsoy, b.y: t.y.
- TEVCİRÎ**, Abdullah b. Abdulazîz b. Ahmed,
-el-Bid'atü'l-Havliyye, b.y: h.1406/m.1985.
- TİRMİZÎ**, Ebû İsa Muhammed b. İsa,
-el-Câmiu's-Sahih, Tah. Ahmed Muhammed Şâkir ve Diğerleri, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- TRÂBULİSÎ**, Muhammed b. Halîl b. İbrâhîm, ö.h.1305/m.1887,
-el-Lu'lû'l-Mersû' fîmâ lâ Asle Lehû ev Biaslihî Mevzû'un, Tah. Fevvâz Ahmed Zemrelî, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, h.1415/m.1994.
- VİZÂRATÜ'L-EVKÂF** ve's-Şuunü'l-İslamiyye,
-el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, Kuveyt: Dâru's-Selâsil, h.1427/m.2006.
- YÜCEOĞLU**, Hikmet,
-Nâfile İbadetler, İzmir: Rehber Yayınları, 2006.
- YÛSUF**, es-Sâlihî, Muhammed eş-Şâmî,
-Subulu'l-Hudâ ve'r-Reşâd, b.y: t.y.
- ZEBÎDÎ**, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Hüseynî,
-Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmus, Tah. Mecdûa mine'l-Muhakkîkîn, Beyrut: Dâru'l-Hidaye, t.y.
- ZEYDÂN**, Abdülkerîm,
-el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkh, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2003.
- ZEYLAÎ**, Fahrüddîn Osmân b.Ali el-Hanefî,
-Tebiyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik, Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-İslamî, h.1313/m.1895.
- ZUHAYLÎ**, Vehbe,
-el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühu, Dimeşk: Dâru'l-Fıkr, t.y.
-İslam Fıkıh Ansiklopedisi, Ter. Komisyon, b.y: Risâle Yayınları, 1989.

